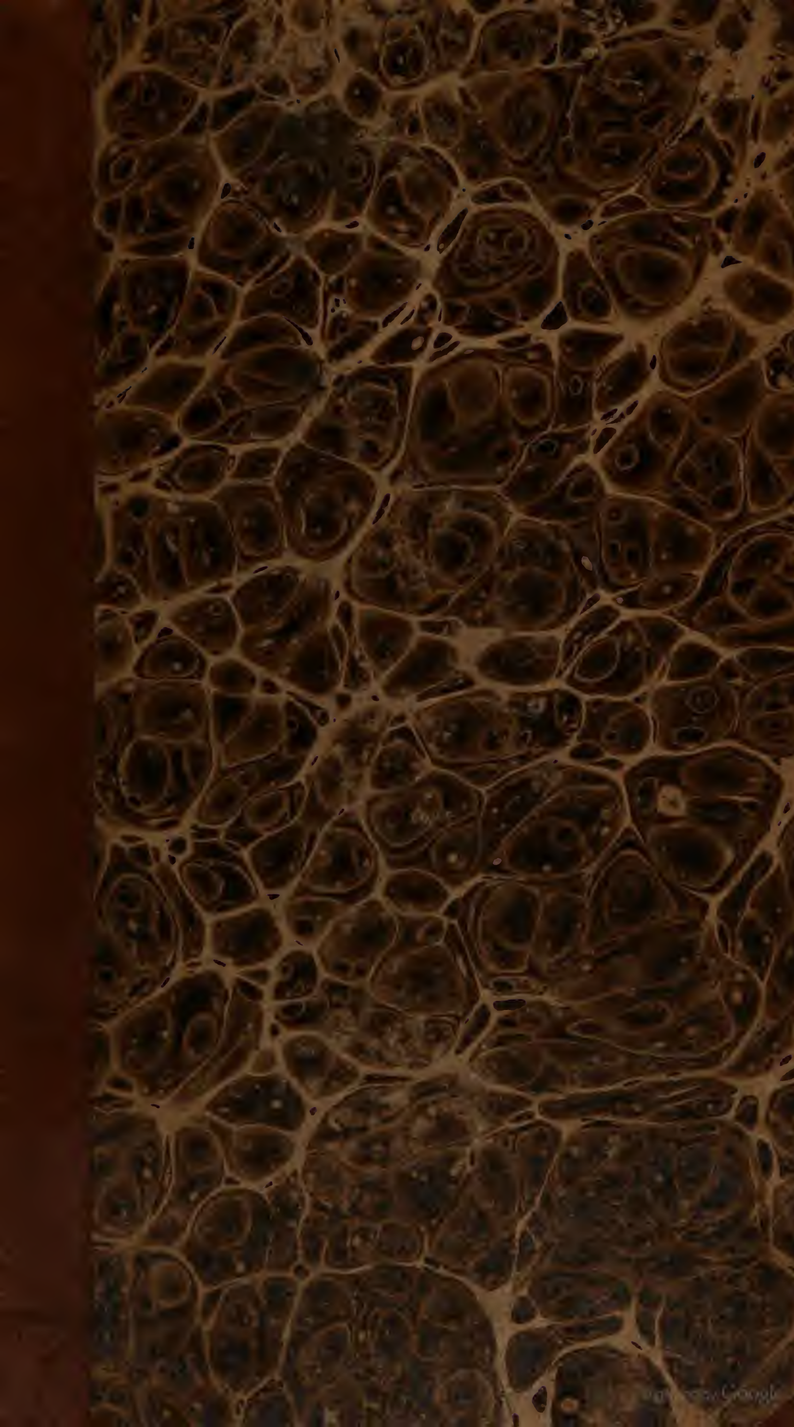
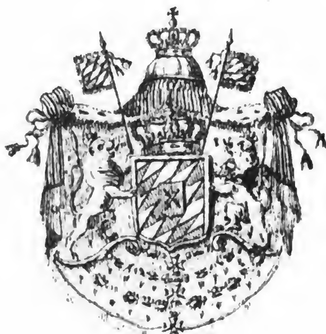

<36602716610019

Eddalæren
og
dens Oprindelse

eller

Nöjagtig Fremstilling af de gamle Nordboers Digtninger og Meninger om Verdens, Gudernes, Aandernes og Menneskenes Tilblivelse, Natur og Skjæbne

i

udförlig Sammenligning, saavel med Naturens store Bog, som med Grækers, Persers, Inders og flere gamle Folks mythiske Systemer og Troesmeninger

med

indblandede historiske Undersögelser over den gamle Verdens mærkværdigste Nationers Herkomst og ældste Forbindelser &c.

ved

Finn Magnusen,
Professor og Medhjelper ved det Kongelige Geheime-Archiv.

Et Prisskrift, kronet af det Kongelige Danske Videnskabers-Selskab.

Förste Bind.

Kjöbenhavn.
Forlagt af den *Gyldendalske* Boghandling.
Trykt hos Directeur *Jens Hostrup Schultz*,
Kongelig og Universitets-Bogtrykker.

1824.

Deres Excellence

HERR *JOHAN* v. *BÜLOW*,

Herre til *Sanderumgaard*,

Ridder af Elephanten, Storkors af Dannebrogen og Dannebrogsmand, Commandeur af Nordstjerne-Ordenen, Æresmedlem af det Kongelige Academie for de skjönne Kunster i Kjöbenhavn, samt det Kongel. Danske Videnskabers-Selskab, og det islandske literære Selskab m. fl.

Kundskabers og Kunsters utrættelige Beskytter,

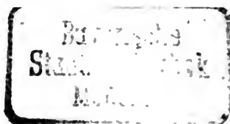
Dette Prisskrifts förste Ophavsmand og Befordrer,

Forfatterens evig-uforglemmelige Velynder og Velgjörer

underdanigst og taknemmeligst tilegnet.

Formue svinder,
Frænder döe,
Selv döer man ligervis;
Men aldrig döer
Herligt Navn
For den, som det erhverved.

Den ældre Edda.

Fortale.

Værkets Formaal og Beskaffenhed kræve af Forfatteren en kort Underretning om dets förste Bestemmelse, samt Omstændighederne ved dets Udarbeidelse.

I Aaret 1816 udkom fölgende Bekjendtgjörelse fra det Kongl. danske Videnskabers-Selskab:

"Da de österlandske Folkeslags Sprog, Religion og Indretninger, ere, især i de nyere Tider, ved Manges agtværdige Bestræbelser, blevne mere bekjendte og opklarede end hidtil; og da flere Lærde have med Grund formodet, at de nordiske Oldssger kunne fra denne Side love sig megen Oplysning —

Saa har Selskabets Æresmedlem, Hans Excellence Hr. Geheime-Conferenceraad

Bülow af Sanderumgaard, Storkors af Dannebrog m. m., som Kjender, Ynder og virksom Befordrer af Videnskab og Kunst, troet, at det vilde være en Sag af videnskabelig Interesse, at indbyde de Lærde til nöjere at efterforske, hvad der findes i de Orientalske, især de Indisk-Persiske Nationers Sprog, Indretninger og Theosophie, der kunde kaste nyt Lys over de Nordiske Folkeslags ældste Religion.

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, som erkjender Gjenstandens Vigtighed, især til deraf at oplyse de Nordiske Folks formodede Oprindelse fra Orienten, udsætter derfor, efter Hr. Geheime-Conferenceraadens Anmodning, paa hans Bekostning, for næste Aar dets Guldmedaille, for Oplösningen af fölgende Opgave:

Sammenhængen imellem de gamle Nordboers, især Skandinavernes og de Indisk-Persiske Nationers Religion, önskes historisk-critisk oplyst ved Sammen-

ligning af disse Folkeslags Traditioner, Sprog og Monumenter."

Jeg forsögte at löse denne Prisopgave ved de to förste Böger eller Hovedafdelinger af nærværende Værk, og indsendte Haandskriftet til Selskabet med en anonym Skrivelse af 31te Martii 1818, hvori jeg, blandt andet, udlod mig saaledes:

"Flere Aars Studium, over vort ældste Sprogs Mindesmærker, har sat Forfatteren i Stand til at danne sig de Forestillinger om Forfædrenes Meninger, angaaende *Gude- og Verdens-Læren*, som han har sögt at udvikle i dette Skrift. Han ansaa det for nödvendigt, da de maatte være Hovedgjenstanden, hvis sande Beskaffenhed man burde kjende, förend man sammenlignede den med fremmede Sidestykker. Hvad de *Indiske-* og *Persiske Mythe-Systemers* Sprog og Historie angaaer, forsaavidt de omhandles her, saa kan en fuldkommen Kundskab derom ingenlunde ventes eller fordres, i vore Dage, af nogen Europæer, som ikke har været i Asien, mindst en

Nordbo, der har sögt at gjöre sig bekjendt med vore egne Stammefædres Sprog, Tro og Sæder, da der gives her, efter det gamle Oldsprog, nok at lære saa længe man lever, selv for en bedaget Mand. Desuden findes der nu neppe nogen, der paa engang har fuldkommen Kundskab om *Pali, Sanskrit, Zend, Pehlvi* og andre gamle Sydasiatiske Sprog, som indeholde de ægte Kilder til buddhistisk, brahmansk og oldpersisk Lære. *) Uden at besidde en saadan Kundskab, have dog en *Polier, Kleuker* o. Fl. faaet Lejlighed til at give den lærde Verden vigtige Oplysninger, om hine

*) *Ny Anmærkning.* Dengang var *Rask* (som dog allerede havde gotgjort det oldnordiske Tungemaals nære Slægtskab med den thraciske Sprogstamme) ikke afrejst til *Asien;* nu er han kommet derfra tilbage, udrustet med Kundskaber, som forhen savnedes i Europa. Hans egne, i Indien og Persien anstillede, Undersögelser have bekræftet Fleres för yttrede Meninger om de nordiske og indisk-persiske Sprogs radikale Slægtskab, hvorved Folkeslagenes (og fölgelig deres ældste Religioners og Mythesystemers) indbyrdes Forbindelse tillige bliver höjst sandsynlig.

Religioners sande Væsen og Beskaffenhed — ligesom det og maa være paafaldende, at de Persepolitanske Kileskrifters rigtige Læsning, efter grundige Orientalisters egen aabenhjertige Tilstaaelse, blev udfundet af en Lærd *(Grotefend)* som selv ikke da var österlandsk Lingvist. Disse Omstændigheder have givet Forfatteren heraf, der maa tilstaa det sidste om sig selv (paa nogen Kundskab om det Persiske Sprog nær) Mod til at vove sig ud paa det store Tankehav af asiatiske Ideer, som udströmmer fra den Mængde af Skrifter, bestemte til deres Udbredelse, som skyldes kyndige, og tildels med hine Ursprog velbekjendte Mænd. Ved vedholdende Grandskning i disse Böger og flittig Jevnförelse af de forskjellige Skribenters Beretninger og Meninger, samt især ved Studering af de Oversættelser og Uddrag, vi have af de Indiske og Persiske Religionsböger, Love og Digtninger med tilhörende Kommentarer — troer Forfatteren at have erhvervet sig en rigtig Anskuelse af disse Folks

Troes- og Mythe-Systemer i det Hele, forsaavidt den er nödvendig til den her anstillede Sammenligning. Han har imidlertid anseet det fornödent, at angive nöjagtig de Kilder hvoraf han har öst sine hertil hörende Beretninger, men har gjort sig Umage for, saavidt muligt, at faa Adgang til de reneste og beste, i hvilken Henseende han er sig bevidst, hverken at have skyet Arbejde eller Bekostninger. Saaledes haaber han at have fyldestgjort Prisudsætterens Fordringer, forsaavidt som det vel er muligt for nogen Skribent i vore Dage.

Grundige nordiske Oldgrandskere, især en *Skule Thorlacius*, *Thorkelin* o. Fl., have allerede forlængst heldigen sammenlignet *eddiske* og *græske Myther*. Ligesom de indisk-persiske Sprog endvidere erkjendes for at være beslægtede med de germanisk-gothiske — saaledes er det og, ved *Rasks*, *Jamiesons* og Fleres nyeste Undersögelser bevist, at disse staa i et nær Forvandtskab med det græske, og med de

thraciske overhoved. Forfatteren har derfor ogsaa undersögt Grækernes forskjellige digteriske og philosophiske Lærebygninger, og har fundet: at de, især forsaavidt de ere af asiatisk eller thracisk Oprindelse, stemme i Hovedsagen paa det nöjeste overens med de nordiske. Overensstemmelsen mellem de ældste Grækers og Skandinavers Aand, Sæder og Skikke er desuden indlysende, og det har formodentlig bevæget den med græsk-romersk Oldtid i alle Henseender saa fortrolige *Börge Thorlacius,* til at unde Undersögelser over Nordens Oldsager Plads ved Siden af andre over Hellenernes klassiske.

Vort Oldsprogs store Rigdom, herlige Udtryk og Uddannelse, som ere saa fortræffelig viste af *P. E. Müller*, maa indgive den Formodning, at en större Kultur, end vi nu vel kunne forestille os, engang har fundet Sted blandt vore gothiske Forfædre. En *Wilhelm Humboldt* har de selvsamme Tanker om de gamle Amerikanere, hvilke man hidindtil har an-

seet for at have været de raaeste Barbarer fra Verdens Begyndelse af. Vist er det, at man i de nyeste Tider har sögt at bevise vore Oldfædres Barbarie af Grunde, hvis fuldkomne Falskhed beroer paa öjensynlige Misfortolkninger af vort gamle Digtersprog. De ophöjede Ideer (forbundne med dybsindig Grandskning og ofte forunderligen rigtig Naturbetragtning) som ligge til Grund for den eddiske Lære, kunne ikke andet end styrke hin höje Mening om deres særegne Aandskultur, som langt fra ikke alletider er forbunden med Fuldkommenhed i de egentlig praktiske skjönne Kunster. *)

---

*) *Ny Anmærkning.* Den berömte Jordbeskriver, *Malthe Brun*, hvis udbredte historiske Kundskaber nu ere almindelig erkjendte — har udtrykt sig saaledes i en Tale, holdt i det franske geographiske Selskabs förste Hovedforsamling, den 22de Mart. 1822: "Historien viser, at Barbariet kunde trives i Palladserne, men Dannelse indtrænge i Hulerne. Længe förend man byggede Stæder, der lignede vore, have Folkene havt Religion, Love og Kunster. Den behændigste Industrie har blomstret i underjordiske

Da de *amerikanske Folks Myther* af gyldige Grunde ere forbigaaede i denne Afhandling, har det været Forfatteren

---

Vaaninger, ligesom Astronomie, Philosophie og Digtekunst have fundet Fristeder under Nomadernes Telte. Astronomien gjorde vel saa store Fremskridt i Babylons Leerhytter, som i Ægyptens uforstyrrelige Templer. Den nyere Plantelæres Skaber boede ikke i Marmorpalladserne paa Neva's kunstige Granitbredder, men i et af hine lave Huse i *Upsala*, som ere bedækkede med Grönsvær, hvorpaa Gjederne söge deres Næring." Og endvidere: "De noget ukyndige Kritikere, som ville nægte det gamle Skandinaviens religiöse og borgerlige Indretningers höje Ælde, spörge: hvorfor dette Land ikke kan opvise Mindesmærker af Steen, som kunde bekræfte dets gamle Annalers Sandfærdighed? Den physiske Geographie svarer: De Granit- eller meget snarere Gneis-Blokke, hvormed Skandinavien er oversaaet, due, som Bygningsmaterialier, kun til de Bygninger, som ikke ere bestemte til Beboelse. De Mure, som man opförer deraf, have for megen Fugtighed ved sig, og af den Grund bygger man endnu i de nordlige Lande Stæder, som ellers ere ret smukke, af Træ eller brændte Stene. Man undre sig ikke derover, at de gamle Nordboers Templer kun vare uhyre Træbygninger; et Faktum, hvorfor vi ellers finde udtrykkelig Bekræftelse hos *Snorre*. Selv den klassiske Histories Fader, den oprigtige

saare interessant at erfare: at det Kongl. Videnskabers-Selskab i *Goettingen* har udsat en af sine Præmier, som Belönning for den beste Forklaring over deres og de ældste amerikanske Mindesmærkers Over-

---

Herodot, beretter os: at store Stæder, opbygte af Træ, laa ved det balthiske Havs Kyster. "Budinerne" siger han "et Folk med blaa Øjne og blonde Haar, beboe et Land, som er bedækket med tykke Skove, hvor der er en stor Sö, hvori man fanger Sælhunde (eller Oddere), Bævere og flere Dyr. En Stad, som Gelonerne have opbygt hos dem, bestaar af höje Huse og Templer, med Billedstötter af Guderne, som ligne de græske, Alt af Træ. Enhver af Stadens fire Sider er af 30 Stadiers Længde." Det fölger af dette Vidnesbyrd, at Civilisationen havde gjort betydelige Fremskridt i Norden, förend man begyndte at anvende den Kunst, at bygge af Sten. Saaledes lægge lokale Omstændigheder ofte Hindringer i Vejen for Bygningsmaadens Fasthed. — Hermed kan man jevnföre *Pytheas's* Beretninger om store Huse (endog til Loer) i *Thule*; samt fölgende Bemærkning af *Steffens*, som angaar *Danmark* i Særdeleshed: "Sjælland er i det Hele fladt; har dog hist og her Bakker og Höje, uden Bjerge eller vældige Floder. I et saadant Land antager Alt hurtigen, og ligesom ved en pludselig Forandring, den nærværende Tids Præg; Fortidens Levninger forsvinde, og betydelige Ruiner ere sjeldne. Kun op-

ensstemmelse med de ægyptiske og asiatiske — hvorved han haaber med Tiden at see et Sidestykke til sit nærværende Arbeide." *)

. Selskabets historiske Klasse tilkjendte Skriftet den udsatte Præmie, og dets gunstige Bedömmelse blev publiceret i Danske Literaturtidende 1818 No. 37. For at det kan blive Læserne tydeligt, hvorfor og hvorledes Prisskriftet siden er bleven fortsat, samt forsynet med nye Tillæg, tager

---

graver man möjsommelig et tidligere Livs Efterladenskaber af de talrige Gravhöje." Om Sandheden heraf har jeg havt Lejlighed til at overbevises, ved at være Øjenvidne til, hvorledes det fordum saa berömte *Kallundborg-Slot*, som stod lige til 1658, nu er aldeles udslettet af Jordens Overflade, saa at intet Spor findes til dets Tilværelse, uagtet Rudera vare tilbage deraf 1750, ja endog (skjönt mindre kjendelige) 1788, men i Aaret 1821 saa man aldeles intet sligt paa dets Grund, som da var forvandlet til en jevn græsbegroet Slette. Saaledes skjönner man lettelig, hvorledes de fleste danske Hedenoldsborge og Mindesmærker kunne være forsvundne fra Jordens Overflade.

*) Dette Haab er dog ikke hidindtil blevet opfyldt.

jeg mig den Frihed at indrykke den ommeldte Bedömmelse:

"Over det af Hs. Excellence Hr. Geheimeconferentsraad *Johan v. Bülow* til Sanderumgaard, Ridder af Elephanten o. s. v. udsatte Prisspörgsmaal, over Sammenhængen mellem de gamle Nordboers, især Skandinavernes, og de indisk-persiske Nationers Religion, har den historiske Klasse havt den Fornöjelse at modtage en Afhandling, med Begyndelsen af Voluspå til Motto, der udmærker sig baade ved Grundighed og Skarpsind, og i Udförlighed overgaaer hvad Selskabet kunde have fordret. Forfatteren, som med sjelden Kundskab til de indiske Religioner forbinder det fortroligste Bekjendtskab med Eddaernes Lære, har tillige villet meddele et eget System i den nordiske Mythologie, rigt paa nye Anskuelser, som ere hentede fra dyb Indsigt i Nordens Oldsprog, og paa en træffende Maade oplyste ved idelige Hensyn til de gamle Folkeslags, især Persers og Inders religiöse Meninger. Klas-

sen anseer derfor dette Skrift, der er en sand Vinding for Videnskaben, og et betydeligt Skridt til det fremsatte Spörgsmaals endelige Afgjörelse, aldeles værdigt til den udsatte Præmie. Klassen haaber tillige, at Forfatteren, som i det til Selskabet Indsendte især har udviklet den gamle Kosmogonie sg Kosmographie, fortsætter disse Undersögelser, efter den lagte Plan, saa at de kunne omfatte alle de nordiske Myther."

Paa Grund af dette Selskabets Önske foretog jeg mig Værkets Fortsættelse paa den opgivne Maade, men efterhaanden udkom der udenlands mange nye og vigtige Skrifter, angaaende de her omhandlede Religions- og Mythe-Systemer, samt de ældste Folks Historie, Vandringer og Forbindelser m. m., som jeg fandt det nödvendigt at afbenytte.*) Dette har jeg, efter

*) Adskillige af disse Værker, som ikke våre at faa eller see her i Staden 1818, bestilte jeg til mig selv fra Udlandet, men siden kom de brittiske iblandt dem, tilligemed mange flere, til Universitets-Bibliotheket som en Gave, ved den

Ævne, i de sidstafvigte fem Aars Tid, stræbt at gjöre, og derved opstod de mange nye Tillæg til Værkets förste Udkast, som nu især ere tilföjede Anmærkningerne, men kun paa enkelte Steder indskudte i Texten (foruden det noget vidtlöftige som slutter den förste Bog). Arbeidet derved er fortsat lige til hvert Arks Trykning. For at det dog skal kunne sees, hvorledes det Skrift var, som blev bedömt af det Kongl. Videnskabers-Selskab, har jeg betegnet det senere tilkomne enten ved Ordet *Nyt Tillæg*, *) eller Bogstaverne N. A.

---

berömte Botaniker, Dr. *Wallichs*, Omhu, som hörende til den af ham hidsendte indiske Samling. See herefter S. 187-88. Med de sjeldne eller nye Böger, jeg selv ikke ejede, have Bestyrerne af de herværende offentlige Bibliotheker med störste Beredvillighed forsynet mig. Andre, komne fra Ostindien i afvigte Aar, har Prof. *Rask* laant mig til Brug og Excerpering — saa at alle disse Omstændigheder have sat mig i Stand til at benytte de beste og nyeste Værker, som angaa de ostindiske og persiske Religions-Systemer m. m. Vor lærde Pastor *Fuglsangs* Godhed skylder jeg ogsaa flere Oplysninger fra hans lange Ophold i Ostindien.

*) Dette er blevet glemt at bemærkes S. 134-35,

(Ny Anmærkning) — undtagen der hvor nye Citater, som bekræfte eller nærmere oplyse det Anförte, ere blevne tilföjede. Hidindtil har jeg ej heller havt Anledning til at vige fra mine vigtigste her forhen fremsatte Meninger, men har tvertimod troet at finde dem bekræftede ved nye Grunde. Foruden de citerede Værker, har jeg været saa heldig at kunne consulere vor Tidsalders udmærkede Sproggrandsker, Hr. Prof. *Rusk* (efter hans Hjemkomst fra Ostindien i Foraaret 1823) om adskillige af de vigtigste blandt de asiatiske Ord (især af Sanskrit) som forekomme i nærværende Del, og han har med den störste Beredvillighed givet mig de attraaede Oplysninger.

Nogle af dette Prisskrifts Hoved-Resultater ere blevne bekjendtgjorte, og enkelte Bemærkninger derved fremsatte, i den ved vor berömte Naturforsker, Prof.

Art. 8 (hvoraf det meste var bestemt for en ny Anmærkning) men det indsees lettelig af Sammenhængen.

og Ridder *Örsted*, forfattede *Oversigt over det Kongl. Danske Videnskabers-Selskabs Forhandlinger og dets Medlemmers Arbeider, fra 31te Maji 1817 til 31te Maji 1818.* Dette Udtog findes oversat paa Tydsk i *v. Bertuchs neue allgemeine geographische Ephemeriden,* 6 B. 4 St. 1820, formodentlig i Anledning af de deri indeholdte Undersögelser om vore Forfædres asiatiske Herkomst og deres Indvandring her til Norden m. m. *Mone* har ellers taget Hensyn dertil *) i hans *Geschichte des nordeuropäischen Heidenthums,* 1 Th. (1822), hvor han siger om det (S. 313): "Manches Gute aus dieser Uebersicht werde ich unten benutzen, aber es ist unnöthig das Falsche derselben zu widerlegen." En saadan Gjendrivelse kunde dog vel neppe skee, förend Grandskningens Grunde (og ej blot deres Resultater) vare komne til Modpartens Kundskab.

*) Det er og blevet benyttet af flere Forfattere til tydske og svenske Skrifter, hvorom de nytillagte Anmærkninger give nærmere Oplysning.

Flere af Prof. *Mones* Modbemærkningers Ugrund har jeg ellers faaet Lejlighed til at vise, i de nye Anmærkninger, men ærer ikke desmindre den Skarpsindighed, Lærdom og Flid, som fremlyser paa mange Steder i hans nævnte Værk. Her tilföjer jeg blot: at jeg ingenlunde kan være enig i den Maade, hvorpaa han *) vil kritisk omarbeide den ældre Eddas ældste Digte, efter den Forudsætning: at de oprindeligen svarede fuldkommen til bestemte Versemaal, **) efter en af ham, for hvert Digt især, opgiven Maalestok; en saadan Behandling bliver netop den mest vilkaarlige og ukritiske man kan tænke sig, især med en saa ufuldstændig Kundskab om Nordens Oldsprog, at det gamle *töflur* (eller *tavflor* ɔ: Tavler) i *Völuspá*, skal for-

*) I Recensionen over de nyeste danske og svenske Udgaver af Eddaerne i *Heidelberger Jahrbücher der Literatur*, 1822, No. 28 o. f.

**) Ellers maa man vel som oftest antage Versemaalets Uregelmæssighed for Tegn paa höj Ælde, som f. Ex. i gamle tydske, angelsaxiske, græske og latinske Digte.

vandles til *töplur* (Töfler), et fra det nyeste danske forqvaklet Ord (der atter kommer af det nye tydske *Pantoffel* eller det franske *Pantoufle*) — som först kjendtes i Island i det 17de Aarhundrede, og ikke engang kan bruges i det nu gjængse Skriftsprog. Af samme Vægt er Dommen om det kristelige Udspring af Ordet *navnnor* eller *nönnur* (Veninder, Qvinder), som enkelte Afskrifter af det nævnte Digt have udtrykt ved *nunnur*, hvor det nu skal betyde *Nonner* efter vor Talebrug, hvorpaa den hedenske Skjald vist aldrig har tænkt, men derimod paa det velbekjendte Flertal af *nanna* o. s. v.

Skjönt det forekommer mig og mange Flere unægteligt, at vore Forfædres, samt deres Mythers og Religionsmeningers Hjemstavn, maa söges i *Asiens* til Indien og Persien grændsende Höjlande, hvor deres Sprog uden al Tvivl er oprundet (selv efter *Rasks* nyeste, i hine fjærne Lande omhyggelig anstillede Undersögelser) — have dog enkelte Forfattere her i Landet

nylig paastaaet, at hele den oldnordiske Gudelære var ny og uægte, samt sammensat i den sildigere Middelalder af Stumper og Stykker, der tildels vare tagne af Bibelens Lære, og tildels af Grækers og Romeres gamle Mythologie. En literær Strid opstod herom, hvori jeg troede klart at have bevist det Modsatte, men ikke dessmindre er dog min daværende Modpart siden paa ny (i en tydsk Omarbejdelse og Sammendrag af sine Stridsskrifter) *), fremkommet med fölgende synderlige Efterretninger og Paastand: *"Snorro, der fast von allen Gelehrten des 17ten Jahrhunderts, und selbst von Schölzer,***) *für den*

*) *Von der Unbrauchbarkeit der nordischen Mythologie für die bildenden Künste. Eine Abhaudlung, mit erläuternden Anmerkungen von Torkel Baden, Professor* &c. *Aus dem dritten Stücke der Miscellan. max. part critic. besonders abgedruckt. Hildesheim* 1822, S. 25. Jfr. samme Forfatters Skrift *Den nordiske Mythologies Kilder*, og mine *Oplysninger om Kilderne til Prof. Torkel Badens Sammenligning mellem den nordiske og den græsk-romerske Mythologie.* 1821.

**) Skal vel være *Schlözer*, der som bekjendt, den Gang han protesterede mod Edda's Ægthed

Verfasser der Edda gehalten wurde, hat die mythologischen Dichtungen der Alten, die er wahrscheinlich in Cöln, wo er, wie Are Frode vor ihm, studierte, von den Mönchen kennen lernte, dergestalt geplündert, das Gemälde eddischen Inhalts im Grunde nichts anders als Römische und Griechische Werke mit einem Nordischen Anstriche sind." — Herved maa man bemærke de simple historiske Kjendsgjerninger: *a)* at *Are Frode* aldrig foretog nogen Reise fra Island; ikke engang til Norge eller Danmark, og end mindre til Tyskland — efter hvad der for længst er bevist af *Werlauff* o. Fl., samt *b)* at *Snorre Sturlesön* aldrig har sat sin Fod paa Tydsklands Grund, og endmindre studeret i Cöln! Dette veed Enhver, som

---

og Ælde, ikke engang vidste, at der gaves to Skrifter af dette Navn! Hans fleste Efterfölgere, i Angrebene mod den oldnordiske Literatur, have trolig kappedes om at overgaa hinanden i aabenbar Ukyndighed om de Gjenstande, hvorom de vilde skrive — og tale dog i en Tone, som om de kjendte dem til Bunds!

har beskjæftiget sig det mindste med Nordens gamle Literær-Historie. Ikke desmindre lader Hr. Dr. *G. L. Baden* Publikum vide, *) hvorledes han troer, "at den lærde og upartiske Undersöger (af den skandinaviske mythiske Poesies hedenske eller kristelige Oprindelse) vilde finde sig noget forarbeidet i Professor *Thorkel Badens* Undersögelser om den nordiske Mythologies Ubrugbarhed for de skjönne Kunster."

At nærværende Skrift, ligesaalidet som nogle blandt mine ældre, vil slippe for heftige Anfægtelser af et vist Partie i Literaturen, troer jeg at kunne forudsee, men det foruroliger mig ikke i mindste Maade. Saa mange lærde og kyndige Mænd, saavel inden- som udenlands, have allerede saaledes tilkjendegivet mig deres Bifald med Værkets vigtigste Indhold, at

---

*) *Smaa Afhandlinger og Bemærkninger, fornemmelig i Fædrelandets, Middelalderens og den kristne Kirkes Historie*, af Dr. *G. L. Baden*, 2 Bind, *Khavn.* 1824, S. 245.

jeg ikke nærer nogen Frygt for dets Udgivelse i Trykken. At mange Feiltagelser ville kunde findes og rettes deri, er en nödvendig Fölge af en saa vidtlöftig og vanskelig Undersögelses Natur. De her uundgaaelige Hypotheser og Gisninger, samt möjsommelig samlede Efterretninger om vor Klodes fjærneste Tidsaldre og Folkeslag, trænge vistnok for en Del til nærmere Berigtigelse og Oplysninger, som stedse ville blive mig kjærkomne, naar de fremsættes paa den Maade som egner og anstaaer den sande, humane og upartiske Videnskabsdyrker. Ikke desmindre nærer jeg det Haab: at nærværende Arbeide vil kunne ansees som et brugbart Bidrag til Udbredelse af rigtigere Kundskab om vore Stammefædres Herkomst, Oldsagn og Troesmeninger, samt mueligen tillige som en ikke forkastelig Udsigt over den gamle Verdens *almindelige Mythologie*, med bestandigt Hensyn til historiske Betragtninger over Folkeslagenes og deres Religioners Forbindelser og Vandringer. Skul-

de mine ærede Læsere ikke ansee disse Bestræbelser for aldeles mislykkede, ville de vist undskylde Værkets Ufuldkommenheder med den ældgamle Regel:

In magnis voluisse sat est.

Angaaende de tvende Eddaer, hvorpaa Eddalæren især er bygget, har jeg givet den nödvendigste Underretning i min Fortale til den danske Oversættelse af *den ældre Edda* (udkommet i 4 Dele; Kjöbenhavn 1821 til 23), hvormed den arnæmagnæanske Commissions Forerindringer til den store, med latinsk Oversættelse o. m. forsynede Udgave, samt *Rasks* Fortale til hans Udgave af *den yngre Edda* (Stockholm 1818) kunne jevnföres. Fuldstændige Efterretninger om den eddiske Literatur m. fl. hertilhörende Undersögelser, kunne og findes i *Nyerups, P. E. Müllers, Gräters, v. d. Hagens,* Brödrene *Grimms, Mones* o. Fl. bekjendte Skrifter.

Det er *H. M. KONGENS* allerhöjeste Naade og Omhu for den fædrelandske Videnskabelighed, som jeg især skylder den

Stilling, der har sat mig istand til at præstere dette vidtlöftige og möjsommelige Værk, samt giver mig Haab om at kunne bringe det til Ende. — Den ophöjede Ædling, der kan ansees som dets förste Ophavsmand, har jeg alt bevidnet min skyldigste Erkjendtlighed, — og frembærer da endvidere min inderlige Tak til det Kongl. Danske Videnskabers-Selskab, samt til de höje og ærede Herrer, som paa en eller anden Maade have bidraget til at gjöre dets Publikation muelig, i de nærværende for Literaturen saa trykkende og vanskelige Tider.

Kjöbenhavn, den 2den April 1824.

Finn Magnusen.

Indhold af förste Bind.

Förste Bog.

Mythiske Sagn om Gudernes og Verdens förste Oprindelse (Theogonie og Kosmogonie), samt Jætters, Alfers og Menneskers Skabelse og Væsen m. m.

Förste Hovedstykke.

Oldnordisk Kosmogonie, sammenlignet med Naturen, samt de asiatiske og andre med dem beslægtede Folks Sagn og Meninger (med indblandede historiske Undersögelser og Bemærkninger over Folkeslagenes Herkomst og Forbindelser).

Andet Hovedstykke.

Nærmere Undersögelser angaaende Edda-Lærens særskilte kosmogoniske Væseners Overensstemmelse med græske, ægyptiske og asiatiske Myther.

Förste Bog.

Mythiske Sagn om Gudernes og Verdens förste Oprindelse (Theogonie og Kosmogonie), Menneskenes Skabelse og Væsen, samt Verdens Indretning og Beskaffenhed m. v.

Förste Hovedstykke.

Oldnordisk Kosmogonie, sammenlignet med Naturen, samt de asiatiske og andre med dem beslægtede Folks Sagn og Meninger.

Förste Afsnit.

Fremstilling af den oldnordiske Kosmogonie efter de eddiske Myther.

§. 1. *Eddalæren* synes at indeholde tvende kosmogoniske Systemer, der vel ikke i Grunden afvige fra hinanden, med Hensyn til Universets förste Oprindelse, saaledes som vi nu kjende dem; men efter dem maa den synlige Verden dog betragtes under tvende forskjellige digteriske Billeder, nemlig: 1) som den omdannede chaotiske Urjætte *Ymer*, og

2) som Verdenstræet *Yggdrasil.* Vi kunne nu ikke vel adskille disse tvende Foresillinger, der muelig i Hedenold ere blevne fulgte af forskjellige Sekter, fra hinanden, da de forekomme temmelig sammenblandede i den yngre Eddas sammenhængende Fortælling om Verdens og Gudernes Oprindelse.

§. 2. Denne Edda giver os fölgende Skildring deraf, ved tillige at citere enkelte Stropher af den ældre Eddas Digte: *Valas Spaadom*, *Vafthrudnersmaal*, *Grimnersmaal* og *Hyndlas Sang*. Jeg fremsætter her dens Fortælling mest efter *Nyerups* bekjendte Oversættelse, der dog af mig er bleven omhyggelig jevnfört med Originalen; [1] ligesom jeg og har oversat forskjellige Egennavne efter deres rimelige Etymer.

§. 3. I *Valas Spaadom* heder det:

Det var Tidens Ophav
Da Intet var, [2]
Ej Sand eller Sö,
Ej svale Bölger.
Ingensteds fandtes Jord
Eller höjen Himmel;
Et svælgende Gab [3] var der,
Men ingen Væxter.

Mange Aarhundreder (eller Tidslöb) förend Jorden blev skabt var *Niflheim* (Taage- eller Skygge-Verdenen) bleven til (efter Ordet *gerr*, gjort, dannet eller fuldfört, fuldkommen) i

hvis Midte er den Brönd (eller Væld) *Hvergelmer* (den ældgamle Kjedel eller Afgrund), [4] hvorfra fölgende Floder have deres Udspring:

Svöl (den kolde);
Gunnþrá eller *Gunnþró* (den stridvoldende eller stedse rasende);
Fión (Had, Adskillelse) eller *Fiörm* (den levende, stærke);
Fimbulþul (den höjtlydende); [5]
Slídur, *Slíd* (den grumme);
Hrídur, *Hríd* (den stormende eller heftige);
Sylgur (den svælgende, graadige);
Ylgur (den tudende eller hylende);
Víd (den vide, brede);
Leiptur (den lynende eller glimtende),
og *Gjöll* eller *Gjalla* (den gloende, skinnende eller höjtbrusende);

hvilken sidste er nærmest ved *Hels* Grændseskjel. [6]

§. 4. Endför var der dog en Verden bleven til sönderpaa som hed *Muspell*, den er lys og hed, og saa straalende og brændende at ingen Fremmed kan holde ud at bo eller være der. [Eller efter Ordene: Den er ubeboelig eller ufremkommelig for Udlændinge, som ikke have Hjem eller Ejendomme der]. *Surtur* regjerer derover, og boer paa Grændsen af denne Verden. [7] Han har et flammende Sværd. Ved Verdens Ende skal han komme frem og kjæmpe (eller hærge, före Krig), overvinde

Guderne, og opbrænde hele Jorden med Ild, som det beskrives i *Valas Spaadom.*

§. 5. Saasnart de Floder, som kaldes *Elivagar* (dryppende Vande, kolde Vande) [8] kom saa langt fra deres Udspring, at den Giftström (maaske rettere flydende Materie, edderagtige Vædske) [9] som de indeholdt, styrknede, ligesom Sinner (eller Hammerskjæl) der flyde ud af Ilden, [10] forvandledes den til Iis. Da nu denne Ström standsede og holdt op at rinde, da blev den vaade Taage (eller Uddunstning), som kom fra Giften (eller Materien) til Rimfrost, og det ene Lag deraf dyngede sig oven paa det andet i *Ginnungagap* (Afgrunden eller det chaotiske Svælg). [11] Den Egn deraf, som vendte mod Norden, fyldtes (undernede) med svære Masser af Iis og Rimfrost, men med fugtige Dunster (eller Vædsker) og kold Blæst foroven. [12] Derimod blev den söndre Deel af *Ginnungagab* let af (efter Ordet imod, henimod) de Ildgnister og Funker, som kom tilflyvende fra *Muspelheim.* Ligesom Kulde stod ud fra *Niflheim,* og alt fra den Kant var barskvildt (i Orig. grumt, grusomt, ɔ: isnende Kulde), saaledes var alt det, der grændsede til *Muspelheim* varmt og klart, og Gabet var der saa let som den reneste Luft (eller Luften i den fuldkomneste Stilhed, ɔ: som Ætherluft).

Da *Muspelheims* Hede udbredte sig saa vidt at den mödte Rimfrosten (eller Isen), saa at den smeltede og dryppede, *da fik Draaberne Liv ved dens Kraft, som udsendte Heden.* Deraf fremkom en Menneske-Skikkelse, som fik Navn af *Ymer.* [13] Fra ham nedstamme alle Rimthursernes (Rim- eller Frost-Jætternes) Slægter. Saaledes heder det i *Völuspá* den korte (eller *Hyndlas* Sang):

Alle Jætter ere
Fra *Ymer* komne; [14]

og i *Vafthrudnersmaal:*

Fra *Elivaga*
Sprutted Edderdraaber (Giftdraaber)
De voxte til der blev en Jætte;
Men Funker gnistred
Fra Sydverden; [15]
Ild gav Isen Liv;
[Eller: Varme gav Rimfrosten Liv].

Den Upsalske Edda udelader den sidste Halvdeel af Strophen, men lægger derimod til (hvorved er at mærke, at Jætten *Vafthrudner* her taler til *Odin* under Navn af *Gangraad*):

Der kom vores Ætter
Alle sammen (i Et)
Thi bliver stedse det Hele for stridigt. [16]

§. 6. Der fortælles, at da *Ymer* (der og kaldes den gamle Rimthurse) sov, faldt han i Sved, og da fremkom under hans venstre Arm en Mand og en Qvinde, og hans ene Fod av-

lede en Sön med den anden. Det er fra ham de Slægter nedstamme, der kaldes Rimthurser. [17] *Ymer* nærtes ved fire Melkeströmme, der randt fra en Koes Yver, som kaldtes *Audumbla (Audumla* eller *Audhumla)*, og ligeledes var bleven til, da Isen smeltede og dryppede. Denne Ko nærtes selv ved at slikke de med Rimfrost belagte Saltstene (eller: de Iisklipper, som vare salte). Den förste Dag hun slikkede dem, fremkom af Stenen Menneskehaar, den anden Dag Hovedet, den tredie Dag et heelt Menneske (Menneskeskikkelse), der hed *Bure*, som var skjön (eller lys, hvid) af Udseende, samt tillige stor og mægtig (eller stærk, kraftig) og Fader til *Bör* (eller *Borr*); denne blev gift med *Bestla* (eller *Belsta*) en Datter af Jætten *Bölthorn*, [18] og han var ved hende Fader til 3 Sönner, hvoraf den ene hed *Odin*, den anden *Vile*, den tredie *Ve*. Denne *Odin* og hans Brödre ansees for at være Himlens og Jordens Styrere.

§. 7. *Börs* Sönner dræbte Jætten *Ymer*, og der löb saa meget Blod af ham, at de deri druknede hele Rimthurse-Slægten, paa en nær, som slap derfra med sin Slægt (eller Husfolk). Denne kaldte Jætterne *Bergelmer* (den gamle fra eller i Bjerget, eller den gamle Bjergboer). Han med sin Kone besteg en Art af Baad, [19] og reddedes derved. Fra ham nedstammer

den nye Rimthurse-Slægt, som dette Vers lyder (*Vafthrm.* Str. 29):

Utallige Vintre
För Jorden blev skabt
Da blev *Bergemler* födt;
Thrudgemler (den stærke Gamle) var hans Fader,
Men *Örgemler* (den Urgamle) hans Bestefader. [20]

§. 8. De tre Guder, *Börs* Sönner, toge den dræbte *Ymer*, bragte ham midt udi Ginnungagab, og dannede af hans Krop (eller Kjöd) Jorden, af hans Blod Hav og Vande, af hans Been og Tænder Bjerge og Stene og Röser; af Blodet, som var udfludt af Saarene, gjorde de det uvejbare Verdenshav, hvori de befæstede Jorden, og som de lagde i en Kreds udenom den. Af hans Hjerneskal dannede de Himmelen, og oprejste den over Jorden med 4 Kanter; under hvert Hjörne satte de en Dverg, navnlig: *Östre, Vestre, Sydre, Nordre.* [21] Derpaa toge de de gloende Sinner, som fore löse omkring og som vare udkastede af Muspelheim, samt satte dem paa Himmelen, [22] baade oven og neden, for at oplyse Himmel og Jord. De gave ogsaa alle Lynstraaler (glimrende Luftsyner eller Himmellegemer) Sted, nogle paa Himmelen, andre löse under Himmelen, og bestemte deres Gang, hvorefter Dage, Dögn og Aarstal beregnes,

som de gamle Vise have sagt og som det heder i *Valas Spaadom:*

Börs Sönner ophöjede
Kredsrunde Skiver; [23]
De, som det herlige
Midgaard skabte.
Sol skinned fra Syd
Paa Salens Stene (Mure)
Da groede först
Grönt paa Jorden;
[Eller: Da Jorden begroedes
Med grönne Urter]. [24]
Sol fra Sönden,
Maanens Ledsager,
Om Himlens Heste [25]
Höjre Arm kasted;
Sol da ej vidste
Hvor den Sale ejed,
Stjerner da ej vidste
Hvor de Steder ejed,
Maanen det ej vidste
Hvor sit Hjem den ejed.
Da ginge alle Magter
Til ophöjede Sæder,
Höjhellige Guder
Raadsloge derom:
Nat og Næ
Navne de gave,
Morgen og
Middag kaldte

[26] Undern og Aften,
For Aar at beregne (ell. Aar beregned).

§. 9. Den yngre Edda bliver ved: Jorden er kredsrund; uden om den er det dybe Verdenshav. Guderne gave Jætternes Slægter Lande til Beboelse langs med dens Kyster, [27] og gjorde mod deres Anfald en Forskandsning indenfor rundt om Jorden. Til dette Anlæg betjente de sig af *Ymers* Öjenbryne. De kaldte denne Borg (eller den saaledes forskandsede Jord) *Midgard* eller *Midgaard*. Hjernen kastede de i Luften og gjorde Skyer deraf, saaledes siges der i *Grimnersmaal* Str. 40 (jfr. *Vafthrudnersmaal* Str. 21):

Af *Ymers* Kjöd
Blev Jorden skabt,
Havet af hans Blod,
Bjergene af hans Been,
Væxtriget af hans Haar,
Himlen af hans Hjerneskal;
Af hans Öjenbryne
Dannede de blide Guder
Midgaard for Menneskers Sönner,
Men af hans Hjerne
Bleve de tungsindige [28]
Skyer alle skabte.

§. 10. Derefter fortælles i den yngre Edda, hvorledes Guderne indrettede Dag og Nat, Solens og Maanens Gang m. m. (hvorom der handles beqvemmere paa andre Steder).

I övrigt beretter den fölgende, [29] henhörende til de gamle Nordboers Kosmologie:

Östen for *Midgaard* (nemlig den Deel af *Utgard* eller *Udgaard*, som vender mod den Himmelegn) boer en uhyre Jættinde i Skoven *Jernvid* (Jernskoven), omgivet af andre Jættinder, som kaldes *Jernvidier* (eller Jernskovens Beboerinder). Hendes Afkom ere mange Jætte-Ulve (som siden omtales her nærmere). Vejen fra Himlen til Jorden gaaer over en Bro, som Guderne dannede, og heder *Bifröst* (den bævende eller bevægelige Vej eller Ström). [30] Den kaldes ellers *Regnbue*, har tre Farver, er meget stærk og giort med större Kunst, end andre Bygninger; det Röde i den er brændende Ild. Bjergriserne vilde snart bestige Himlen, 'dersom alle kunde komme over Broen naar de vilde.

§. 11. *Börs* Sönner skabte de förste Mennesker af Træ ved Havets Bred (hvilken Mythe vi ville omhandle paa et andet belejligere Sted) og gave dem Opholdssted i *Midgaard*.

§. 12. Endvidere bygte de sig en Borg (eller et omgjærdet eller forskandset Rige) midt i Verden, som kaldtes *Asgard (Asgaard)*; [31] der boede Guderne og deres Ætter. Derfra udbredtes mange Tidender om deres Bedrifter baade paa Jorden og i Luften. Der er et Sted, kaldet *Hlidskidlf* eller *Lid-*

skidlf[32] (det bævende Taarn eller Port). Naar *Odin* sætter sig her i Höjsædet, seer han ud over hele Verden, og skuer hvert Menneskes Idrætter. Hans Kone heder *Frigg* (eller *Frigga*), en Datter af *Fiörgyn*. Af deres Æt har den Stamme, som kaldes *Aser*, som byggede (eller beboede) det gamle (eller ældste) *Asgaard* og de dertil grændsende (eller derunder liggende Riger) sin Oprindelse. Det er Gudeslægten, og af den Aarsag kaldes *Odin Alfader*, at han er Guders og Menneskers Fader.

§. 13. Efter at *Asgaard* var fuldfört, udnævnte Alfader der Bestyrere, for tilligemed ham at bestemme Folks Skjæbne og raade for Rigets eller Borgens Indretninger. Midt i dette guddommelige Rige eller dets Hovedstad er en Plads, kaldet *Idasletten*. [33] Der opförte de allerförst et stort Slot eller Tempel (*Hof*), hvori der staa 12 Sæder for dem, foruden Alfaders eget. Det er den störste og kunstigst opförte Bygning paa (eller over) Jorden. Udvendig og indvendig seer den ud som om den bestod af lutter Guld. Her er et Sted, som kaldes *Gladsheim*. En anden Sal (eller Bolig) gjorde de, hvor der var et helligt Sted (*Hörg* ɔ: Alterkreds, Offersted eller Tempel) som Gudinderne eje og som Menneskene kalde *Vingolf* eller *Vindgolf*. [34] Hertil sigte disse Udtryk i *Valas Spaad*. (i Overs. I, 33, 56):

Aser mödtes
Paa *Idas* Slette,
Alterkreds og Tempel
Oprejste de höjt....

Guder og Gudinder have ellers mange herlige Bygninger paa Himlen, hvoriblandt *Valhall* (som vi siden ved given Lejlighed ville beskrive nöjere).

§. 14. I denne förste Tidsalder, der kaldes *Guldalderen*, havde Guderne den störste Overflödighed af Guld, hvoraf de forfærdigede en stor Mængde, samt Kunstsager, Boskab og Ridetöj. Den tabte sig ved nogle Qvinders Ankomst fra *Jötunheim*. (Alt dette udvikles nöjere i denne Bogs 3die Hovedstykkes 4de Afsnit).

§. 15. Dernæst satte Guderne sig i deres Höjsæde og raadsloge; de overtænkte hvorledes Dvergene havde faaet Liv i Muldet nede i Jorden, ligesom Madikker i Kjöd. De vare nemlig först blevne frembragte og havde faaet Liv i *Ymers* Kjöd, men erholdt nu efter Gudernes Villie Menneske-Forstand og Menneske-Skikkelse; dog boe de i Jorden og i Stene. Dette omtales og de opregnes i *Valas Spaadom* (hvor Dvergene ellers siges at være skabte af Vand og Stene):

Nye og *Næe*,
Nordre, *Sydre*,

Östre, *Vestre*,
Althjof, *Dvalin* &c. [35]

§. 16. Gudernes fornemste og helligste Sted er ved Æsketræet *Yggdrasill.* [36] Denne Ask er det störste og ypperste af alle Træer. Dens Grene udbrede sig over hele Verden, og række op over Himlen. Tvende Rödder har Træet, som strække sig vide om, den ene til *Aserne*, den anden til *Rimthurserne* (eller *Frostjætterne*), hvor Ginnungagab var forhen. Den tredie naaer udover *Niflheim*, og ved den er (Afgrunden) *Hvergelmer*, hvor (Slange-Kongen) *Nidhug* gnaver Roden nedenfra. [37]

Ved den anden Rod derimod, som naaer til Rimthurserne, er *Mimers* Kilde, hvori Forstand og Visdom ligger skiult. Kildens Ejermand *Mimer* [38] er fuld af Visdom, fordi han hver Morgen af *Gjallerhornet* [39] drikker af Brönden. Engang kom Alfader derhen og forlangte en Drik af Kilden, men naaede ikke sit Önske, för han satte sit Öje til Pant; saaledes heder det i *Valas Spaadom:*

Alt veed jeg *Odin!*
Hvor du Öjet skiulte
I hin den klare
Mimers Kilde.
Mimer Mjöd
Hver Morgen drikker
Af Valfaders Pant.

§. 17. Ved den tredie Rod af Æsketræet, som naaer til Himmelen, er *Urdes* Kilde. Ved Kilden staaer en skjön Bygning; fra den udgaae de 3 Möer *Urde*, *Verande* (ell. *Verdande*) og *Skuld*. [40] Disse Möer bestemme alle Menneskers Levetid, og kaldes *Norner*. Om dem heder det hos *Vala*:

Deden komme Möer
Meget videnđe,
Tre af den Sö (ell. Sal)
Under Træet staaer, o. s. v.

[Resten vil anföres nærmere i Undersögelsen over Nornerne].

Der ere endnu flere Norner, som indfinde sig ved hvert Barns Födsel, for at beskjære det sin Levetid og Skjæbne, og ere de af Gudeslægten, andre af Alfeslægten, og den tredie Slags af Dverge-Ætten. De Norner, som ere af blid og god Herkomst, beskjære Lykke, og naar somme Mennesker geraade i Ulykke, saa volde de onde Norner det.

§. 18. De Norner, som opholde sig ved *Urdes* Brönd, tage hver Dag Vand af Kilden, og öse det tilligemed Dyndet omkring den op paa Æsketræet, paa det at dets Grene ikke skal raadne og gaae ud. Det Vand er saa helligt, at alt det, som kommer i Kilden, vorder saa hvidt, som Hinden i et Æg (eller Æggeskal). Saaledes heder det i *Valas Spaadom*:

Ask veed jeg staa,
Yggdrasill den heder,
Höjt [41] Træ bestænkt
Med hvide Vande;
Deden kommer Duggen,
Som i Dale falder,
Evig grön den staaer
Over *Urdes* Kilde.

Den Dug, som kommer deraf, fra *Yggdrasils* Grene, kalder man *Honningdug*, og det er Biernes Föde. Tvende Fugle födes i *Urdes* Brönd, de hede Svaner, og fra dem nedstammer denne Fuglesæt.

§. 19. I Asken *Yggdrasils* Grene sidder en *Örn*, som veed mange Ting; imellem hans Öjne sidder en *Hög*, der kaldes *Vedurfolgner* (den som skjuler eller dæmper Veiret eller Stormene). Et Egern, som heder *Ratatösk*, löber op og ned paa Træet, og söger at sætte Splid mellem Örnen og (Slangekongen) *Nidhug*. *Fire Hjorte* rende omkring i Æsketræets Grene og bide Knopper. I (Afgrunden) *Hvergelmer*, ved Træets Rod eller Hovedstamme, ere saa mange Slanger, at ingen Tunge kan udsige det. Det heder saaledes i *Grimnersmaal*: [42]

Ratatösk heder det Egern,
Som löbe skal
Paa Asken *Yggdrasill*.
Örnens Ord

Skal han ovenfra bære,
Og sige *Nidhug* forneden.
Der ere og fire Hjorte,
Som Grenenes Sammenföjninger
Krumhalsede gnave:
Dain og *Dvalin*,
Dyneir og *Dyrathror*. —
Flere Slanger ligge
Under Asken *Yggdrasill*,
End nogen betænke kan....
Asken *Yggdrasill*
Taaler Arbeide
Mere end Mænd vide.
Hjort foroven gnaver,
Paa Siden Træet muldner (raadner)
Nedentil *Nidhug* slider.

§. 20. Forhen have vi seet, at de tre store Norner boede i en Sal ved *Urdes* Kilde. Endvidere siger den yngre Edda, at Guderne have der deres Raads-Forsamling eller Tingsted; den ældre Edda (i *Grimnersmaal*) melder kun, at de hver Dag færdes for at samtale eller dömme ved Æsketræet *Yggdrasill*. [43]

§. 21. Asagudernes herlige og glimrende Boliger, de skabte Himle, betragte vi nærmere paa et andet Sted. Vi have seet, at *Muspell* og *Niflheim* vare til förend vor Verden. Den yngre Edda beretter og det samme om andre overjordiske Egne. Det heder nemlig: [44] Paa den sydlige Verdens Ende er et

Pallads, det skjönneste af alle og klarere end Solen; det skal staae naar baade Himmel og Jord tilintetgiöres; dets Navn er *Gimle*; dette Pallads beboe gode og retskafne Mennesker i al Evigheds Evighed. [45] Der er nemlig en anden Himmel sönden og ovenfor denne, den heder *Aandlang* (*Andlángr* ɔ: vidt aandende). Den tredie, som igjen er ovenfor den, heder *Vidblain* (*Vidbláin*, den vidtblaanende) og i den Himmel er Palladset eller Staden *Gimle*. Lysalferne allene beboe disse Egne (der og kaldes *Alfheim*); hvorimod Mörkalferne boe ned i Jorden, og ligne ikke hine, hverken i Udseende eller Foretagender. [46]

§. 22. Vi ville finde af ovenanförte, at förend vor Jord med dens Luft- og Stjerne-Himle blev til, var der en eller flere Ild- og Lys-Himle, nemlig *Muspell* og Lysalfernes Verden i Himmelen *Vidbláin*, adskilt fra vor Stjerne-Himmel ved Himmelen *Aandlang*. Hine Himle regjeres af den straalende *Surtur*. De laae efter Eddas Udtryk i Sönden, og tillige, for at tale med de nyere, i *Zenith*. Endvidere var der en anden Verden til för Verdens Skabelse i *Nord* og *Nadir*, [47] nemlig *Niflheim*, den kolde Skygge- eller Taage-Verden. Dybets nederste og störste Afgrund kaldes *Hvergemler*. Imellem disse primitive Verdener laae der et tomt Rum, kaldet *Ginnungagab*. Af begges Udströmmelser, nemlig Rim-

frost og Vand fra den kolde, men Ild eller Varme fra den hede Region, dannedes der to gigantiske Masser i det tomme Svælg, nemlig Urjætten *Ymer*, og den ham nærende Ko *Audumbla*; begge fik Liv ved dens Kraft, som udsendte Heden (el. ved den empyræiske Gud *Surturs* Magt). Af *Ymers* kolde Krop udsprang Rimthurse- eller Frostjætte-Slægten, men den förste Mand (eller rettere, det förste mythiske Væsen, der hörte til de jordiske Elementar-Guders Slægt) nemlig *Bure*, af Saltstenene som Koen slikkede. Hans Sön *Bör*, gift med Jættinden *Belsta*, avlede *Odin*, *Vile* og *Ve*, som dræbte *Ymer* og hans hele Slægt paa *Bergemler* nær, men dannede vor Verden af hans Krop. I (eller over) den kredsrunde Jords Midte anlagde disse nye Guder *Asgaard* eller *Godheim*, [48] med alle dets Gudeslotte; derudenom (eller derunder) anlagde de *Midgaard*, [49] den dyrkede eller af Mennesker beboede Jord, og alleryderst (især paa den Biergkreds der omgiver Verdenshavet) *Utgarde* (*Udgaard*) eller Urjætternes egentlige Boliger. (Mellem dem og Jordkloden er det store ubefarlige Verdenshav, hvori *Midgaardsslangen* bugter sig saaledes, at den bider i sin Hale).

Anmærkninger.

1. Nemlig i 3die Kapit. om Verdens Skabelse S. 6 og fölgende; der vil man see at denne Fortælling egentlig er dialogisk mellem Kong *Gylfe* af Sverrig og den i treenig Skikkelse ham aabenbarede *Odin* under Navn af *Hár* (den höje), *Jafnhár* (den lige höje) og *Thridi* (den tredie). Her spör *Ganglere*: "Hvorledes blev Verden til eller hvad var der tilforn." Nærmere efter Bogstavet: "Hvad var (Altings) Ophav? Hvorledes skete Begyndelsen? eller hvad var der tilforn?" (S. Prof. *Rasks* Udgave af *Snorra-Edda med Skáldu*, *Stockholm* 1818, S. 4 o. f.)

2. Efter anden Læsemaade: *da Ymer boede, levede eller herskede.*

3. Egentlig *Ginnúngagap*, hvorom siden. [N. A. Kan og oversættes:

Der var et uhyre Gab
Uden Væxter.

Jfr. min danske Oversættelse af *den ældre Edda*, 1ste Deel, Kbhvn. 1821, S. 32. Nærmest efter Ordet maatte det hede:

Der var *Ginnungagab*,
Men Græs ingensteds;

hvilket *Sandvig* udtrykker saaledes:

Gab var i Afgrund,
Men Græs ikke.

Forsög til en Oversættelse af *Sæmunds Edda*, 1ste H. (1783) S. 39. Jfr. den store Udgave, 3die Deel (1824) S. 24 o. s. v.]

4. N. A. Den mentes at være omgivet af *Nastrond* ɔ: Lig- eller Dödninge-Kysten, efter hvad der nærmere vises i det Fölgende.

5. N. A. Eller *Fimbul* (den store, uhyre) og *Thul* (*þul*) ɔ: den mumlende, nynnende, talende. S. *Rasks* Udgave l. c. Paa denne Maade blive disse Underverdenens Floder 12 i Tallet. I *Grimnersmaal* ommeldes nogle af dem som hörende til Himmelen (Gudernes Kredse eller Egne), andre til Jorden og Underverdenen. Jfr. den ældre Edda IV, 226 i Henseende til det nysnævnte Digts Anskuelse af alle Vande, som dryppende ned til *Hvergelmer*, og udflydende derfra igjen m. m.

6. N. A. Disse Navnes nærmere Forklaring m. m. kan nu eftersees dels i min kortfattede mythologiske Ordbog over den ældre Edda, bag ved den danske Oversættelses 4de Deel (1823) og tildels i et udförligere Lexicon af samme Art til Værkets store kjöbenhavnske Udgave, i dens nu under Pressen værende 3die Deel, jævnfört med de övrige Deles Ordböger. *Gunnþrá* kaldes ellers i Grimnersmaal *Gunnþorin* (den Krigsdjærve). Jfr. den næstforegaaende Anmærkning.

7. N. A. Saaledes udtrykkes dette i den efter min Mening særdeles mærkværdige Upsalske Codex. I andre heder det: Den kaldes *Surtur*, som opholder sig paa Grændsen (eller ved Landets Ende, maaske her: Spidse, som paa det overhimmelske Gudebjergs Top) til Landets (eller Rigets) Forsvar.

8. N. A. Denne Ordforklarings Rigtighed har jeg udförlig forsvaret i min latinske mythologiske Ordbog (*Edda ant.* III, 332) mod den ellers lærde og skarpsindige *Mones* ugrundede Angreb i hans *Geschichte des Heidenthums im nördlichen Europa* I, 315.

9. De ældgamle Begreber om Gifts overordentlige Kulde overhoved, der ligeledes forekomme i Grækers og Romeres Skrifter, have tilligemed Ordet *Eitr*, *Eitur* (Græsk *ἰθρυς*, *ιτυς* o. s. v.), vedligeholdt sig lige til vore Dage i Norge. Saaledes læser man f. Ex. i *Ströms* klassiske Værk, *Söndmörs Beskrivelse*, 2den D. S. 139: "En liden Aae her i Böygdelavet kaldes *Eiteraa*, ɔ: Giftaae eller Edderaae, fordi den altid, baade Vinter og Sommer, giver fra sig en stærk og giftig Kulde, som fornemmes naar man reiser i Nærheden." *Etterkallt* siger man i Sverrig om en saadan Kulde. I Hedenold har man uden Tvivl troet at denne Elv (ligesaavel som Grækerne mente det om *Styx* og *Acheron* i deres eget Land) havde sit Udspring fra Underverdenen. (Om Ordet *Eitr*, Edder, Gift m. m., see Glossariet til den ældre Edda.

10. N. A. Rigtigst kan man vel forestille sig dem som störknende Lava, der gaaer over fra en flydende Vædske, til en fast Masse, som ofte virkelig ligner Sinner eller Hammerskiæl.

11. N. A. Om Ordets Forklaring har jeg handlet til den ældre Eddas danske Oversættelse IV, 255, samt i det til den store Udgave henhörende Lexicon. De væsentligste Resultater af de der anstillede Undersögelser ere: *Ginnúngagap* kan forklares som tilhörende *a)* Högene (de höjest flyvende Fugle, ofte Himmelgudens Sindbillede). Derfor kalder vel ogsaa *Skalda* den Luft, som omgiver Jorden, med dette Navn, og det hedenske Digt *Höstlöng* bruger et lignende; *b)* Fiskene, fordi at Luft og Vand i Fortiden mentes at være beslægtede, og i visse Maader at have udgjort det oprindelige Chaos; og *c)* Jætterne, der ogsaa vare de ældste

chaotiske Væsener. *Mone* vil læse eller antage *Ginninga* for *Ginnúnga*, ɔ: Tillokkelsernes eller Forblændelsernes (Blændværkernes) Svælg eller Bæger, da hele Verden, fra Skabelse til Undergang, var en Art af Illusion, hvilket da ganske vilde stemme overens med den indiske Lære. See hans *Geschichte des nordeuropäischer Heidenthums* 1ster Th. (1822) S. 314, 452. I Middelalderen kaldte Nordboerne en Deel af Ishavet, Baffinsbugten, eller et andet Sund, hvorigjennem de mente at Oceanet indströmmede fra Nordvest eller Nordpolen, med det mythiske Navn *Ginnúngagab*. (See herom *Arngrimi Jonæ Groenlandia*). Det virkelige Ishavs Beskaffenhed stemmer ogsaa tildels vel overens med vore Forfædres Begreber om det ældste Chaos.

12. N. A. Saaledes synes de her dunkle Ord: *inn i frá*, at burde oversættes, med mindre Forfatteren har meent, at Funker eller gnistrende Stof *(Úr)* og kold Blæst *(gustr)* gjærede i Svælgets Indre, og udfoere derfra i voldsomme Spendinger. *Úr* kan endvidere betyde Smaaregn, Vædske, fugtige Dunster.

13. Eller, som det udtales i Islandsk, *Imer*. Her lægger den Upsalske Edda til: men Rimthurserne kalde ham *Ørgemler* (den Urgamle). Jfr. *Vafthrudnersmaal*, samt den ældre Eddas danske Oversættelse IV, 298–299.

14. N. A. See den ældre Edda III, 18. Jfr. I, 91. IV, 298.

15. Kan muelig og oversættes: Fra den sydende eller ildhede Verden, da Ordet *Sudur* (Syd, Sönden) synes at have den Oprindelse. Jfr. d. æld. Edda III, 92, 110 o. f. (Her lægger jeg Mærke til en overseet Trykfeil: *Isbjerg* for *Islag*). See vor Original i *Rasks* Udgave af den yngre Edda S. 6.

16. N. A. See min Oversættelse af den ældre Edda I, 112.

17. N. A. See *Vafthrudnersmaal* i den danske Oversættelse af den ældre Edda I, 92, 112.

18. N. A. Alle disse Navnes etymologiske Forklaring m. m. kan eftersees i mine förommeldte mythologiske Ordhöger, og omhandles ellers nærmere i denne Bogs 2det Hovedstykke.

19. Udtrykket i Originalen er meget dunkelt, det betegner ellers (som *Lur* endnu i Sverrig) dels en Luur, Valdhorn eller Basun, dels en Möllesæk eller Kasse. Jfr. *Vafthrm.* Str. 35 (om *Bergelmer*):

Det jeg först mindes,
At den kloge (ell. frugtbare) Jætte
Lagdes paa Luren (ɔ: Möllesækken).

See den ældre Edda I, 93, 112-13.

20. N. A. See d. ældre Edda I. 91, 109, samt de förommeldte mythologiske Ordböger.

21. I Originalen, saa temmelig nær det nyere Danske og Tydske: *Austri*, *Vestri*, *Sudri*, *Nordri*. See det mythologiske Lexicon til den ældre Eddas store Udgave.

22. "Midt paa *Ginnunga*-Himlen," siger den kongelige Codex; den Upsalske derimod: "Midt i *Ginnungagab*, oven og nedentil paa Himlen, for at oplyse Jorden."

23. Eller: oplöftede Kloderne. Ordet *Biódr* betegner en rund Skive o. s. v., og har saaledes Hensyn til de kredsrunde Himmellegemer. *Badmur* derimod (efter en anden Læsemaade) er et Træ; enten disse Træer, som *Börs* Sönner saaledes toge op skulle betegne Bygnings-Tömmer til Verdens Opförelse (under Billedet af et stort Hus) eller de Træer, hvoraf de skabte Menneskene. Jfr. d. ældre Eddas

danske Overs. I, 32, 55, samt den store Udg. III, 24, 195, 216.

24. N. A. S. d. æld. Edda I, 32, den st. Udg. III, 25, samt 224 (under Ordet *Laukr*, som egentlig bruges i Originalen).

25. N. A. Eller himmelske Heste *(iódyr)*. Hvis man læser *iódyr*, bör Oversættelsen lyde: Himmelens Porte. S. d. æld. Eddas danske Overs. I. 32, 56, den st. Udg. III, 25. 231. Man seer let at Sol, Maane og Stjerner her forestilles som Personer, efter de ældste Folks Forestillinger. Andre Personifikationer af de Væsener, som mentes at raade for deres Gang, tilbades som virkelige Guddomme.

26. Originalens *Undarn*, *Undorn*, bruges ikke mere i Islandsk, og har derfor en usikker Betydning. *Undern* forekommer i Angelsaxisk for Formiddag; *Untorn* i gammel Tydsk for Middag. Ordet er endnu til i forskjellige Former og Betydninger i de danske Provinzial-Dialecter af Almuesproget, som *Undern*, *Ynden*, *Onni* o. s. v. Ligeledes i de norske som *Undaalen (Undorn) Ondaalen* o. s. v., i de svenske som *Undun*, *Under*, *Unda*. Jfr. d. æld. Edda I, 56, den store Udgave I, 701. III, 257.

27. Disse Lande udgiöre Bjergstrækningen *Utgard* (eller *Udgaard*) der omgiver Verden og Oceanet; ligesom vi siden ville gjenfinde denne Forestilling i de asiatiske og flere Mythe-Systemer.

28. N. A. Efter Ordet: haardmodige, maaske haardtblæsende. *Oehlenschläger* (i *Thors* Reise til Jotunheim) synes at have taget Hensyn dertil, naar han lader de *Ymer* ombringende Guder skabe

Skyerne af hans Hjerne,
Der drömmer den endnu.

See ellers den ældre Edda I, 89, 105, samt 181, 265.

29. *Rasks* Udg. S. 13, 14. *Nyerups* Ov. S. 14, 15.

30. N. A, Nogle sætte *Bilröst* herfor, men disse to Himmelveje synes at have været forskjellige. See 3die Hovedstykkes 8de Afsnit, hvor Melkevejen omhandles som Gudernes Vej. Jfr. de förommeldte mythologiske Ordböger under *Bifröst* og *Bilröst*.

31. N. A. S. *Rasks* Udgave S. 10, 11. *Nyerups* Overs. S. 17, 18. Ordene: "det kaldes Troja," er vist et senere Tillæg (overensstemmende med den yngre Fortale og Efterskrift). Det udelades ogsaa i den upsalske Codex.

32. N. A. See den mythologiske Ordbog til den æld. Edda IV, 251.

33. S. *Rasks* Udg. S. 14. Overs. S. 18. *B. Haldorsen* vil læse: *Idiavöllr*, den græsgrönne Slette. Man kan ej andet her end tænke paa det græske Gudebjerg af samme Navn, oprindelig i Lille-Asien, men siden vel forflyttet til *Kreta*. Paa disse Bjerge forestilte man sig en Flade, hvor Guderne havde deres Forsamlingssted. Slige Gudebjerge, egentlig betegnende Himmelen, forekomme og i de persiske og indiske Mythesystemer, og selv i Bibelen findes de ommeldte paa flere Maader, eftersom vi siden ville udvikle og bevise. Antager man at Ordets Oprindelse bör udledes fra det oldnordiske Sprog, saa betyder det *(Ida-völlr)* enten *Forretningernes* eller snarere *Vrimmelens Mark*, af *Id*, Vrimmel, Stimlen (hvorimod *Idia* betyder Forretning, Arbeide) hvoraf Gjerningsordet *Ida* (at *ida*). Jfr. *Ida*, en skummende Fos eller Vandfald, hvor Vandpartiklerne saaledes vrimle og mylre. Navnet *Idavöllr* kunde da let betegne Himmelen, hvor det samme kan siges om Stjernerne.

34. N. A. Det store Tempel paa Idasletten med de 12 Höjsæder for Himlens og Skjæbnens Styrere, er uden Tvivl af lige Betydning med Himmelriget og dets 12 Slotte eller Boliger i *Grimnersmaal*, og sigter fölgeligen til Zodiakalguderne eller de 12 Himmeltegns Forstandere, som efter de gamle Folks Forestillinger ogsaa mentes at raade for Menneskenes Skjæbne.

35. N. A. See d. yngre Edda, *Rasks* Udgave, S. 15-16. Overs. S. 19. *Valas Spaadom* i d. ældre Edda III, 27 o. f., d. Overs. I, 34 o. f., 57 o. f.

36. See d. yng. Edda l. c. S. 17 o. f. Overs. S. 20 o. f.

37. Denne Beskrivelse er saaledes at forstaa, at Hovedroden eller Stammen, grundfæstet i Afgrunden, bærer Jordkloden, hvorimod tvende Stammer eller Hovedgrene skyde sig op; den ene mod Sönden, hvor under *Urdes* Kilde ligger, den anden mod Norden ved *Mimers* Brönd.

38. S. den ældre Eddas mythologiske Ordbog IV, 260. Jfr. 2den Bogs 1ste Hovedst. 3die Afsn.

39. N. A. Dette Drikkehorn er forskjelligt fra *Heimdalls* berömte Basun eller Blæsehorn. See de mythologiske Ordböger.

40. N. A. See den mythol. Ordb. til d. æld. Edda IV, 265, 279, 288, 293.

41. Eller lövrigt, fuldt af Blade (efter Ordet da haar-rigt).

42. See d. æld. Edd. danske Overs. I, 178 o. f. 255 o. f., samt herefter 2den Bogs 1ste Hovedstykke.

43. Den yng. Edda l. c. S. 17. Overs. S. 21. Den æld. Edd. d. Overs. I, 177.

44. *Rasks* Udg. S. 21. *Nyerups* Overs. S. 25.

45. N. A. Hermed stemmer et andet Sted i denne Edda S. 75: "Best er da (efter Verdens Undergang) at være i *Gimle* (hos *Surtur*, lægger den upsalske Edda til) paa Himmelen." Jfr. Overs. S. 93, samt den æld. Edda IV, 235.

46. N. A. Jfr. især Artiklerne *Álfar*, *Álfheimr*, *Gimli*, i det mythol. Lexicon til den ældre Eddas store kjöbenhavnske Udgave. Om disse mythiske Regioner handle vi ogsaa nærmere i 2den B. 3die Hstk. 3die Afsn.

47. N. A. Om *Nadir* kan siges at være i noget Slægtskab med de oldnordiske *nidr (nedar) nidri*, det danske *ned*, tydske *nieder*, alemann. *nidar* o. s. v., maa Sprogkyndige bedömme. Jfr. Gloss. til *Edda ant.* II, 740 *(a)*, samt 737 *(b)*.

48. Det er upaatvivleligt, at den ældre Eddas ægte mythologiske Digte betragte Aserne kun som Elementar-Guddomme for Jord og Himmel, men især for Lys og Varme o. s. v., der tillige beskjærmede Naturen og Menneskene mod de onde Væseners Angreb. Jætterne derimod betragtes som chaotiske Væsener, der beherske Jordens kolde og mörke Egne, samt stedse söge at befordre Kuldens og Mörkets Herredömme, men hige efter Asagudernes, Menneskenes og Verdens Undergang. Den yngre Eddas Forfatter har vel overhoved indseet de Gamles Mening, men gjengiver os deres Begreber, dog paa sine Steder noget forvirrede. Den vigtigste Aarsag til denne Uorden, som spores i de Gamles senere Skrifter angaaende Nordens Mythologie, ligger vel i Kristendommens förste Prædikanters, f. Ex. Kong *Olaf Tryggvesöns*, idelige Bestræbelser for at vise, at Nordens Guder kun havde været oprindelig Mennesker, der bleve dyrkede og forgudede efter Dö-

den. Men selv i *Snorre Sturlesöns* historiske Værk *Ynglinga-Saga*, hvori han söger aldeles at lempe sig efter denne Mening, finde vi de tydeligste Beviser for den rigtige Sætning, nemlig den: at disse, som man siger, forgudede Mennesker, have selv dyrket andre Guder, og været deres Præster, samt have indfört deres Cultus fra Asien til Scandinavien. Saaledes maa Grunden til hin Forvirring blive os indlysende af Østerlændingernes almindelige Mening om Gudernes Incarnation i Menneskelegemer. Ligeledes indsee vi paa samme Maade Forvexlingen mellem det ældste (himmelske) *Asgaard* eller *Godheim* med det yngre eller andet gamle, ɔ: Asagudernes, eller rettere, deres Folks, Hjem i Asien, hvis ældste Nationer have antaget Gudebjerge, hvor Himlen forenedes med Jorden, som Indernes Meru eller Himalaya, Persernes Borz, de asiatiske Grækers Ida, de europæiske Grækers Olymp o. s. v., efter som jeg nærmere kommer til at udvikle paa sit Sted.

49. Det er nemlig efter som *Asgaard* forstaaes efter de ældste Myther for Himlen (da *Midgaard* eller Jorden ligger derunder), eller efter de yngre, som det ældste jordiske Gudeland eller Bjerg (see næstforeg. Anm.) da *Midgaard* ligger rundt omkring det (som den kaukasiske Bjergstrækning, der indbefatter baade *Borz* og *Meru*). Ellers betegner *Asgaard* baade den Mur eller Befæstning, der indhegner eller beskytter Gudelandet, og det Rum, som omgives deraf. I egentlig mythisk Forstand er *Asgaard* baade Stjerne-Himmelen og den ætheriske Luft, der tjente til dens Befæstning mod Jætterne; *Midgaard* paa samme Maade baade *Jorden* og *Skyluften*.

Andet Afsnit.

Den nordiske Kosmogonies Overeensstemmelse med nyere Naturforskeres geogoniske Systemer, samt enkelte hertil hörende Mythers Forklaring af Naturens Betragtning.

---

§. 23. Vi have seet, at Jordkredsens chaotiske Tilstand forstiltes under Billedet af Urjætten *Ymer*, forvandlet til vort Jordlegeme ved Skabelsen, hvorimod den organiserede synlige Verden fremstilles af Edda under Billedet af det universale Træ *Ygdrasill.* Disse Forestillinger, hvilke vi nu finde forenede, synes i Begyndelsen at have tilhört tvende forskjellige Systemer, hvoraf det sidstes Tilhængere have antaget Verdensstoffets Evighed, kun med betydelige sig stedse forögende periodiske Forandringer, under Bestyrelse af Skjæbnens evige Gudinder *Urdur, Verandi* og *Skuld* (Fortid, Nutid og Eftertid). For at indsee disse Mythers rigtige Væsen og Betydning, bliver det nödvendigt, at fremsætte her nogle, saavidt muelig kortfattede Betænkninger.

§. 24. Hvad de kosmogoniske Myther efter det förste System angaaer, saa kan ingen skarpsindig Læser tvivle paa, at de indeholde Resultaterne af et eller flere lyse og tænkende Hoveders Betragtninger over Verdens primitive Tilstand og Skabelsens Fuldbringelse, tillige grundede paa ældgamle asiatiske Traditioner,

alt tilsammen fremsat i en billedlig Indklædning. Over slige Myther har *Steffens* i sine i Kiöbenhavn holdte Forelæsninger, [1] givet en meget rigtig Betænkning. Han siger, blandt andet, som især meget anvendeligt herpaa: "Med Guderne begynder al Historie. Bag al Historie ligger Mythologie; det er et Factum, som ingen kan nægte. At nedsætte de ædleste, fortreffeligste Nationers Ideer om Guddommen, til de allerelendigste og flaueste Absurditeter, at borttage al Sands af deres Religiösitet, for derefter at kunne forklare deres ejendommelige Væsen, kan tillades enhver, kun ingen Philosoph. Den ældgamle orientalske mythologiske Tidsalder er Moder til den græske Mythologie; thi ikke at tale om, *at den orientalske torde indeholde Spiren til den nordiske*, som först i en sildigere Periode viser sig i Historien, [2] saa synes den selv, som Menneskeslægtens höje Sands, at see fra et fra Egn til Egn bevægeligt Punkt. Her, i den betydende Linie, i hvilken dette glindsende Punkt bevæger sig, maa vi finde det dybe Spor til Historiens Sands. Udtrykket for Gudernes Periode er den reneste, klareste Poesie; dens Sprog, os altid kun halvforstaaelig Allegorie. Hvad som især udmærkede den ældste Tidsalder, var den mærkværdige Identitet af det vi siden maa adskille som *Ord* og *Handling*. I levende Handling udprægedes alt hvad vi nu

söge ved Ord, alle *Naturens Revolutioner og Udviklinger,* alle Religionens Mysterier. Livet selv, frisk som det udsprang fra Guddommen, havde umiddelbar den Betydning, som vi nu kuns ahne; derfor vare de förste Menneskers Forestillinger levende. Det er bekjendt, at de ældste Folk forestilte sig det hele Universum som et eneste *besjælet Væsen,* der med uendelig forskjellige Ledemod paa det mangfoldigste rörte og bevægede sig; *at hellige Sagn gjemme mærkværdige Fragmenter af Jordens Dannelses Historie; at mange Myther af de orientalske og nordiske Urfolk i de dybsindigste Billeder bevare Naturens Metamorphoser;* at mange underlige Kundskaber (f. Ex. i Astronomien og Metallurgien) hvilke vi ikke kunne forklare uden dybe Indsigter, ja ofte ikke uden Bekjendtskab med de kunstigste, först i vore Tider opfundne, Instrumenter, overbevise os om, at ogsaa der, hvor Allegorierne og Billederne ere uforstaaelige, ligger noget langt dybere til Grund for disse end vilkaarlig opfundne Drömmerier. Vore förste Forfædre vare, som en af de dybsindigste Græker siger om dem, Guderne nærmest af alle Mennesker, derfor synes Naturen, endskjönt paa en den nærværende Physik ubegribelig Maade, at have aabnet sit Helligste for dem, og mange af hin Tids Allegorier og My-

ther synes at indeholde Naturens egne höjeste Orakelsprog."

§. 25. Jeg havde ikke tilladt mig at afskrive det ovenstaaende vidtlöftige Sted, hvis det ikke efter foregaaende nöjagtig Undersögelse, stemte ganske overeens med min Overbevisning, med Hensyn til de ældste Nordboers kosmogoniske Myther. Dets Forfatter er desuden paa det fortroligste bekjendt med den virkelige Geogonie og Geognosie efter de nyeste saa meget forbedrede og udvidede Anskuelser. Denne Egenskab, i Forening med hans udmærkede philosophiske Kundskaber, legitimerer ham til en habil Dommer i denne Sag. Endvidere maae vi antage, at vore störste Physikere og Historikere ogsaa erkjende de deri fremsatte Sandheder — da Kiöbenhavns Universitet har for faa Aar siden (1815) udsat en Præmie for den beste Forklaring af de ældste kosmogoniske Myther, jevnförte med de nyere Physikeres Grundregler for Geognosien. Forfatteren heraf har anstillet nogle slige Undersögelser, med Hensyn til den nordiske Mythologie, af hvilke det maatte tillades ham at meddele her i al Korthed de vigtigste, da de i det mindste give Bidrag til en ikke uinteressant Sammenligning mellem det nordlige Europas ældste og nyeste Naturphilosophers Systemer og Fremstillingsmaade.

§. 26. Engellænderen *Thomas Burnet* paastod, sidst i det 17de Aarhundrede (i hans *Theoria telluris sacra* 1681) at vor Jord i Förstningen havde bestaaet af et Chaos eller en forvirret Samling af allehaande Legemer, saaledes at de sværeste og groveste Dele regelmæssig sank ned til Jordens Middelpunkt, hvor de tryktes mere og mere sammen, og hærdedes efterhaanden. [3] Hans Landsmand *William Whiston* sögte kort efter at berigtige hans Meninger i et nyt System *(Theoria telluris nova)*. Han er vel enig med sin Forgjænger deri, at Jorden först har bestaaet i et forvirret Chaos, men mener at det först kom i Brand, og brændte ud som en Komet, hvis Kjerne siden blev helt omgivet med Vand og tykke Dunster, som efterhaanden sank ned, eller forsvandt, saa at Jorden var fuldkommen dannet i 4 Aar, men Dyr og Mennesker kom först frem i det 5te og 6te. Saaledes vil *Whiston* forklare Bibelens 6 Dage, hvori Gud skabte Verden. Ogsaa udleder han Syndfloden fra Indflydelsen af en Komet, og det netop den samme store der saaes i Aaret 1680.

§. 27. *Krüger* paastod [4] henimod Midten af det 18de Aarhundrede, at intet er vissere end at Jorden fordum har været et fluid Legeme, og at den i dens förste Opkomst havde en fuldkommen Kugles Dannelse, men har ved sin daglige Omdreining om sin Axel faaet

en sphæroidisk Skikkelse. I hine förste Vande have der været Fiske (eller Havdyr). Derpaa har fulgt et Jordskjælv eller en almindelig Antændelse over hele Jordkuglen, hvorved Vandet er röget bort. Senere i Tiden er et andet almindeligt Jordskjælv indtruffet, som og har foraarsaget *store Hovedforandringer i Jordens Beskaffenhed.*

§. 28. Allerede noget för havde *Leibnitz* antaget (i hans *Theodicæa*), at vor Jord ligesom de övrige Planeter, have i Förstningen været lysende Fixstjerner, eller Sole, som siden have udbrændt. Og *Buffon* mente siden (i *Epoqves de la Nature*), at Jorden og Planeterne ere kun Stykker af vor Sol, afrevne ved Kometers Sammenstöd med den. Begge disse Systemer sögte Friherre *v. Gleichen* [5] at gjendrive, og at bevise med chemiske Forsög, at Jorden var bleven til af Vand. Han lærer nemlig: at vor Jord i Begyndelsen væltede sig som en Vandsphære, maaske adskilt fra et andet Legeme, hele Aartusinder paa sin Bane, efter Planeternes almindelige Love. Den deri lagte Gjærings- og Livs-Stof frembragte först allehaande Vanddyr og Fiske. Herved sank ogsaa Vandets jordagtige Dele, og den oplöste dyriske Jord (af de döde Vanddyr) fra alle Kanter til Sphærens Middelpunkt. Ved det heles hurtige Sving om sin Axel, og Massens indvortes Gjæring, foraarsagedes Hævelser

(Aufblähungen), hvorved *enkelte Stykker af Jorden fremkom efterhaanden* over Vandets Overflade. *Sol, Luft og Lys* berörte nu Jordens förstefödte Dele umiddelbar, og satte dens jomfruelige Kræfter i Bevægelse, hvorved Planter og Dyr kom frem. Den förste Verden besad ungdommelig Kraft og Skjönhed, indtil Vulkaner udbröd i dens Inderste, og foraarsagede en næsten almindelig Brand eller Oversvömmelse. Dog reddede nogle Mennesker og Dyr sig fra Ödelæggelsen ved at tye til enkelte höjt fremragende og vandfrie Höjder paa Kloden, og udbredte sig siden over den, da Gjæringen havde lagt sig, og Vandene vare traadte tilbage, ikke uden Jordens betydelige Forstyrring og Omdannelse.

Denne Hoved-Forandring er, efter *Gleichens* System, den som vi kalde *Noahs* Syndflod, eller den almindelige Flod. Han mener og at en lignende Forstyrrelse kunde endnu ramme Jorden, naar man mindst venter; Stoffet til Ödelæggelse af samme Art ulmer ubemærket i dens Inderste. Iövrigt er Vandet efter hans Sætninger, alle jordiske Tings Grundprincip.

§. 29. I vore Dage, da naturhistoriske Kundskaber have naaet en Höjde, hvorpaa de vel aldrig för have været, ere dog de Lærde af ulige Meninger angaaende Aarsagerne til vor Jords nærværende Beskaffenhed, da de *fleste* paastaa, at den er især bleven frembragt ved

Vandets (eller saakaldet neptuniske), andre derimod ved *Ildens* (plutoniske) Virkning [6]. Til dem, som forsvare den förste Mening, hörte den berömte *Werner* (död Aar 1817), en tydsk Lærd, [7] som har udtænkt et mineralogisk System, hvis Lære nu er antaget af de fleste Naturkyndige, skjönt det saakaldte *Huttonianske*, der har sit Navn af sin brittiske Ophavsmand, og stemmer for Klodens Dannelse ved Ild, af tvende förværende Verdenlegemers Ruiner, dog har adskillige Tilhængere, især blandt Opfinderens Landsmænd. Alligevel bliver det især efter en stor engelsk Physiker, *Robert Jamieson*, at jeg her tager mig den Frihed, at fremsætte nogle af det *Wernerske* Systems Sætninger, vedkommende Jordklodens Oprindelse og förste Revolutioner. [8]

§. 30. "Jordens sphæriske Figur er et Bevis paa dens *oprindelig flydende Tilstand*. Denne vigtige Slutning nægter vel ingen, men Spörgsmaalet er, om denne Fluiditet er foraarsaget af Ildens eller Vandets Virkninger."

Steffens udtrykker sig saaledes: [9] "Vor Jords flydende Masse traadte efterhaanden rolig tilbage, og efterlod ved denne gradvise Synken et fast Residuum (de efterladte Spor af den flydende Masses förste Contraction). En fast, helt igjennem krystallisk Masse, udgjör det oprindelige Præcipitat." Iövrigt beskrives denne Masse som Kjernen til alle Bjerge, der

stiger höjest og tillige gaaer dybest. *Wernerianerne* uddrage det Resultat af Naturforskernes Undersögelser, at Oceanet maa fordum have bedækket den hele Jord paa en og samme Tid. Det Vand, som skjulte den, antages at være svundet gradevis og efterhaanden, ligesom *Herodot, Strabo* og andre gamle Forfattere give dunkle Vink derom. *Mallet*, fransk Consul i Allexandrien, var en af de förste, som i nyere Tider gjorde Philosopherne opmærksomme paa denne Klodens Vandformindskning, i et Værk kaldet *Telliamed*, udgivet 1740. Denne Mening blev strax begjerlig antaget og djærvelig forsvaret af *Linnæus, Celsius*, samt flere svenske Naturforskere og Oldgrandskere. De samlede mange Kjendsgjerninger for at vise, at Östersöens Vande tage af, *Linnæus's* Disciple iagttoge mange lignende Phænomener i andre Lande. Angaaende disse, findes mange interessante Efterretninger i *Pallas's, Gmelins, Ferbers, Niebuhrs, Vancouvers, Perrons* og andres Skrifter. [10] — Skjönt man ikke havde disse Beviser, er det öjensynligt, at dersom Havet blev uforandret i Qvantitet, vilde det stige og overskride dets Grændser, ved den betydelige Mængde af jordagtig Materie som daglig udskylles deri af Elve og Strömme. Denne Sætning mödte mange Modsigelser i *Linnæus's* Tid, men han og de Philosopher, som understöttede hans Mening om Vandfor-

mindskningen, kjendte ikke de Beviser, som Bjergenes indvortes Bygning og udvortes Skikkelse afgive herfor.

Da *Linnæus's* og hans Lærlinges Bemærkninger vare alt for lokale og indskrænkede, var det forbeholdt *Werner* at grundfæste denne Theorie af Bjergenes Skikkelse og Beskaffenhed overhoved, som vise at de ere dannede af Vandet, og at det engang har staaet over alle Bjergtoppe, men siden sjunket gradvis til dets nærværende Flade.

§. 31. I denne Forudsætning og ved deraf fölgende Beviser, har *Werner* bestemt Bjergarters, Jordarters og Metallers Alder. De Petrefakter, som forekomme i de ældste Jordarter, bestaa af den laveste og ufuldkomneste Klasse af Dyr: Zoophyterne eller Dyrplanterne. I de nyere Formationer træffe vi Conchylier og Fiske i Mængde blandede med forskjellige Söevæxter. Men disse organiske Levninger ere fuldkommen forskjellige fra alle Dyr og Planter fra Jordens nærværende Tilstand.

I hin fjerneste Tid har Skabningen havt et ganske anderledes Udseende, end det den har paataget sig i den paafölgende. I de nyere Formationer finde vi Levninger af bekjendte Slægter (genera), og i de nyeste: organiske Arter (species), som ligne dem der findes i de nærværende Have. Landplanter vise sig senere, og Landdyr allersenest.

§. 32. I Förstningen synes de organiske Skabninger kun at have været faa, og meget forskjellige fra de nærværende Tiders. I de ældste af Overgangs-Klipperne, der synes at være dannede medens Jorden stod under Vand, finde vi blot Levninger af Söeplanter og Havdyr, men hidindtil har man ei opdaget det mindste Spor af landlig Organisation. Vi træffe först paa slige Levninger i nyere Klipper af denne Klasse, som dannedes efter at endeel af Landet var skudt op af Vandet, og sat i Stand til at opholde landlig Vegitation. Fra denne Periode til den nyeste eller alluviale, da Jordarterne dannedes paa det törre Land, tiltager Mængden og Forskjelligheden af Planterigets Levninger, og Jordkullenes Mængde tiltager i samme Forhold.

§. 33. Alle disse Phænomener, der nu ere udviklede, ere tydelig forbundne med Vandets Formindskelse, og maa ansees som Virkninger af, samt Beviser for dens Virkelighed. Det er öjensynligt, at i den Periode, da Jorden var bedækket med Vand til en stor Höjde, vare hverken Planter eller Dyr skabte. Da Vandet aftog i Höide og det törre Land kom tilsyne, skabtes Havplanter og de laveste ufuldkomneste Skabninger; ligesom Vandet aftog, synes det at være bleven efterhaanden mere og mere skikket til at nære Dyr og Væxter, da vi

finde, at de tiltage i Antal, Forskjellighed og Fuldkommenhed, og nærme sig mere til dem der findes i de nærværende Have, jo nærmere Jordlejernes Udgaaender blive, eller, der i Grunden er det samme, jo lavere Jordens Overflade bliver.

Den samme gradvise Tilvæxt af organiske Skabninger, synes at have havt Sted paa det törre Land.

§. 34. Hvorledes denne uhyre Vandsformindskning er gaaet til, kan selv *Jamieson* ikke lære os. Han udtrykker sig saaledes herom: Vi ere fuldkommen overbeviste om denne Theories Sandhed, skiönt vi ikke ere i Stand til at forklare den. Det er en langt anden Ting at erfare, ved Bemærkning, at en stor Begivenhed har fundet Sted, end at vise hvorledes den gik til.

§. 35. Foruden denne förste og almindelige Vandsamling, hvormed Jorden har været bedækket, antage *Wernerianerne* en anden Oversvömmelse eller Flod, der har overgaaet hele Jordkloden, eller og det meste af den, paa en Tid da dens Overflade var bedækket med Dyr og Væxter, og en stor Del af det törre Land allerede var til. De nyeste Flusstrapparter ere Frembringelser af denne Begivenhed, og findes paa det sachsiske Erzgebürges höjeste Spidser, ligesom og paa den överste Top

af *Pico* paa *Teneriffa,* 11080 Fod over Havets Overflade, og paa flere af Jordklodens höjeste Fjeldtinde. I denne Flod synes Vandet at have steget voldsomt, atter igjen være blevet roligere, staaet nogen Tid stille; men tilsidst at have veget tilbage til dets forrige Standpunkt med betydelig Hurtighed. Denne Flods Spor sees i omstyrtede Træer, Indtryk af Planter i Klipperne, samt blandede Levninger af Söe- og Land-Dyr om hin anden. Til denne Begivenhed henföre Mineralogerne den forhen flydende og siden contraherede Masses Expansion. [11]

§. 35. Jeg tvivler ikke om at mine ærede Læsere jo allerede ere blevne opmærksomme paa, at vore Forfædres Myther om Jordens Oprindelse, skilte ved deres allegoriske Indklædning, saaledes stemme i det Væsentlige overeens med flere blandt de nyeste og mest oplyste Naturforskeres Betragtninger og Erfaringer. For at gjöre denne Overeenstemmelse fuldkommen tydelig, maatte det tillades mig först at kaste et Tilbageblik paa hine mærkværdige Sagn.

§. 37. De gamle Skandinaver forestilte sig, at vor Jords Grundstof blev oprindelig til af Vandsamlinger, frembragte af Hedens og Kuldens sammenstödende Virkninger (§. 5.) Disse Vandsamlinger störknede eller fortykkedes ef-

terhaanden og bleve til en chaotisk Masse, som ved Hedens Kraft fik Liv, eller besjæledes paa en Maade, og forestilles under Billedet af en uhyre Jætte, *Ymer* nemlig, [12] af hvis Krop flere lignende Væsener fremkom. Dette er Verdens förste Revolutions-Tilstand, da uordnede Masser væltedes omkring i det chaotiske Rum. Paa samme Tid blev Koen *Audumbla* til. Ved den maa man vel (efter de Gamles Begreber) forstaa, enten den förste Dunstkreds, eller og den Vædske eller Vandsamling, som omgav det hele udannede Jordlegeme, og hvorved det nærtes eller forögedes bestandig. [13] At Koen slikkede Saltstene, hvorved et Væsen, skjönnere og ædlere end *Ymer*, blev til, betyder vel ej andet, end en Jordplets eller Klippes Opkomst af det salte Hav. Dette Væsen kaldes *Bure* (*Buri* eller *Búri*, ɔ: den Födende, Frembringende). [14] *Bures* Sön var *Börr* (*Bur* eller *Borr* ɔ: den Födte, Sönnen eller og den Bærende, Opholdende). Efter min Mening betegnes herved det förste Fjeld eller Fjeldstrækning, som vore Folkeslags Forfædre mente at opskjöd af Vandet i den samme Egn, hvor den förste Jordplet kom til syne. Dette Fjeld er da rimeligvis *Caucasus*, [15] kaldet af Perserne *Borz* (Genitivet af det oldnordiske *Borr*). [16] *Börs* Gemalinde *Belsta* eller *Bestla*, en Datter af Jætten *Bölthorn* (ɔ: Harmtorn, *spina*

calamitosa) er muelig den Ismasse, der dannede sig paa dets Alpetoppe. Men herfra udsprang dog, efter Asiaternes Mening, trende mægtige Væsener: *Odin* (Luften, Aanden, Vinden); *Vili* (den Behagelige) efter Ordets Etyme af det ligelydende *Vili*, ɔ: *voluntas, voluptas* (Villie, Vellyst, Glæde, — Lyset nemlig), og *Ve* (Ilden, den hellige Flamme), der giorde Ende paa Verdens embryoniske Tilstand, dræbte eller nedsænkede den chaotiske Masse, *Ymer*, saaledes at de tungere Dele sank til Bunds, og dannede Jorden med de jordiske Vande; de lettere derimod stege op og bleve til Luft. Herved kom den blaa Himmel, Sol og Stjerner först i deres nærværende synlige Forhold til Jorden; Elementaraanderne, der forestilles i Mytherne som Guder og Genier, bleve til, og Menneskene fremstode som Væxter af Jordens Skjöd, oplivede af Guddommen; hvorimod andre uædlere Skabninger (Dvergene) bleve til som Madikker allerede i *Ymers* Kjöd, men kom siden til fuldkomnere Liv og Dannelse nede i Jorden. Thurser og Jætter, Mörkets og Kuldens indbildte Aander og Elementar-Guddomme, fiendske mod den bedre af Guderne besjælede Natur, vare Levninger af *Ymers* Slægt ved *Bergemler* (den Gamle fra eller i Bjerget), den eneste af Jætteslægten, der ikke omkom i den store Öde-

læggelse, der foraarsagedes af *Ymers* Blod, da han blev dræbt.

Denne sidste Mythe synes at udtrykke den Mening, som visse nyere Geologer have forsvaret, [17] at ved den almindelige Flod, som bevidnes af alle Folks ældste Sagn, [18] ere de Stæder, der för vare fast Land, blevne til Hav, Havet derimod til Landstrækninger og Fjelde.

§. 38. I næst foregaaende §. have vi især sögt at betragte den nordiske Kosmogonie saaledes som denne Digtnings eller allegoriske Fortællings Ophavsmænd have forestillet sig den, men nu maatte det tillades mig at sammenligne den nöjere med den virkelige Natur, efter det Wernerske System i Geogonie og Geologie, hvorved vi virkelig ville erfare, at vore Forfædres Myther om Verdens Tilblivelse stemme i det væsentlige overens med de nyere Naturforskeres Undersögelser og Slutninger. Jeg vil i Korthed söge at gjöre denne Overensstemmelse fuldkommen tydelig. Vor Mythologie lader Jordkuglen og dens Athmospære blive til af Vand og Dunster, og sætter at *Niflheim* (Taageverdenen) [19] var til för end vor Verden blev skabt. Det samme paastaa og bevise de nyere Physikere. Hine Vædsker störknede og bleve faste efterhaanden, lærer Edda os; ligeledes Geologerne, kun i andre Udtryk. Hvad Edda nævner *Eitr* (Edder, Gift) er intet andet

end Jordens eller Verdens Grundstof, den kraftigste, fineste Materie, kaldet Gift, af sin forunderlige ubegribelige Styrke. [20] At denne Vædske forvandledes til Is, der opdyngedes til Lag paa Lag i Afgrundens Svælg [21] eller Jordklodens Inderste, synes at betegne den krystalliske Grundmateries Præcipitation paa en træffende Maade. "Alt det som grændsede hertil var koldt og barskvildt," siger Edda. Saaledes bevise og Naturforskerne, at intet levende har nogensinde befundet sig i Grundmaterien, eller endog nær ved den, i dens oprindelige Tilstand.

"Derimod — siger og Edda — hvad der grændsede til *Muspell* var varmt og klart." Ved *Muspell* eller Flamme- og Lys-Verdenen, menes der Ætheren eller Solen; hvad der var nærmest den af Moderverdenen, maatte Forfædrene forestille sig saaledes efter Naturens simple Anskuelse. [22] "Da Muspelheims Hede udbredte sig saavidt, at den mödte Isen (eller Rimfrosten) saa at den smeltede eller dryppede, da fik de bævrende Draaber [23] Liv ved dens Kraft, der udsendte Heden; deraf fremkom en Menneske- eller Jætte-Skikkelse, der hed *Ymer.*" [24] Herved menes vel den flydende chaotiske Masses Bevægelse, der skildres som dens Liv, frembragt af den udenfra indtrængende Varme. [25]

Det er en ældgammel österlandsk Maade Edda her fölger, ved at forestille Verden, endog i dens chaotiske Tilstand, under Billedet af et organisk eller besjælet Væsen. Dernæst taler den om *Ymers* Afkom: "Da han sov faldt han i Sved, og da fremkom under hans venstre Arm en Mand og en Qvinde, og hans ene Fod avlede en Sön med den anden. Det er fra disse de Slægter nedstamme, som kaldes Rimthurser." Ved disse Rimthurser menes her muligen tildels de uhyre Skabninger som fremkom af Jorden, i dens af Geologerne saakaldte Overgangs-Tilstand, för end Mennesket blev skabt. Edda lader dem ligeledes blive til og de fleste af dem omkomme, för denne Begivenhed indtræffer. [26]

§. 39. Da *Ymer* er Jordens chaotiske Masse eller udannede Klode, bliver det nödvendigt at vi, ligesom jeg för har bemærket, maa forstaa dens Dunstkreds ved Koen *Audumbla,* der blev til paa samme Tid som han. Jordlegemets flydende Masse indsuede etslags Næring af Athmosphæren (som efter nogle Geologers Mening var langt tykkere i Begyndelsen end den nu er) hvis Strömme meddeltes den til alle Sider; "saaledes nærtes *Ymer,*" siger Edda. Ikke desmindre sögte Koen sin Næring i hans Omgivelser, og slikkede de Saltstene, hvorpaa Rimfrost havde sat sig. An-

vende vi denne Mythe paa Geogonien, finde vi i den et træffende Billede paa Luftens Medvirkning til Jordens förste Fremkomst af Vandet, da hint krystallinske Urstof var den förste faste Gienstand der frembragtes. Dette have vel de ældste Mennesker (som efter deres Vis maa have været mere opmærksomme paa Naturen end vi i Almindelighed ere, det forudsat, at de ansaa de fleste Ting for at være besjælede af Guder, Aander eller Dæmoner) anseet for etslags hærdede Saltstene, især da de have maattet forestille sig Havet som salt, og deres Undersögelser viste dem, at det engang maatte have bedækket eller udfyldt Jorden. [27] Det er tydeligt nok, at det vaade indsues og forsvinder ved Slikning. Saaledes fremkom og det mythiske Væsen *Bure* (der efter det ovenanförte betegner den af Vandet först fremkommende Jordplet) af Havets Skjöd. Her personificeres Klodens höjeste Bjergtop, som gradvis og efterhaanden i tvende Tidslöb kom for Lyset. De Gamle ansaa selv Klipperne for at være beboede eller besiælede af overnaturlige Væsener. En slig Genius sættes her for Klippen selv, og dens Fremkomst af Vandet ved Dunstkredsens eller Luftens Paavirkning, beskrives digterisk som et Væsens Födsel. Da et stort Fjeld fulgte paa denne enkelte Klippetind, lader Skjalden Fjeldet avles af Klip-

pen, og forestiller saaledes figurlig Geologernes Lære om Jordens gradvise Fremkomst af Vandet. Det er i Klodens saakaldte Overgangstilstand, hvorved *Ymer* eller den udannede Masse dræbes, eller rettere omdannes til et fuldkomnere og skjönnere Legeme, at *Odin, Vile* og *Ve,* eller *Luften, Lyset* og *Varmen,* udöve den skabende Kraft, [28] ligesom jeg ovenfor har fremfört, indtil Jordens Skabning er fuldendt, og Overgangs-Tilstanden saaledes forbi. Alt dette stemmer vel overens med de nyeste Philosophers Geognosie. *Saavel efter den som efter vor Edda er Vandet Jordens Grundprincip* (§. 27-30, 33), og begge Systemer antage en *senere almindelig Oversvömmelse,* hvorved *mange uhyre Væsener,* men neppe nogen egentlige Mennesker, ere omkomne (§. 28, 35).

§. 40. Saaledes findes der en höjst uventet og forunderlig Overensstemmelse Sted mellem Eddas ældgamle Kosmogonie, og Resultaterne af de nyeste og lærdeste Geologers Undersögelser. Hvorledes vore Forfædre kunde have en saadan Kundskab om Naturens dybeste Hemmeligheder, vil vel stedse blive os en Gaade. Kun vil jeg anvende *Jamiesons* (§. 24) ovenanförte Ord herpaa, ved at anmærke, at vi gjerne kunne indsee en Sandhed, uden at være i Stand til at forklare den; og henviser i

övrigt til *Steffens's* paaberaabte Betænkning, om de Gamles geogoniske og fleré physiske Kundskaber (i §. 24). [29]

§. 41. Vi have erfaret at vor Edda er i disse Poster nöje oplyst og bekræftet ved selve Naturen. Nu ville vi see at den og har i Hovedsagen en væsentlig Overensstemmelse med hele den gamle Verdens mærkværdigste ældste Folks Beretninger og philosophiske Digtninger, hvis fælles Kilde maa söges dybt inde i Asien. [30] Tillige ville vi erfare af denne Sammenligning, at den nordiske Mythologie ingenlunde er en ny Kopie eller Efterligning af den græsk-romerske, men snarere maa ansees som dens i det mindste jevnaldrende Söster, der endog tit har bevaret Frugterne af Moderens Undervisning med större Troskab, Omhyggelighed og Held, uforstyrret af de utallige Sekter, som gjennemsværmede Grækenland, for det meste enten stiftede af Asiater og andre Udlændinge, eller og af Græker, der havde nydt disses Undervisning, og studeret i fremmede Lande. Hjemme foragtede de alligevel deres Lærere, Barbarerne, hvis Lærdomme en *Plato* og *Aristoteles* o. a. vel tildels have forfinet og ordnet, men sikkerlig nok dog lagt til Grund for deres egne udödelige Værker.

Anmærkninger.

1. See hans Indledning til philosophiske Forelæsninger, Kbhvn. 1803, S. 139-40, 143-37. Allerede *Thorkelin* har, i Anmærkningerne til *Vafthrudnermaal*, det *förste eddiske Digt*, som blev udgivet paa en værdig Maade (ej förend 1779!) — fundet at physiske Sætninger ligge til Grund for disse vore kosmogoniske Myther, og givet os der det hele System *in nuce*. (See *Edd. ant.* I, 13.)

2. N. A. Saaledes siger og den særdeles lærde og skarpsindige *Link* i Bogen: "Die Urwelt und das Alterthum, erläutert durch die Naturkunde," 1ster Th. Berlin 1821, S. 347: "Die nordische Mythologie kommt mit den Mythologien des Alterthums ganz überein. Sie gehört vielleicht der Zeit nach schon zu den Mythologien des Alterthums, und darf von ihnen in keiner Rücksicht getrennt werden. Die Uebereinstimmung der mythischen Lehren des Alterthums nicht allein im Ganzen, sondern auch vorzüglich in einzelnen zufälligen Zügen, führt auf den Gedanken einer Urreligion von welcher die oben angeführten Kosmogonien Sprösslinge sind." Dette havde ogsaa *Brücker*, *Buhle*, *Herder*, *Wagner*, *Gräter*, *Görres* o. m. Fl. indseet.

3. N. A. En kortfattet Udvikling af *Burnets* System fremstilles og roses som særdeles skarpsindig i *Links Urwelt*, 2ter Th. (1822) S. 15 o. f. Jfr. allgem. Weltgesch. 1ster Th. S. 80 o. f.

4. *Geschichte der Erde in den allerältesten Zeiten*, Halle 1746, S. 102, 165. Om *Whistons* Meninger, s. allgem. Weltgesch. 1ster Th. S. 84, sq. samt en mosaisk Theorie, S. 90 o. f.

5. Entstehung, Bildung, Umbildung und Bestimmung des Erdkörpers, aus dem Archiv der Natur und Physik, Berlin 1783.

6. N. A. Dette er skrevet i Aaret 1817. Siden har det plutoniske System fundet flere og tildels kyndige Tilhængere og Forsvarere. Herom kan jeg nu henvise til Hr. Dr. *Bredsdorffs Udsigt over de i Læren om Jordklodens Oprindelse og Uddannelse skete Forandringer, fra Aar* 1800 *af*, i *Dansk Tidsskrift for Naturvidenskaberne*, 2det Bind 1823. *La Places* (S. 48) derommeldte Hypothese 1813, om Jordens og de övrige Planeters Oprindelse ved Luftarternes Sammentrækning, ved Grændserne af Solens Athmosphære, kan sammenlignes med Eddaernes Fiktioner om det flammende *Muspelheims* Uddunstningers Indvirkning paa Verdens Tilblivelse. *Chladnis* o. Fl. der udviklede Theorie om Meteorstenene, som Grundlæg eller Pröver i det smaa for Himmellegemernes Tilblivelse, ligner i visse Maader Udtrykkene om de fra *Muspelheim* udkastede gloende Stene, som bleve til de lysende Himmelkloder. Jfr. *Et Par Ord om Geognosie i Norge, af M. Keilhau*, i *Magazin for Naturvidenskaberne*, 2det Bind, Christiania 1823, S. 118 og Prof. *Olufsens* skarpsindige Afhandling: *Om Menneskets Rolle i den physiske Verden*, 1ste Stykke, i det skand. Lit. Selsk. Skrifter, 18de Bind, 1822, S. 11 o. f. Endvidere fortjene disse nye Skrifter Opmærksomhed: *Gelpkes neue Ansicht über den Naturbau der Kometen*, 1820 (hvori han hylder *Chladni's* Hovedanskuelser) tillige meddelt af ham i flere Afhandlinger; *Links Urwelt und Alterthum, erläutert durch die Naturkunde*, 1ster Th. (1821) S. 51 o. f., 2ter Th. (1822) S. 3. o. f. *Nau, über die klimatische Verän-*

derung im Norden unsrer Erde, i det kongl. bayerske Videnskabers Selskabs Skrifter 1822; samt *Chladni over Jordklodens klimatiske Forandringer* (ved formindsket Varme, Dunstkreds og Hav-Vande) oversat fra *neue Annalen für Physik und Chemie* i det nys ommeldte norske Tidsskrift 1823. Overhoved antage alle mig bekjendte grundige Naturforskere i vore Dage *Vand* og *Ild* som de fornemste Grundaarsager til Jordens Tilblivelse eller nuværende Dannelse, og stemme saaledes overens med Oldtidens fleste Natur-Philosopher, samt i Særdeleshed med den eddiske Kosmogonies Ophavsmænd.

7. N. A. *De la Metherie* har paastaaet, först at have, i Aaret 1767, fremsat de geogeniske Sætninger, hvorpaa *Werner* siden grundede sin Theorie.

8. *Jamiesons System of Mineralogy*. Edinburg 1808, S. 73 sq.

9. *Steffens Beyträge zur innern Geschichte der Erde*, Freyberg 1801. Jfr. Sammes *Indledning til philosophiske Forelæsninger*, Kbhvn. 1803, S. 94.

10. N. A. Om Vandformindskningen ved de svenske og norske Kyster i de nyeste Tider, see *Leopold v. Buchs* Reise durch Norwegen und Lapland II, 289. Han synes at antage, at hele Sverrig efterhaanden ophöjes over Havets Overflade ved underjordisk Ilds ellers umærkelige Indflydelse. Den store successive Vandformindskning i Danmark (især Sjælland) er os tilstrækkelig bekjendt. Dog har denne vistnok mest fundet Sted paa Østersöens Kyster, da derimod de sönderjydske, mod Vesterhavet eller Nordsöen, meget have lidt ved ödelæggende Oversvömmelser.

11. *Jamieson* l. c. S. 33-85, 348-49. Jfr. *Steffens Beyträge* &c. S. 16.

12. N. A. Den yngre Edda siger, for her at anföre dens egentlige Udtryk: "Da Hedens Luftning mödte Rimfrosten (eller Isen) saa at den smeltede og dryppede, fik de bævrende (sig bevægende, livssvangre) Draaber (i Origin. *Qviku-dropar*) Liv" o. s. v. See *Rasks* Udgave S. 6. Her synes Forfatteren ved sine Udtryk tildels at ville antyde en Lighed mellem den *store* og den *mindre Verdens* (Menneskets) Tilblivelses-Maade. De nyere Physikere have ellers betragtet Geogenien fra et lignende Synspunkt. Saaledes siger *Olufsen*, l. c. S. 14: "Betragtede gjennem vor Erfarings-Briller, ligne Urbjergene et roligt chymiskt Nedslag af et Fluidum. Man greb denne Lighed og sögte at trænge dybere ind. Man opfandt den Hypothese, at Jordkloden fra Begyndelsen af udgjorde en uhyre Solution, svangret med alle Elementer og begavet med alle Kræfter, en stor *Draabe.* Sandsynligheden af saadan en Primordial-Oplösning, det orphiske Fluidum, er vist ikke liden." Jfr. herefter Anm. til §. 38. At den indiske Kosmogonie er affattet i lignende Udtryk, som disse nordiske, vises herefter i dette Hovedstykkes 3dde Afsnit.

13. See ellers om *Audumbla* og Mythens asiatiske Oprindelse dette Afsnits §. 39, samt denne Bogs 2det Hovedstykkes 2det Afsnit. Selv Grönlænderne have anstillet Betragtninger over forstenede Söeproducter, der findes höjt oppe i Landet, og sluttet deraf, at dette, og hele Jorden, engang har staaet under Vand. Hvi skulde da ikke Oldtidens skarpsindige og grandskende Skandinaver kunde tiltroes samme Tænksomhed!

14. Det kunde være mærkeligt, at ligesom dette kosmogoniske Væsen mentes at være dannet

eller fremkommet af Havbunden, saa kalder man og endnu i Island en Art af store Hvalfiske (Cachelotten eller *physeter macrocephalos*) med Navnet *Búri*. Om andre Udledninger og Forklaringer af Navnene *Buri*, *Bur* o. s. v. handle vi nærmere i 2det Hovedst. 3die Afsnit.

15. Med dette Navn betegnede de gamle Grækere ikke allene det Bjerg der nu bærer samme, men ogsaa de himmelhöje Bjerge bagved Indien, der nu kaldes *Hindu Kusch* eller *Kosch* (det indiske Kusch). Disse Bjerge ere, efter de nyeste Opmaalinger, de höjeste i Verden, saa at Andes- eller Cordilleras-Bjergene i America ej kunne længere ansees derfor. Det vestlige *Caucasus* kan i visse Maader ansees for at være en Fortsættelse af det östlige. — Her er Indernes Himmelbjerg *Himalaya* eller *Meru*. Herfra synes Urmytherne at have vandret tillige med den ældste Menneskeslægt til det vestlige *Caucasus* (Zendavestas *Borz*) og derfra mod Nordvest, over Tanais til Gothernes Riger i Sarmatien, Germanien og Scandinavien. Det lader ellers til at saa vigtige ethnographiske Opdagelser i Dalene af *Hindu Kusch* (begyndte i Anledning af Lord *Elphinstones* Gesandtskab til *Kabul* i Aaret 1808) ere forbeholdte vor Tidsalder, at man ved Hjelp deraf kan komme paa Spor efter vor Menneskeraces förste Stamfædres Udvandringer derfra til Indien og Persien, samt videre hen til Grækenland oc Scandinavien. Det er og paa hine berömte Bjerge, at Inders og Persers ældste Skrifter sætte Menneskehedens Vugge; ligesom og mange i de nyere Tider antage, at Bibelens Paradis maa söges der.

16. Jfr. *Skythernes* Kosmogonie saaledes som den fremstilles siden i §. 48.

17. Især *de Luc* i hans *Lettres geologiques* 1798, og flere ældre Værker.

18. N. A. Slige Myther eller Folkesagn om en almindelig Flod og flere uhyre Oversvömmelser i Oldtiden ere samlede i forskjellige Skrifter, f. Ex. *Stollbergs Religionsgeschichte* I, 377 o. f. *Links Urwelt* (1822) II, 79 o. f.; *Klaproths Asia polyglotta* (Paris 1823) S. 19 o. f. Andre nyere Naturforskeres Meninger om den saakaldte Syndflod m. m. kunne erfares af de i Anm. 6 (til §. 29) S. 51 ommeldte Skrifter.

19. *Nifl* i Ordene *Niflheim* (Taageverden) og *Niflhel* (Dödens Skyggerige) kommer af det obsolete *Nifl*, Taage, Sky, Skygge, beslægtet med mange europæiske og asiatiske Ord, som jeg vil söge at vise i 2den Bogs 3die Hst. 7de Afsn.

20. Om Ordet *Eitr* (*Edder*, ogsaa i gammel dansk Bemærkning *Gift*) og dets beslægtede Sidestykker i fremmede Sprog see her foran S. 21. Heraf det nyere danske *Edder* og tydske *Eiter*, som dog nu have forandret Betydning.

Nyt Till. Ling har bemærket i *Eddarnas Sinnebildslära* (Stockholm 1820) S. 40, at de Svenske bruge Udtrykket *etterkallt* (edderkoldt, giftig koldt) om en stræng Kulde (ligesom Nordmændene kalde den iskolde Elv *Eiteraa*).

21. I Originalen *Ginnüngagap*. See her foran S. 21-22, Anm. 11. Af det ældgamle Ord *Gap* kommer flere Gjerningsord, som det isl. *gapa*, danske *gabe*, tydske *gaffen* o. s. v., enstydige med det græske *χαω*, ligesom det dermed beslægtede *χαος* med vort *Gab* o. s. v.

22. N. A. Efter de nyere Astronomers Iagttagelser er Solen 1½ Million Gange större end vor Jordklode. Skulde ikke Asiaters, Grækers og Nord-

boers ældste Meninger om Empyræet grunde sig paa et Urfolks ufuldkomne Begreber om Solens uhyre Störrelse?

23. N. A. S. Anm. 12 her foran S. 53. Originalens Udtryk *Qviku-dropar*, der og kan oversættes *levende* eller *livsvangre Draaber*, blive endvidere saare mærkværdige ved at jevnföres med *Olufsens* Granskninger (l. c. S. 19): "Det er höjst sandsynligt, at *Chrystallisation*, det er: en Stræben efter Form, bör ansees for en bestemt Livsyttring; og at *Vandet selv er paa en Maade levende*, i det mindste overmaade *receptibelt for Livskraften* eller Indtrykket af den plastiske Potenz. *Livet begynder för Organisation.* Vi ansee urigtigen Organer for dets nödvendige Attributer, da tvertimod Livskraften er Aarsagen til en Virkning, hvis Product eller Resultat Organet er. Jo flere og mange Slags Organer forene sig til et systematisk Helt, des stærkere har Livskraften yttret sig. Denne Kraft — eller hvorledes man vil benævne Virkningen af de avlende og dannende Potenzer, som vi tænke os ved dette Ord — maatte nödvendig begynde med faa og svage Yttringer paa Materien, og disse viste sig först i Expansion og Contraction, hvis Product blev en *bestemt Form, kantet som ved de mineralske Chrystaller, rund som i den frie Vanddraabe.* — — Her fremsprang, vistnok paa en ubegribelig Maade, den förste Gnist til Livet. Her skete *det förste Indtryk af det levendegjörende Princip paa den döde, men dog til Liv skikkede Materie i Selvavling (generatio originaria v. æqvivoca).*" Synderligt maa det saaledes synes os at den eddiske Forfatter antager Livskraftens Yttringer paa Materien at have vist sig ved *Rimfrostens (Sneens eller Isens) Chrystallisation*, og ved den *runde frie Vanddraabe.* Ellers behöver jeg

ikke at gjöre Læserne opmærksomme paa den eddiske Forfatters og den lærde Naturforskers forskjellige Tendenz, men en vis Overensstemmelse i begges Tankegang og Meninger forekommer mig dog her at være umiskjendelig.

24. S. Anm. 13 her foran S. 22. Oprindelsen af Navnet *Ymer* eller *Imir* kan neppe udledes med betydelig Sandsynlighed af de nordiske Sprog. Hvorledes dets Oprindelse paa flere Maader kan söges i Asien, vil jeg forsöge at vise i denne Bogs 2det Hovedst. 1ste Afsn.

25. Vi have og af det foregaaende seet, at Dvergene, der i Kosmogonien, og overhoved i vor gamle egentlige Mythologie, betegne visse Naturkræfter, allerede vare blevne til og oplivede i *Ymers* Kjöd eller Krop, men de bleve ikke fuldkommen uddannede förend efter Verdens egentlige Skabelse, der först gik for sig efter hans Drab eller Fald (som Edda udtrykker denne Naturens store Metamorphose).

26. Om disse *Dyrjætter* (hvortil og kunde regnes de i menneskelig Skikkelse) og som vel maa adskilles fra de fuldkommen mythiske eller *Urjætterne*, handles belejligere paa et andet Sted.

27. Mærkeligt er det og, at Steensalt i usædvanlig Mængde begynder en stor Formation af Jordlejer ved det *sorte Hav;* altsaa i en Egn hvor vore Forfædre have dvælet i lang Tid, inden de udvandrede derfra til vore nordiske Lande. — Ellers er det bekjendt, at Kjör holde meget af Salt, hvortil Mythens Ophavsmand uden Tvivl og har taget Hensyn i denne allegoriske Digtning.

28. N. A. Jfr. *Olufsen* (l. c.) S. 26: "Den faste Jords Overflade blev ved Overgangsbjergenes mægtige Lag bragt höjere op imod *Athmosphæren*, mod *Lys* og *Varme*. Organisationen begyndte nu

ikke i hin dybe Afgrund. — Livskraften virkede nu ikke længer paa hin döde Materie allene. — Den forefandt et forædlet Stof for sin Virksomhed; et Stof, som vel allerede var tilstæde i den undergangne Natur, men som nedsænket i Afgrundens Mörke og Kulde, druknet under en uhyre Masse af et chymiskt höjstsammensat Fluidum, maaske ikke kunde modnes til at modtage noget oplivende Indtryk til ædlere Organismer, end omtrent de samme som den döde Materie var skikket til."

29. N. A. *Gelpke* i sit Skrift *das Urvolk der Erde* (1820) og flere nyere Lærde antage et Urfolk, der har været i Besiddelse af meget store Kundskaber i Astronomie, Naturhistorie o. s. v.; men som for en stor Deel var omkommet ved en Natur-Revolution; dog har en Rest af Folket undgaaet Ødelæggelsen i Asiens höjeste Fjeldegne. Folket antager han for at have været Bactrer, som indförte *Zendavestas* Religion i det persiske Rige, og at de Levninger af höjere Kundskaber som findes blandt Inderne o. fl. gamle Folk, paa en ellers ubegribelig Maade, ere blevne meddelte dem af dette bactrisk-indiske (siden persisk-mediske) Folk. I alle Tilfælde bliver det os mærkværdigt, at den eddiske Lære mest nærmer sig til den gamle persiske og indiske, om jeg i det Fölgende kommer til at vise.

30. Dette vil og især erfares ved Forklaringen af Mytherne om *Yggdrasil*, som findes anförte i det Foregaaende. Efter min Mening kunne vi nu ikke danne af dem et eget kosmogonisk System, skjönt dette synes at have været til i Oldtiden. Nu see vi kun i dem et skjönt og sindrigt mythisk Billede af vor Verden, og bestemme derfor et særskilt Hovedstykke til deres Undersögelse.

Tredie Afsnit.

Den oldnordiske Kosmogonies Overensstemmelse med den gamle Verdens övrige mærkværdigste Folks Mythe-Systemer, hvorved disses indbyrdes Forbindelse tillige forelöbig vises.

---

§. 42. I hele det vestlige og nordlige Europa kunne vore Undersögelser kun yde os et ringe Udbytte, men jo længere vi trænge ind i Asiens og de derfra til andre Lande udgangne Mythesystemer, desstörre Lighed opdage vi mellem dem og de nordiske. Aarsagerne til dette besynderlige Phænomen ere mangfoldige; vi ville anmærke de vigtigste ved givne Leiligheder i det fölgende.

§. 43. *Gotherne,* vore Forfædres nærmeste Slægtninge uden for Skandinavien, [1] have ingen skriftlige Mindesmærker efterladt os, undtagen de uvurderlige Levninger af *Ulfilas* saakaldte moesogothiske Bibeloversættelse, nogle faa Linier paa et eller flere Dokumenter i Italien, og en saakaldet gothisk Sang i *Constantin Porphyrogennits* Skrift om det *byzantinske Hofs Ceremonier.* [2] Det sidste Stykke viser rigtig nok, at den der saakaldte gothiske Poesie fulgte de scandinaviske Digteres Regler i Versemaal og Alliteration, saa at det er at formode, at disse Folk, af samme Herkomst og lignende Sprog, have oprindelig havt een Tro. Formodningsgrunde herfor ville vi vise herefter

paa sine Steder; de findes og i Identiteten af Ord, der angaa Gud og Gudsdyrkelsen i det moesogothiske og gamle skandinavisk-gothiske Sprog.[3] Men vi maa beklage, at hine uddöde Gothers Hedenolds Sange om deres ældste Religion og Mythologie ere forlængst ganske tabte, uden at vi nu have engang det mindste Udtog deraf.

§. 44. Det samme maa vi, desværre! sige om de tydske Hedenolds Digte, hvoraf neppe noget er til i dets ældste Form. De synes og at have været affattede efter den nordiske Digterkunsts Regler, da de saare faa Poemer vi have fra den förste kristne Periode netop conservere Alliterationen og det ældgamle nordiske *Fornyrdalag*. Et af disse sjeldne Digtes Fragmenter, kaldet *das Weissenburger Gebet*,[4] synes, som Brödrene *Grimm* rigtigen have anmærket, at begynde med en Stump af et ældgammelt hedensk Poem over Kosmogonien, som har en paafaldende Lighed med *Valas Spaadom*, nemlig:

Dat chifregin	Jeg blandt Folk
Ih mit firahim	Udfrittet har
Firiwizzo meista:	Det synderligste Sagn:
Dat erd ni was	At Jord ei var
Noh Ufhimel,	Eller Op-Himmel (Over-Himmel)
Noh paum (noh heinig)	Ej var der Træ
Noh pereg ni was	Eller Bjerg,
Ni (sterro) noh heinig;	Ej nogen Stjerne;

Ni sunna ni scein,	Ej Solen skinned,
Noh mano ni liuhta	Ej Maanen lyste
Noh der mareo see &c.	Eller klare Sö &c.

Tacitus (i sin *Germania* Cap. 2.) fortæller ellers, at Germanerne i gamle Qvad, deres eneste historiske Mindesskrifter, besynge en Gud *Thuist,* [5] födt af Jorden, og hans Sön *Mann,* Folkets Ophavsmand og Stifter; maaske er *Thuist* her det gamle skandinaviske *Thuss, Thurs, Þuss* eller *Þurs* (Jætte), angelsax. *Thyrs* (*Þyrs*) nemlig *Ymer,* der i Grunden er den samme som *Urjorden. Mann* er intet andet end det tydske og oldnordiske Ord af den bekjendte Betydning, og den förste Mand kunde vel siges at være frembragt eller nedstamme fra *Ymer,* efter Nordboernes mythologiske Forestillinger. Den i Tydskland tidlig indförte Kristendom forkyndtes ved strænge Zeloter, understöttede af væbnede Erobrere, og derved ödelagdes der de fleste Hedenolds Mindesmærker og mythiske Digtninger. [6]

§. 45. *Angelsaxerne* havde allerede antaget Kristendommen længe förend de fleste Tydske, og man kan derfor endnu mindre vente, at finde hos dem ægte kosmogoniske Digtninger fra den hedenske Tidsalder; dog ere flere Fragmenter af samme Art som det nysommeldte tydske (eller kristelige) Efterligninger af *Valas* Spaadomssang blevne opbe-

varede for os, f. Ex. dette af *Kædmon*, [7] fra det 7de eller 8de Aarhundrede:

Nu ve sceolon herigean	Nu hædre vi skulle
Heofenrices veord,	Himmelrigets Vogter,
Metodes mihte	Skaberens Magt
And his mod-geþanc,	Og pönsende Aand,
Veorc vuldor-fæder	Herlig Faders Værk,
Svá he vundra gehvæs	Hvorledes Aldrotten
Ece drihten	Alle Undres
Ord onstealde.	Ophav bestemte.
He ærest scop	Först han skabte
Eorden bearnum	For Jordens Börn
Heofon to hrofe	Himlen til Tag,
Halig scippend.	Hellig ordnende
Þa Middangeard	Og siden efter
Moncynnes veard,	Alherskeren,
Ece dryhten	MenneskekiönnetsVogter,
Æfter teóde,	Midgaard frembragte;
Firum foldan	Almægtig Herre,
Frea ælmyhtig.	Mænd Kloden gav.

Ellers forekomme der mange gamle Ord af den nordiske Mythologie i de faa af Angelsaxernes Digte, som ere bevarede for os. De vare desuden selv enten Danske (mest Jyder) eller Angler og Saxer, de Danskes nærmeste Naboer. Vi ville erfare ved en anden Lejlighed, at de hedenske Saxer og Friser antoge flere af de eddisk-kosmographiske Myther, og det er da at formode, at det samme har været Tilfældet med de kosmogoniske.

§. 46. *Celterne* kunne vel neppe ansees for at være de gothisk-germaniske Folk nær-

beslægtede, men vist er det derimod, at der fra umindelige Tider har været et bestandigt Samqvem mellem disse Folkeslag; ligesom man og har Grund til at troe, at begge ere udvandrede fra Asien; Celterne för, Gotherne senere. [8] Allerede i *Cæsars* Tid bestod en stor Del af Engellands Indvaanere efter hans Formening af Belger (muelig ogsaa andre Germaner eller endog Scandinaver) og selv mente han at Caledonierne vare af tydsk eller nordisk Oprindelse; ligesom og denne Mening synes at bekræftes af andre Grunde. [9] Da Druidismen, efter *Cæsars* Vidnesbyrd, egentlig var indfört fra Britannien til Gallien, saa er det vel tænkeligt, at den oprindelig nedstammer fra Scandinavien, hvilken Gisning mest vinder i Styrke ved den besynderlige Lighed, som især finder Sted mellem Storbritanniens, samt Danmarks, Sverrigs og Norges Stenmonumenter. [10] Vist er det at den celtiske Lære stemmer (for saavidt vor Kundskab strækker sig) meget overens med den nordiske, enten saa denne Lighed hidrörer fra deres fælles Herkomst fra Orienten, eller fra andre Aarsager. Stor Skade er det, at de talrige Sange, hvorved Druiderne underviste de Ynglinge, som skulde indvies i deres Mysterier, ere ganske tabte. Vi vide, at de baade vare Digtere og Naturphilosopher, samt underviste Ungdommen om Naturens, Verdens

og Gudernes Beskaffenhed, Stjernerne og deres Gang o. s. v. Vi kunne da ikke tvivle paa, at de jo have besiddet egne kosmogoniske Digtninger, men disse ere os ubekjendte. Kun vide vi, at de ansaa *Dis* (her svarende til Germanernes *Thuist*) for at være deres Stamfader; vistnok var han et Væsen fra Urmörket eller Underverdenen, da *Cæsar* antager ham for Romernes *Dis* eller *Pluto*, og anmærker, at Gallerne derfor regne efter Nætter og lade Dagen fölge efter Natten. [11] Imidlertid maa vi slutte, at de, ligesom deres Naboer, Inder, Perser og andre, have troet, at Verden havde sin Oprindelse af *Ild* og *Vand*, da de bare en stor Ærefrygt for disse Elementer, og mente at Verden engang skulde forgaa ved dem. [12]

§. 47. Idet vi igjen vende os til vore Forfædres Naboer mod Östen, træffe vi paa *Vender* eller *Slaver*. Disse mærkelige europæisk-asiatiske Folkeslag, hvis Idoler havde en stor Lighed med indiske, drev deres Dyrkelse saare vidt, men de af dem, som boede os nærmest, bleve i lang Tid bekrigede af fanatiske Kristne, som endelig undertvang dem og ödelagde paa det fuldkomneste deres Templer og alle Spor af deres forrige Cultus. [13] De hedenske Præster havde oprettet etslags Theokratie blandt dem, og vi kunne ikke tvivle paa at de lærte et temmelig vidtlöftigt mythologisk Troessy-

stem, og have neppe glemt at forklare Verdens Oprindelse paa deres Vis. Men alle deres hellige Sagn og Sange ere tabte for os. Deres egentlige Kosmogonie kjende vi ikke, men siden kommer jeg til at vise, at de have antaget *en eneste almindelig Overgud*, hvem de vel have tilskrevet *Verdens Skabelse*, og at de forsaavidt stemme overens med de skandinaviske og asiatiske Folks Lærebygning. [14]

§. 48. Gaae vi end længere op i Tiden til Middelasiens Höjland, eller den dobbelte (indiske og vestlige) kaukasiske Bjergstrækning, og de omliggende Höjlande, finde vi, at deres Beboere kaldtes ofte under et *Skyther*. Det er vel især disse, forsaavidt de mente sig at nedstamme fra Asiens höjeste Fjeldegne, om hvilke *Justin* beretter (2 B. 1 C.): at de og Ægypterne paastode, hver for sig, at være det ældste Folk paa Jordkloden, men Skythernes der fremsatte Grunde synes at være vægtigere, da de anföre, at de först have beboet Jordens höjeste Egne, [15] enten saa Jorden, efter de almindelige Sagn, var efterhaanden fremkommet af *Vand*, eller tillige avlet ved *Ild*. Deres vel udförte Forsvar for denne Mening behöver jeg ikke at afskrive her, da jeg kan henvise til den bekjendte Forfatter, hos hvem det findes. Det viser, at Bjerg-Skytherne have philosopheret temmelig rigtig, over Jordens og Menneskenes Oprindelse, samt at deres

Meninger derom stemme i det væsentlige overens med Skandinavernes og de nyere Geologers Sætninger. Endvidere maa jeg anmærke, at de berömte Indoskyther udgjorde endeel af hine Bjergfolk, og at de vare tillige Stammefædre til de i Indien og Persien herskende Nationer. Ligeledes vare de asiatiske Sarmater eller Sauromater, hvoraf en stor Del siden udvandrede til Europa, og blev der især bekjendt under Navn af Gother og Aser, af samme Oprindelse. [16] Vi kunne derfor ikke undres over den Yttring af *Clemens Alexandrinus* (i *Cohort. ad gent.*) at de græske Philosopher have lært at dyrke Naturens Principer eller Oprindelsesaarsager, enten af Mager, Perser eller Sauromater. Saaledes have vi fundet tydeligen og uden Allegorie den förste Oprindelse til den skandinaviske Geogonie, samt kunne deducere historisk dens Indvandring hertil Norden med vor egen Folkestamme.

§. 49. Grækernes Herkomst fra den samme asiatiske Folkestamme, er tildels bevislig af deres egne historiske Skrifter, dels bliver den saare sandsynlig af deres Sprogs, [17] Troes og ældste Sæders Overeenstemmelse med de skandinaviske. Tillige er det noksom bekjendt, at deres förste kosmogoniske og naturphilosophiske Sytemer og Digtninger nedstamme fra Asien eller det rimeligvis af den sidstnævnte Verdensdel oplærte Ægypten. Vi have seet at den

nordiske Geogonie nedstammer fra Kjernen af Asien. Vi indsee saaledes en radikal — saavel historisk som indvortes — Forbindelse mellem Grækernes og Skandinavernes Myther; den ville vi betragte nöjere i det fölgende, forsaavidt den angaaer de os vedkommende Gjenstande. Mangfoldigheden af græske Lærebygninger og Digterværker maa nödvendigvis gjöre denne Undersögelse noget vidtlöftig; men da det er Forfatteren paalagt at oplyse det nordiske Mythesystems Sammenhæng med de indiske og persiske, men disse staa i nöje Forbindelse med de övrige österlandske, ægyptiske, græske og fl., saa forekommer det ham ikke at være nok, at betragte enkelte Dele af en Stamme, uden at kaste et Blik til de övrige; han vil derfor udstrække sine Undersögelser saavidt som Tid og Lejlighed tillade, for at Udsigten kan, om mueligt, aabnes paa en Gang til det vidunderlige Mythetræ, som udbredte sine skjönne Grene over hele den gamle Verden fra de asiatiske Himmelbjerges Tinde. Dets Rod skjules i den Afgrund, hvor den förste Spire til vort Verdenslegeme nedlagdes af Almagts Haand; ved Historiens Fakkel skimte vi den dunkle men vældige Stamme, og Östens klare Sol oplyser den herlige Krone, bovnende af Udödeligheds gyldne Frugter. Ogsaa disses Skue blev vore Forfædre, blev os selv til Del, men paa en saare forskjellig Maade.

§. 50. Overhoved see vi af Grækernes ældste Digtere, at det var en rodfæstet og ældgammel Mening hos dem, *at Vandet var alle Tings Grundprincip.* Derfor kaldes *Okeanos* Gudernes Fader, *Aphrodite* Verdens Moder, og *Nereus,* et Væsen af samme Art, spiller gjerne en stor Rolle i den fierneste Oldtids Digterværker. Senere forekommer mest den underordnede *Neptunus (Ποσεῖδαων).* I det fölgende ville vi finde, at hin Sætning fornyedes tiere ved Stiftere af philosophiske Sekter, som havde erhvervet deres Lærdom i Ægypten eller Asien. Det maatte tillades mig her at give forelöbige enkelte historiske Vink angaaende dette Æmne:

Fra *Caucasus* udlede Grækerne *Prometheus,* Menneskenes Stamfader og förste Lærer; hans Hustru *Asia* skal have givet denne Verdendeel Navn.

I disse Egne var *Aspurg* og det jordiske *Asgaard* (endnu Asernes Hjem) hvorfra vore Forfædre uddroge til Norden. [18] Herfra have Grækernes Stamfædre udbredt sig paa begge Sider af det sorte Hav; til Lilleasien paa den ene, til Thracien paa den anden Side. Fra disse og andre östlige Lande kom Grækernes ældste Digtere og Naturphilosopher. Af Digterne vare *Orpheus* og *Linus* fra Thracien, *Homer* og *Hesiod* fra Lilleasien. Begge disse Lande havde fra Arildstid af bestandigt Sam-

qvem med andre Asiater. Phönicierne besögte hyppig Thraciens Kyster, og grundede der vel de samothraciske Mysterier, hvorfra Kabirtjenesten og Udödelighedstroen udbredte sig over hele Grækenland. Paa Thasus, en anden thracisk Insel, saa *Herodot,* Historiens Fader, et Tempel for *Herakles*, der skulde efter Sagnet være bygget af Phöniciere, udsendte for at opsöge den bortförte *Europa,* fem Menneskealdre för den græske *Herakles's* Tider, og han beundrede der de Guld-Bjergværker, som vare i Oldtiden anlagte af hint mærkværdige Handelsfolk. [19] Grækernes störste Natur-Philosoph *Aristoteles,* var ogsaa en Thracer. Fra en anden Tid virkede Phönicierne især paa Grækenlands Cultur og Philosophie over Öerne Cyprus og Creta, hvor de i de ældste Tider havde betydelige Handelskolonier. *Epimenides,* Forfatter til en, desværre, tabt Kosmogonie, var en Kretenser fra den mythiske Tidsalder. Men selv Ophavsmændene til Grækernes mest berömte philosophiske Sekter, udgives for födte Phöniciere, eller for oprundne af phönicisk Herkomst, nemlig *Thales*, der grundfæstede den ioniske, og *Zeno*, som stiftede den stoiske.

Pherecydes, *Pythagoras's* Forlöber, udgives af nogle for en asiatisk Syrer, oplært i Phöniciernes hellige Böger, ja selv den sidstnævnte store Vise, gjöres af nogle til en Phö-

nicier; i det mindste var hans Fader en farende Kjöbmand mellem Syrien og Grækenland, ligesom han selv skal have gjennemreist den hele da bekjendte Verden.

Oldtidens övrige störste Philosopher blandt Grækerne dannedes paa Reiser i fremmede Lande, helst Ægypten, Phönicien, Cyprus o. s. v., som *Solon, Plato, Heraklit* m. fl. *Sokrates* var maaske en af de förste, der ikke sögte Visdommen udenlands blandt Barbarerne, men der er dog neppe mindste Tvivl om, at Grundvolden for hans höje Visdom skyldes dem.

§. 51. Saaledes erfare vi, at Grækernes ældste Mythologie og Natur-Philosophie nedstammer umiddelbar fra Asien; dels fra de samme Egne, hvorfra vore Forfædre bevisligen ere udgangne, dels fra de tilgrændsende Lande, og især Phönicien, som ved Handelen havde Samqvem med det indre Asien, endog med Persien og Indien. Neppe kan man tvivle paa, at deres Kjöbmænd og have philosopheret i disse fjerne Egne, ligesaavel som de gjorde det i Grækenland. Muelig have de tildels, enten middelbar eller umiddelbar, lært det af Perser og Inder, hvad de igjen lærte fra sig blandt Grækerne. De fornemste græske, i Grunden bevisligen udenlandske, Lærebygningers Overensstemmelse med persiske, indiske og nordiske, bliver os nu ikke saa paafaldende,

som den, uden hine historiske Oplysninger, maatte være. Vi give os da til at vise og oplyse den, for saavidt den især angaaer de kosmogoniske Begreber og Myther.

§. 52. Orphikerne, hvis Oprindelse udledes som foranfört fra Thracien, ansees for at have efterladt os de ældste græske Digtninger af dette Slags. Disse inddeles dog i forskjellige Systemer, hvoraf nogle endda kun ere os bekjendte af enkelte Brudstykker. Vi ville da kortelig betragte disse saaledes adskilte Læresætninger og Digtninger:

1. Den som er bevaret os af *Athenagoras* [20] antager: *at Vandet er alle Tings Princip*. Af Vandet blev der et *Dynd*, og af det igjen et Uhyre med 3 Hoveder (hvoraf det ene var som af en Gud, de övrige af en Löve og en Oxe) dog selv en Gud, som avlede et Æg, af hvis överste Deel Himlen blev til, men Jorden af den nederste. Himmelen (Uranos) avlede ved Samqvem med Jorden *(Γη)* först de tre fornemste *Moirer* eller *Parcer:* [21] *Klotho, Lachesis, Atropos,* og dernæst uhyre Jætter og Cycloper. Da disse vilde gjöre Oprör mod Himmelen, nedkastede han dem til *Tartarus*. Titanerne födtes og af Jorden, og fra dem nedstammede Guderne.

I dette Stykke finde vi en stor Overensstemmelse med den eddiske Kosmogonie. Efter den er og *Vandet* alle jordiske Tings Op-

hav. Dens tre store *Norner: Urde, Verandi* og *Skuld*, svare fuldkommen til Grækernes 3 Moirer, som nærmere vises paa et belejligere Sted. Ildhimmelens Gud *Surtur* svarer til *Uranos*; han gav den hermaphroditiske *Ymer* (Jordens chaotiske Grundstof) Liv, og tillige saaledes hans hele Jætte-Afkom, som styrtedes af vor Verdens Himmelgud *Odin*. *Bure* og *Bör*, födte senere end Jætterne, men selv Gudernes Fædre, svare saaledes til Orphikernes Titaner.

Den Guddom *med 3 Hoveder*, som frembragte Himmel og Jord, synes at svare til Eddas förste skabende Treenighed, *Odin, Vile* og *Ve*.

2. *Damascius* har overantvordet os *Orpheus's* Lære med andre Ord (*περι αρχων*, s. *Creutzer* l. c. III, 310, 2den Udg. 302). I Begyndelsen var *Kronos* eller *Chronos* til i en Drages Skikkelse; af ham avledes Chaos, Ætheren og det mörke Erebos. Deri klækkede han et Æg, indhyllet i en Sky eller Hinde. Da den gik i to, kom *Phanes* eller *Erikapeus* frem, et Uhyre med gyldne Vinger og tre Hoveder. Han var baade Mand og Qvinde, kaldes ogsaa *Protogonos* (den förstefödte) *Zeus* og *Pan*, men *Eros* i de orphiske Hymner.

Her svarer Orphikernes

Chronos til Eddas *Surtur*, [22]
Æther — — *Muspell*,

Chaos til Eddas *Ginnungagab*,
Erebos — — *Niflheim*,
Erikapeus — — *Ymer* el. *Örgemler*.

Dette Uhyre har hos Digterne 3 Hoveder, hvoraf de to lignede Oxe- og Slange-Hoveder. Herved ledes man til at tænke paa Koen *Audumbla* (der og viser sig i det förste System) og *Midgaardsslangen* i den nordiske Mythologie.

3. *Clemens Romanus* ommelder det tredie orphiske System, [23] hvorefter det evige ufödte og uendelige Chaos dannede sig til et Æg, hvoraf en Skabning kom frem, som var baade Mand og Qvinde, og alle Tings Ophav, hvoraf Himmel og Jord dannedes.

§. 53. Betragte vi disse trende Stykker under eet, finde vi, at de alle omtale *Verdens-Ægget*, som ikke nævnes udtrykkelig i Edda, hvorimod det forekommer i Inders, Ægypters, Chaldæers o. fl. kosmogoniske Digtninger — men Inderne omtale dog især denne primitive Undfangelse som *en Draabe*, hvilket netop stemmer overens med Eddas Fremstillingsmaade, og nærmer sig maaske mere til Naturen, efter Digterens Synsmaade. Begge Ideer betegne i Grunden den samme Gjenstand, ligesom de og virkelig ere nærbeslægtede. Æggets poetiske Figur paa dette Sted, grunder sig ellers paa de Gamles (saavel Grækers som Persers, Skandinavers o. fl.) Ideer om Verdens Bygning, hvilke jeg vil söge at fremstille i Be-

tragtningen over den oldnordiske Kosmographie. I den yngre Edda findes maaske et Sted som sigter hertil, forsaavidt Himlen forestilles ved Verdensæggets överste Deel, i det den siger (see ovenfor §. 17): "at alle Ting, som komme i *Urdes* Bröndм, blive hvide som Hinden i et Æg." Denne mythiske Kilde er her intet andet end Himmelluften, der viser sig for vore Öjne som en udstrakt Æggehinde. [24] Endvidere haves der flere adspredte orphiske Fragmenter, der tale om trende Guddomme som skabte Verden, svarende til *Odin*, *Vile* og *Ve*, men vi faa en beqvemmere Lejlighed til at handle derom i Undersögelserne om den eddiske Trefoldighed.

§. 54. Sætningen om *Jordens Fremkomst af Vand* forekommer og tidt hos Grækernes ældste Digtere, som *Homer*, der kalder *Okeanos* Gudernes Stamfader (Iliad. 14de B.) og *Poseidaon* den ældste og beste af Guderne (Odyss. 13de B.) I den 22de orphiske Hymne kaldes *Nereus* Havets Gud, alle Tings Oprindelse o. s. v. *Hesiods* Kosmogonie er ellers det vidtlöftigste Digt af den Art, som Grækerne have efterladt os, men den er uden Tvivl bygget paa andre ældre, maaske ogsaa rhapsodisk sammensat. Her antages *Chaos* for at være Altings Oprindelse; af det avledes *Erebos* og Natten *(Nyx)* af hvis Forbindelse Ætheren og Dagen fremkom. Chaos maa altsaa her, ligesom

Protogonos og *Ymer* (s. §. 52, 2) ansees som et hermaphroditisk Væsen. *Aristophanes* har havt det samme eller et lignende Sagn for Öjne, da han taler om Verdens oprindelige Tilstand; "Da — siger han — var hverken Himmel eller Jord til, men kun *Chaos*, det mörke *Erebos* og det öde *Tartaros*." [25] Dette Sagn stemmer overens med *Valas Spaadom*. Vi have ovenfor (§. 5, 38, Anm. 11, 21) seet, hvorledes det oldnordiske Ord *Gap* (dansk *Gab* o. s. v.) er i philosophisk og mythisk Betydning ganske det samme som det græske *χαος*, og i kosmographisk Henseende svarer saaledes Grækernes

Chaos	til	Eddas	*Ginnungagap*,
Erebos	—	—	*Helheim*,
Tartaros	—	—	*Niflheim*,
Acheron	—	—	*Hvergemler*,

thi ogsaa efter visse græske Myther ligger *Acheron* under Midten af Jorden, hvis Rödder ere grundfæstede i den som i en uhyre Sö, der skummer af Edder og Gift, og udkaster frossent Grus eller Mudder. [26] Jeg behöver ikke videre at gjöre Nogen opmærksom paa, hvor nöje denne Skildring passer paa *Hvergemler*, denne Afgrund i Is- og Taage-Verdenens Midte, opfyldt med giftsprudende Slanger. Endvidere kan jeg anmærke, at vor Jord ligger, efter *Hesiod*, midt i Verdens-Systemet, ligesaavel som Inder, Perser og Skandinaver forestille sig det, hvilket m. m. nærmere vil

udvikles ved Betragtningen over Nordboernes fuldstændige Kosmographie.

§. 55. Efter at have underholdt os med Grækernes ældste Digtere, maa vi og see ind til deres mest berömte Philosopher, hvis Lære vel for det meste var i Prosa, men grundede sig dog paa fremmede Digterværker, hvor höje philosophiske Ideer vare indhyllede i allegorisk Klædebon.

Den *ioniske Sekt* möder os da först paa denne Vandring. Efter Navnet var Lilleasien dens egentlige Födested, og Stifteren *Thales*, den ældste græske Philosoph, der ikke hörer til den mythiske Tidsalder (men til Tidsrummet fra den 38te Olympiade) sagdes af Nogle at have været en Phönicier, skjönt Andre vilde, at han var födt i *Milet*; dog vare alle græske Forfattere enige deri, at han nedstammede fra en af Phöniciernes fornemste Familier. [27] Han lærte at der var en uendelig Gud fra Evighed (s. §. 4, 22, 52, Anm. 22), samt at Verden var hans Værk, men at Vandet var Jordens og alle jordiske Tings Grundstof (§. 39); at Jorden var i Verdens Midte (§. 54); at Jorden var störknet eller fortykket, men Luften fortyndet Vand (§. 5) o. s. v. Hans Disciple udvidede efterhaanden hans Lære, paa den af ham opförte Grundvold, rimeligvis ved Hjelp af nye Udledelser fra Österlandenes Visdoms-Kilder. Saaledes antog *Anaximander* et Ur-

Element, af hvis Fortyndelse Luft og Ild fremkom, men Vand og Jord af dets Fortykkelse; dog troede han at Verdens Skabelse skyldtes Guddommen. Han og *Anaximenes* lærte, at Ætheren var fuld af Ild, samt at Himmellegemerne vare udsprungne derfra (ligesom Eddas *Muspelheim*, §. 4); at nogle Verdener vare *uendelige*, andre *forgjængelige* (§. 21). *Archelaus's* Lære er dog den, der tydeligst stemmer overens med den eddiske Kosmogonie: "Af *Hede* og *Kulde* (Is og Ild) blev *Vandet* til i det lufttomme Rum, og deraf igjen *Jorden*. Det *hede* bevæges, det *kolde* hviler (§. 5); af hin Ild bleve Stjernerne til (§. 8); Dyrene fremkom ved Varmen, af Jordens Dynd (§. 15)." — De anförte Henvisninger ere tilstrækkelige til at vise den ioniske Sekts Lærdommes nöjagtige Overenstemmelse med vort Nordens ældste Naturphilosophie, og vil siden godtgiöres nærmere i andre Dele.

§. 56. *Pythagoræernes Sekt* kommer den ioniske nærmest i Ælde og (som mange ville) i Oprindelse, da den sidstes Stifter *Thales* og hans Discipel *Anaximander*, udgives af Nogle for at have været *Pythagoras's* Læremestere. *Pherecydes* tilkjendes dog af Andre den störste Deel i denne Ære. Denne siges snart at være födt i Syrien, snart paa den græske Cyklade Syros eller Skyros, nær ved Delos. *Suidas* siger, at han har studeret Phöniciernes hel-

lige Böger, og *Beausobre* har sögt at bevise, at hans hele Lære var phönicisk; Andre foregive at han især har studeret i Ægypten. *Pythagoras* selv udgives snart at være födt paa Samos (en ionisk Öe ved Lilleasien) snart i Phönicien, og skal have reist saavel der, som i Italien, Ægypten, Arabien, Persien og Indien, ja endog, efter nogle, have besögt Celter og Skyther. [28]. Vist er det, at hans Naturphilosophie og Gudelære stemmer især meget overens med de skandinaviske og indiske Systemer. Fölgende Sætninger deraf höre til dette Hovedstykke:

Gud, Verdens förste Aarsag, boer i den överste Sphære (§. 4, 5); han er den höjeste himmelske *Ild-Aand* (§. 4). Verden begyndte ved Ilden og det femte Element. [29] Sol, Maane og Stjerner ere Dele af den empyræiske Himmels Ild (§. 8). Der gives især 3 Himle: 1) det överste Firmament (Æther eller det himmelske *Olymp*); 2) Himlen derfra til Maanen (Stjernehimmelen, *κοσμος*); 3) den nederste Himmel eller Luftkreds (Jordens Athmosphære, §. 21, 22). *Aër* er forgjængelig, Æther uforgjængelig (§. 21). [30] Mennesket er et Sammendrag af den store Verden, bestaaende af fire Elementer (§. 8, 11). *Hippon* fra Rhegium bestemte saaledes nöjere den anden her anförte kosmogoniske Sætning: Altings Ophav var det *kolde* (Vandet) og det *hede* (Ilden).

Baade han og hans Mestere have uden Tvivl i Grunden antaget med Skandinaver og Inder, at *Ilden* ved at virke paa *Vandet*, avlede eller frembragte Jorden.

§. 57. *Xenophanes* (omtrent samtidig med *Pythagoras*) udvandret fra *Kolophon* i Lille-Asien, stiftede iblandt Grækerne i Italien den *eleatiske Sekt*, saa kaldet af Staden *Elea* eller *Velia*. Hans System var sandsynligvis bygget paa den ioniske Skoles Hovedsætninger. Det er mest blevet bekjendt ved hans Discipel *Parmenides* (hvis Fragmenter *Fülleborn* har samlet fra de Gamles Skrifter). Efter dem opstod Verden (eller de sandselige Ting) af Lys og Mörke (eller, efter Andre, af Varme og Kulde); hint det handlende (eller frembringende) dette det lidende Naturprincip. Ved begges Forening fremkom Elementerne og Himmellegemerne. Alleröverst var *Ildkredsen* (som omgav det Hele) dernæst *Luftkredsen*, siden *Vandkredsen*, og Jorden i Midten (jfr. §. 56). *Heraklit af Ephesus* (i Lilleasien) antog den ætheriske (vor muspelske) Ild for Ur-Elementet i Verdens höjeste Sphære. Han lærte, at den rene Ætherluft var dens Uddunstning (eller Udaanden) som siden fortykkedes til Luft, denne siden til Vand (vore *Elivaga*-Floder) og det igjen til Jord o. s. v. Alt blev til ved indbyrdes Strid og Tvedragt; alt skulde ogsaa engang oplöses ved Ild efter Skjæbnens Be-

stemmelse. Alt dette synes at stemme fuldkommen overens med den oldnordiske Lære.[31]

Denne Sekt antog (ligesom de indiske Philosopher) at Sandserne skuffe, men lære os ikke Tingenes virkelige Beskaffenhed. [32]

§. 58. Den *akademiske Sekt* nedstammer fra den *ioniske* og *pythagoræiske*. Dens Stifter *Aristokles Plato* var vel födt i Athen, men reiste som Kjöbmand efter de gamle Vises Exempel, for at erhverve Lærdom. I Italien lagde han sig især efter den pythagoræiske Philosophie, og man vil at han skal have kjöbt dens berömte Stifters hemmelige Skrifter for store Pengesummer. [33] Endvidere reiste han til den græsk-afrikanske Kolonie Cyrene og til Ægypten, hvor han lærte Geometrie og Astronomie. *Apulejus* siger, at han og vilde have reist til Indien (hvis höje Visdom han da sikkerlig har kjendt og agtet) men at han blev hindret deri af de asiatiske Uroligheder. *Laertius* o. fl. foregive, at han især vilde besöge Magerne, hvis Lærdom sikkerlig havde samme Oprindelse som den indiske. Slige Reiser vilde *Plato* vist ikke have bestemt sig til, hvis han ikke allerede havde faact Forsmag paa disse fremmede Videnskaber, og tillige næret det Haab at lære endmere af deres skjulte Visdom.

Plato var vel den störste, maaske og i egentlig Forstand den förste, nogenledes selvstændige Tænker blandt Grækerne, og gav

vistnok de forrige Lærebygninger betydelig Tilvæxt og Forfinelse ved sine egne Grandskninger. Dog stemmer hans egentlige Gudelære i det væsentlige overens med de asiatiske og nordiske. [34] Derimod finde vi, at han fremsætter egne meget skarpsindige og vidtstrakte Meninger om Kosmogonien, som ikke kunde anvendes nöjagtig paa de skandinaviske Myther, saaledes som vi nu kjende dem, endskjönt hans theologiske eller kosmologiske Idee-System synes tildels at kunne forklares af Oldpersernes *Zendavesta*, og dette igjen i visse Maader at staa i Forbindelse med vore Forfædres Aandelære, hvilket jeg forbeholder mig at udvikle nærmere paa et andet Sted. [35]

§. 59. Af Grækernes övrige philosophiske Sekter er den *Stoiske* os mest vedkommende, samt tillige vel den mest udbredte og berömteste. Sektens Stifter var *Zeno*, födt enten i Phönicien [36] eller paa Öen *Cypern*, i *Kitti*, en phönicisk Kolonie og stor Handelsstad, berömt tillige for sin, upaatvivleligen asiatiske, Lærdom. Han var selv i Begyndelsen Kjöbmand, og handlede med phönicisk Purpur, men blev siden en af Visdommens berömteste Lærere i Athenen. Hans Lærebygning stemmer næsten i alle Dele med den skandinaviske og indiske. Disse Sætninger deraf vedkomme især Kosmogonien:

Verden var först i en *chaotisk Tilstand* (§. 3 sq.) Den har sit Ophav af et *virkende* og *lidende* Princip. Den *virkende Aarsag*, eller *Gud*, er den reneste, klareste *Æther* og skabende *Ild*, samt tillige den höjeste *Fornuft* (ellers kaldet *Zeus*, Skjæbne, og med mange andre Navne) boende i den *yderste* (eller höjeste) *Himmel*, det Guddommeliges Udspring (§. 4, 5). Materien er det lidende Princip (§. 5). [37] Gud frembragte Verden; först var den *Luft*, siden *Vand* (§. 3). *Ilden* er Jordens Sæd (§. 5). Verden omgives af et tomt Rum (§. 5) og er dannet som en Kugle eller Æg. Stjernerne ere fremkomne af Ætherens reneste Ild (§. 8). Himlene ere trende, hvoraf Ætheren er den överste (§. 21). Jorden er i Verdens Midte (§. 4). Jorden er kredsrund og omgivet af Vand (§. 8). Jorden er Verdens tætteste Deel og ligesom dens Been (§. 8). [38] De talrige Underguder eller Dæmoner ere Udflydelser (Emanationer) fra den höjeste Gud (§. 4, 12). [39]

Saavel den sidstmeldte, som denne Læres övrige Hovedsætninger, angaaende den i Orienten og Norden fra Arildstid antagne Fatalisme, Aande- og Siæle-Læren, Verdens Undergang og Fornyelse o. s. v., udvikles nærmere i det efterfölgende.

§. 60. Vi have saaledes seet at fem af Grækernes ældste philosophiske Hovedsyste-

mer, som have den störste Overenstemmelse med de nordiske, virkelig ere af asiatisk Oprindelse. Förend vi undersöge deres Hoved-Kilder i Asien selv, gaae vi over til Italien, hvis ældste Philosophie rimeligvis er af samme Herkomst, men mueligen ældre end den græske, skjönt hint Land, tildels opfyldt af indvandrede Græker, i senere Tider hentede næsten sin hele Lærdom fra Grækenland, hvor den oprindelige asiatiske Philosophie har, i visse Henseender, opnaaet den höieste, i det mindste mest systematiske Uddannelse.

§. 61. *Etruskerne* eller *Tuscerne* vare et af Italiens mærkværdigste Folk, og vel dets eneste, der havde et eget Religions-System, hvorom vi nu have nogen Kundskab, som ikke var laant af fremmede i de nyere Tider. Rimeligvis beroede det for en Del paa Phoeniciernes Kabirtjeneste. Den etruriske Kosmogonie nærmer sig tildels den hebraiske og persiske. Gud skabte Verden efterhaanden i 6000 Aar eller sex Perioder i fölgende Orden:

1. Himmel og Jord.
2. Firmamentet.
3. Havet og Jordens Vande.
4. Naturens tvende store Lys.
5. Alle Dyr foruden Mennesket.
6. Selve Mennesket.

De antoge ogsaa et uhyre langt Verdensaar, samt forskjellige Perioder (ved Undergang og

Gjenfrembringelse) for Jorden og Menneskeslægten. Om *Tina* havde de lignende Tanker som Grækernes Vise om *Jupiter* og de skandinaviske om *Odin*, som Verdens Skaber, Hersker, Sjæl eller Aand o. s. v. Ellers kjende vi ikke synderlig mere til dette kosmogoniske Systems nærmere Indretning eller Bestanddele, og kunne derfor ikke sammenligne det med det nordiske. Kun maae vi formode at det har lignet vort, og de vigtigste asiatiske, da Etruskernes fleste övrige Myther, som vi kjende, have en særdeles Overenstemmelse dermed. [40]

§. 62. *Romernes* og de övrige *Latineres* Mythologie og Philosophie, var maaske mindre original, eller, rettere, mere fjernet fra Orientens förste Kilder. Meget af hine var laant fra Etrusker, Græker og Ægypter. Imidlertid finder man hos deres Digtere og Forfattere Ideer og Beskrivelser, der svare til dem, der gives os af Österlandenes Vise fra alle Tidsaldre. Hertil hörer f. Ex. *Ovids* Beskrivelse over Verdens Skabelse i Forvandlingernes 1ste Bog, hvor han udleder dens Oprindelse fra *Ildens* og *Vandets* gjensidige Virkninger og uenige Enighed. Jfr. *Cicero de natura deorum* I, 2. For at undgaae ufornöden Vidtlöftighed, undlader jeg at anföre andre mangfoldige Sætninger og Beretninger af samme Natur, af *Cicero*, *Seneca*, *Virgil*, *Lucan* og fl., som

desuden vel ere mine fleste Læsere tilstrækkelig bekjendte. [41]

§. 63. Ved at vende os igjen mod Östen, komme vi over det middellandske Hav til et for os saare mærkværdigt Land, *Phoenicien.* Det er meget sandsynligt, at Etruskerne, ligesom flere af det vestlige Europas celtiske Folkeslag, have, med en ikke ubetydelig Kulturgrad, ogsaa bekommet Religions- og Mythe-Systemer ved Phoeniciernes saare tidlig udbredte og blomstrende Handelssamqvem. Vi have seet af det foregaaende (§. 50–55) at Grækernes ældste, vigtigste og mestudbredte philosophiske Sekter nedstammede nærmest fra Phoenicien, [42] og især at den phoeniciske Cultus i Thracien, hvorfra de vigtigste af Hellenernes Troeslærdomme tildels först udbredtes, sattes af deres förste Historikere höjt op i den mythiske Tidsalder. Hvor meget mere maa da ikke Phoeniciernes egen höre til denne Periode. *Herodot* taler (i 2den Bog) om *Herakles's* Tempel i *Tyrus,* hvorom man sagde i hans Tid, at det var bygget for 2300 Aar siden tilligemed Staden selv. Folkets Oprindelse er uvis. Af deres Sprog, i de sidste Tider da de kunde endnu betragtes som et Folk, skjönt allerede forlængst undertvunget af fremmede, have vi kun saare ubetydelige Levninger. Man antager med stor Sandsynlighed, at det i den Periode har hört til de

semitiske, men ikke desmindre er det mueligt, at de have faaet deres Kultur, og tilligemed den nye Beherskere, fra Folk af japhetisk Herkomst, som Perser eller Inder. Lignende Oplysninger have vi i de nyeste Tider erholdt i Ægyptens Historie. At Hebræernes Samqvem med Perserne har havt stor Indflydelse paa deres Troes-Meninger, er vistnok unægteligt. Vel have vi ikke endnu antagelige Beviser for nogle nyere Paastande efter ældgamle indiske Skrifter, at Phoenicierne ere fordrevne og udvandrede fra Indien; [43] mærkelige blive dog i den Henseende *Justins* Beretninger (18, 3) at Phoenicierne havde i Begyndelsen udvandret fra et fremmet Land, taget nye Boepæle i en assyrisk Egn, og siden, efter noget Ophold der, först faaet Phoenicien i Besiddelse. Denne Begivenhed skete længe för den trojanske Krig. Tyrierne förte siden langvarige Krige med Perserne, men tilsidst bleve hine Landets indvandrede Herskere i et Oprör af deres mange Trælle ombragte, [44] paa et eneste Drengebarn nær, *Straton* nemlig, som Oprörerne siden, ved et Tilfælde, valgte til deres Konge. Endnu mærkeligere er dog den Omstændighed, at der og i fordums Tider var et Landskab ved den persiske Havbugt, kaldet *Palæstina* med Öerne *Tyrus* og *Arados*, som havde phoeniciske Templer og Indretninger og hvis Indbyggere paastode at være de vestlige Phoeniciers Stamfæ-

dre. [45] Enten man nu saaledes antager, at Phoenicierne ere först udvandrede mod Vesten fra den persiske Havbugt, eller (som andre paastaae med *Herodot*) fra det röde Hav, [46] saa bliver disse Egnes Indvaaneres Ankomst der til fra Persien eller Indien, ikke saa saare vanskelig at begribe, da Passatvindene og andre Omstændigheder saa meget lette Söefarten fra og til det sidstmeldte Land. Dersom Asiaternes Handel, efter Nogles Formodning, har ledet dem til Æthiopiens og Ægyptens Undertvingelse og Besættelse, bliver det höjst rimeligt, at den phoeniciske Handelsstats Oprindelse, er skeet paa en lignende Maade. Antage vi end ikke disse sandsynlige Formoduinger, saa finde vi dog, at Phoenicierne i deres blomstrende Periode dreve en vidtlöftig Handel paa Indien og Persien med egne Skibe (over en eller begge af de ommeldte Havbugter) og at dette Handelsamqvem sees at have fundet Sted i vor bekjendte Histories ældste Tidsalder. [47] At deres Handelsmænd vare særdeles dannede, videbegjærlige og sindrige Folk, er os tilfulde bekjendt af den græske Historie. Hvad de lærte fra sig i Grækenland, kunde de da selv have lært i Chaldæa, Persien og Indien. I det mindste öjne vi den största Overenstemmelse mellem de phoenicisk-græske og de persisk-indiske Religions- og Mythe-Systemer, og maae derfor slutte os til dens Aarsager paa en eller

begge af de anförte Maader, nemlig enten af Phoeniciernes herskende Stammes *Herkomst fra hine asiatiske Lande,* eller og deres *langvarige uafbrudte Samqvem med disse.*

§. 64. Som jeg för har anmærket, ere Phöniciens Sprog og Litteratur forlængst næsten ganske forsvundne, og vi kunne altsaa ikke vente at oplyses fuldkommen om deres kosmogoniske System; dog gives der adskillige Fragmenter deraf adspredte hist og her i senere Grækers og Romeres Skrifter, uden at man deraf kan danne noget sammenhængende Helt.

Kun er det vist, at deres religiöse Digtere forestille Verdens Tilblivelse ved allegoriske Billeder, som ligne de orphiske og eddiske. — De antage Urvæsenet *Baal,* kaldet af Grækerne *Chronos* eller *Uranos,* som det ætheriske Ildprincip, Himlens Aand, dyrket under forskjellige Navne (§. 4). [48] Æther og Taage udfyldte Verdensrummet (§. 5). Deraf avledes et hermaphroditisk Væsen *Ulomus* eller *Protogonos* (Ymer). — Ogsaa omtale disse forskjellige Myther et af *Ulomus* fremkommende Verdensæg, som deltes af *Chusoros* til Himmel og Jord (§. 53) — en fugtig Grundævne som Verdens Stof, kaldet *Mot* (μωτ), [49] der synes at svare til det danske *Mudder* (jfr. §. 5 — 14); en kosmogonisk Treenighed *Lys, Ild, Flamme,* ved hvis Fremkomst, i de lysende Himmellegemer, Skabningen fuldendtes (jfr. §. 8

o. s. v.); Dyrenes förste Tilblivelse i Jorden og Oplivelse ved Verdens fuldkomne Organisation (ligesom Dvergenes af *Ymers* Kjöd §. 15) og saa videre. Iövrigt paatvivler jeg ikke, at det væsentligste af Phöniciernes Theogonie og Theologie, skilt ved Orientens noget for brogede allegoriske Flitterstads, og de særegne Forbindelser med Folkets egen mythiske Historie, jo gjenfindes i Grækernes forskjellige för omhandlede philosophiske Hoved-Systemer. [50] At Phöniciernes Söfart, Handelsreiser og Kolonisering ellers have havt stor Indflydelse paa Europas Kultur og Koloniseering, er aldeles afgjort, og det er ikke usandsynligt, at nogle af deres Religionsmeninger og Skikke ere blevne antagne af Celterne, og atter fra dem ere blevne udbredte til de nordiske Folk, som maaske ogsaa stode i umiddelbart Handelssamqvem med hint Oldtidens merkantilske Hovedfolk. [51]

§. 65. Fra Phöniciernes Naboer, *Hebræerne*, ere saavel den mosaiske Tro som vor Religion og guddommelige Aabenbaring, udsprungne. Saa lidet vi end, uden nöjere Eftertanke, ville være tilböjelige til at forestille os det, saa er dog Overgangen fra Hebræernes Tro, til deres hedenske Naboers, og overhoved de mest oplyste hedenske Folks Meninger om Guddommen, saare kort. Alle forestille de sig den höjeste Gud som et evigt, almæg-

tigt og alvirkende ætherisk Ildprincip, [52] thronende i den höjeste Himmel som Alfader og Universets Skaber. Hoved-Forskjellen bestaaer især deri, at Hebræerne tilbade Gud i Aand og Sandhed, samt troede at han ene bestyrede Verden og Menneskenes Skjæbne, hvorfor de og dyrkede ham allene, og ansaae Himlens Herskarer (*Elohim*, *Cherubim*, *Seraphim*) blot som hans Tjenere, hvorimod mange af Hedningerne mente, at den höjeste Gud aldeles ikke bekymrede sig om Verdens Styrelse, eller Menneskenes Skjæbne, men overlod Regjeringen til en uhyre Hær af Elementar-Guddomme, hvis Dyrkelse var langt fornödnere end Guds egen o. s. v. De fleste tilbade enten Stene og Træer, eller og Billeder eller Symboler, hvorved, eller hvori de troede den tilbedte guddommelige Aand opholdt sig o. s. v. Alle Hedninger var dog langtfra ikke saa taabelige. Persernes ældgamle Religionsbog *Zendavesta* og Indernes *Veda'er* nærme sig meget i Religions-Begrebernes og Gudsdyrkelsens Reenhed til vort gamle Testamente, og desuden er det meget sandsynligt, at det samme maatte kunne siges med Grund om Ægypternes, Phöniciernes, Grækernes og fl. ældgamle Mysterier.

Disse Folkeslags Præster fandt derimod sin Regning ved at indbilde Almuen allehaande Fabler, dog mest indbyllede i et gaadeagtigt

allegoriskt Slör, for bestandig at vedligeholde og foröge deres egen Indflydelse og Indtægter. Hvorledes deres hemmelige Troesmeninger dog i Grunden stemte overeens med Hebræernes, er viist af Forskjellige med Hensyn til visse Sekter, men overhoved paa en ret fortreffelig Maade af *Polier*. [53]

§. 66. Aarsagerne til denne Lighed ville nogle nyere Lærde forklare af Hebræernes lange Ophold i *Ægypten*, hvor *Moses* blev kongelig opdraget, og oplært i Præsternes hemmelige Visdom; [54] Andre af deres langvarige Fangenskab i Babylon og det medisk-persiske Rige. [55] Fleerheden har dog ment, at den egentlig var at tilskrive Guds Ords primitive Aabenbaring for Menneskeslægten, hvoraf de vigtigste Levninger vedligeholdtes blandt de mest oplyste og cultiverede Nationers Vise, endskjönt despotiske Regenter og herskesyge Præster forfalskede den sande Gudsdyrkelse ved nye Paafund, som Elementar-Aanders og andre underordnede Guddommes, samt længere hen i Tiden Idolers og Symbolers Tilbedelse m. v. Det ere især Tilhængerne af den sidstanförte Mening, som vise de ældste hedenske Religionsböger en udmærket Agtelse; blandt dem ansaae *Holwell Veda'erne*, *Hyde Zendavesta* og *Sad-der, Göranson* og *Schimmelmann Eddaerne*, som virkelig hellige Skrifter, der ligesaavel som Bibelen, indeholdt den

kristelige Troes Grundlærdomme, forkyndte umiddelbar af det höjeste Væsen for Menneskeslægten.

§. 67. Det er aldeles unödvendigt, at vi her skulde indlade os paa at ville afgjöre denne Strid, hvorimod det egentlig vedkommer os at kaste et Blik til den bibelske Kosmogonie.

Moses Forklaring (i Genesis 1ste Kap.), lyder i det væsentlige saaledes: "I Begyndelsen skabte Gud Himmelen og Jorden, og Jörden var öde og tom, og der var mörkt ovenover Afgrunden, og *Guds Aand svævede over Vandene.* Og Gud sagde: Vorde Lys! og der blev Lys. Gud saae at Lyset var godt, og han gjorde Skilsmisse mellem Lys og Mörke. Gud kaldte Lyset Dag, og Mörket kaldte han Nat; og der blev Aften og der blev Morgen [56] den förste Dag. Og Gud sagde: Vorde en udstrakt Befæstning midt i Vandene, og den skal skille mellem Vand og Vand. Og Gud gjorde den udstrakte Befæstning og Skilsmis mellem Vandet, som var nedentil i den udstrakte Befæstning, og imellem Vandet som var oventil i den udstrakte Befæstning; og det skede saa. Og Gud kaldte den udstrakte Befæstning Himmel, og der blev Aften og der blev Morgen anden Dag. Og Gud sagde: Vandene under Himmelen forsamle sig til et Sted, og det törre sees! og det skede saa. Og

Gud kaldte det törre *Jord*, og Vandenes Forsamling kaldte han Hav. Og Gud saae at det var godt. Og Gud sagde: Jorden udgive Græs, Urter som udgive Sæd, Træer som bære Frugt efter sit Slags, og have sin Sæd i sig paa Jorden; og det skede saa. Og der blev Aften og der blev Morgen tredie Dag. Og Gud sagde: Vorde Lys paa Himlens udstrakte Befæstning til at lyse over Jorden at gjöre Skilsmis imellem Dag og Nat, og de skal være til Tegn og til bestemte Tider, og til Dage og Aar. [57] Og de skal være til Lys i Himmelens udstrakte Befæstning; og det skede saa. Og Gud gjorde de to store Lys. Det store Lys til at regjere Dagen, og det lille Lys til at regjere Natten og Stjernerne. Og Gud satte dem i Himmelens udstrakte Befæstning til at lyse over Jorden o. s. v." Dernæst beskriver den hellige Skribent, hvorledes Gud den femte Dag skabte alle Vanddyr og Fugle, men den 6te Dag alle Landdyr, og tilsidst Mennesket.

§. 68. I dette hellige Sagn berettes Verdens Skabelse uden fremmede Figurer og med ædel Simpelhed. Derimod er den nordiske og de fleste andre hedenske Kosmogonier indklædte i en Mængde poetiske og ænigmatiske Myther. I Hovedsagen nærmer vor Fortælling, vedbörlig forklaret, sig dog til Bibelens Udsagn. Saaledes maa vi lægge Mærke til, at Edda ommelder *Surtur* som *et ætherisk Ild-*

princip, og at Bibelen, naar den fremstiller Gud under et sandseligt Billede, beskriver ham som en *flammende Himmel-Ild* eller det *klareste Lys* (§. 4, 21). [58] Hvad der i Bibelen nævnes *Guds Aand* som svævede över *Vandene* og *Afgrundens Mörke* (§. 35) kaldes i Edda *den udgaaende Kraft* fra ham som udsendte Heden og *boer i det höjeste Lys* (§. 5, 21).

I övrigt maa jeg anmærke, at man ved de Tidsrum Bibelen her kalder *Dage*, ikke maa tænke sig dem som vi betegne med dette Navn. For Gud er en Dag som Tusinde Aar for os (Ps. 90, 4). [59] *Moses* siger her tydelig, at vor *Jord er Tid efter anden bleven dannet af Vand efter Almagtens Bud.* Det samme lærer *St. Peter* os i sin 2den Epistels 3die Kap. 5te Vers: "De vil ikke vide dette, at *Himlene* vare fordum og *Jorden* var bestaaende *af Vand* og *ved Vand* formedelst Guds Ord." Naar *Moses* taler om Solens og Maanens Dannelse, synes han alene at mene derved Begyndelsen af deres virksomme gavnlige Indflydelse paa vor Jord og dens Beboere, nemlig ved at lyse for dem, og ved at bestemme rigtig Udregning af Tiden. Overhoved synes de ældste Beretninger at tilkjendegive en Forandring af Jordens Bane omkring Solen, hvorved hin har nærmet sig denne; eller ved Jordens Dunstkreds, hvorved de övrige Himmellegemer först kunde komme tilsyne for Menneskene efter deres regel-

mæssige Gang. Ligesom de bibelske Efterretninger om Jordens successive Dannelse af Vand, stemme, som forhen er vist, overens med de eddiske Myther og de nyeste Naturforskeres Anskuelser, gjöre de det og i den Post: at *först* bleve Planterne skabte, *dernæst* Dyrene, og Mennesket *allersidst*.

§. 69. Jeg kan ikke nægte mig den Fornöjelse at tilföje en höjst interessant Bemærkning, vedkommende den bibelske Kosmologie, som jeg skylder en af vore ypperste Naturforskere: [60]

Man kan nemlig efter physiske Regler antage en höj Sandsynlighed for disse *Moses* Udsagn om Jordens Tilstand for og efter Syndfloden (Genes. II, 5, 6, 9, IX, 13): "Gud gjorde allehaande Træer og Urter, da de endnu ikke vare oprundne, thi Gud Herren havde ikke endnu ladet regne paa Jorden, og der var intet Menneske, som dyrkede Jorden. Og der opgik en Damp af Jorden og vandede al Jordens Overdeel." Det var först *efter Syndfloden*, at Athmosphæren blev saa tynd, at Regnbuen kunde sees, og den var derfor et saa forbausende Syn for de da levende Mennesker. Denne Beskaffenhed ved Jordens nye Dunstkreds blev da en Borgen for at der (efter Bibelens Udtryk) "ikke mere skulde være Vand til en Flod at fordærve (eller ödelægge) alt Kjöd."

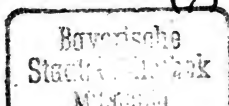
Blot denne Beretning forklarer paa en tilfredsstillende Maade de ellers ubegribelige Phönomener: at man i de nordligste Lande (f. Ex. Siberien) finder talrige Forsteninger af Væxter og Dyr, som nu kun trives og leve, og kun kunne saaledes existere, i de hede tropiske Egne. Saaledes har man fundet hele Palmetræer og hele Beenrader af Elephanter i Tydskland; Krokodiler og Skildpadder i Nederlandene; hele vidtlöftige Lag af Blade af amerikanske Træer i Island o. s. v., for ej at tale om andre, os endnu ubekjendte, tildels uhyre Skabninger. Naar Jordens Dunstkreds för den senere pludselige Oversvömmelse, var saa vandagtig og saa tyk, som *Moses* beskriver den, var den, efter physiske Regler, skikket til at frembringe den yppigste Gröde overalt paa Jordens Overflade, da Solens Hede maatte virke langt stærkere gjennem en slig jevn Samling af Dampe; derimod har vistnok hin vandagtige Atmosphære indeholdt i sig Spiren til den uhyre Flod, som pludselig omgav Jorden paa nye, men er igjen, ved Almagtens Vink, paa en Maade vi nu ikke kunne fuldkommen forestille os, dels ganske forsvunden, dels oplöst og fortyndet til den Dunstkreds, som nu omgiver vor Klode, og ej lader befrygte dens almindelige Forstyrrelse ved Vand. [61]

Jeg behöver ikke at pege videre til den höjst besynderlige Overensstemmelse, der har

Sted mellem *Moses* Beretninger om Syndfloden, og Geologernes ovenanförte Bemærkninger derom. Kun *Bibelen* kan give os Underretning om dens Aarsager, som vore Grandskninger ej kunne tilvejebringe. Naturforskerne vise os tydelig, at en slig Begivenhed virkelig har fundet Sted paa en af Naturen uforklarlig Maade. "Da Gud" (som den hellige kongelige Digter udtrykker sig, Ps. 104) "skjulte Jorden med Afgrunden, som med et Klæde; Vandene stode over Bjergene, men de flyede for hans Trudsel, de foer hasteligen bort for hans Tordens Röst." I vor Edda omtales og denne almindelige Flod, som den hvori alle Rimthuserne druknede, og hvori kun *Bergemler* (den Gamle fra Bjerget) reddedes fra Undergang. En nöiagtig Sammenligning mellem Jordens fleste Folkeslags hertil hörende Sagn, anseer jeg at være overflödig i dette Skrift, da de forhen ere blevne samlede i forskjellige andre. See her foran S. 55.

§. 70. Fra Palæstina og Hebræerne er Overgangen til *Assyrien* og *Babylonien*, eller de (i udstrakt Forstand) saakaldte *Chaldæer*, saare naturlig, dels med Hensyn til Beliggenheden, og dels især til det ældgamle Sagn: at *Abraham* gik ud fra Ur i Chaldæa og gjennem Mesopotamien til Canaan, hvor han blev hint talrige og mærkværdige Folks Stamfader.

Babylon er den förste store og kultiverede

Stat, som saavel den hellige Skrift, som den hele vestlige Historie kjender. *Moses* Beretning om dens förste Forstyrring ved *Jehovah*, og Menneskenes Adspredelse derfra til alle Jordens Dele, vidner om Tilværelsen af et Rige i en Tidsalder, hvorom vi nu ikke have nogen egentlige historiske Efterretninger. Dog opstod det senere paa ny som en blomstrende Stat, hvis Jorder, i Forhold til deres naturlige ikke særdeles fordelagtige Beskaffenhed, maaske vare de bedst dyrkede paa hele Kloden. Landets förste Indbyggere synes efter den mosaiske Tradition at være indvandrede fra Indien, [62] og mange Omstændigheder, som det vilde være for vidtlöftigt at udvikle her, bekræfte denne Fortolkning.

Rimeligvis maatte denne Folkets og Kulturens Vandring, i det mindste tildels, være sket landveis gjennem de medisk-persiske Lande, men *Münter* har og vist stor Sandsynlighed for, at dets förste Myther sigte til Söfart og Handel, hvorved Kultur og Videnskaber indkom söværts fra de förstnævnte östligere Landes Kyster. [63] Begge Sætningers Rimelighed er bleven paa det fuldkomneste udviklet og bekræftet ved *Heeren*, i det han har godtgjort den stadige og vigtige Handel, som Babylonier eller Chaldæer dreve baade sö- og landvejs med Indien. Allerede i den mythiske Tidsalder sammensmeltedes Assyrien og Me-

dien til et Rige med Babylon, men Medien rev sig snart lös derfra, hvorimod Chaldæerne, et raat Folk fra de tauriske og kaukasiske Bjerge, bemægtigede sig langt senere i Tiden — omtrent Aar 630 for Christus — Assyrien og Babylonien m. m., og grundfæstede der et mægtigt *Rige*, hvis Beherskere, efter langvarige Krige, undertvang og forstyrrede efterhaanden Hebræernes tvende Riger, samt bortförte deres fleste Indbyggere til de assyrisk-babyloniske Stater. Da den medisk-persiske *Cyrus* nogen Tid efter erobrede disse, tillod han vel Jöderne at vende tilbage, men dette var ikke Tilfældet med de 10 Israels Stammer, uden at man nu veed med nogen Vished hvor de egentlig ere blevne af. Man har saaledes adskillige historiske Beviser for mangfoldigt Samqvem mellem Chaldæer og Hebræer paa den ene, samt Meder, Perser og Inder paa den anden Side, hvorved Religionernes Sammenhæng og Overensstemmelse blive tillige temmelig forklarlige.

§. 71. Betragte vi *Chaldæernes* Religion overhoved, saa ansees den af de vestlige Historieskrivere for den ældste blandt de saakaldte Sabæiske. Her finde vi og den överste, vigtigste og ældste Guddom afskildret som et ætheriskt eller intellectuelt Lys- og Ild-Princip over Himlens höjeste Spidse eller dens hele Circumferenz — de græske Forfatteres og *Maimonides's Bal-Uranos*, Himlens Aand, Ver-

dens Sjæl, *ηαω, φωσ νοητον*. Alle Væsener vare emanerte deraf, som Straaler fra Solen. [64] *Syncellus* har (fra *Berosus*) meddeelt os fölgende kosmogonisk - allegoriske Fortælling, som *Bastholm* især ypperlig forklarer: Der var en Tid, da Alt var Mörke og Vand; i dette vare der dog mange Uhyrer, som Jætter med to Hoveder, Centaurer o. s. v. — Foruden disse vare der forunderlige Slanger og andre Vanskabninger, hvis Billeder ere hensatte i *Bels* Tempel. Over alle disse regjerede en Qvinde ved Navn *Omorca* (eller *Omoroca*, *Hamoroca*) hvilket betyder *Havet*. Da disse Ting saaledes vare dannede, kom *Bel* (eller *Bal*) Chaldæernes höjeste Gud, og delte Qvinden i tvende Dele. Af den ene Halvdel dannede han *Jorden*, af den anden Halvdel *Himlen*, og dræbte de Dyr som vare i hende. Da det *hele var Hav* og Dyrene vare födte i det, afskar Guden *Bel* sit Hoved; det flydende Legeme blandede de andre Guder med Jorden, og dannede Mennesker deraf, hvorfor de og ere fornuftigere og deelagtige i den guddommelige Forstand.

Et andet Brudstykke af *Berosus* over samme Gjenstand, hvilket *Bastholm* medrette anseer for at være af en anden Forfatter, lyder oprindelig saaledes: "*Bel*, hvem man oversætter ved *Zeus* eller *Jupiter*, delte Mör-

ket i to Dele, adskilte Himlen og Jorden fra hinanden, og ordnede Verden; men de Dyr, som ikke kunde taale Lysets Kraft, bleve ödelagte. Da *Bel* saae at Landet var öde og dog frugtbart, befalede han en af Guderne at afskjære sit Hoved og blande Jorden med det deraf flydende Blod, og at danne Mennesker og Dyr, som kunde taale Luften. Og *Bel* selv gjorde Stjernerne og Solen og de fem Planeter."

§. 72. *Bastholm* anseer de tvende sidstanförte Fragmenter af *Berosus* for særdeles gamle, og jeg er fuldkommen af samme Mening. Det er tydeligt, at *Omorca* svarer ganske, i Herkomst og Beskaffenhed, til Eddas hermaphroditiske *Ymer* (maaske endog i Navnet). De Uhyrer, hvorover *Omorca* regjerede, stemme ikke mindre med de nordiske Sagns vanskabte Rimthurser og Jætter, der alle vare *Ymers* Afkom (jfr. §. 7, 8).

Begge vare de *Havet*, eller den *Vandsamling*, hvoraf vor Jord först bestod, saavel efter disse Myther, som de nyere Naturforskeres Erfaringer og geologiske Systemer. Chaldæernes Guddom delte *Omorca*, ligesom Asernes Gud *Ymer*, i to Dele, hvoraf de skabte Himlen og Jorden. Ved samme Lejlighed dræbtes saavel *Omorcas* Uhyrer som *Ymers* Rimthurser. I begge geogoniske Myther her-

sker en saa forbausende Overensstemmelse, at man kan fristes til at gjöre *Chaldæernes Bel* til Eddas *Vile* (som i vor egentlige Mythologie forsvinder ganske efter Skabelsens Fuldbringelse). Fabelen om *Bels Blod,* hvorved Menneskene fik Forstand, er vel mere afvigende fra vore, men dens Grundæmne gjenfindes maaske dels i Mytherne om *Ymers Blod,* som Vandet, Jordens og alle levende Væseners Grundprincip, dels til de om *Qvasers Blod* og *Mimers afskaarne Hoved.* Ogsaa fortæller *Valas* Spaadom, at *Lodur,* uden Tvivl Ildens Guddom hos Nordboerne, ligesom *Bel* hos Chaldæerne, gav Menneskene Blodet, hvilket de Gamle ansaae for Livets Kilde, men Hovedet for Forstandens Sæde. End en tredie Art af chaldæisk Kosmo- og Theogonie findes hos *Damascius*, men den bestaaer blot af Naturprincipernes allegoriske Genealogie, omtrent som Eddas *Ymer*, *Bölthorn*, *Bure*, *Bor* o. s. v. Overhoved er i dem alle *Ilden* det virkende, *Vandet* det lidende kosmogoniske Naturprincip [65] — og *Lactantius* bevidner udtrykkelig, at Chaldæerne ligesom Perserne ansaae *Ild* og *Vand* for alle Tings Oprindelses-Aarsager.

§. 73. Fra Chaldæa vende vi os mod Vest til Arabernes uden Tvivl mest semitiske Stammer. *Plinius* ommelder Arabernes Mager (30 B. 1 K.) Ogsaa hos dem var Sabæismen

herskende. De vare og fordum, efter Koranen, Tilbedere af *Himmelens Hær* ligesom Chaldæerne. Disses Meninger om Verdens Ophav ere udviklede i næstforegaaende §., og man maa formode, at Arabernes, som nu ere tabte, have i det væsentlige været overensstemmende med dem, eller ogsaa med Hebræernes. Dette sidste bliver end rimeligere, naar man antager med adskillige kyndige Lærde at *Jobs* Bog er af arabisk Oprindelse. Et mærkværdigt ældgammelt Sidestykke til dette Skrift findes blandt Inderne. [66] Af det gamle Testament kan man udlede, at de ældste Arabers Troesbegreber have været temmelig rene. Siden forvirredes de, og Theismen udartede til Steen- og Afguds-Dyrkelse. Hvad det sydlige eller lykkelige Arabien angaaer, har det i en fjern Oldtid været et ved Natur, Rigdomme, Kultur og Kunst saare blomstrende Land, et Sidestykke til Bactra, Medien, Indien, Æthiopien og Ægypten. *Heeren* har bragt det til stor Sandsynlighed, at Inderne have anlagt Kolonier i Yemen eller *Jemen*, og derfra efterhaanden grundet de vældige Stater Meroe, Theben og Memphis. Vist er det, at der findes en stor Mængde Sanskrit-Ord i det Arabiske. Sprogbygningen har vel i det hele forandret sig saare meget, men af et Folks nuværende Sprog, kan man ingenlunde, med fuldkommen Sikkerhed, slutte sig

til dets Oprindelse. Naar en Erobrer-Stamme undertvinger Folk af forskjellig Herkomst, er det næsten en Selvfölge, at Sprogene blandes og forvandles. [67] Endvidere er det vist, at man finder flere af de ældste indiske Guders Navne i höj Anseelse i Arabien; at da *Muhamed* indviede Landets fornemste Tempel *Kaabah* til sin nye Gudsdyrkelse, bleve de der forhen tilbedte Idoler solgte til Inderne for Guld og Ædelstene; samt endelig, at et af den indiske Handels Hovedsæder har fra Arildstid af været i Jemen, lige indtil det merkantilske Hovedsystems Forandring, efter at Europæerne udfandt Sejladsen omkring Africa. [68]

§. 74. Fra det lykkelige Arabien er Overgangen til Æthiopien over Strædet Bab el mandel saare let og kort. Æthiopernes Herkomst fra Indien er bevidnet af de ældste og beste vestlige Historikere, som og i denne Post skulle stemme overens med de indiske. Vi maa da indsee heraf allene, omendskjöndt vi ikke havde andre Formodningsgrunde derfor, at Arabien er et vigtigt Led i den Kjede, som forbinder hine Landes Folkeslag. De nyere Forfattere have sögt at oplyse denne Forbindelse, især *Heeren*, til hvis vidtlöftige Undersögelser i hans paaberaabte Værk, jeg her maa henvise. Kun vil jeg anmærke, at det blot er Æthiopernes, ligesaavel som Ægypternes (rimeligen japhetiske) *Herskere* og *Vise*, om

hvilke man kan antage dette med historisk Vished eller Sandsynlighed. Iövrigt vide vi at Æthiopernes Tro og Kultus vare mest sabæiske, og i det væsentligste ellers overensstemmende med de höjere ægyptiske, endskjönt maaske tydeligere og mindre indviklede end de. I Henseende til deres Kosmogonie beretter *Philostrat* om Præsterne i *Meroe*, at de stræbte i alt at efterligne Inderne, samt bekjendte sig ganske til deres Lære *om Gud, som Naturens og Universets Skaber.* Ligeledes fortæller *Strabo*, at Æthioperne ærede *en udödelig Gud, som var alle Tings Oprindelse og Aarsag* (jfr. §. 4, 5). De prægtige æthiopiske Monumenters Ruiner i Meroe, og de æthiopiske eller abyssinske Skrifttegn, vidne endnu om den ældgamle Forbindelse mellem Indernes og Æthiopernes Cultur og Videnskaber. [69] Paa den anden Side udlede de vestlige ældste Historikere den ægyptiske Kulturs, Kunsters og Videnskabers Oprindelse fra Æthiopien, navnlig *Meroe*, men fra Ægypten udbredtes de igjen til Grækenland, samt derfra til Italien og hele Europa. [70]

§. 75. Saaledes have vi opdaget den Kjede, som forbinder Inder og Ægypter, disse tvende Verdens ældste bekjendte Folk, hvis Monumenter, Statsforfatning, Religion, Gudsdyrkelse og Sæder have en saa paafaldende, i mange Dele aldeles nöjagtig Overens-

stemmelse. Desværre ere Ægypternes ægte hellige Skrifter aldeles forsvundne, og Nöglen til deres Hieroglypher tabt; hvorimod vi have en Mængde nyere græske og romerske Efterretninger om deres Myther og Religions-Skikke, som igjen have draget efter sig et endnu större Antal af de forskjelligste ældre og nyere Forklaringer, over hvilke dog et nyt, skjönt langtfra ikke tilstrækkeligt Lys, er udbredt i de senere Tider, ved lærde Europæeres Undersögelser, over Landets egne i Billedsproget talende Monumenter fra det fjerneste Hedenold. De historiske Resultater af disse ere fremstillede af *Heeren*. Ved at betragte dem, ville vi ikke forbauses over at finde Ægypternes kosmogoniske Lære i det væsentlige overensstemmende med den indiske, hebraiske, sabæiske, nordiske o. s. v. Ogsaa Ægypterne antoge et evigt *ætherisk Lys- eller Ild-Princip*, kaldet *Phtas*, det *avlende Naturprincip*, [71] som fremkaldte Verden af det mörke Chaos, ved at virke paa det *lidende* (*Athor*) nemlig Materien. Den hele Lære om ham er fortræffelig fremsat af *Jablonsky*, som erkjendte, at den stemmer ganske overens med Asiaternes og Stoikernes Systemer. Den gjör det ikke mindre med det nordiske, da *Phthas* svarer fuldkommen til dets *Surtur* eller ældste Alfader; begge havde og den Skjæbne, at deres Dyrkelse glemtes efterhaanden og kom ganske af Brug.

Denne Overensstemmelse vises nærmere i det Fölgende. *Bastholm* har baade smukt og rigtigt afhandlet den ægyptiske Kosmogonie efter *Diodor* og *Plutarch.* I Verdens Begyndelse vare *Himmel* og *Jord* 'et, men begges Natur var sammenblandet og indhyllet i Dunster og Mörke. Efterhaanden kom den, *ved Guds Aands Virkning*, frem af et Æg, og fik sin nærværende Skikkelse. De ildagtige lette Dele stege i Höjden, hvorved Sol og Stjerner fik deres hvirvlende Bevægelse; de tungere dyndagtige forenedes derimod med de vaade, og sank til Bunds, hvor de bleve til én fast Klump. Ved *Ildens* og *Rimfrostens* (eller kolde Nattedunsters) gjensidige Virkninger paa hinanden, bleve alle levende Skabninger til af Jorden. Tilsidst blev denne, ved Solens store Hede og ved idelige Storme, saa fortörret, at den ikke kunde frembringe noget af de större Dyr, men ethvert levende Væsen maatte födes af fælles Sammenblanding. [72] Andre (som det lader til, i Grunden forskjellige) mere philosophiske, dog tillige allegorisk-poetiske Beretninger og Brudstykker, har *Görres* samlet efter de ægyptisk-græske Forfattere, mest den saakaldte *Hermes Trismegistus.* Alle antage de *Vandet*, ligesom *Plutarch* ogsaa lærer os, uden noget Billedsprog, som Verdens Grundprincip, befrugtet af den *ætheriske Ildaand*, og Jordens Frembringelse af denne Aarsag. I

Digtningerne forekomme og, ligesom i Edda, Naturvæsenerne personificerede i forskjellige successive Generationer. Mærkeligt er det, at etslags *Rimfrost* (hvilken man ikke skulde vente at finde i Ægypternes Myther) synes at svare til Rimfrosten i den nordiske Kosmogonie. [73] Baade hos Ægypter og Chaldæer var Lotos-Planten för, ligesom den er det hos Inder og Chineser endnu, et helligt Symbol, og Solen, eller og Ætherens skabende Guddom, forestilles gjerne som siddende i den, for at betegne *Jordens Fremkomst af Vandet ved Himmel-Ildens Kraft*, da hin Vandplante, hvis Blomster, Blade og Frugter ere runde, aabner sine Blade fra Solens Opgang efterhaanden lige til Middag, hvorimod den til Midnat atter skjuler sig i Vandet. Ogsaa var Mythen om *Verdens-Ægget* kjendt i mange Former af Ægypterne.

§. 76. I det vi vende os mod Vesten fra Ægypten, træffe vi den mærkværdige Kolonie *Ammonium*, stiftet af Æthioper fra Meroe, maaske og tillige af Ægypter. Regjeringen var, ligesom i Meroe, ganske hierarkisk, dog med en titulær Konge i Spidsen. Religionsvæsenet maa vel have lignet det i Moderstaterne, men for Resten mangle vi næsten al Underretning derom. Mod Nordvest derfra stöde vi paa *Cyrene*, en græsk Kolonie i Lybien af höj Ælde, som endda gav en phi-

osophisk Sekt, til en Tid temmelig udbredt i Moderlandet, sin Tilværelse. [74] Længere mod Vesten herskede de berömte Nybyggere Karthaginenserne. Dette store Folk, som engang var nær ved at omstyrte en af Klodens mægtigste og stærkeste Stater i aaben Fejde, var udvandret sövejs fra det lille Phönicien. Dette lærer Historien os med uimodsigelige Grunde; ellers vilde en saadan Mening neppe tilstedes af vore Dages kritiske Tvivlere, der finde det utroligt, at Nybyggere kunde have draget fra det store Indien, ad en langt kortere Vej, med de bestemteste og föjeligste Passatvindes Hjelp, og med det herlige Jemen til Hvile- og Forfrisknings-Sted, til Æthiopiens Kyster, og siden stiftet Kolonier i Meroe og Ægypten. [75] Som sagt, kan man nu ikke nægte, at en *Münter* har Ret i at beskrive Karthaginensernes Religion som phönicisk, uagtet den store Kolonies lange Afstand fra det mindre Moderland.

§. 77. Jeg kan da henvise til vor *Münters* bekjendte Skrift over denne Gjenstand, [76] om den karthagisk-phöniciske Overgud *Baal* eller *Moloch* (Grækernes Kronos) et *ætherisk Ildprincip, den almægtige, Himlens Aand* o. s. v., og som Naturens *avlende Princip*, altsaa Verdens Skaber eller Frembringer. At dette stemmer tro overens med den eddiske og flere slige Ligheder, komme vi siden til at vise.

Karthagernes Kosmogonie anseer *Münter* for at have stemmet overens med den phöniciske. At deres mythiske Kosmographie m. m. ligeledes har i Hovedsagen lignet den nordiske, græske og persiske, bliver sandsynligt af samme Skrift.

§. 78. Over Libyen, Ægypten og Chaldæa gaae vi tilbage, og indtræde nu i det *medisk-persiske Rige.* Vi ville ikke paadrage os Beskyldning for ufornöden Vidtlöftighed, ved Undersögelser af Österlændingernes mythiske Beretninger om et sabæisk Urrige, der overgaaer al Historie, stiftet af den saakaldte *Maha-bad* (see §. 70, Anm. 62),[77] og som skal have indbefattet baade de medisk-persiske og de assyrisk-babyloniske Lande. Det synes dog, som om Vesterlændingernes chaldæiske Zoroaster maatte höre til en slig Periode. Paa den anden Side er det höjst sandsynligt, at der har været en anden bactrisk Zoroaster, hvis Lære den tredie eller mediske, enten reformerede eller og indförte i det mediske eller medisk-persiske Rige, og hvis Lærdomme endnu ere bevarede os i de derpaa grundede hellige Böger *Zend-Avesta*, *Bun-dehesch* og *Sad-der*. Det er historisk vist, at de Perser, der stiftede det persisk-mediske Monarchie under *Cyrus*, vare, ligesom Chaldæerne, der bemægtigede sig det assyriske, et raat Bjergfolk, og det er meget sandsynligt, at de, ved det mediske Ri-

ges Undertvingelse, have antaget dets Religion, som vel var omdannet til en for Landet ganske national, men dog rimeligen oprundet i Östen i det indiske Bactra, eller andre nærliggende Riger, de ældste og dengang mest kultiverede paa vor hele Klode. Disse Undersögelser tilsidesatte, ville vi, forsaavidt vort nærværende Æmne vedkommer, betragte hine Oldpersernes Religionsböger, som nu vel ere næsten ganske forsvundne fra Persien selv, der har antaget den muhamedanske Tro, men ere blevne bevarede for os i Indien ved de Perser, som ved Rigets Erobring undgik der de fanatiske Arabers Forfölgelser. Disse Religions-Skrifters Bekjendtgjörelse i Europa, [78] og den fuldkomne Bevisförelse for deres, samt de ældste indiske Monumenters Ægthed, er en af det 18de Aarhundredes störste literære Fortjenester, og tillige et vigtigt Skridt til at oplyse vor nordiske Edda-Lære og bekræfte dens Authentie.

§. 79. Vi finde en sjelden Overensstemmelse mellem Persernes og Skandinavernes Kosmogonie og Kosmographie i alle Dele. For at fremstille den tydelig og i Sammenhæng, nödes jeg til at udbrede mig vidtlöftigere derover paa dette Sted, end Planen maaske kunde synes vel at tillade, men jeg kan da igjen fatte mig des kortere i Udviklingen af de Gamles digteriske Verdensbeskrivelse. Det er ogsaa först nu, at jeg kommer til at behandle de

Æmner, som ere mig egentlig opgivne, og de fordre da, ogsaa i den Henseende, en udförligere Dröftning, end de övrige os mere fremmede, der henhöre til en almindelig, og ellers nödvendig, Indledning.

§. 80. Oldpersernes hellige Skrifter lære os da fölgende: [79] Det ældste Alvæsen *Zeruane Akherené*, hvorved nogle forklare den *uskabte Tid eller Evigheden apriori (χρονος)*, andre et ætherisk *intellectuelt Lys- og Ild-Væsen i den höjeste Himmel*, altsaa ganske svarende til Eddas *Surtur* eller egentlige Alfader, frembragte *Ormuzd*, og gav ham evig Magt og Herlighed. *Ormuzd*, svarende til vor anden Alfader *Odin*, dannede fra (Skabningens) Begyndelse Himmelen og Jorden. [80] Fra ham udgik og *Amschaspanderne* (Hoved-Englene eller Underguderne, Eddas Asaslægt). [81] Ormuzds förste Værk var *Lyset*, *Himlen* og *Stjernerne*; derefter fremkom *Vandet*, siden *Jorden*, og dernæst *Træer*, *Væxter*, *Dyr* og *Mennesker*. Grundvolden for Jorden var et Bjerg, som kaldes *Bordj* eller *Borz (Al-bordj* nu *Elbrus* o. s. v.) hos os bekjendt under Navnet Kaukasus. Af dette Bjergs Rödder ere alle andre Bjerge opvoxne, og ved dem sammenholdes Jorden. Dette förste Bjerg fremvoxte som et uhyre Træ; det brugte 15 Aar for at ansætte sig, og 800 Aar for at naae sin fulde Væxt. I de förste 400 Aar hævede det sig til

Maanens og Stjernernes Himmel, i de övrige 400 til Solen og det höjeste Lys. Af dette Bjergs Rödder ere alle andre Bjerge fremsprungne i en Tid af 160 Aar, efter at det havde först udbredt sig til alle Sider. *Albordj* staaer i *Verdens Midte*, og omringer dog (ved sine tildels skjulte Grundvolde) den hele Jord. Den omfatter Jorden og forener sig med Stjernerne.

§. 81. Alting blev skabt ved den *himmelske Ilds Indflydelse paa Vandet.* Jorden blev i Förstningen overalt bedækket med Vand, der beskrives som frembragt ved Stjernernes Virkninger. I Tidens Fölge meddeltes en Vind fra Himmelen Vandet, og bar det bort med sig i Skyer ligesom Aanden Legemet. Derefter samlede Ormuzd alle Vande, og gav dem Jorden til Grændser. Saaledes dannedes det store Hav (*Zare Ferakh khand*). Da Vandet saaledes var skilt fra Jorden, bleve de Kharfestere, nemlig onde og giftige Væsener eller Dyr, skabte af *Ahriman*, Ormuzds Modstanderes Overhoved, som vare ombragte af den himmelske Regn, liggende paa Jorden, og meddelte den Gift og Forraadnelse. For at rense den derfra, opkom en Strid mellem de gode og onde Underguder; Himmelen vandt, og *Hom*, en af dens ypperste Helte, virkede i Höjden med stor Magt, saa at Vandet oversvömmede Jorden paa ny. Forfærdelige Regn-

strömme nedstyrtede fra Himlen i ti Dage og ti Nætter. De onde Dyrs Gift og Forraadnelse meddelte sig til alle Vande, saa at de bleve salte. Derpaa rasede en heftig Storm i 3 Dage over Jorden, hvorved den overalt blev bedækket med Vand. Deraf samlede sig tre store Zares (Söer) og 23 mindre. *Havets Kilde* ligger i *Norden*, og det gaaer ud fra den til begge Sider omkring Jorden.

§. 82. Urtræet ɔ: det *förste* eller *ypperste* Træ, var tört i Begyndelsen, men Amscapanden *Amerdad*, [82] hvem dette Træ tilhörer, selv Livets Væld, satte det, medens det endnu var ungt, i *Taschters (Sirius's)* Vand, da denne lod Regn komme over Jorden. Træet voxte som *Haarene paa et Menneskehoved*, [83] og af et Træ udsprang 10,000 Træarter, som igjen gave af sig Spiren til 120,000 Arter af Væxter, alle oprindelig af et Udspring. Spiren til alle Planter nedlagde *Ormuzd i Zare Ferakh kand* hos Træet *Gogard*, som har en stedse foryngende og berigende Kraft. Efter at Træerne vare skabte, bleve Dyrene og Menneskene frembragte. [84]

§. 83. *Al-bordj* eller *Borz* er, som sagt, et Bjerg i Jordens *Midte*, som fremrager over alle Lande. Der boer *Mithra*, den förste af de himmelske *Izeds* (eller Aser). Han bevogter Jordens hellige *mellemste Del (Asgard* og *Midgard*, §. 8, 9, 12.) fra det *höjt ophöjede*

Guldbjerg, straalende ved Himmelens (Aandernes) levende Forsamling. Der er alslags Lyksalighed; der vandler den store Konge *Solen*, denne over alt satte Amchaspand, Fredens og Livets Kilde. Himmelens Stjerner udgaae fra det hellige Bjerg. Der boe hele Hære af Feruerer. Ingen Fjende vover sig did. Fra denne kraftfulde Navle udströmme Vand og Overflod til alle Jordens Dele. [85]

§. 84. Kilden *Ardui-Sur* udvælder fra *Ormuzds* Throne; den forestaaes af en *qvindelig Guddom med jomfrueligt Legeme*; denne Kildes *Vande* give *Jorden* og *Menneskene* al Velsignelse, styrke de frugtsommelige Qvinder, give dem *lykkelig Födsel* og *Landene Frugtbarhed* af utallige Render; ogsaa giver *Ardui-Sur* Sundhed, Forstand, og alle Önskers Opfyldelse. Fra den udströmme alle Höjdens Vande og alle Flodvande. Den udgyder sig *sydlig* paa Albordj i 100,000 (ɔ: utallige) Guldkanaler. Den kaldes *Bækkenes Pallads*. [86]

§. 85. "Vi kunne," siger *Bastholm*, "ikke læse Persernes Kosmogonie, og den Orden hvori Skabelsesværket gik frem, uden at finde en besynderlig Lighed mellem denne og den mosaiske; ligesom man i den hele persiske Lære finder megen Lighed mellem den og Jödernes." Det samme have og *Herder* og *Tychsen* vist. [87] En ligesaa forbausende, ja

endnu nöjagtigere Overensstemmelse har Persernes Mythe med den nordiske, især naar den sidste blottes for sin tildels mere figurlige Indklædning. Efter begge blev den himmelske *Ild* först til, dernæst *Vandet*, siden *Jorden* og dens Frembringelser, fremkomne ved hine Grund-Elementers gjensidige Virkninger o. s. v. Efter begge blev Jorden til af *Vand*, og *oversvömmedes paa nye af Vand, hvorved de onde Skabninger omkom.* Bjergtræet *Albordj's* eller *Borz's* Beskrivelse stemmer paa det nöjeste overens med Eddaernes over Verdenstræet *Yggdrasill*, for saavidt *at begges Rödder ere udbredte over den hele Jord*, og begge *række op over Skyerne til det himmelske Lys.* Men da hint persiske Bjergtræ kun forestilles med organiske Rödder og Stamme, uden at Bladene beskrives, saa synes Digteren at have villet erstatte dette Savn ved hint virkelige herlige *Plantetræ*, hvoraf alle Træarter og de fleste Væxter udsprang, og hvorved de siden vedligeholdtes og foryngedes. Udentvivl staaer det paa Gudebjerget, og udgjör altsaa den överste Del, eller Grene og Blade af dets Klippestamme; ligesom *Jordens Grundvold* menes ved *Albordj's Rödder*, Bjergene ved dens Stammer; saa menes og Skye-Himmelen eller Athmosphæren ved hint grönne *Urtræ*, og begge Digtninger udgjöre saaledes et helt, som vi finde udelt og fuldkomment i vor nordiske

Mythologie (§. 16 o. fl.). Jorden bestaaer efter Edda, ved *Yggdrasill,* efter Zendavesta ved *Albordj.* Begges Hovedstamme staaer i Jordens Midte; *Yggdrasils* nemlig midt over *Underverdenen og Afgrundens Svælg Hvergelmer,* som *vrimler* af Slanger, og *Albordj's* over et andet Afgrunds Dyb *Tschekaët Daëti,* hvis *Vande* ere fulde af *Slanger og Skorpioner,* og som grændse til *Underverdenen,* hvor Skarer af *Devs* (urene Aander) sværme omkring. [88] — Baade fra *Yggdrasill* og fra *Albordj* udströmme de *himmelske Vande,* hvorved Jorden bliver frugtbár. I Edda holde Guderne deres *Forsamlinger* ved *Yggdrasill,* i Zendavesta ved *Albordj.* I Nærheden af *Yggdrasill* er den *himmelske Kilde, Urdarsær* (*Siár* eller *Siór, Siúr*); ved *Albordj Ardui-Sur,* ved hvis ædle Vædsker hele Verden vedligeholdes. Den överste Gudinde som forestaaer begge disse Kilder er *en Möe,* begavet med stor *Visdom* og *Magt,* anseet af begge Systemer som *Verdens Vedligeholderinde.* Lægge vi nu hertil *Havets Kilde i Norden,* og de *himmelske Vædskers i Sönden,* 'det Jorden *rundt omkring omgivende Verdenshav,* og *Afgrunden* i dens *Midte,* som baade Edda og Zendavesta ommelde, og naar vi tillige betragte *Helvedes-Slangen* (vor *Nidhug,* Persernes *Ahriman*), som nedenfra söger at fordærve det herlige Verdenstræ, saa finde vi

en fuldkommen Lighed mellem det kosmogoniske System i begge disse Oldtidens hellige Böger. Flere hertil hörende Omstændigheder skulle nærmere udvikles i det fölgende.

§. 86. Vi have gjenfundet det ene af de tvende Hoved-Billeder, hvorved vor Edda forestiller Jorden, nemlig *Verdenstræet*, i Persernes ældste Myther; nu ville vi af disse ogsaa lære at kjende det andet, nemlig *Verdensdyret* (§. 8). Dette kaldes i Zendskrifterne *Abudad*, Menneskeoxen, og ligefrem Oxen eller Tyren. Den blev *skabt tillige med Jorden*, samt var dens *förste* og i sin Tid eneste *levende Væsen*. Ahriman dræbte dette Dyr. Ved dets Död fremsprang *Kajomorts*, Menneskenes Stamfader, af dets höjre Arm (som *Bundeheschs* Udtryk lyde) eller dets höjre Forlaar. Af Dyrets Sæd og Styrke dannede Ormuzd en Oxe og en Koe, og af disse udviklede sig igjen 282 Dyrearter paa Jorden, Fuglene i Luften og Fiskene i Vandet. Af Abudads Krop eller og af dens Hale, fremkom 55 Kornarter og 12 Arter af helbredende Træer, som formere sig paa Jorden; af hans Mave kom Sæd i Mangfoldighed; af hans Horn fremkom Frugterne, af Næsen Lögarterne; af Blodet Druerne, hvoraf Vin laves, som formerer Blodet; af hans Bryst Planten *Espand*, som tjener imod Forraadnelse og Hovedsygdomme. *Alt det övrige har sit Udspring fra Oxen*, som *Avesta*

siger. Han kaldes alt Levendes Konge, og ved ham forstaaer *Zendavesta* undertiden alle organiske Skabninger, der nedstamme fra ham, maaske og den hele Jord. [89]

§. 87. Det er tydeligt, at denne Perseskrifternes *förste uhyre levende Skabning* svarer til Eddas *Ymer*, fra hvem alle Mennesker, Dyr og Planter, og, for at bruge *Avestas* Ord, "alt det övrige, det ene med det andet, ere udsprungne." Begge disse Verdens-Dyr bleve ombragte, förend de övrige Skabninger kunde frembringes af det. Begge betyde vistnok Jorden i dens ufuldkomne Tilstand. [90] Paa den anden Side svarer den hermaphroditiske Oxe *Abudad* til Eddas *Audumbla* (§. 6), da al Jordens Næring og Gröde have sit förste Udspring fra begge. End tydeligere er den indiske Mythe, og vi finde overhoved *Oxen* eller *Koen*, som *Jordens Symbol* i de fleste ældste Systemer, hvilket jeg forbeholder mig siden at vise nærmere.

§. 88. Ovenstaaende halv-eddiske Kosmogonie er tagen af Oldpersernes egne hellige Skrifter. Nu maatte det og tillades mig at omhandle adskillige Brudstykker af den, efter de vestlige Landes Forfattere. Vi finde da Zendbögernes överste *Ildprincip Zeruane* (akherné) hos *Theodorus Mopsuestenus* (hos *Photius* Cod. 81) under Navn af *Zarvan* eller *Zaruan*, som ansaaes for den *Gud, der var alle Tings*

Ophav og *Herre*. Af ham våre udsprungne *Hormisdas (Ormuzd)* og *Satanas (Ahriman)*. *Plutarch* [91] anförer af Magen *Zoroasters* Skrifter: At Perserne kaldte den Gud, som var det Godes Ophav, *Horomazes* (eller *Oromazes*) det Ondes derimod *Ariman*. Den förste kom *Lyset* nærmest af de synlige Ting, den sidste *Mörket* og Dunkelheden. Mellem begge sætter han *Mithres* (eller Mithra), hvem Perserne derfor kalde en *Mægler* (eller egentlig et *Mellem-* eller *Middel-Væsen* [92]. *Oromaz* frembragte de gode Væsener, *Ahriman* de onde. *Sirius*, Stjernernes Vogter og Herre hos *Plutarch*, er Zend-Skrifternes Taschter. Ogsaa seer man af bemeldte Forfatter, at de gamle Perser have fabuleret noget om Verdensægget. De övrige hertil hörende Beretninger foredrages belejligere paa andre Steder. Kun anmærker jeg endvidere, at *Lactantius* beretter: at Perserne, ligesom Chaldæerne, ansaae *Ild* og *Vand* for alle Tings Grundaarsager.

§. 89. Endelig ankomme vi til Persernes östlige Naboeland *Indien*, som af mange ansees for Menneskeslægtens Stammeland. Denne Post vil vel aldrig kunne oplyses fuldkommen, men sandsynligt er det, at Verdens alleræIdste blomstrende Stater maa söges i Indien eller dets Nabolag, samt at den fra Arildstid der herskende kultiverede Stamme har först udbredt

sig dertil fra de bactrisk - indiske *Himmelbjerge,* Jordens höjest liggende Egne, men at andre Grene ere adspredte derfra mod Vest og Nord, samt have givet de thraciske og gothisk-germaniske Folkeslag Oprindelse. Brahmanerne selv paastaa i det mindste at være komne fra hine Fjeldegne, hvor de vigtigste Stedsnavne öjensynlig ere oprundne fra deres ældste Sprog og Mythologie, og de nyeste Opdagelser synes at ville bekræfte den hele Sætning. Mange Vanskeligheder möde os ellers ved de indiske Religioners Mythe - Systemers Undersögelse. I det egentlige eller For - Indien hersker især (forsaavidt kristelig og muhamedansk Tro ikke der have fæstet Rödder) den *Brahmanske Religion,* der igjen inddeles i adskillige Sekter, hvoraf *Vishnuviter* og *Sivaiter* ere de fleste og fornemste — hvorimod *Buddhas* Tro er udbredt næsten over hele Bag-Indien (paa den anden Side eller östen for Ganges) samt til Öen Ceylon (ligesom forhen til Java o. fl.) i noget forskjellige Former. Disse Hoved - Systemer ere hinanden nærbeslægtede og begge meget gamle, saa at deres Oprindelse er sikkerlig ældre end Kristendommens, men det er vel endnu neppe mueligt at bestemme paa en afgjörende Maade hvilket af dem der virkelig er det ældste. Saare sandsynligt er det af mange Grunde, at *Buddhas, Bodas, Buths, Budens* Tro, oprin-

deligen var den samme som *Vodas*, *Vodens*, *Vuts* eller *Odins*, antaget af saa mange slaviske, finske, gothiske, lettiske, germaniske og skandinaviske Folk; [93] ligesom vi finde at de schamanske Klerke havde udbredt deres Lære eller Overtro fra Indien til Norge, tilligemed selve Navnet i det 10de Aarhundrede. [94]

§. 90. I For-Indien eller Landets vestligere Del, har *Braminernes* eller *Brahmanernes* Hoved-Sekt været herskende fra Arildstid. De ældste europæiske Forfattere ommelde den under Navnet *Brachmaner* og *Bragmaner*. [95] *Brahma*, fra hvis Hoved denne Kaste udsprang (ligesom Visdommens Gudinde af Jupiters Hoved) var den förste guddommelige Digter, og hans Efterkommere fik Kunsten til Arv, samt indklædte Troens Lærdomme, de kosmogoniske Sagn, Gudernes og Heltenes Bedrifter, i en stor Mængde Qvad i det ældgamle, nu for daglig Tale uddöde Sanskrit. Dens allerældste og formentlig guddommelige Skrift ere de 4 *Vedaer*, hvortil der höre mange yngre Kommentarer, af hvilke nogle foregives at være forfattede af inkarnerede Guder, og det samme er Tilfældet med de mythisk-episke Digte fra en tildels end senere Periode, der kaldes *Puraner*. *Vedaerne* begynde nu at blive uforstaaelige, endog for dem, der ere hjemme i yngre sanskritske Skrifter, og ere kun tilgjængelige for dem, der

have erhvervet sig den höjeste Lærdom og mest udbredte Læsning i hin saare vidtlöftige og mangfoldige Literatur. De maa kun læses af Brahmanerne og de ægtebaarne indenlandske Fyrste- og Krigerslægter; den tredie, eller Jordbrugernes og Handelsmændenes Kaste, maa læse (eller, efter Nogles Beretninger, kun höre) dem, men dette er aldeles forbudet for den fjerde Kaste (Haandværksfolk o. s. v.) samt for Pariaerne eller den laveste Almue. Slige Indskrænkninger foranledigedes vel af de samme Grunde, som de der bevægede de katholske Klerke til at formene Lægmænd Bibelens Læsning. Ellers indeholde Vedaerne den brahmanske Troes temmelig rene Grundlærdomme, som kun maa være de ypperste Præster bekjendte, og nærme sig ellers meget til vor hellige Skrifts Lære. Derimod har der efterhaanden dannet sig en yderst vidtlöftig og broget Mythologie, som nu for det meste öses af Puranerne, og heraf har man sammensat forskjellige Religions-Systemer for de övrige Kaster, ja selv én Mængde Brahmaner forstaaer disse, i Grunden allegoriske og digteriske Fabler, efter Bogstaven; Andre derimod ere oplyste om deres sande Natur, men lade dog som om de antage dem for guddommelige Sandheder, for dermed at holde Lægmænd og Almue i Töjlen, og ikke at gaae glip af de rigelige Offere og den anmassede halvguddommelige

Hæder. Dog har Sikhernes deistiske Sekt forlængst revet sig lös fra disse Overtroens Lænker, endskjönt deres Brahmaner ere vel bevandrede i den indiske Mythologie, som de betragte med de samme Öjne, som vi den græsk-romerske, eller oldnordiske. *Ramtchund* eller *Ramatschandra*, hvis Undervisning for Schweizeren *Polier* vi have dennes ypperlige indiske Mythologie at takke, var egentlig af Sikhernes Tro. Af Vedaerne har ellers især Engelsmanden *Colebrooke* givet os fortræffelige Uddrag, som vise, at de ere grundede paa sunde Begreber om *Gud*, som *Naturens Ophav og Herre*, hvorimod det ere *Elementaraanderne* og *Naturkræfterne*, der personificeres som *Guddommens Tjenere* eller *Sendebud*, som udföre eller fuldbringe dens Villie. Vigtige Beviser for denne Sætnings Sandhed ere og meddelte os ved Italieneren *Paolino a San Bartholomæo*, især ved hans Oversættelse fra Sanskrit af *Amarasinhas* (eller *Amaracoshas*) förste Deel, og tillige ved hans *Systema Bramanicum*, den förste nogenledes systematiske Fremstilling af Brahmanernes Religion og Ritus. Det mest authentiske og tillige det nyeste Skrift om Vedaerne, som indeholdende ren deistisk Lære, har man ellers en Brahman, *Ranmohun Roy*, at takke for. Forfatteren har aldeles tilsidesat sin Sekts og Kastes Fordomme, da dets Hensigt er at oplyse hele Folket om Veda-Læ-

rens Renhed og sande Mening, samt udrydde Afguderiets og Fabelsystemernes Vildfarelser. [96] Endvidere stadfæstes hans Anskuelser af den indiske Religions Grundprinciper i *Manus* eller *Menus Love eller Anordninger*, et af Sanskritsprogets ældste og vigtigste Skrifter, som endnu tjener i Almindelighed til Norm for de brahmanske Inders Statsforfatning, Moral og Skikke. Herpaa, og paa andre Indernes ældste Canoner og Lovforklaringer, er igjen grundet en meget *yngre Samling af gamle Love*, som den engelske Regjering i Bengalen har ladet foranstalte ved brahmanske Lærde, for dens Undersaatter i Indien, lempet efter deres særegne Stilling under fremmede og vantroende Herskere. [97]

§. 91. Af Kilderne til den brahmanske Tro öse vi den rigeligste Kundskab om deres Antagelse af *en eneste evig og almægtig Guddom, Universets Frembringer og Herre, et i ætheriskt og intellectuelt Lys straalende Urvæsen, boende i den höjeste Himmel.* Læren om denne Guddoms Natur godtgjöres nærmere i det Fölgende. Indernes Kosmogonie er mangfoldig, ligesom deres Religionsböger og Digtninger, samt nærmer sig, i forskjellige Former, men samme Grund-Begreber, snart til den hebraiske, snart til den nordiske. Saaledes f. Ex.

α) til den hebraiske især:

Manus Love 1, 10. ”*Guds Aand* svæve-

de, i Skabelsens Begyndelse, over *Vandene*, som og frembragtes ved den." Gen. 2. "*Guds Aand* svævede over Vandenes Overflade." Vedaerne lære overhoved. "Gud (*Brahm* eller *Brähm*, rettere *Brahma*) er det store uforlignelige Lys, som oplyser Alle, forlyster Alle, hvorfra Alle udgaae, hvortil Alle vende tilbage, og som allene kan opklare vore Begreber." See den hele bibelske Lære! [98]

I *Yanawalcya*, (en af Vedaernes ældgamle Commentarer) heder det: "Det *överste Væsen* var allene til, derefter herskede *Mörket* overalt, dernæst bleve *Dybets Vande* frembragte ved Kraftens Fordeling; da steg Skaberen, Universets Herre, op af Oceanet, og dannede Sol og Maane, som styre Dag og Nat, hvorfra Aarenes Omlöb udgaaer; derefter skabte han Himmel og Jord, Rummet mellem dem og de himmelske Egne." [99] Ogsaa er det for en stor Del *Ordet* (*Om*, λογος) Guds eller Skaberens Ord eller Bud, hvorved Verden bliver til i de indiske, ligesom og i de persiske og ægyptiske Religions-Skrifter; jfr. *Joh.* I, 1-5.

β) til den nordiske:

Rig- eller *Ritsch-Veda* siger: [100] "Da var der intet Væsen eller Urvæsen; ej Himmel eller noget derover; intet nogensteds, ikke (særskilt) Vand, Dyb eller farlig Död, ingen Adskillelse af Dag og Nat; Mörke var der og uadskillelige Vande. Först var *Begjærlighed*

(ερος) dannet i Sindet (νους)." Den hele Periode har en umiskjendelig Lighed med Begyndelsen af Valas Spaadom (§. 3.), samt de anförte Brudstykker af oldtydske og angelsaxiske Digte (§. 44) paa Slutningen nær, som er affattet i de græske Kosmologiers Aand og Udtryk.

§. 92. *Urvand* og *Urild*, dannende Verden i *det tomme Rum* eller *Luftrummet*, spille Hovedrollen i de mange indiske Kosmogonier, som *Gladwin, Polier, Wagner, Görres, Bastholm* o. fl. fremstille; da vel mange af dem ere (ligesom Tilfældet er blevet med Grækerne) Fostere af de nyere Philosophers og Sekthövdingers Spekulationer, holde vi os kun til dem, som ere grundede paa de ældste hellige Böger, og det ere netop disse Sagn, som stemme nöjest med de ældste nordiske, hebraiske og græske. Saaledes heder det i *Oupnekhat*. [101] Det subtile *Vand* er Verdens *lidende Grundprincip*; *Verden var forborgen i Vand og Vandet i Atma* (Aanden: *ατμος*, *ατμη* &c.), og Vandet blev svangert med Verden og *modtog Ildens Frugt (eller Sæd)*. Og dette Vand er *Anbeheh*, Söe uden Bredder, i alle Verdeners Midte over Paradiset, og Væsenet er indgaaet med sin Kraft, og alt fremgik deraf, hele Verden, Planter og Dyr, alt hvad der bevæger sig eller hviler, alt hvad der har Tilværelse er Vand, og derfor er *Oum*

og Vand et. De Vise have antaget, at dette *Tsched Akasch* (Urstof) er det samme som Mayas Hav. Ved det visse Qvaliteter af den saaledes begyndende Natur sattes (af den evige Alfader) i Bevægelse, blev der *draabevis* et *Væsen* til, kaldet *Haranguerbehah*, ogsaa kaldet *Maha-Bhout* (den store Aabenbaring). Han er den förste af alle Productioner; förend ham har intet havt sin Tilblivelse, först blev han til ved Elementernes Samling. Han er *den Ildens Sæd*, hvorved *Vandet* blev befrugtet, har tallöse Hoveder, en alt opslugende Mund o. s. v. I ham er og Verdens-Sjælen (*Maha Atma* ɔ: *magna anima*, den store Aand eller Sjæl). I ham ere der og tre Figurer i tre Naturer, *Tidens Egenskaber* eller Figurer, (*den skabende*, *vedligeholdende* og *forstyrrende*) samt de tre store Guder *Vishnu*, *Brahma* og *Maha-Deva* eller *Siva*. [102] *Haranguerbehah*, den *altfortærende*, kaldes ogsaa *Mout* eller Döden. Dog kaldte han den produktive Kraft frem, og fremstod i Skikkelse af *Pradsjapat* (eller *Pradja-Pat*; efter *Rasks* mig meddelte Oplysning *Pradsja-pati* ɔ: Verdens Herre) en Samling af de *grovere sammensatte Elementer*, og da han har tilegnet sig Elementerne, viser han sig saavel i Aaret, som i det hele Universum. I ham er Verdenskredsen fremstilt, og i ham *Brahmanda*, det store *Verdens Æg* fuldendt. Da det allene værende

Væsen *Brahma* vilde aabenbare sig, fremkom dette Æg; efter at et Aar var udlöbet, brast det i Midten til to Hælvter, hvoraf den ene var af *Guld*, og Himmelen blev til deraf, men den anden af *Sölv*, og af den fremkom Jorden. Af Ungen bleve der *Bjerge*, af de fine Hinder om dens Krop *Skyer* og *Torden*, af Aarerne *Floder*, og af de övrige Vædsker det *altomgivende Hav*. Ogsaa fremkom Solen af Ægget, og ved den Varme, som den udgjöd over Jorden, Stene, Klipper, Planternes Sæd, og Dyrene med deres Begjærligheder og Drifter. Pradsjapat fremstilles ellers under et Menneskes Billede, af hvis Mund Verdens-Ilden fremkom, men af hans Sæd Livets Vand, og Verden igjen af dets Skum o. s. v., skjönt han dog betegner Verdensstoffet selv efter det foregaaende.

§. 93. I Henseende til den i næstforegaaende §. indeholdte kosmogoniske Fremstillings Sammenligning med den nordiske, er det tydeligt, at *Haranguerbehah* svarer til vor *Ymer* (Verden i dens chaotiske Tilstand) ligeledes frembragt af *Ild* og *Vand*, det sidste fremkommet *draabevis*, og siden oplivet (§. 5). Haranguerbehah's tallöse Hoveder, alt fortærende Svælg o. s. v., passe ret got saavel til de indiske som de nordiske Begreber om en Urjætte. Af begge fremkom de övrige Væsener som Guderne, paa Universets evige Guddom nær; de *tre* (Naturens eller *Tidens*) *Egenska-*

ber (ↄ: *de tre store Norner, Moirer* eller *Parcer,* der ganske svare hertil, ligesom jeg nærmere vil vise i det fölgende); *Atma* (Aanden, *Odin,* Verdens Sjæl); de tre förste Elementar-Guder *Vishnu, Brahma* og *Siva* (som *Odin, Vile* og *Ve*). Haranguerbehah's egentlige Afkom *Pradsja-pat,* svarer til Eddas *Bure,* og Adskillelsen af Ægget, samt dets Omdannelse til Verdens forskjellige Dele, til dens Skabelse af *Ymers* Krop [103] m. m. Andre indiske Mythers end tydeligere Overensstemmelse med de eddiske i denne Post, kommer jeg siden til at udvikle nöiere, ligesom og at Himmelsöen *Anbeheh* eller Majas Hav, svarer ganske til Urdes Kilde, hvoraf hele Verden blev til og faaer sin daglige Næring. Endvidere forestille Inderne Verden som et stort Træ, ligesom Eddaerne; see herom Forklaringen over Mytherne om Yggdrasill, samt Jevnförelsen mellem vor og Indernes egentlige mythiske Kosmographie.

§. 94. Fra det vestlige eller brahmanske Indien komme vi til den store *östlige Halvöe,* hvis fleste Riger og Indvaanere hylde *Buddhas* Tro. Den ansees for en Gren af den Lamaiske; maaske rettere omvendt. Ellers er den herskende i Birmanernes store Stat, [104] (som nu bestaaer af Kongerigerne *Pegu, Ava, Arrakan* o. fl.), samt ligeledes, med liden Forandring, i *Siam, Laos, Tunkin, Kambod-*

scha og *Cochin-China.* Præsternes hellige Böger, hvorpaa deres Lærdomme ere bygte, ere affattede i det ældgamle *Bali-* eller *Pali-*Sprog, som nu ikke bruges mere i daglig Tale, og det er efter alle kyndige Lærdes Vidnesbyrd, kun en Dialekt af Sanskrit, [105] som har havt den samme Skjæbne, skiönt begge disse Sprog ere beslægtede med de persiske, samt de fornemste europæiske Tungemaal, især de thraciske og gothisk-germaniske. Derimod ere de indfödte Ur-Indvaaneres almindelige Sprog af en ganske anden Stamme, og rimeligvis enten oprundne af Enstavelses-Sprogene, eller meget blandede med dem. [106] *Buddhas* Tro maa altsaa, ligesom dens hellige Skrifter, være indfört af en fremmed Folkestamme, og synes selv desuden at være oprunden af samme Rod som den brahmanske Hovedsekts. (See her foran §. 89.) Af uimodsigelige Mindesmærker, og visse gamle Forfatteres Beretninger, er det klart; at den buddhistiske Tro har i forrige Tider været gjængse i adskillige af Forindiens Stater, hvorfra den brahmanske siden har fortrængt den ganske. Adskillige Lærde paastaae og, understöttede af mange Sandsynligheds-Grunde, at hin virkelig er ældre, og at *Buddha* (eller *Boda*), menes ved de östlige Sabæers *Bad* eller *Maha-Bad*, samt at denne Religion engang har været udbredt over en uhyre Ur-stat, der indbefattede en

Del af Indien, Persien, Chaldæa, Arabien o. s. v. — men denne Mening kan neppe nogensinde bevises. Dog finder man vel adskillige Spor af *Buddhas* Dyrkelse i de fleste af disse Lande, og nogle ville endog udstrække den til Ægypten. Men skiönt vi kun ansee alt dette som blotte Hypotheser, er det dog vist at denne Cultus, som endnu har de talrigste Tilhængere blandt Jordens Folk, har i ældgamle Tider udbredt sig over *Nepal, Assam,* hele Bag-Indien, *Ceylon, Java, Bali* og flere indiske Öer, det japanske Rige, det uhyre store og folkerige *China* (rettere *Sina*), den störste Del af Tartariet, Tibet og andre nærliggende lamaiske Præstestater, ja gjenfindes endog i mange vilde eller halvvilde, i det uhyre russiske Rige adspredte Folkeslags Tro eller Overtro, endog ved Ishavets fjerneste Kyster, og vi have seet at disse Sekters Klerke vare allerede bekjendte i det hedenske Skandinavien under deres rette Navn; ogsaa bliver *Buddha* virkeligen dyrket endnu i det brahmanske Indien som en Incarnation af *Vishnu,* men hans ægte Tro skal i gamle Dage have hersket i visse Egne af de bag ved Indien liggende Bjergstrækninger, nu tilhörende det store afganske Rige, f. Ex. i *Bamian, Balk* eller *Baktra,* da uhyre Stenmonumenter, som Huler, kolossalske Afgudsstötter, samt smaa Idoler, som findes i Jorden m. m., vidne end-

nu derom, men under det nærværende muhamedanske Herredömme, eller maaske endnu för, er *Buddhas* Tro her gaaet ganske til Grunde. Ellers kan man formode, at det netop er fra disse Egne at den har udbredt sig over Indien og den halve gamle Verden, samt at de Krigerstammer *(Kshetrier* eller *Khetrier)* som Brahmanernes Partie, efter deres ældste Beretninger, ödelagde eller uddrev af For-Indien, have bestaaet af Fyrster, Krigere og Præster, som dyrkede *Buddha.* [107]

§. 95. Ved at undersöge de fornemste *Buddha-Dyrkeres* Sekter og deres kosmogoniske Beretninger finde vi at:

α) Birmanerne antage at Verden er bleven til af *Vand* efter Skjæbnens evige Beslutning, samt at den igjen skal ödelægges ved Vand, Vind og Ild. [108] Dette, som deres Kosmographie overhoved, hvilket alt nærmere bliver udviklet i andre Dele af dette Skrift, stemmer godt nok overens med den odinske Lære; Skjæbnens Overherredömme fremlyser i begge.

β) Cochinchineserne, og *γ) Tunkineserne,* der höre til forskjellige Sekter af den samme Religion, sige at deres fornemste dyrkede Guddom *But* eller *Bood (Voda, Odin?)* eller *Thikka, Thekka,* [109] hvem de og kalde den höje, almægtige &c., skabte Verden. [110] Dette stemmer og, paa en anden Maade, over-

eens med Eddalæren (see ovenfor §. 6, 8). Cochinchineserne have dog forskjellige Beretninger om Skabelsen; den ene fölger Mythen om Verdens-Ægget, hvori Verden udvikles af Ild og Vand (see §. 5); den anden derimod har en fuldkommen Lighed med den nordiske om *Ymer*, hvilket jeg siden forbeholder mig at vise.

δ) *Singalesernes* (*Ceylons* eller *Selans* Indbyggeres) Kosmogonie m. v., forsaavidt de ere *Buddhas* Tilhængere, stemmer i det væsentlige overens med Birmanernes. [111]

ε) Paa Öen *Java* har Buddhaismen för været i stor Anseelse, som mange prægtige Tempel-Ruiner med Statuer og andre Billedværker endnu tydelig vise. Den synes der at have blomstret ved Siden af Brahmanismen (mest dens sivaiske Sekt) indtil begge bleve fordrevne ved den muhamedanske Religions Indförelse i Landet Aar 1478. Paa Öen *Bali*, i Nærheden af *Java*, hersker dog endnu den brahmanske Tro, som ellers er forsvunden fra det hele indiske Archipelag. Her haves mange gamle Skrifter i det saakaldede *Kawi*, en fra Sanskrit nedstammende Dialekt, som ikke mere bruges i daglig Tale, og ansees for et Söstersprog til det paa Ceylon og i Bagindien dyrkede *Pali* eller *Bali*. Jfr. Anm. 105. — Om alt dette har *Crawfurd* givet ypperlige Underretninger, dels i hans Afhandlinger *on*

the existence of the Hindu religion in the Island of Bali (As. Res. 13de B., Calcutta 1820) samt i hans klassiske Værk *History of the Indian Archipelago*, Vol. II. Edinburgh 1820, Pag. 194 o. f. Hermed kunne jævnföres *Stamford Raffles History of Java*, Vol. II. — *A. W. Schlegels* raisonnerende Udtog i Ind. Bibl. 1823, I, 400 o. f., samt Hr. *Crawfurds* Efterretninger om Tempelruinerne i *Boro Budor* og *Brambanan* paa *Java*, meddelte 1820 i *As. Res.* 13 B. og *Transact. of the lit. Society of Bombay*, 2 B.

ζ) *Japaneserne* af Budsdos eller Buddhas Tro, have denne mythiske Fortælling: *Maanen* opdrog af *Vandene*, ved sit Lys og Indflydelse, en jordagtig Materie, som hærdedes lidt efter lidt, og blev til en Klippe, hvorpaa Verdensægget sad fast; en himmelsk Tyr brækkede Skallen, og Verden fremkom deraf. Ellers sige de og at deres överste Gud *Amida* eller *Omito* (Eddas *Omi* ɔ: *Odin?*) der undertiden forestilles med tre Hoveder (jfr. 1ste Afsnit Anm. 1.) har skabt denne Verden. — Iövrigt kjende de og i det væsentlige Mytherne om *Yggdrasill* og *Ymer*, som nærmere udvikles paa sine Steder. De kalde selv Japan *Jordskumsöerne*, da de skulle være fremkomne af det primitive Havskum. [112]

η) Efter *Chinesernes* Kosmogonie, som den lærtes af *Tao-tse* (der skal være födt om-

trent 600 Aar för Christus, i samme Periode som den Buddhistiske Tro skal være bleven indfört fra Fastlandet til Ceylon og Japan), skabte *Tao*, den överste Gud i tre Personer, Verden. Den mythiske Urjætte *Pan-ku* kom frem af *Chaos*, der var dannet som et Æg, hvori han var længe indsluttet; af ham blev Verden skabt, og han svarer ganske til vor *Ymer*, som udförligere skal vises i 2det Hovedst. §. 13, jfr. ovenfor §. 8. *Con-fu-tse's* eller *Confucius's* Beretning om Verdens Tilblivelse er noget simplere, men mere bibelsk og platonisk. "I Begyndelsen," siger han efter *Y-king*, "bleve Himmel og Jord til, dernæst alle Væsener, tilsidst en Mand og en Qvinde." Ellers er Ideen ogsaa hos Chineserne, i deres plastiske Skildringer af Verdens Tilblivelse, at betragte paa indisk Vis, som *Lingam-Phallus* (eller det virkende Grundprincip) *Vandet* derimod som *Yoni* (eller det lidende). Chinesernes hellige Bog *Siao-ul-lun* antager især Verdens successive Tilblivelse af Vand paa en Maade, som synes endnöjere overensstemmende med de nyere Geologers Anskuelser. [113]

ι) *Tibetanerne*, *Dalai-Lamas*, *Teschu-Lamas*, *Chutuktus*, og flere Pavers eller forgudede Hierarkers Tilhængere, antage og at Verden er bleven til af *Vand* og *Skum* ved *Skjæbnens* eller den treenige Guds Beslutning.

κ) *Mongolers* og *Kalmukkers* Kosmogonie stemmer, ligesom Religionen overhoved i det væsentlige, overens med Tibetanernes. [114]

§. 96. I næstforegaaende §. have vi opregnet de egentlig buddhistiske Religioner af *indisk* Udspring (forsaavidt vi endnu kunne kjende den ældste Stamme); nu ville vi og betragte de vilde Skud, som udsprang fra samme Rod i en goldere Jordbund, nemlig de forskjellige schamanske Troes- eller Overtroes-Systemer, som (rimeligvis mest fra de indiske Bjerge, Tibet og China) have udbredt sig mod det yderste Nord af Asia og Europa. Mongoler og Kalmukker vare egentlig schamanske Hedninger förend de antoge den lamaiske Lære, saa at deres nærværende Tro er vel tildels grundet derpaa, med Indblanding af indiske og chinesiske Myther og Lærdomme. — Endnu gives der Schamaner eller Tryllekunstnere mellem Kalmukkerne, men de forfölges tildels af den lamaiske Gejstlighed. Til den schamanske Tro henförer man de fleste *Buræter* og *Mandschurer*, alle *Tunguser*, de fleste *Samojeder* (af forskjellige Stammer), *Ostiaker*, *Tscheremisser*, *Tschuvascher*, *Morduiner*, *Wotjaker*, *Woguler*, *Koræker*, *Jakuter*; endvidere (med de raaeste Begreber) *Tschukscher*, *Kamschadaler*, *Jukagirer*, *Kuriler*; og endeligen Indbyggerne paa de

aleutiske Öer, som udgjöre en Forbindelses-Kjede mellem den gamle og nye Verden. Nogle have anseet den schamanske Religion for Verdens ældste, som Moder til den buddhistiske eller lamaiske og brahmanske, men udartet til den raaeste Overtroe i de senere Tider. Andre troe (hvilket og er sandsynligere) at Grundlærdommene for hine nordlige Nationers Tro ere blevne dem bibragte af de fra Indien fordrevne Schamaner eller Buddhister. [115] Uden at kunne bestemt bifalde nögen af disse Meninger, er dog det forhen (§. 88, Anm. 99) anförte mærkeligt, at i Skandinaviens hedenske Tider, kjendte man denne selv i Indien udbredte Troes-Tilhængere her i Norden under det östasiatiske Navn. Man kan neppe tvivle paa, at Nordens ældste Indbyggere have været hengivne til den schamanske Tro, og at de have tildels været af samme Herkomst som nogle af de her meldte Nationer, der endnu tildels (som jeg i det Fölgende kommer til at vise) tilbede *Thor* og *Odin* — hvorimod det er vist, at alle disse Folks Religioner have efterhaanden faaet nye Tillæg og Forandringer fra de mere kultiverede asiatiske Folk, saa det er vanskeligt at bestemme, hvad der er deres Tro oprindelig ejendommeligt, eller ikke.

§. 97. Hvad de schamanske Hedningers kosmogoniske Lære angaaer, saa tro de alle,

eller i det mindste, de fleste, *paa en almindelig Gud*, og alle *Tings Skaber*, som Teleuterne kalde *Kudai*, Kamschadalerne *Kutka* (hvilke to Benævnelser levende erindre om Persernes *Choda*, Gothernes og Skandinavernes *Gud*, *God*, Germanernes *Gott* o. s. v.); Ostiaker, Woguler, Thschuvascher o. fl., *Thor* eller *Thoron* (de Gamle Nordboers ældste *Thor*, hvoraf det danske *Torden*) o. s. v. De Begreber disse Folk gjorde sig om ham, som Skaber, svare for det meste til de eddiske om *Surtur*, hvilket jeg forbeholder mig at vise nærmere paa et mere passende Sted. Underguderne, som ere udgangne fra ham, saavel onde som gode, har han for det meste overdraget Verdens og Menneskenes Bestyrelse; de residere især i Elementerne, og vise sig i Naturens forskjellige Phænomener. Vor gamle Mythologie fölger de selvsamme Principer. [116]

§. 98. Saavel de russiske som de norske og svenske Finlapper, kunde, förend de antoge Kristendommen, regnes til de schamanske Hedninger, i Henseende til Grundbegreberne af deres Lære. De norske antoge en *höjeste Gud*, alle Guders og Væseners Fader, og hans Sön, som Demiurg, der skabte Verden; hin svarer altsaa til *Surtur*, som ældste Alfader, denne til Skaberen *Odin*. En af vore ypperste Theologer har vist, at disse Menin-

ger ikke, som mange have tænkt, ere oprundne fra Kristendommen, men fra det ældgamle Hedenskab. [117] De svenske Lapper sige, at baade den gode og onde Gud skabte Verden. De egentlige Finner have uden Tvivl för havt en lignende Tro. I det Fölgende kommer jeg lejlighedsvis til at fremstille mange Exempler paa Ligheden imellem den eddiske og finske Mythologie (forsaavidt den sidstes forvirrede Levninger ere os bekjendte). At Skandinavien for en stor Del er bleven beboet af Finner i de ældste Tider, er udförlig bevist af mange Andre, og deres Bevisförelse er for vidtlöftig til at gjentages her. [118]

§. 99. *Grönland* er det yderste Led i den Kjede af Lande, som forbinder den gamle og nye Verden. Ogsaa dets Overtro er en Art af den schamanske og Angekokkerne, paa Navnet nær, sande Schamaner. Deres Forestillinger, om Guddommen og det aandelige, ere overhoved meget raae, ligesom det og er Tilfældet med mange af de i §. 96 opregnede vilde eller halvvilde Folk, og man kan ei vente andet i et saa vildt og fattigt Polar-land, uden al Agerdyrkning og Qvægavl. Ikke desmindre ere nogle af deres mythiske Fabler sindrige nok, naar man kun ikke ækles ved de Gjenstande, som de forbinde med Stoffet, fordi de ikke kjende andre skjönnere eller mere passende. Den Lighed nogle af dem have med de

oldskandinaviske, maa lade os formode, at Levninger af de formentlig ganske udryddede norsk-islandske Kolonister ere, ved Koloniernes Undergang, blandede med de egentlige Grönlændere (af Eskimoarten) og have næsten ganske antaget deres Sprog og forvildede Levemaade. [119] Dog er der paa den anden Side Sandsynlighed for at de sidstmeldte Grönlændere ere beslægtede med de finske Folk, og at hin Lighed derfor mueligen rejser sig fra disses ældgamle Omgang med Gotherne i Asien eller Europa. [120] Disse Hypotheser tilsidesatte, anmærke vi kun, at Grönlænderne overhoved antage et höjeste Væsen som de kalde *Torngarsuk*, men have de forskjelligste og ofte urimeligste Meninger derom, eftersom deres Angekokker, til hvilke hans Dyrkelse og Formildelse i Nödsfald er overladt, indbilde enhver især. Om Verdens Skabelse have de fleste intet tydeligt Begreb, og mene at den er fremkommet af sig selv. Mueligen tro de dog, at Elementar-Aanderne, for hvilke de bære den störste Agtelse, have især været Aarsag deri, hver for sit Vedkommende. [121]

§. 100. I det vi i Tankerne overskibe os fra Grönlands Isbjerge til Amerikas Fastland, finde vi der Eskimoerne, Grönlændernes Brödre i Sprog, Overtro og Sæder. De saakaldte Jongleurer ere det samme for saare mange af hin store Verdensdels raaeste og vildeste Folk,

som Angekokker, Noajder og Schamaner for dem i Europa. [122] At Amerikas fleste Indbyggere nedstamme fra Asien, kan vel neppe være nogen historisk Tvivl underkastet, men de ere dog upaatvivlelig af meget blandet Herkomst. Det er ikke usandsynligt, at Phönicier, Karthaginenser eller andre af de ældste söefarende Folk ere efterhaanden blevne forslagne til dets Kyster, og have grundet der Kolonier, eller bidraget til visse Folkeslags Kultur, [123] da vi bestemt vide, at Nordmænd og Islændere have i en Række af Aar faret paa det nordlige Amerika i Middelalderen (henved Aar 1000), og anlagt der en Kolonie, som dog uddöde (saavidt bekjendt) dels ved en pestagtig Sygdom, dels ved en ond Qvindes grusomme Rænker. Man har vist i nyere Tider, at det vilde europæiske Qvæg, som findes i disse Egne, ere Levninger af det, som disse Nybyggere medbragte. Desuden har man dunkle Efterretninger om et stort endnu sydligere Land i Amerika, hvor en Islænder i hine Dage var antagen til Fyrste, og reddede derfor engang sine skibbrudne Landsmænd. Dette Land skal Irlænderne ellers især have havt Kundskab om. [124] Saaledes have vi Grund til at formode, at asiatiske, ja endog de oldnordiske Troesmeninger og Myther, have trængt ind i Amerika, men disse Formodninger og vore Kundskaber overhoved om Oprindelsen af de fleste Folkeslag i

denne Verdensdel, ere endnu saa svage og usikkre, at vi ikke kunne indlade os her i en vidtlöftigere Undersögelse angaaende deres Religions-Meninger og Skikke, hvorom man desuden mangler al skriftlig Overlevering, der er ældre end det 16de Aarhundrede efter Christi Födsel. Dog kunde de vistnok være en nærmere Betragtning værdige, med Hensyn til de amerikanske Folkeslags Forbindelse og ældste Monumenter, hvorved muelig enkelte Lysstraaler vilde falde paa deres ældste Historie. Af denne vigtige Sag har *W.Humboldt* gjort sig saare fortjent, og det kan ikke være os ligegyldigt at anmærke hans Mening: at der i ældgamle Tider har hersket en större Kultur, end vi nu i Almindelighed gjöre os Begreb om, i visse af Amerikas Lande; at det er sandsynligt, at deres ældste Beboere have været fordrevne fra mere kultiverede Egne, og at Indernes hellige Bögers Efterretninger om hele Folkeslags Uddrivelse fra deres Stammeland fortjene i den Henseende en stor Opmærksomhed. [125] Allerede *Lafiteau* havde lagt Mærke til den besynderlige Overensstemmelse mellem mange amerikanske og de ældste asiatiske Folks vigtigste Troesmeninger. [126]

§. 101. Over det store Ocean komme vi fra den nye Verden til *Afrikas* sydligste Spidse. Her træffe vi Folk fuldt saa vilde som de i Amerika, men af en Menneskerace,

som er end mere forskjellig fra vor egen, Kaffre og andre Negerarter o. s. v., hvis Farve, Legemsbygning, maaske og i Almindelighed, Forstandsevner, vise tydelig nok, at de ikke ere i noget nær Slægtskab med vor Stamme. Rimeligen staae de afrikanske egentlige Æthioper derimod i Forvandtskab med de gamle indiske, som enten synes at være blevne udryddede, ganske underkuede eller fordrevne fra den beste Del af deres Besiddelser, ved indtrængte Erobrere af japhetisk Stamme fra Middelasiens höje Fjeldegne. [127] Om de Formodninger man har om lignende Begivenheder i det gamle egentlige Æthiopien, men især i Ægypten, handler *Heeren* udförlig. At asiatiske Troesmeninger kunde paa denne Maade, ligesom og ved de idelige Handels-Tog, være forplantede til det Indre af Afrika fra hine Kanter, er saare sandsynligt, ligesom det og er vist, at Araber og andre Semiter have i en Tidsalder, der overgaaer al Historie, udbredt sig meget i denne Verdensdel. De phöniciske Karthaginensers og andre slige Kolonisters betydelige Indvirkning paa deres Kultur, fra andre Sider, er desuden bekjendt nok, og efter disse Kjendsgjerninger nödes vi næsten til at troe, at den hele afrikanske Kultur, er oprindelig asiatisk. I det mindste kan man sige dette med Vished om den muhamedanske og kristelige Religion, som her have gjort saa

store Fremskridt blandt Sorte, Brune og Hvide. Negrenes Fetischdyrkelse er dels saa lav og forvirret, dels af en saa blandet, fremmed og usikker Herkomst, at jeg anseer dens Undersögelse i dette Skrift, der desuden bliver vidtlöftigt nok, for ganske overflödig. [128]

§. 102. Det er besynderligt nok, at de langt fjernere, lige til de sidste Tider næsten ganske ubekjendte Beboere af Sydhavets Öer, blive, for det meste, langt mærkeligere for os; de nærme sig meget mere vor Stamme, især dens indiske Gren, end de indfödte Afrikanere. Det samme kan man og sige om deres Religionsmeninger, om hvilke man ikke har den ringeste Anledning til at forudsætte, at de ere blandede med Dogmer, tagne af de kristelige eller muhamedanske Systemer. Dog erkjende alle hine Öboere en usynlig og almægtig Herre og Verdens Skaber, der skal have fuldendt dens forskjellige Dele ved flere underordnede Væsener (eller Elementaraander). Denne Lære stemmer da ganske overens saavel med den indiske som den eddiske. Dette vises end nöjere i det fölgende, med Hensyn til de plastiske Ideer i begges egentlige Theogonie. Da en stor Del af Polynesiens Indbyggere tale et Sprog, som er nöje beslægtet med det malajiske, der igjen synes at være, paa en Maade, en Datter af Sanskrit, saa have vi udfundet det Led i den

store Kjede, som forbinder Sydhavs-Öerne med Indien, samt Asien med hin store Verdensdel, der atter slutter sig til Amerika, og saaledes forener den gamle og nye Verden i de sydlige Jordströg. [129]

Efter det ovenanförte bliver det sandsynligt, at indiske Religionsbegreber ogsaa i de ældste Tider ere blevne udbredte over Sydhavets Lande, og vi indsee ligeledes Muligheden af, at de kunne have, ad denne eller en anden Vei, indtrængt i Amerika, især i dets sydlige Egne. [130] Saaledes have vi da fuldendt vor Tankevandring omkring den hele Klode, for at udforske Religionernes indbyrdes Forvandtskab, men kun opholdt os ved de Folk i den gamle Verden, om hvilke vi sandsynligen kunne skjönne, at de egentlig ere af vor Æt, og om hvilke vi have den grundede Formodning, at deres egen og deres ældste Troesbegrebers Herkomst maa söges paa Asiens Himmelbjerge, Jordens ældste Egne og vor Menneskestammes oprindelige Födeland. [131]

Anmærkninger.

1. Jeg fölger her den almindelige Talebrug ved at betegne de tre nordiske Riger, Danmark, Sverrig og Norge med denne Hovedbenævnelse, da disse Rigers Indvaanere ere af en Folkestamme og have i Oldtiden havt det samme Sprog. Nogle kalde kun Sverrig og Norge samlede Skandinavien, men oprindelig har dette Navn (*Scandia, Scandinavia* o. s. v.) kun betegnet det nuværende Skaane og de det nærmest liggende Egne, som Dr. *Bredsdorff* nylig har vist i en Afhandling om Grækernes og Romernes geographiske Kundskab om vort Norden (bestemt for det skandinaviske Selskabs Skrifter.) Dette er saa meget rimeligere, som *Scandia* let kunde dannes af det gamle nordiske *Scáney (Scán, Scáni)* da *n* undertiden deri forvexles med *d.* og *nn*, som faaer en lignende Lyd med *nd.* At Gotherne ellers overhoved, efter de nyeste Grandskeres Meninger; nedstamme fra Himalaja-Bjergene eller det indiske Kaukasus, vil fremstilles korteligen i det Fölgende.

2. For nylig er og den Mening bleven fremsat, at flere Digte i den saakaldte ældre Eddas mythisk-historiske Deel, angaaende Gothers og Hunners indbyrdes Fejder, *Attilas* Död m. m., ere oprindelig digtede blandt Gotherne uden for Skandinavien, og siden overförte i dets Sprog. See *Edda antiqvior* &c., *Vol.* 2, Havn. 1818, S. 954, 956 og Fortalen S. VIII, o. f.

3. N. A. Gothernes ældste Folkesagn, Litteratur og Religion ere siden omhandlede af *Mone* i hans *Geschichte des nordeuropäischen Hejdenthums* II, 76 — 191, hvorved disse mine Yttringer bekræftes.

4. *Die ältesten deutschen Gedichte aus dem ach-*

ten Jahrhundert &c., herausgeg. durch die Brüder Grimm, Cassel 1812, 4, S. 80. Udgiverne have anmærket, at lignende Perioder forekomme i andre hedenske Folks, som Inders og Persers Kosmogonier, hvilket vi og siden ville nærmere oplyse.

5. N. A. I Originalen efter forskjellige Afskrifter: *Thuistonem* (Deum), *Tuistonem*, *Tuisconem*. See *Passows* Recension med *Bredovs* Anmærkninger, Ed. 2. *Breslau* 1817, S. 3.

6. N. A. Ikke destomindre vise alle oldtydske Sprogarter Levninger af den ældgamle Cultus, da de fleste Navne paa dens Indretninger, samt mange Ord og Udtryk for de med dem beslægtede Begreber, sees at være udsprungne i eller fra Hedendommen. Dette har *Mone* især ypperlig vist i hans *Geschichte des nordeurop äischen Heidenthums*, 2ter *Th.* eller den 6te Deel af *Creuzers Symbolik und Mythologie der alten Völker*, 1823. De mærkværdigste af slige Ord skulle her, paa vedkommende Steder, sammenholdes med de dertil svarende oldnordiske, og deres fælles Oprindelse tillige gotgjöres. Endvidere have Brödrene *Grimm* i de af dem udgivne *Deutsche Sagen*, og flere lignende Skrifter, oplyst de blandt Tydsklands Almue omlöbende Oldsagns og Fortællingers höje Ælde, tildels lige fra de hedenske Tider, hvoraf mange best lade sig forklare af den nordiske Mythologie. See f. Ex. Forfatternes Fortale til de af afg. Kammerherre *Lindencrone* oversatte: *Folke-Eventyr, samlede af Brödrene Grimm — Kjöbenhavn* 1823, S. XX o. f. Endvidere have *Gräter*, *Büsching*, v. d. *Hagen* o. m. fl. oplyst de tydske og nordiske Troesmeningers Overensstemmelse i de ældste Tider, af lignende Grunde, samt endnu vedvarende Skikke, Folke-Forlystelser o. s. v. Her at opregne alle dem,

som have sögt at vise Germaners og Gothers Forvandtskab og fælles Oprindelse fra Asien, især af Sprogenes Lighed, vilde blive alt for vidtlöftigt.

7. N. A. Taget fra den angelsaxiske *Beda*, aftrykt hos *Hickes*, siden ogsaa i *Rasks angelsaksiske Sproglære, tilligemed en kort Læsebog*, *Stockholm* 1817, S. 160. Jfr. det af *Thorkelin* udgivne angelsaxiske Værk om Scyldingerne, S. 9, 10. (*Grundtvigs* danske Oversættelse S. 10, 11). Alt det her sagte kunde siges om den skabende *Odin*, og muelig har man beholdt den hele Begyndelse til en hedensk Lovsang. Disse Udtryk ere saaledes mere eller mindre eddiske: *Metod* ɔ: *Miötodr*, *Miötudr* Skaber, Styrer (Lat. *moderator*); *Vuldorfæder* svarer til *Valfader*, Himmelfader, de Saliges Fader eller *Sigfadir* Sejerfader; *Middangeard* er *Midgaard* Jorden; *Frea* Herre, Gud, svarer, som *Rask* har anmærket, til Guden *Frey* eller *Freyr* o. s. v. Angelsaxernes Forhold til Nordboer og Tydske, deres Poesies Forvandtskab med den oldnordiske, uden at være dens Kilde (efter *Rühs's* Paastand) m. m. har *Rask* udförlig fremstilt i Fortalen til hans nysommeldte Skrift, Jfr. Anmeldelsen deraf i Dansk Literaturtidende for 1822 No. 30. Om Angelsaxernes hedenske Religion overhoved (hvorved dens store Lighed med den nordiske indlyser) see *Mone* l. c. II, 94 o. f., samt 112 o. f.

8. N. A, Dette antages ogsaa af *Rask* i hans *Undersögelse om det gamle nordiske eller islandske Sprogs Oprindelse*, 1818 S. 76 o. f., hvor de celtiske Sprogs Forhold til de gothiske omhandles. Til Celterne har man i Almindelighed regnet Italiens, Galliens, Hispaniens, Hiberniens og Britanniens gamle Indbyggere. *W. v. Humboldt* antager Ibererne, Spa-

nieus ældste Beboere, for at være forskjellige fra Celterne, i det mærkværdige Skrift: *Prüfung der Untersuchungen über die Urbewohner Hispaniens, vermittelst der vaskischen Sprache*, *Berlin* 1821, 4. Dog troer han (S. 171) at Ibererne muelig have uddraget fra Thracien ad en sydlig Vej, men Celterne senere ad en nordlig. Mange iberiske eller vaskiske Ord have en saare mærkværdig Lighed med gothiske. *C. G. v. Arndt* har sögt at vise de celtiske Sprogs Overensstemmelse med nyere Sprog i det nordostlige Asien, i hans Værk: *Ueber den Ursprung und die verschiedenartige Verwandtschaft der europæishen Sprachen*, 1818, S. 7, 17, 57, og har tillige oplyst denne Lighed ved historiske Grandskninger. *Donop*, i hans *Magusanisches Europa oder Phoenicier in den Innenlanden des europäischen Westens bis zur Weser und Werra*, 1819, lader Celterne fortrænge de puniske Folk, hvis store Indflydelse paa deres Cultur og Religion vist nok ikke kan miskjendes, men i Hovedsagen har denne Forfatter vel ligesaa uret som *Radlof* i hans *Neue Untersuchungen über das Keltenthum, zur Aufhellung der Urgeschichte der Teutschen*, *Bonn* 1822, da han ogsaa vil regne Germaner og Gother til Celterne; dog kan denne sidste Sætning mueligen undskyldes med den ældste græske Talebrug, hvori hin Benævnelse var ligesaa ubestemt og vaklende, som den af Skyther hos de nyere Forfattere. *Donop* udgav 1821 en Fortsættelse (eller 2den Afdeling) af sit Værk under Titel: *Die Urheimath der Früh-Assen am Indus*, hvori han söger at udlede sine puniske Vest-Europæeres oprindelige Herkomst fra Indien, oplyst ved Forklaringen over en Mængde ældgamle ubekjendte Mynter, nylig fundne paa Øen *Jersey*, som han mener skulle fo-

restille Guden *Krischna* og hans Atrributer, eller paa andre Maader antyde hans Cultus. De for denne Mening anförte Beviser forekomme mig ingenlunde at være tilstrækkelige, men en vid Bane er der dog ved disse Undersögelser aabnet for Oldgrandskeren, da Antallet af hine Mynter (som Hr. v. *Donop* har sat sig i Besiddelse af) er henved 1000, alle af et forskjelligt Stempel; en for Øjsblikket vistnok ubegribelig Omstændighed! Tiden vil lære om de bör ansees for celtiske, puniske eller indiske.

9. De ere tildels udviklede i min Afhandling om *Picternes Oprindelse*, indfört i det scandinaviske Selskabs Skrifter.

10. Saaledes findes f. Ex., eftersom Biskop *Münter* har oplyst, de mærkværdige Rokkestene (*Rockingstones*) saavel i Danmark og Norge, som i England. See Antiqvar. Annal. 3die B. 1ste H.

11. Fuldkommen efter Nordboernes Skikke. See *Cæsar de bello gallico VII*, 17. Niflheim og Ginnungagab vare ogsaa mörke; Guderne oplyste först den skabte Jord ved Muspelheims skinnende Kloder. Efter andre nordiske Myther var Dagen Nattens Sön.

12. See især *Strabo* L. 4, *Ammianus Marcellinus* 15, 9, og *Diogenes Laertius's* Fortale til hans philosophiske Historie (hvori han taler om Druidernes Philosophie, som indhyllet i dunkle Lignelser og sindrige Sentenzer, samt tillægger den forsaavidt den samme Beskaffenhed som de indiske Gymnosophisters). Jfr. *Pelloutier Histoire des Celts* Tom. 6, Pag. 113 sq. (L. 3 ch. 17). *Gallische Alterthümer &c, von John Smith (aus dem Engl.)* 2ter B. 1781, 8, 194; jfr. Originalen, udk. i Edinburgh 1780, 4, S. 197. *Brücker Hist. Philos.* T. 1. p. 318 & sq. *All-*

gem. Weltgesch. IV. §. 565 o. f., XVI S. 616. I det sidste Værk findes en Sammenligning mellem Celternes og Hebræernes Religion og Ritus. En bedre, ogsaa især med Persernes, er anstillet af *Borlase* i hans *Antiqvities of Cornwall*, Lond. 1769 Fol.

Nyt Tillæg. Den celtiske Religion i Almindelighed, samt Druidernes Lære og hierarkiske Indretninger i Særdeleshed m. m., ere senest afhandlede af *Mone* i hans anförte Værk II, 332 o. f. Der findes og de nyere mærkværdige Forfattere over samme Gjenstand citerede, som den franske *Martin*, Britterne *Toland, Davies, Turner* o. fl. S. v. 427-434 omhandles de ældre brittiske Kilder, især de, som ere blevne os opbevarede i det vælske eller kymriske Sprog. S. 493 söger *Mone* at vise, hvorledes de kymriske Myther lade *Verden skabes af Vandet ved Hu eller Gud*, som i denne og flere Henseender synes at svare til Eddaernes *Hávi*, *Hár* (udtalt *Hauvi*, *Haur*) ɔ: den Höje, ellers kaldet *Odin* (ogsaa hos Britterne *Aeddon*). Jfr. S. 496 o. f.

13. En Mængde af deres Idoler foregives at være fundne i Ruinerne af Rhetra, dog meget beskadigede ved Ild; de ere beskrevne og afbildede af *Masch* i hans *Gottesdienst und Alterthümer der Obotriten*, Berlin 1771, 4. Jfr. *Potocki Voyage dans quelques parties de la basse Saxe, Hamburg* 1795. Dog er deres Ægthed endnu neppe sat uden for al Tvivl.

Nyt Tillæg. Adskillige af disse Idoler har Hr. *M. F. Arndt* beskrevet i et lidet Skrift under Titel af: *Groszherzogl. Strelitzishes Georgium nordslavischer Gottheiten. Minden* 1820.

14. N. A. Den slaviske Folkestammes Religion m, m. omhaneles af *Mone* l. c., I., III o. f.; jfr. *All-*

gem. Weltgesch. 51. Th. S. 239 o. f. Mærkelige Levninger af denne Mythologie forekomme endnu i de forskjellige Grenes Almueskikke, Folkesagn og Kjæmpeviser. See f. Ex. *Wladimir und dessen Tafelrunde. Alt-Russische Heldenlieder. Leipzig* 1819. — Om denne Folkestammes Sprog, og dets Forbindelse med det gothiske (see *Rasks Undersögelse* &c. S. 118 o. f.)

15. Denne Mening, var almindelig antaget af de Gamle, men tabte sin Anseelse, efter Americas Opdagelse, derved at Andes- eller Cordilleras-Bjergene bleve maalte, og angaves for at være de höjeste paa vor hele Klode. — Först ved den nyeste Opmaaling af det indiske Caucasus, eller Himalajas Fjeldtinde, er det atter bleven fuldkommen bekræftet, at hine Skyther hos *Justin* havde ret i deres Paastand. See herefter 2den Bogs 2det Hovedst. 4-6 Afsnit.

Nyt Tillæg. Ved den ommeldte af brittiske Officerer foretagne Opmaaling, er det oplyst, at ikke mindre end 20 Spidser af Himalajas Bjergkjede overgaae *Chimbo-razzo* i Höjde. (*Colebrooke on the height of the Himalaya Mountains* i *Asiat. Reserches* XII, 253 1818). *Dhawalagiri* (eller *Dholagir*) en af disse Alpers höjeste Tinde, har en Höjde af henved 27000 Fod over Havets Overflade (först kalkuleret til mere end 28000 Fod S. 268-270).

16. N. A. Om dette derimod kan siges om de af *Herodot* beskrevne Skyther, er vel meget tvivlsomt. Dog stemmede deres Tro i mange Henseender overens med den gamle Nordiske. — *Adelung* har sammenlignet de herodotiske Skythers Ord med forskjellige Sprog, og ikke fundet nogen Lighed med Tydsk, men derimod en desstörre

med Finsk og Mongolsk; og nægter overhoved at hine Skyther vedkom Germanerne. (*Aelteste Gesch. der Deutschen*, 1806, S. 25 o. f.) Efter min Mening var dette Folkeslag af meget blandet Herkomst, og *Ritter* har vist, at Nomaderne blandt dem vare forskjellige fra Agerdyrkerne, som ældre mere dannede Indvaanere, hvilke hine havde undertvunget paa den Maade, som Hunner, Tartarer, Tyrker o. fl. siden have gjort saa anskuelig for Historiens Grandskere. (*Vorhalle der eur. Völkergesch.* S. 284, 299 o. fl. St.)

17. See især, hvad Tungemaalet angaaer, Professor *Rasks* Prisafhandling *om det gamle nordiske eller islandske Sprogs Oprindelse*, Kbhvn. 1818, samt Dr. *J. Jamiesons Hermes Scythicus*, Edinburg 1812, især S. 12 o. f. I Henseende til de thraciske og nordiske Folks Forbindelse (hvortil *Suhm*, *Schöning*, *Vedel Jarlsberg* og *Vedel Simonsen* have samlet Efterretninger) fortjener og at eftersees: *J. Jamiesons Dissertation on the historical proofs of the Scytian origin of the Greeks*, foran hans ommeldte Skrift, samt *Pinkertons Dissertation on the origin and progress of the Scythians or Goths*, sidst udgivet i Edinburg 1814, især S. 74 og 107, sq.

18. Jfr. mine Undersögelser derom i *Athene*, 6te B. S. 106 o. f., samt *Edda antiquior*, Vol. II, S. 865-66. Mere herom i det Fölgende.

19. See *Schelling über die Gottheiten von Samothrace*, *Tübingen* 1810, som dog maa jævnföres med *Münters Erklärung einer Inschrift die auf die samothrac. Geheimnisse Bezug hat*, Copenh. 1810, atter udgivet i hans *Antiqvar. Abhandlungen*, 1 B, 1816, især dette Værks S. 198, 201. Fra *Thracer* og *Geter* (nord og nordost fra) kom vel de hyper-

boræiske Kobbertavler, som efter *Herodot* og *Plato* bleve bragte til Delos, og siden forvaredes der, og som indeholdt Underretninger om *Chaos*, *Tartaros*, *Erebos*, *Elysium*, Helvedesfloderne (§. 3), samt de Godes Salighed og de Ondes Ulykke efter Döden. De athanizerende Geter, om hvilke *Herodot* taler, havde vist den samme Tro; Jfr. *Jamiesons Hermes Scyt. Introd.* S. 80; *Görres Asiat. Mytheng.* II, 572 o. f.

Nyt Tillæg. Radloff, i hans *Untersuchungen über das Keltenthum*, 1822, antager *Hyperboræerne* for Skandinaver (ligesom *Rudbeck* allerede for længe siden havde gjort) men det forekommer mig at stride mod Sandsynlighed. Jfr. *Ritters* Erdkunde II, 907, om de fra Hyperboræerne til de skythisk-thraciske og helleniske Folk (over *Pontus* og *Asia minor*) indförte Thesmophorier og Offergaver (indviklede i Hvedestraa) efter græske Forfatteres Beretninger.

20. I hans *Apologia pro Christianis.* See *Bastholm om de ældste Folks philos. og rel. Men.*, S. 706, Jfr. *Creutzers Symbolik* III, 314, (2den Udg. 303) o. f. Om de orphiske Kosmogonier overhoved handler ogsaa *Wagner* (tildels efter *Kannes Analecta philologica*) i hans *Ideen zur einer allgemeinen Mythologie der alten Welt*, 1808, S. 310 sq. Jfr. ligeledes *Görres Mythengeschichte der asiatischen Welt*, 1810, 2 B., S. 362 o. f. *Brücker hist. philos.* T. I. 397 sq. *Allgem. Weltgesch.* 1 Th. S. 36 o. f. *Plato* anförer endvidere, i *Kratylos*, orphiske Vers om alle Tings Fremkomst af Vandet.

21. Andre græske, selv orphiske Digtninger gjorde Moirerne til Döttre af Plutó og Natten, *Servius in Æneid*, I, 82, Jfr. *Hermanns Handb. der Mythologie*, 2 Th. S. 9 o. f. Den eddiske Lære ommelder ikke Nornernes egentlige Herkomst; kun

ere, efter den, nogle himmelske, andre onde (som det lader til, fra Underverdenen).

22. Denne evige Urguddom kaldte Grækerne snart *Chronos* eller *Kronos*, snart *Uranos*, snart *Zeus* (efter hvilke forskjellige Navne de nyere have bygget tvende forskjellige kosmogoniske Systemer). Saaledes siges det f. Ex. i den 12te orphiske Hymne: *Kronos*, Guders og Menneskers höje Fader, Tidens Frembringer, hvis avlende Kraft gjennemströmmer Verdenernes Lemmer; — den mægtige stærke *Titan* frembringer og fortærer alt, han holder Jordens Kreds i urokkelige Kjeder o. s. v. — *Uranos*, Alfader (παγγενετωϱ), det Heles Begyndelse og Ende, alle Tings Vogter, den Altseende, Höjeste o. s. v. I andre orphiske Fragmenter, hos *Proclus* og *Apolejus*, kaldes det samme höjeste Væsen *Zeus* eller *Jupiter*, og skildres som al Verdens Oprindelse, Fader og Konge, en mægtig Ild og Aanden i alle Ting o. s. v. Alt dette stemmer nöje overeens med Inders, Persers og Nordboers Ideer om den ældste Alfader eller höjeste evige Guddom.

23. *Recogn. ad gentiles*; S. *Creutzer* paa sidst anförte Sted (2den Udg. III, 299). Han anmærker at disse tre Principer, som *Pherecydes* af *Syrus* (der udgives for *Pythagoras's* Læremester) satte i Spidsen for sin Philosophie, vare orphiske: *Zeus*, *Ζην*, *Ζᾶν* (*Æther*) *Chtonia* (*Χϑονια*, *Chaos*) og *Chronos* (*Χϱονος* som Tid). De svare fuldkommen til de nordiske: *Surtur*, *Ymer* (siden Jorden) og Tiden (ordnet af *Börs* Sönner). See §. 22. End en orphisk Kosmogonie ommeldes herefter i 2det Hovedstykkes 5te Afsnit.

24. Dette bliver os især tydeligt naar vi lægge Mærke til, at det oldnordiske Ord *himna* ɔ: Hinde

(Gr. ὕμην) er af samme Oprindelse som *himin*, Himmel. See endvidere angaaende den vidtudbredte Mythe om Verdensægget, *Allgem. Weltg.* 1 Th. S. 39.

25. See *Krügers älteste Geschichte der Erde*, S. 18. Jfr. *Allgem. Weltg.*, 1 Th. S. 40.

26. Efter denne mythiske Flod opkaldte Grækerne forskjellige jordiske i Pontus, Grækenland og Italien, om hvis Forbindelse med Underverdenen de ogsaa havde forskjellige mythiske Sagn.

27. *Herodot* kalder *Thales* en Milesier, men oprindelig Phoenicier (I, 170). *Laërtius* (1 B. 1 K.) beretter udtrykkelig det Sagn: at *Thales* erholdt Borgerskab i Milet, hvorhen han kom med *Neleus*, der maatte drage bort fra Phoenicien. Han blev paa Kreta indviet i Religionens og Visdommens Mysterier, samt drog til Ægypten for at gjöre Bekjendtskab med Præsterne og de Stjernekyndige. — Skulde de paa *Anax* begyndende Navne, som saa mange af Grækernes ældste Philosopher bare, ikke give tilkjende, at de vare Præster eller indviede Deeltagere i Kabirernes Mysterier, da en saadan kaldtes *Anax?*

28. Hans Fader skal have været en farende Kiöbmand, der handlede mellem Syrien og Grækenland. Sandsynligvis ere hine Beretninger om *Pythagoras's* vidtlöftige Reiser overdrevne, ligesom de og modsiges af de nyeste Forfattere. Dog kunne de ikke andet end antage det for sandfærdigt: at han reiste til Ægypten og der har været undervist af Præsterne. Han blev ogsaa indviet i de samothraciske og orphiske Mysterier, hvilket da sikkerligen har havt en stor Indflydelse paa hans Læresætninger og Læremaade.

29. Dette femte Element har *Pythagoras* tilfælles med Indernes Vise, og rimeligvis have vore Forfædre havt en lignende Mening om Muspelheims empyræiske Æther. Andre Vink om den orphiske og pythagoræiske Læres Opfindelse fra Indien giver *Kanne* i *System der indischen Mythe*, Leipzig 1813 S. 1-3. (Jfr. *Creuzers Symbolik*; 2 Udg. I, 200, 699, IV, 548 o. fl. St.)

30. N. A. See *Philolaus* hos Stobæus (*Ed. Heeren* p. 499). Disse Himle eller Luftrum er vel de samme som en ubenævnt Pythagoræer hos *Photius* kalder *Ildkreds*, *Luftkreds* og *Vandkreds*. (Vort *Muspell*, *Godheim*, *Vanaheim*).

31. N. A. *Gräter* har vel först lagt Mærke til Overensstemmelsen af *Heraklits* og *Melissus's* Kosmogonie med den eddiske, i *Allgem. Literatur. Zeit.* 1795, Intell. Bl. No. 111.

32. S. *Buhles Lehrbuch der Geschichte der Philosophie*, 1 Th. S. 282, 291, 297 og om *Heraklit* endvidere *Laërtius* i 9de Bog.

33. N. A. *Laërtius* siger (i 3die Bog) at *Platos* Philosophie var en Blanding af den Pythagoræiske, Heraklitiske og Sokratiske. De to förstnævnte Systemer vare oprindelig asiatiske. Dog siges Sokrates ogsaa at have hört (eller lært af) Anaxagoras.

Nyt Tillæg. En meget mærkelig Bekræftelse paa disse Gisninger og Beretninger have vi siden faaet i *Ciceros* hidtil ubekjendte Skrift: *De Republica* (opdaget og först udgivet af *Angelo Majo* 1822), hvor *Scipio* beretter: at *Plato* först havde draget til Ægypten for at samle Kundskaber, siden til Italien og Sicilien for at gjöre sig fuldkommen bekjendt med den pythagoræiske Lære, hvis Studium

da blomstrede paa de Steder; at han der kom i Besiddelse af *Philolaus's* Commentarer (over Pythagoras's Philosophie) og hengav sig med Iver til disse Grandskninger; men da *Plato* elskede *Sokrates* fremfor Alle og sögte at tillægge ham Alt, forbandt han sokratisk Veltalenhed og Skarpsindighed med den pythagoræiske Dunkelhed og de mangfoldige grundige Kundskaber, som han för havde erhvervet sig. Paa den anden Side udlader *A. W. Schlegel* sig saaledes (med Hensyn til den saa meget forögede Kundskab, som de nyeste Tider give os om Indernes ældgamle Philosophie): "Das System des *Pythagoras*, wovon nur Bruchstücke auf uns gekommen sind, findet sich in seiner Gesamtheit in den Schriften der indischen Philosophen wieder. Die Uebereinstimmung, welche man auf beiden Seiten, bis in die feinsten einzelnen Züge erkennt, ist so gross, dass es sehr wahrscheinlich wird, der griechische Weise habe aus jenen alten Büchern seine Lehre von der Seelenwanderung geschöpft; und diese Thatsache allein ist nach unsrer Meinung hinreichend, *die Wirklichkeit seiner Reise nach Indien* glaublich zu machen," *Ind. Bibl.* (1822) I, 261. Samme Forfatter anmærker: at naar man ret er bleven fortroelig med de gamle Inders metaphysiske Skrifter, troer man sig deri at læse en *Platos* ophöjede Betragtninger, og at Læren om Sjælens Udödelighed er ikke udviklet af ham eller andre Grækenlands Vise med större Dybsindighed end af Brahmanerne i deres *Upanishads* (Vedaernes hemmelige Texter) hvor Gjenstanden mest behandles paa sokratisk Maade (i Samtaler mellem en Lærer og hans Discipel).

34. N. A. Man see f. Ex. *Buhles* Udvikling i *Gesch. der Philos.* II, 159 o. f. Bevægelsens Re-

gelmæssighed udledte *Plato* fra en fornuftig Aarsag, som virkede efter Hensigter og handlede af sig selv. Han tillagde altsaa Verden en Sjæl, for saavidt Regelmæssighed aabenbarer sig i dens Bevægelser, f. Ex. i Stjernernes Gang. Den regellöse Bevægelse maatte ogsaa have et Sjæleprincip, da den forudsatte en selvhandlende, skjönt ingen fornuftig Aarsag. Derfor adskilte *Plato* to oprindelige Verdenssjæle, en *god* og en *ond.* Den *onde* er særegen for Materien, og betegner overhoved alle de raa physiske Kræfter, som arbeide chaotisk mod hinanden, uden at styres af nogen Lov eller Hensigt. Ogsaa i den dannede Verdenstilstand er den Grundaarsag til al Ufuldkommenhed og til al Uorden, alt physisk og moralsk Onde. For at omskabe *Materien* til en *Verden*, maatte det Regellöse forvandles til det modsatte, og det kunde kun skee ved den fornuftige Bevægkrafts Forbindelse med den onde Verdenssjæl, og disse tvende udgjöre netop den gode (eller vel rettere: den saaledes til et Helt forenede Verden regjeres især af den). Verdenssjælen indeholder altsaa overhoved, i den dannede Verdenstilstand, to hinanden modsatte Principer, hvoraf det ene er Aarsag til Bevægelsens Regelmæssighed (*ταυτον*), men det andet derimod til Oplösning, Forandring og Uregelmæssighed. For at tydeliggjöre den Maade, hvorpaa Guddommen ordnede Kræfterne og deres Virkninger, betjente *Plato* sig af pythagoræiske Læresætninger om Forholdet i Stjernernes Bevægelser. Ellers lærte han at Guddommen formaade at indskrænke den onde Verdenssjæls Kræfter og underkaste den en ordnende Regel, men hin formaaede dog ikke gandske at standse dennes absolute Virksomhed. Saaledes blev den on-

de Verdenssjæl for stedse Grunden til alt Ondt, som Guddommen ikke kunde udrydde, om den end havde villet det. Alt dette stemmer overens med den oldnordiske Lære, hvori *Odin* (af *Ódr*, Fornuft), er vor almindelige Verdenssjæl; i ham forenes alle den skabte Verdens Guder, og saaledes repræsenterer han Guddommen i det Hele. *Ymer* (Chinesernes *Ym*) er derimod den chaotiske Materie; om ham siger *Edda:* "at han var *ond* og alle hans Efterkommere," nemlig Jætterne (Frostjætterne o. fl.) ved Jætteslægten (hvortil *Loke* hörer) udtrykkes hos os den onde Verdenssjæl (Grundaarsagen til alt det physiske og moralske onde), men dens Kræfter bekjæmpes stedse heldigen, skjönt de ikke ganske overvindes af Guddommen — lige til den skabte Verdens Undergang eller Fornyelse (som hos os skildres i fuldkommen Overensstemmelse med de orientalske Troesmeninger). Læren om *det onde Chaos* var ogsaa oprindelig ægyptisk, hvilket jeg nærmere kommer til at vise i 2det Hovedst. 1ste Afsnit.

35. Digtet *Sigurdrifumál* i den ældre Edda, synes at henpege til et Slags kosmologiske Ideer (i platonisk Forstand) hvorefter *Odin* skabte Verden. See *Edda antiqvior*, T. II, S. 925-27; jfr. *Platos*, *Phoedrus* og *Timœus*; *Brückers Hist. philos.* T. I, S. 701 sq. *Plessings Memnonium oder Versuche zur Aufklärung der Philosophie des ältesten Alterthums* (hvori han ogsaa antager Platonismens Sammenhæng med den skandinaviske Lære, da begge vare udsprungne af orientalske Kilder); *Allg. Weltg.* 1 Th. §. 61 o. fl.

36. Af en Anekdot hos *Laërtius* VII, 1, see vi at Athenienseren *Krates* udtrykkelig kaldte *Zeno* en Phoenicier. I et Spottevers kaldte *Timon* ham en

phoenicisk Kjærling. *Polemon* bebreidede ham at han stjal andres Meninger og indklædte dem paa phoenicisk Vis. I et Hædersdigt kaldte *Zenodot* ham Phoenicier, og Landsmand til *Kadmus*, som lærte Grækenland Bogstavskriften. — En anden epikuræisk Philosoph af det samme Navn var en Sidonier af Herkomst.

37. Det er klart, at denne höjeste Æther- og Ild-Gud svarer til Eddas *Surtur*, Altings sande Ophav, da han ved den udsendte Varme gav Materien *(Ymer)* som dannedes af Chaos *(Ginnúngagap)* Liv og Tilværelse; Heraklit og Pythagoræerne havde lignende Meninger. Paa samme Maade svarer den höjeste Himmel til Muspelheim; Verdensdyret til *Ymer*. Ogsaa *Plato* betragtede Verden som et levende Dyr (ζωον). Baade efter Grækernes og Nordboernes Ideer var Æther i Syd, Materien derimod (gr. ὕλη oldn. Hel) i Norden. Jfr. *Sandal Cosmograph. veterum primæ liniæ*, *Part. I*, Havn. 1811, Pag. 108, 146 et Pag. 7, 13, 56. Den stoiske Lære om Verdens Grundpriuciper, Skikkelse, Jordens Beliggenhed o. s. v., stemmer ellers meget overeens med de ældre Sekter, og med de samtidige Platonikere.

38. Hvor Bjerge og Stene (Jordlegemets betydeligste Dele) siges at være skabte af *Ymers* Been. Græske Digtere kalde og Stenene undertiden *Jordens Been.*

39. Heri er denne Sekt fuldkommen overensstemmende med de ældre ioniske, pythagoræiske og akademiske. Dette Æmne udvikles her beqvemmere i det Fölgende.

40. Om Etruskernes Philosophie, see *Brücker* l. c. I, 345 cæt. Jfr. *Görres* l. c. II, 571. *Allgem. Weltg.* 1 Th. S. 69.

Nyt Tillæg. De vigtigste Skrifter og Meninger om Etruskernes, samt deres Troes og Mythologies Oprindelse, opregnes i *Creuzers* Symbolik 2den Udg. 2den Deel S. 823 o. f. Jfr. *Fiedler Mythologie der Griechen und italischen Völker,* (1823) S. 496 o. f. *Zoega* ansaa Tuskerne for at være af tydsk Oprindelse, og deres Navn for det samme som Theotiscer eller Tydske. I de nyeste Tider have flere Lærde sögt at understötte denne Mening, ja endog at vise deres Slægtskab med de nordiske Folk. Mig forekommer det især mærkeligt, at deres Statsforfatning havde en stor Lighed med de celtiske eller nordiske Galaters paa den ene, samt de hedenske Svenskeres, Islænderes og flere Nordboers paa den anden Side.

41. N. A. Om de gamle italiske Folks Religion kunne nu især eftersees *Niebuhrs* og *Wachsmuths* Undersögelser over den romerske Historie, samt *Creuzers* og *Fiedlers* nysanförte Værker. Det nylig udkomne Skrift: *Vestiges of the ancient manners and customs, discoverable in modern Italy and Sivily, by the rev. J. J. Blunt*, *London* 1823, viser (i Forening med *Middletons* og *Münters* ældre Undersögelser) hvor saare meget af det italisk-græske Hedenskab der er overgaaet i Folkets nærværende Tro og Skikke.

42. Jfr. endvidere *Heeren*, *Ideen über die Politik, den Verkehr und den Handel der vornehmsten Völker der alten Welt*, 3te *verm. u. verb. Aufl.*, Göttingen 1815, 1 Th. 2 Abth. S. 31, 43, hvor det vises at Cypern og Kreta m. fl. græske Øer, have oprindelig tilhört, og været besatte af Phönicierne, men jeg har her foran bemærket, at Grækernes ældste Mythologie og Philosophie netop blomstrede især paa disse Øer. Desuden vare flere af Grækenlands ældste og

mestberömte Fyrster Phöniciere, f. Ex. *Kadmus*, som anlagde en Kolonie eller nyt Rige i Bæotien, og *Herodot* mener, at den dionysiske Cultus er bleven indfört der ved ham og hans Fölge.

Nyt Tillæg. At Grækernes Bogstavskrift nærmest skyldes Phönicierne, maa ansees som afgjort, ligesom og, at den oldnordiske Runeskrift meget ligner det phöniciske Alphabet, saa at den maa antages at være oprunden, enten fra det eller og fra et ældre, hvorfra begge nedstamme. Jfr. Dr. *Gisle Brynjulfsens Periculum runologicum, Havniæ* 1823, 8. *Den ældre Edda* (dansk Overs.) III; 93; jfr. 76 o. fl. At vore Runer virkelig brugtes her i Norden i den hedenske Periode, er ligeledes vist i *W. C. Grimms* Skrift: *Ueber die deutschen Runen, Göttingen* 1821.

43. Især *Wilford on Ægypt &c. from the ancient sacred books of the Hindus* i As. Res. Vol. III, S. 317, 322, og *Jones on the borderers, mountainers and Islanders of Asia*, ibid. S. 3-4.

44. Indiens og Ægyptens japhetiske Erobrere eller Herskere, bragte vel og den störste Del af disse Landes indfödte raa Mennesker til en foragtet Trældoms-Tilstand, og selv Perserne antoge et lignende despotisk Regjerings-System ved deres Erobringer, dog ej i saa afskyelige Former. Ved Muhamedanernes langt senere Erobringer fristede tildels de persisk-indiske Herskerfolk en lignende Skjæbne, og kom saaledes til at pröve den tunge Gjengjeldelsesret.

45. See *Heeren* l. c. S. 215, og det der anförte Sted af *Strabo*; jfr. *Suhms* krit. Hist. af Danm., 4 B. S. 2.

46. Jfr. *Münter antiqv. Abh.* I, 140, *Görres* l. c. II, 466. *Creuzer* l. c. 2den Udg. 11, 12, 13., som

(blandt andet) oplyse: at Navnet af det röde Hav blev i gamle Dage taget i saa udstrakt Betydning, at Phönicierne, efter denne Beretning, gjerne kunne have udbredt sig fra Indiens Grændser, langs med det hele persiske Hav.

Nyt Tillæg. *Ritter* har nu vist (i sin *Erdkunde* II, 162 o. f.) at der gaves et dobbelt *Tyrus* og *Aradus* i den persiske Havbugt (paa *Ormus* og *Bahrain-Øerne*). Jfr. *Brehmer, Entd. im Alterth. l. c.* 1 Abth. S. 108 o. f., 167 o. f.

47. See især *Heeren* l. c. S. 74, 114, 223, 238, samt *Brehmers Entdeckungen im Alterthum*, 1 Th. 1 Abth. S. 107 o. f., 207 o. f., jevnfört med mange Steder af *Ritters Erdkunde.*

48. See *Münters Relig. der Karthager*, 8, S. 56, 80. (Ny Udg. 1821, 4, S. 88, 129). *Görres* l. c. II, 452, 456. *Maimonides* bevidner, at Sabæerne have kaldet den höjeste Lys- og Ild-Gud *Himlens Aand;* jfr. §. 70, 76.

49. N. A. Om dette phöniciske *Mot* (μωτ) skulde være beslægtet med det ægyptiske Moyth (μουθ) et Navn for Isis eller Jorden, som Almoder kunne vi nu ikke bestemt sige, men det er vel ikke usandsynligt. S. *Creuzer* l. c. I, 519 o. fl. St. *Görres* har sammenlignet hint *Mot* med det indiske *Motta*, et Udtryk for Verdensægget eller Jordens Grundstof. (*Asiat. Myth. Gesch.* II, 454); jfr. *Mohat*, et af de kosmogoniske Grundprinciper, efter *Oupnekhat*, og *Mout*, et i samme Skrift forekommende Navn for *Haranguerbehah.*

50. Jeg nöjes derfor med at henvise til den Fremstilling af de mange, men ufuldkomne Fragmenter af phönicisk Theo- og Kosmogonie (fra *Sanchoniathons* ellers tabte Oldskrift) oversatte og ud-

dragne paa fjerde Haand af *Eusebius*, som findes i vor *Bastholms* foranförte Skrift S. 191 o. f.; jfr. *Görres* l. c. 2, 448 o. f. *Creuzer* l. c. 2den Udg. II, 12 o. f. *Krüger Gesch. der Erde*, S. 12. *Allgem. Weltgesch.* 1 Th. S. 28 o. f. *Links Urwelt* I, 315.

51. N. A. *Donop* antager (i sit förommeldte Skrift), at Phönicierne have koloniseret en stor Del af vor Verdenspart, og giver endog Skandinavernes gamle Religion en fuldkommen phönicisk Oprindelse ved umiddelbart Samqvem. *Brehmer* har nylig i et vidtlöftigt Værk: *Entdeckungen im Alterthum*, 1 *Theil (in 2 Abtheilungen;* Weimar 1822), sögt at vise, at Phöniciernes Handel var udbredt over den hele gamle Verden, og at deres Landkort ligge til Grund for de ptolomæiske o. s. v. Herved tager han ogsaa særdeles Hensyn til Skandinavien og dets ældgamle Handelsforbindelser over Östersöen, det sorte og kaspiske Hav, selv med Persien og Indien o. s. v. Jfr. *Ritters Erdkunde*, 2ter Theil, samt *Vorhalle der europäischen Völkergesch.* Paa den anden Side er Phöniciernes store Indflydelse paa Grækenlands Kultur og Kultus ret nylig vist af *Hoeck* i hans *Kreta* 1ster Band (1823) S. 73-76 o. fl. St. Jfr. her foran Anm. 42, 46, 47.

52. I det gamle Testamente forestilles Jehovah som en guddommelig Flamme, eller et flammende Væsen, hvis Klarhed Menneske-Øjne neppe, eller aldeles ikke, formaaede at beskue. See f. Ex. 2 Mos. B. 3, v. 2 o. f., 24, v. 17, 34, v. 29 o. f. Ps. 104, v. 1, 2, 1 Tim. 6, v. 16.

53. *Conformités d'opinions fondamentales & primitives qui sont la base de la Mythologie des Indous; qui se remarquent aussi dans les Mythologies et les Mysteres de tous les anciens peuples de l'Asie; et qui*

se retrouvent entre les opinions speculatives et les faits entrevus par les peuples payens, et les dogmes et verités positives conservés par la revelation ecrité. Bagved *Mythologie des Indous, (a Roudolstadt & Paris* 1809*)* Tom 2, Pag. 637 sq. Udförligere sögte *Herder* at vise alle gamle Kosmogoniers og Mythesystemers fælles Oprindelse fra Asien, samt den hebraiske Læres særegne Ypperlighed i hans *älteste Urkunde des Menschengeschlechts*, 2 Theile, 1774, udgivet paa ny af *I. G. Müller*, 1806.

Nyt Tillæg. Hos os har Prof. *C. F. Hornemann* nu givet en almindelig Oversigt over de ældste österlandske Philosophers vigtigste Læresætninger, især med Hensyn til Bibelens Lærdomme, samt tillige til de græske Philosophers paa hine grundede Systemer, i sine *Afhandlinger, henhörende til Philosophie, Moral og Theologie*, 1ste Bind, 1817, S. 211 o. f. I 2det Bind (1823) omhandles Grækernes ældste Philosopher, S. 283 o. f. Hertil höre *Michaelis, Burtons, Ward's, Rosenmüllers* o. m. fl. Undersögelser og Oplysninger over Hebræernes Lære o. s. v., som Resultater af Sammenligningen med Orientens övrige Folkeslags.

54. F. Ex. *Görres* l. c. S. 468, 524 o. f. 528.

55. See især *Tychsen de religionis Zoroastri apud exteras gentes vestigiis* i *Comment. Societ. Reg. Goett.* Vol. XII. *Links Urwelt* I, 304 o. f.

56. N. A. Mærkeligt er det, at de skabende Guder i *Valas Spaadom* ogsaa tillægge Morgen, Aften m. m. de siden brugte Navne (See §. 8).

57. N. A. Valas Spaadom antager ligeledes, at Dage og Aar först kunde beregnes efterat Sol, Maane og Stjerner vare skabte. Ligesaa simpelt er Udtoget af *Platos* Naturphilosophie i *Laerz's* 3die Bog:

"Nat, Dag, Maaned og alt sligt er Dele af Tid, derfor er ingen Tid til uden Verden er til; naar den er til, saa er der og Tid. For at der kan være Tid, ere Sol, Maane og Planeter blevne til. At Aarstidernes Antal kan klarligen kjendes, og Dyrene lære at tælle, derfor har Gud antændt Solens Lys." (*Risbrighs* Oversættelse, udg. ved *B. Thorlacius* I, 146),

58. *Lys* er Guddommens evige Symbol i Østerlandene. *Lys* er dens Klædning, Jehovah er *Lys og boer i Lyset*, siger *Herder*, og udvikler disse Sætninger nærmere (l. c. I, S. 33 o. f.), samt viser, hvorledes Lyset forestilles i den mosaiske Kosmogonie som det skabende Princip (ligesom Ilden eller Lyset i den nordiske). Jfr. Polier l. c. II, 658-59, 714, 717.

59. Efter Indernes mythiske Tidsregning svarer en af *Brahms* eller Guddommens Dage til et Aar efter menneskelig Udregning. Jfr. Inders, Grækers, Etruskers o. fl. Verdensaar.

60. N. A. Professoren i Mineralogien ved Kjöbenhavns Universitet, Etatsraad og Ridder *Wad*.

61. N. A. En meget lignende Forklaring over Jordklodens præsumtive klimatiske Varme i dens oprindelige Tilstand har *Chladni* senere givet i en Afhandling, udkommet 1822. See her foran S. 52.

62. See *Heerens Ideen* l. c. 1 Th. 2 Abth. 165. Andre ville, at de kom fra det lykkelige *Arabien*, men dets og Ægyptens ældste Kultur var vel og især af indisk Oprindelse. De seneste Chaldæers semitiske Sprog beviser ikke, at det babyloniske Riges förste Herskere, som indförte eller grundede dets höje Kultur, vare af samme Herkomst. *Hvo* vil vel nægte, at Flerheden af Engellands ældste Indbyggere vare Celter, og talte disses Tungemaal,

endskjöndt dets nuværende Sprog mest bestaaer af egentlig gothiske Elementer? Vilde man vel ikke ansee den for afsindig, som paastod för Alvor, at de nordamerikanske Fristaters förste Indbyggere havde været Engelsmænd, fordi der nu ikke gives et andet almindelig talt eller skrevet Sprog, og dog er det ikke stort over 300 Aar siden, at der ikke var en eneste Europæer i dette nu saa mægtige Rige! Jfr. Anm. 67.

63. *Münter antiqvar. Abh.* 1 Th. S. 140-43. Jfr. *Heeren* l. c. S. 147, 164, 186-87, sq. 206 o. fl. Om et uhyre assyrisk-chaldæisk eller bactrisk-medisk Rige i den mythiske Tidsalder, der skal have indbefattet alle Lande mellem Indus, Tanais og Nil, see *Görres* l. c. II, 263, og de der anförte vestlige Skribentere, jevnförte med de östlige angaaende Mahabads Rige, S. 267 o. f. Mere herom i det förste Tillæg til nærværende Afsnit.

64. Den hellige *Hieronymus* har opbevaret for os den chaldæiske Sætning: at förend den synlige Verden blev til, var der en anden mörk og formlös, kaldet *Hyle* og *Chaos* af Grækerne, *Afgrunden* af *Moses* (jfr. §. 34). Ved den *bedre Natur* gaves den Dannelse og Oplysning. *Hyle* er vort *Hel (Helheim)*, *Chaos* vort *Gap (Ginnunga-Gab)*; *Aserne* eller Himlens Guder, Verdens Skabere, udgjöre den bedre Natur. See ellers om Chaldæernes Religion og Kosmogonie: *Brücker* l. c. S. 132 it. 104 sq. *Görres* l. c. S. 270, 300, 310, 312 it. 308, 321. *Herder* l. c. S. 368 sq. *Bastholm* l. c. S. 190. *Creuzer* l. c. (2den Udg.) II, 22. *Link* l. c. I, 321, og de af disse Forfattere anförte ældre Skrifter. Jfr. *Allgemeine Weltg.* 1 Th. S. 34 o. f. Om Sabæismen overhoved see især *Wagners Ideen zu einer allgem. Mythologie*

der alten Welt, 1808, S. 201, samt de der nævnte Værker S. 203, og *Kleukers* Indledn. *til Zendavesta im kleinen*, Riga 1789, 8, 1 Th. S. 19.

65. See iövrigt *Bastholms* Forklaring over Fragmenterne af Berosus l. c. S. 184 o. f.; jfr. *Görres* l. c. S. 308, 309. Mærkeligt er det og, at Chaldæerne antoge især 3 Himle, ligesom Edda (§. 21), hvoraf den överste er Persernes (og Nordboernes) förste Lys. *Bailly Histoire de Astronomie ancienne*, 2 *Edit.* (Paris 1781) S. 390. Endvidere synes den saakaldte chaldæiske *Zoroasters Orakler* at fortjene Opmærksomhed; deri beskrives den evige Skaber som et intellektuelt Lys- eller Ildvæsen, over den empyræiske Himmel, hvori gode Dæmoner opholde sig; derunder er Ætheren, og allernederst Skyeluften; jfr. *Brücker Hist. philos.* I, 132 sq. *Buhle Gesch. d. Philos.* I, 57 o. f.

Nyt Tillæg, Om det armenisk-pontiske Bjergfolks, Chaldæers eller Chaldiers, Sammenblanding med Assyrier eller Babylonier, först som hvervede Krigere (muerligen etslags Prætorianere, ledsagede af lignende Herskesyge og Lykke til dens Tilfredsstillelse) samt siden tildels som en Præstekaste, handler *Ritters Erdkunde* I, 796 o. f. *Grotefend* antager ligeledes Chaldæer, Karducher og Kurder, for det samme Hovedfolk (*über ostgothische Urkunden*, i *Schriften des Frankfurter Gelehrten-Vereins für die deutsche Sprache*, 2tes Stück). Kurderne ere, som bekjendt, et med Perser eller Parther nærbeslægtet Folk; og saaledes kunde vi formode et nærmere Forvandtskab mellem vore Forfædre og Chaldæerne end de övrige Semiter. Ellers har *Grotefend* i et andet Skrift forklaret forskjellige babyloniske Kileskrifter paa Stene, som forfattede i Zendsproget og henhörende til Ormuzdtroen, fra de

persisk-mediske Herskeres Tid (*Erläuterung über einige babylonische Cylinder &c.*, i *Dorows Morgenländische Alterthümer*, 1ster Heft 1820); jfr. samme Forfatters *Persische Ikonographie auf babylonischen und ægyptischen Kunstwerken*, i *Böttigers Amalthæa*, 2 Band 1822.

66. See *Haritsandras*, *Harischandas* eller *Aritsandirens Historie*, oversat af det tamuliske ved vor *Fuglsang*, i *Videnskabelige Forhandlinger ved Sjællands Stifts Landemode*, 1 B. 2 H. 1811. Et andet Uddrag af samme findes hos *Polier* i *Mythologie des Indous*, II, 563 sq., hvor Helten kaldes *Haritchund.*

Nyt Tillæg. Efter *Ellis's Account of the Vedas &c.* er denne berömte Fortælling grundet paa en *Itahasa* i de ægte Vedaer, og altsaa af en meget höj Ælde. *As. Res.* (1822). XIV, 40.

67. See her foran Anm. 62. Indlysende Exempler herpaa giver endvidere det Angelsaxiskes Forfranskning af Normannerne, hvorved et ganske nyt Sprog dannedes paa faa Aars Tid. Det er Enhver bekjendt, at man nu i Skaane og tilgrændsende Provindser ej taler andet end Svensk, skjönt deres Sprog for ikke fulde to Sekler siden var ægte Dansk. Saaledes har og det Franske fortrængt det Tydske i *Elsas* o. s. v.

68. Jfr. *Jones* Afhandling om Araberne i *Asiatic Researches*, T. I. *Kleukers Zusätze und Erläuterungen* i *Asiat. Abh.*, 2ter B. (1795) S. 42. *Wilford on Ægypt* &c., *As. Res.*, Vol. III. *Görres* l. c. II, 324 o. f. *Brücker* l. c. *Heeren* l. c. 2ter Th. (1815) S. 396-97 sq. *Rühs Geschichte des Mittelalters* (1816) S. 155, 181. Om Udbredelsen af den dionysiske Cultus fra Indien over det lykkelige Arabien, Æthiopien og Ægypten, til Grækenland, samt om det in-

diske, arabiske og æthiopiske *Nysa* m. m. see *Heeren* l. c. S. 413. Jfr. *Kanne System der indischen Mythe* (1813) S. 1-3.

Nyt Tillæg. Om Arabernes meget tidlige Udbredelse over den hele bekjendte gamle Verdens sydligere Deel see *Ritters Erdkunde* II, 292 o. fl. St. *Brehmer* söger at udlede deres Stamfædre fra Bactrien eller dets Nabolag, *Entd. in Alterth.*, 1ster Th. 1ste Abth., S. 129 o. f. I nyere Tider udbredte de deres Herredömme over den störste Deel af den gamle Verden, ved Hjelp af en nyopfunden fanatisk Religion, stiftet af *Muhamed Abul-Kasem Ebn Abdallah* (först Handelsmand, siden Hærförer og hierarkisk Fyrste) omtrent i Aaret eft. Chr. F. 622 (hvorfra Muhamedanerne regne deres Æra). Efter hans Död delte hans Læres Bekjendere sig i to Hovedsekter (siden atter delte i mange mindre) nemlig Sunniter (hvortil Tyrkerne eller Osmanerne höre) og Schiiter (eller *Alis* Tilhængere), blandt hvilke Ny-Perserne ansees for de ypperste. Det lykkelige Arabien var i *Muhameds* Opvæxt Handelsverdenens Middelpunkt. Der samledes Brahmas og Buddhas Tilhængere fra Indien og dets Naboland, Zerduschts fra Persien, foruden Jöder og Christne. Med alle disse Troesbekjendelsers Lærdomme og Traditioner synes *Muhamed* at have gjort sig bekjendt, og deraf sammensat sit nye (i Koranen indförte) Religionssystem, hvorfor Monotheismen (ligesom oprindelig i de nysnævnte) især var lagt til Grund. I det 18de Aarhundrede opstod *Abdul Wahab*, i den arabiske Provinds *Nedsjed*, som Muhamedanismens Reformator, til en, end renere, Monotheisme. Hans Efterfölgere have fulgt de samme intolerante og herskesyge Grundsætninger som *Muhamed*, og tildels vist

sig frygtelige som Krigere, men nu for Tiden indskrænker Wechabiternes eller Wahabiternes Vælde sig kun til en Deel af Arabien.

69. Jfr. *Brücker* l. c. 306 sq. *Görres* l. c. 298 sq. *Heeren* l. c. II, 364 o. f. *Jones on the borderers &c. of India* l. c. S. 3-5. *Wilford* l. c. 552, 517, og de i disse Skrifter anförte klassiske Forfattere.

Nyt Tillæg. I de nyeste Tider ere vore Kundskaber om det gamle Æthiopiens Beskaffenhed og Monumenter meget udvidede, ved adskillige europæiske Reisendes (som *Burckhards*, *Lights*, *Salts*, *Belzonis*, *Cailleauds*, *Gaus* o. Fl.) ufortrödne Bestræbelser og videnskabelige Grandskninger, hvorved det er oplyst, at Nubien har fuldt saa mærkværdige Oldtidsmonumenter at opvise, som selve Ægypten. En ypperlig Udsigt over Resultaterne af disse Foretagender er meddelt i sammentrængt Udtog, med tilföjede oplysende Bemærkninger og Sammenstilling med ældre Beretninger, i *Ritters Erdkunde*, 1ster Th. *Afrika*. 2te *Auflage*, 1822. Her (S. 218) omhandles Lægen *Larreys* grundige Udvikling af den Sætning: at de gamle Æthioper, som grundede de berömte Stater i Meroe og siden i Ægypten, vare af den abyssinske Folkestamme, og at Kopterne ere deres udartede Efterkommere. Dog synes det koptiske og abyssinske Sprog nu at være ganske forskjellige. Om det mærkværdige *Meroe*, see især *Ritter* l. c. S. 567 o. f., 601. Til de allernyeste Værker derom hörer *Journal of a visit to some parts of Ethiopia by George Waddington and B. Hanbury. London* 1822. 4. Jeg kjender det kun af en Recension i *London monthly Rewiew*, *Octbr.* s. A., hvoraf det erfares, at Forfatteren söger udförlig at vise, at Meroe er ældre end *Theben* og *Memphis*, samt at Ægypterne fik de-

res Kultur og Statsindretninger fra Æthioperne — hvorved Recensenten anmærker, at Klassikerne ved Æthioper undertiden mente Araber og Inder. Om disse tvende ældgamle Folkeslag, blandede med den afrikanske Barabra- eller Berberstamme, eller andre *Aborigines*, have frembragt den abyssinske eller oldægyptiske Race, det maa vi vel overlade Eftertidens Grandskere til nærmere Oplysning eller Afgjörelse. I det svenske Tidskrift *Idunna*, 7de Hefte (1817) læses en interessant Beretning fra en svensk Reisende *(L. N.)* i Nubien. Han anseer dette Land for at have været Staten Meroes nordlige Deel. Ogsaa beskriver han forskjellige mærkelige Malerier over Feldtslag o. s. v., hvor den sejrende Helt (som i *Kalapsché* S. 81) gjerne forestilles *rödbrun* af Hudfarve, men hans Fjender dels *sorte* som Negre, dels *hvide* som Asiater (Araber, Perser eller andre). Berbernes Farve falder endnu i det rödbrune, og deres Legemsdannelse har næsten intet tilfælles med Negrenes, men desmere med Europæernes. De have ogsaa et særeget Sprog, som vel fortjente en nöjagtig Undersögelse.

70. Paa den anden Side oplærtes og kultiveredes Grækenland især af Phoenicierne, samt andre asiatiske Folkeslag. See ovenf. §. 50, 51, 56-59, 63.

71. N. A. Andre antage *Kneph (Cnuphis)* derfor, som efter *Porphyrius (de præpar. evang.* III, 11) blev dyrket under Skikkelse af en sorteblaa Mand med Scepter og Diadem, udaandende Verdensægget af Munden. *Plutarch* bevidner, at *Thebaidens* Indvaanere dyrkede ham som en uskabt og udödelig Gud. Dette var maaske Tilfældet med *Phthas* i andre Nomer. Jfr. *Prichard Analysis of the Egyptian Mythology (London* 1819) S. 170. Her gjenfinde vi

paa en Side Indernes blaafarvede *Vishnu*, udaandende Verdensægget, og paa den anden Side vor, efter Navnet, mörke eller dunkle *Surtur*, som udsender Hedens Aande eller Luftning, hvorved det ægdannede Verdenslegeme först oplives. Nogle Oldgrandskere antage, at *Amun* (hvoraf Grækernes *Ammon, Jupiter Ammon)* var Ægypternes evige Alfader, der aabenbaredes ved *Kneph* og *Athor* (som mandligt og qvindeligt Naturprincip) som atter avlede *Phtha*, Ildens og Lysets Guddom o. s. v. Herom paa et andet Sted. *Amun* synes vistnok at have i *Meroe* (ligesom senere i *Ammonium*) været anseet for den höjeste Guddom.

72. Saaledes have og nogle nyere Naturforskere philosopheret. See f. Ex. *Krüger* i *Geschichte der Erde* S. 13, 15.

73. See *Bastholm* l. c. S. 127 o. f. *Görres* l. c. 360 o. f., it. 387 o. f. *Jablonsky Pantheon Ægyptiorum* (1750) Tom. I, 38-39, 41, 47-49, 59. *Allgem. Weltgesch.* 1ster Th., S. 30 sq.

Nyt Tillæg. *Prichard* har især (l. c. S. 173) holdt sig til fölgende Sted af *Hermes:* "Der var et bundlöst Mörke i Afgrunden og Vand, og en subtil (ætherisk?) Aand, vaanende hos guddommelig Magt i Chaos. Da fremsprang et helligt Lys og Elementerne bleve fortykkede af Sand (atomistisk Stöv) fra den vaade Substanz, og alle Guderne uddelte Naturens Sædæmner." Dette Fragment nærmer sig paa engang til den bibelske, indiske, platoniske og nordiske Kosmogonie. Endvidere er det mærkeligt, at de ægyptiske Myther lode de fældede Jætters Blod bedække eller væde Jorden, og Menneskene fremkomme deraf. *Prichard* (S. 169) sammenligner dette Sagn med det nordiske om *Ymer*. Jfr. det Chaldæiske i

§. 71, 72. De vigtigste Skrifter om den ægyptiske Mythologie og Oldsager, angives eller omhandles af *Creuzer* l. c. II, 240 o. f. (1819) samt af *Richter* i hans *Uebersicht der ind., pers., ægypt., griech. und alt-italischen Mythologie und Religionslehre, mit Beziehung auf die Phantasien des Alterthums* (1823). Dog forbigaaes der *Belzonis* mærkelige Reisebeskrivelse, *Prichards* nylig paaberaabte Analyse, samt forskjellige Afhandlinger af *Boeckh*, *Bellermann* og *Hirt*. Her i Danmark har denne Videnskabsgren nu fundet heldige Bearbejdere, da Etatsraad og Prof. *B. Thorlacius* allerede har meddelt os tvende Afhandlinger (indrykte i det skand. Lit. Selsk. Skrifter) nemlig: *a) om Ægyptens symbolske Oldtidsminder, især Pyramiderne* (1821) og *b) de gamle Ægypters Forestillinger om Underverdenen og Tilstanden efter Döden* (1822) foruden flere hertil hörende Programmer. Ligeledes har Pastor og Ridder *H. Bastholm* (i det nævnte Selskabs Skrifter) givet en meget lovende *Pröve af en Oversættelse* af Værket *Description de l'Egypte, med tilföjet Commentar* (1823).

74. Den berömte *Euhemerus* var af denne Sekt. Næsten skulde man troe at han först var falden paa den Tanke: at alle Grækernes Guder havde forhen været Mennesker, ved at betragte de vilde *Nasamoners* Skikke i *Cyrenaica*, da de nemlig ærede deres ypperste Forfædre guddommelig, sore ved deres Grave o. s. v.; ogsaa *Mauritanerne* tilbade de Afdöde. See *allgem. Weltgesch.* 16ten Th., S. 241, 287.

75. Vi vilde vel heller ikke, uden at have de uomstödeligste og föleligste Beviser i Hænder, troe Amerikas Befolkning fra Europa og Afrika, i en Tid af tre hundrede Aar, over det store Verdenshav; Indbyggernes totale Udryddelse i nogle af dets

Lande; en saadan Tilvæxt for en af dens Hovedstater, blot ved europæiske Udvandrere, i en Tid af 100 Aar (og, i mere indskrænket Forstand, i 40 Aar) at den er bleven en af Verdens vidtlöftigste og mægtigste, ja vil maaske, om andre 100, blive saare farlig for den gamle Verdens mægtigste Riger. Skulde vi da ansee Ægyptens og Æthiopiens Kultivering fra Indien, tildels over Arabien, i en langt længere Tid, i en langt mindre Frastand, og under langt gunstigere Omstændigheder, for Fabler og Drömmerier, blot fordi samtidige trykte Böger ikke kunde underrette os derom!

76. *Religion der Carthager.* (*Kopenh.* 1816) S. 8-13, 56, 81. Jfr. *Heeren* l. c. 2ter Th., S. 154.

Nyt Tillæg. *Münters* Skrift er siden udkommet i en meget foröget Qvartudgave (med et Tillæg, angaaende Sardiniens Kultus) 1821. Jfr. *Creuzers Symbolik u. Mythologie* l. c. II, 261 o. f., om *Carthagos* Religion, og om denne Hovedstads Beliggenhed m. m. Dr. *Estrups Lineæ topographicæ Carthaginis Tyriæ &c.* (*Havn.* 1821) samt, efter ham, *Ritters Afrika* (1822) S. 916 o. f.

77. N. A. Siden dette blev skrevet have vi faaet nye Underretninger om den saakaldte Mahabadske Sekts Lære. Jeg vil derfor meddele dé vigtigste af disse i en Tillægs-Paragraph.

78. N. A. Dog endnu kun i Oversættelse. Af disse Troes-Skrifter har vor berömte Sproggrandsker, Prof. *Rask*, medbragt særdeles vigtige Codices fra sin asiatiske Reise, og de bevares nu her ved Universitets-Bibliotheket. Da han, efter foretagne Undersögelser, er overbevist om Zendskrifternes Ægthed, var det meget at önske, at de endelig i ham maatte finde en saa lærd som omhyggelig Udgiver

Efter de franske og tydske Oversættelsers Publikation, skete mange heftige Angreb paa Zendbögernes Authentie m. v. — endog af store Mænd, som *W. Jones*, *Zoëga*, *Meiners* o. Fl., men de have ogsaa fundet heldige Forsvarere i en *Herder*, *Johannes Müller*, *Tychsen*, *Görres*, *Creutzer*, *v. Hammer*, *Rhode*, *Bastholm* o. m. Fl. Ikke desmindre have de faaet en ny Modstander i den lærde *W. Erskine (on the sacred books and the religion of the Parsee*, i *Transactions of the literary society of Bombay.* — Vol. 2. *London* 1820) som troer at Zendsproget har været en Dialekt af Sanscrit, og at Zendavesta er skrevet i de förste *Sassaniders* (helst *Ardeschir-Babegans*) Tid (altsaa omtrent Aar 230 eft. Chr. Föds.) da de gamle religieuse Traditioner bleve samlede, og atter forenede til et Helt. Var end dette sandt, vilde Zendbögerne dog have stor Mærkværdighed for os, men *Rask* har gjendrevet *Erskines* Hypothese i en paa Engelsk forfattet Afhandling (som han har havt den Godhed at laane mig i Haandskrift, men som formodentlig allerede er udkommet i det Bombayske Selskabs Skrifter, 3die Bind). Deri antages det: at Zendsproget er det gamle Mediske, og at det tydelig har været beslægtet med *Osernes (Osseters, Ossers* eller *Asers)* endnu i *Caucasus* levende Tungemaal, samt at Zendbögerne ere skrevne kort för *Alexander den Stores* Tid. Zendsproget læses og i de berömte Kilskrifter, og andre Indskrifter, som ere dechifrerede af *Münter*, *Sylvester de Sacy*, *Grotefend* o. Fl. Om denne ældgamle og særdeles mærkelige Religion og de den angaaende Skrifter, kunde nu ellers især eftersees *Creuzers Symbolik*, 2den Udg. I, 650 o. f., samt: *Die heilige Sage, und das gesammte Religionssystem der alten Baktrer, Meder und Perser*

oder des Zendvolks, von J. G. Rhode, 1820, jævnförte med forskjellige lærerige Recensioner i de *Wiener* og *Heidelberger Jahrbücher der Literatur*, samt *Links Urwelt*, I, 292 o. f. *Grotefends* Afhandling: *persische Ikonographie* &c. i *Böttigers Amalthæa*, 2det Bind, 1822, og *Richters Uebersicht* &c. 1823.

79. *Bundehesch* i *Kleukers* store Udgave af den fortydskede *Zendavesta*. Riga 1776, 4. 3 Th. Cap. 10, 12. 8.

80. N. A. See *Creuzer* l. c. S. 697 o. f. samt *Rhode* S. 170, 182 o. f. *Zeruan, Zervan* skal betyde Tid; *akerené* (af samme Rödder som det nordiske *ó-gérdr, ógiördr* for *ó-gérin, ógiörin* som *kiörin* &c.) uskabt, altsaa det samme som Evighed, det evige Væsen. Ved paa sit Sted at udvikle Begrebet om *Surtur*, som den ældste Alfader, vil hans Identitet med hin *Zeruane akerené* sættes i et klarere Lys. Ligesom *Ahriman* og *Ormuzd* frembragtes af denne, saaledes ogsaa *Ymer* og *Odin* af hin o. s. v.

81. N. A. *Ormuzd* regnes ogsaa undertiden selv til Amschaspanderne, ligesom *Odin* til Aserne. *Rask* oplyser (i sin förommeldte Afhandling om Zend-sproget) at *Amschaspand* i Grundtexten heder *Amæsho-çpænte*, i Pehlvi *Amhuspand* o. s. v. Hvorledes det i denne §. ommeldte Ur-fjeld svarer paa en Maade til *Imaus* og *Imer* antydes nedenfor i 2det Hovedst.

82. *Amerdad* betyder vel *Udödelighed* eller *udödelig*, ligesom det Sanskritske *Amertah* eller *Am'rdam*, Udödeligheds Drik eller Frugter, som gave Guderne denne Egenskab. Længere hen forekommer *Livets Kilde* og *Udödeligheds-Træ* (eller Frugt) i de persiske Mythen. Begge Dele ommeldes og i de *nordiske*. Det pers. og ind. *a* er her

det græske privative *α*, det oldnordiske *ó* eller *ú* samt *a*. Iövrigt er Resten af Ordet i begge Sprog ligeledes beslægtet med det gamle skandinaviske, samt det nyere danske og tydske m. fl. See Glossariet til *Edda antiqvior* T. II. i Ordene *Mord*, *Myrda*; *a*, *ú*.

83. See §. 8, at *Ymers* Haar bleve til Væxter og Planter. De nordiske Skjalde kalde derfor disse baade *Ymers* og *Jordens* Haar m. m.

84. See *Bundehesch* i bemeldte Værk, paa de foranförte Steder.

85. See *Kleukers Zend-avesta* l. c. *Jeschts Sadés* LXXIX (4-7 Cap.) 2 Th. S. 222-23, 226-27, 239.

86. *Zend-avesta* l. c. 3 Th. S. 77. Jfr. *Görres* l. c. I, 225-27, 229 sq.

87. *Hist. philos. Undersög.* l. c. S. 257. *Aelteste Urkunden des Menschengesch.* 1806, 1 Th. S. 430 o. f. *De relig. Zoroastri; Comm. Soc. Goett.* Vol. XII.

Nyt Tillæg. Siden er Overensstemmelsen, saavel mellem den hebraiske og persiske Kosmogonie, som mange andre Poster i begge Folks Religionslære, udförlig vist i *Rosenmüllers altes und neues Morgenland oder Erläuterungen der heiligen Schrift aus der natürlichen Beschaffenheit, den Sagen, Sitten und Gebrauchen des Morgenlandes*, 6 Bind (Leipzig 1818-1820). Jfr. *Links Urwelt* (1821) I, 304, 309. Ogsaa Prof. *Vater* i Königsberg skal i sin Commentar over Pentateuchen have sögt at bevise de mosaiske Traditioners Forbindelse med de oldpersiske.

88. *Bundehesch* 13, 20 og 21 Kap. Efter nogle Fortolkere betyder *Tschekaët Daëti* det kaspiske Hav, der, som bekiendt, er særdeles uroligt og

stormende. See *Zoroasters* Levnet foran *Zendavesta* l. c. 3 Th. S. 15.

Nyt Tillæg. Rhode viser l. c. S. 409, at Nedgangen til denne Afgrund var dannet af *Ahriman*, i det han, i en Slanges Skikkelse, gjennemtrængte Jorden. Jfr. Slutningen af *Valas Spaadom* om den skumle Drage som kommer tilflyvende, slæbende Lig i sine Vinger.

89. *Bundehesch* Kap. 3, 4, 14 o. f. *Zendavesta* l. c. 2 Th. S. 207.

90. Den eneste Forskjel mellem Zend- og Edda-Bögerne i Mythens Fremstilling er den, at *Abudad* skildres som hörende til de gode, *Ymer* til de onde Skabninger, ligesom *Abudads* Morder til de onde, *Ymers* Banemand til de gode Guder. Denne Forskjel reiser sig sandsynlig fra *Zoroasters* Reformation af den mediske Tro. Perser, Meder og de gamle kaukasiske Folk, med deres Naboer, Skandinavernes Forfædre, udgjorde vel oprindelig en eneste stor Nation. Siden skiltes de ad; Kadusier fra Meder, Turan fra Iran, og det ene Broderfolk blev det andets sorne Fiende. Zerduscht eller Zoroaster opstod blandt Mederne og omstöbte deres Troes-System. Han forböd Billeddyrkelsen, som gik i Svang hos de beslægtede Naboer, og forkastede deres Guder, *Dever* eller *Diver* (Nordboernes *Tivar* eller *Díar*) som onde, og de Rettroendes Forfölgere — Heraf hin mærkværdige Forskjel. — Ikke desmindre finder man, at den persiske og nordiske Mythologie hvile paa den selvsamme Grundvold. Det samme er jo og Tilfældet med de yngre Perser og Tyrkerne; begge ere Muhamedanere, men af forskjellige Sekter, og ansee derfor hinanden som ugudelige Kjættere, samt afskye og hade hinanden

af Hjertens Grund. Katholiker og Protestanter ere vel begge Kristne, men, desværre! have de tit staaet i selvsamme hadelige indbyrdes Forhold, — for ei at opregne flere lignende Exempler.

91. I sit vigtige Skrift om *Isis* og *Osiris*. Grækerne havde det temmelig almindelige Sagn, som *Aristoteles*, *Plutarch* og *Laërtius* have opbevaret os: at Zoroaster havde levet længere end 5000 Aar för den trojanske Krig. Den förstnævnte Philosoph mener ellers, at de chaldæisk-persiske Mager vare ældre end Ægypternes Vise.

92. Navnet *Mithr* eller *Mithra* betegner maaske derfor det samme som Oldskandinavernes og Islændernes *Midr* (Miþr, Mithr) den midterste, mellemste, Lat. *Medius* &c., af Sanskrit *Madhjah*, Islandsk *Midia*, Dansk *Midte*, Lat. *Medium* &c. See endvidere *Edda antiqvior* Tom. 2. *(Midr, Midla)* S. 726. Mithrasdyrkelsen blev, som bekjendt, udbredt (nærmest fra Lille-Asien) til Græker og Romere, samt endvidere (maaske ad andre Veje) til Dacien, Pannonien, Germanien, Helvetien, Gallien o. s. v. Flere Forfattere have i den senere Tid vidtlöftig behandlet denne Gjenstand, som *Zoëga*, *Millin*, *Creuzer*, *v. Hammer* — og nu allersidst *Heinrich Seel* i *Mithrageheimnisse, während der vor- und urchristlichen Zeit*, zu *Aarau* 1823. Her omhandles ogsaa Mithra-Mysteriernes synderlige Sammenhæng med Kristendommen og Anvendelse paa dens Lære.

93. N. A. Derimod er det sandsynligt, at Odinstroen paa den ene Side, för den indkom her i Norden, og endmere i senere Tider, til den blev fortrængt af Kristendommen, var i flere Henseender forandret fra sine förste Grundlæg; samt at det samme paa den anden Side har været Tilfældet i Asien

med Buddhatroen, som erkjender mange menneskelige Reformatorer af dette Navn, og har delt sig i forskjellige Sekter, efter de Landes lokale og politiske Forhold, hvor de ere blevne herskende eller tolererede. I den sidste Tid have flere berömte Forfattere (som *Jul. Klaproth*, *A. W. Schlegel*, *Buchanan* og *Davy*) nægtet al Forbindelse mellem *Odins-* og *Buddha-Troen*, formedelst den fuldkomne Ulighed i disse Sekters moralske Lære. Nu maa denne vistnok forekomme os meget stor, men er dog intet afgjörende Bevis for hin Sætning. For at vælge et lignende Exempel, saa kan man ikke (hvormeget man end maatte fristes dertil) benægte, at de blodtörstige Fanatikere, som i Religionens Navn ödelagde det blomstrende Amerika med Ild og Sværd, og som paa samme Maade grundfæstede Inqvisitionstyranniet (det skjændigste og grusomste som nogensinde har existeret) — bekjendte sig til Christi blide Lære, og foregave at foretage sligt til hans Ære og Velbehag! Vistnok findes der ellers store Ligheder mellem den Mythologie som tilhörer Odins- og Buddhareligionerne, efter hvad jeg paa sine Steder kommer til at bemærke, og formodentlig grundes begge, i de væsentligste Punkter, paa Asiens ældgamle Emanations- og Inkarnations-Lære, men med meget forskjellige Modificationer, ligesom vi vide at den kristne Tro har delt sig i næsten utallige Bekjendelsesformer, hvis Tilhængere, i Levnet og Lære, tildels vare eller ere saa forskjellige som Lys og Mörke! I selve Indien see vi den synderligste Blanding af den blodige Sivadyrkelse og den fredelige Buddhakultus; hvilke Forandringer kunde da ikke disse Systemer have undergaaet paa deres lange Vandring til vort Norden! Jfr. Tillægget om Sikherne.

94. See *Snorre Sturlesöns norske Kongers Hist.*, *Olaf Trygvesöns Saga* 104 Cap., hvor Hedningen *Erik Röde* kalder den kristne Præst eller Missionær en Skeman ɔ: Scheman, Schaman; ventelig for den usædvanlige Dragts, eller visse Ceremoniers Skyld. I de nyere Tider have Mange anmærket den synderlige Lighed, som finder Sted mellem den buddhistiske, indisk-schamanske eller lamaiske, og den katholske Kultus. Om den oprindelige schamanske eller asiatisk-buddhistiske og andre indiske Sekter, see *Bastholm* l. c. 393 sq., samt 291, 404 sq., og især, hvad de brahmanske Hovedsystemer angaar, *Moors Hindos Pantheon* (London 1810), *Polier Mythologie des Indous*, 1809, I, 191, *Wards Wiew &c.* 1815, *Colebrooke* i *Asiatic Researches*, VII, 279 o. f., foruden flere Hovedværker, som vi i det Fölgende finde Lejlighed til at anföre.

Nyt Tillæg. En muelig Forbindelse mellem den buddhistiske og kristelige Religion have *Gatterer*, *Richter* o. Fl. antaget. Jfr. *Palmblads Tibet* i det svenske Tidsskrift *Hermes*, 4de Hefte (1821) S. 54 o. f., med Hensyn til hint Lands lamaisk-buddhistiske Troeslære, som *Georgi* antog for at være en fordærvet Manichæisme, og som *Münter* troer at være blevet forkyndt og omdannet i Norden af den mythisk-historiske *Odin* (i hans *Odinische Religion* 1821, atter tillige udgivet i samme Forfatters *Geshichte der Einführung des Christenthums in Dänemark und Norwegen* eller *Kirchengeschichte von D. und N.*, 1ster Th., 1823).

95. N. A. At *Brahmaner*, eller, som Grækerne maatte udtrykke det, *Brachmaner*, er Ordets rette Skrivemaade, viser *A. W. v. Schlegel* i *Indische Bibliothek* 1 B. 1 H. (1820) S. 83. Ogsaa i gammelt

Tydsk skrives *h* for *ch*, der atter nærmer sig til Lyden *g* (som i *Bragmaner*). En muelig Forbindelse mellem Indiens og Nordens *Bragmaner* [(vore *Bragarmenn*, *Bragmenn*) vil af os blive omhandlet ved at sammenligne *Brahma* og *Brage* som Taleres og Digteres Guddomme m. m. Den brahmanske Troesbekjendelse hyldes paa en noget forskjellig Maade af to Hovedsekter, Sivaiter og Vishnuviter, saa kaldte efter de Guddomme som enhver af dem anseer for den överste. Mellem Brahmanister og Buddhister staa *Jainaerne* eller *Dsainaerne*, som dog ligne de sidstnævnte meget mere, og ere maaske blot en reformeret Buddhistsekt, som tolereredes i Indien, efter at de egentlige Buddhadyrkere vare udryddede eller landsforviste. Om Indiens tre ældste Religioner (Brahmaners, Buddhisters og Jainaers) kunne endvidere eftersees *W. Erskines* Underretninger i *Transactions of the lit. Soc. in Bombay*, 1819, I, 198 o. f.

96. Jeg har læst den engelske Original, trykt efter *Rammohun Roys* eget Haandskrift i Calcutta 1816, stor 8, under Titel: *Translation of an Abridgement of the Vedant or Resolution of all the Veds, the most celebrated and revered Work of Brahminical Theology, establishing the unity of the supreme being, and that he alone is the object of propitiation and worship, by Rammohun Roy*. Den blev ogsaa aftrykt i *Monthly Magazine* 1817 (udkommet i London, da Forfatteren havde tilsendt dets Udgiver sin Afhandling, med Anmodning om at indrykke den deri) samt er endvidere udgivet i Indien i det persiske, og et eller flere af de indiske Sprog. En tydsk Oversættelse deraf udkom i Jena 1817. *Colebrookes* vigtigste hertilhörende Afhandlinger i *Asiatic Re-*

searches ere disse: i Vol. 8 (London 1808): *On the Vedas or sacred Writings on the Hindous*, p. 303 sq. Vol. 5 (1799) og 7 (1803): *On the religious Ceremonies of the Hindous.* Af *Paolinos* Oversættelse af *Amera-cosha* er 1ste Afdeling trykt i Rom 1798, stor 4, under denne Titel: *Amarasinha; Sectio* Ima *de coelo.* Værket er forfattet i selvsamme Aand og til samme Brug for de indiske Digtere og Mythologer, som *Kénningar* i *Skálda* (den prosaiske Eddas Fortsættelse eller anden Deel) for de oldnordiske. Det förommeldte *Systema Bramanicum*, affattet i Indien efter Underretninger af Brahmanerne, er udgivet paa Latin i Rom 1791, 4, men bragt i Uddrag, og fortydsket, med tilföjede oplysende Anmærkninger, af *Kleuker*, under Titel: *Das Brahmanische Religions-System &c.*, Riga 1797-8. Endvidere har *Paolino a San Bartholomæó* givet vigtige Oplysninger om Indernes Tro og Mythologie i sin *Viaggio alle Indie orientali*, *Roma* 1796, 4, som man dog maa jevnföre med *Forsters*, ved Anmærkninger oplyste, tydske Oversættelse, 1798 (hvorefter vi og have en dansk, men forkortet, Kh. 1799) samt flere Berigtigelser ved hans Opgivelser af forskjellige nyere Forfattere. Foruden *Poliers* för nævnte Hovedværk (S. 167), har jeg endvidere benyttet mange hertil hörende Afhandlinger og Oversættelser fra det indiske Sprog i de berömte *Asiatic Researches of the Society, instituted in Bengal for inquiring into the history & antiquities, the arts, sciences and literature of Asia*, 1ste til 11te Vol., London 1788-1811, samt *Kleukers* Anmærkninger til den tydske Oversættelse af de trende förste Dele, under Titel: *Asiatische Abhandlungen* &c., 3 Theile, Riga 1795-97, tillige med forskjellige andre tydske Skrifter og Oversæt-

telser af indiske Værker, ved *Fr. Schlegel*, *Bopp*, *Kanne* o. fl., som nærmere anföres paa vedkommende Steder. Endelig har Forfatteren til dette Prisskrift benyttet nogle trykte danske Afhandlinger og Oversættelser fra de indiske Sprog ved vor *Fuglsang*, hvis Godhed han og har at takke for den nydte Adgang til hans egne höjst mærkelige, men endnu uudgivne Haandskrifter over Indernes Mythologie, Tungemaal og Sæder, samt hans originale, i selve Indien (efter *Poliers* Maade) förte literære Dagböger. De övrige afbenyttede Værker over Indernes Historie, Religion og Literatur, paaberaabes her for sig selv ved givne Lejligheder.

Nyt Tillæg. Ved siden at fortsætte dette Studium, har jeg fundet Anledning til at gjennemlæse og benytte flere vigtige Værker, angaaende den indiske Literatur, som tildels för ere nævnte og dels nærmere herefter ville blive anförte. Kun nævner jeg her især (med Hensyn til det nys sagte): *Ellis Account of a modern imitation of the Vedas, with remarks on the genuine Works* i *As. Rel.* 14de B., Calcutta 1822, S. 1 o. f. (hvori det, blandt andet, paastaaes, at den paa Fransk oversatte og i Europa berömte *Ezour Vedam* er en ny Efterligning af de ægte Vedaer). *Cosha, or dictionary of the Sanscrit Language by Amarasinha. With an English interpretation and annotations by H. T. Colebrooke Esq. Serampoor* 1808. 4. Jfr. *Nyerup Catalog. libr. Sancrit.* p. 7, 8 og 11. *A. W. Schlegel indische Bibliothek* I, 12, 19. De nyeste og mærkværdigste Optegnelser af Værker, som henhöre til den indiske Literatur, har man i disse Skrifter: *Catalogus librorum Sanskritanorum, qvos Bibliothecæ Universitatis Havniensis vel dedit vel paravit Nathanael*

Wallich, Dr. &c. *Scripsit Erasmus Nyerup. Havn.* 1821. (Jfr. samme Forf. Program 1820: *De literære Bergmænd i Indien* indtil Midten af det 18de Aarhundrede eller Udsigt over Europas gradvise Bekjendtskab med Sanskrit-Literaturen indtil 1750, samt Prof. *Rasmussens* Fortegnelse over alle orientalske Böger i denne *Wallichske* Samling, indfört i *Dansk Literatur-Tidende* for 1819 No. 7 til 10. Ellers har man nu en uhyre Mængde Skrifter over Indiens Historie, Geographie, Statistik, Naturhistorie m. m., over hvilke *Günther Wahl*, forsaavidt de vare udkomne för 1805, udgav paa Tydsk en vidtlöftig Fortegnelse. Jfr. *A. W. Schlegel über den gegenwärtigen Zustand der indischen Philologie* (med flere Afhandlinger og Efterretninger (i hans *indische Bibliothek* 1820-23; *Creuzers Symbolik* &c. 2den Udg. I, 542 o. f. *Richters Uebersicht* &c. (1823) S. 32 o. f. Om den förnævnte indiske Reformator har *Nyerup* (l. c. p. 41) meddelt nogle Efterretninger (fra *Monthly Rewiew* Jul. 1820) at han nemlig er födt 1774, som Sön af en höjt hædret Fader; var selv en stor Orientalist o. s. v. Endvidere berettes Fölgende af Missionair Hr. *Rosen* i et Brev fra Tritschinapali i Indien af 24 Septbr. 1822 (trykt i *Nyerups Magazin for Rejseiagttagelser* 4 B. 1 H. 1824): "Hvormeget europæisk Oplysning kan virke paa opvakte Gemytter, sees især tydeligt paa den nu saa bekjendt blevne *Rammohun Roy* i *Calcutta*. Han er en indfödt Indianer af betydelig Formue. Han var först en Afgudsdyrker, men ved at læse en Mængde af de beste Skrifter i den engelske Literatur, fölte han det latterlige i Afguderiet i den Grad, at han ganske forlod det. Det eneste, han beholdt af sine Hindu-Lærdomme, vare de Schastre som ere af et

renere moralskt Indhold. Christen blev han da ikke, men Deist" o. s. v. Et andet Slags Exempel paa Indflydelsen af Brahmanernes Omgang med Europæerne, i religiös Henseende, læser man i en anden dansk Mands *Breve fra Bengalen* af 18 Novbr. 1819 (l. c. S. 29). *Nyerup* meddeler (*Catalog*. p. 41, 42) Titelen paa 6 andre Tractater eller Oversættelser af samme Tendenz som formeldt, udgivne af *Rammuhon Roy* i Aarene 1816 til 1819.

97. *Instituts of Hindu Law, or the ordinances of Menu according to the Gloss of Culluca, comprising the Indian System of Duties, religious and civils, verbally translated from the original Sanscrit; with a preface by Sir Will. Jones, Calcutta* 1794. Ogsaa trykt i Oversætterens *Works* Vol. III, *London* 1796, og oversat paa Tydsk af *Hüttner*, under Titel af *Menus Verordnungen &c., Weimar* 1797, 8. *Jones* ansætter denne Lovbogs Ælde til 1280-880 för Chr. F. Originalen er, efter hans Död, udgivet i *Calcutta* fra Sanskritpressen 1813. Den förommeldte yngre Samling blev forfattet og Lovstederne med det samme oversatte i Persisk, ved en Committee af Brahmaner i Calcutta, i Aarene 1773 til 75. *Nathanael Halhed* oversatte den paa Engelsk under Titel *Code of Gentoo Laws, London* 1771. Siden fik man deraf en tydsk Oversættelse ved *R. E. Raspe* (*das Gesetzbuch der Gentoos &c., Hamburg* 1778). See om disse indiske Lovsamlinger *Nyerup Catalog. Libr. Sanscr.* p. 44 o. f. Den lærde (ogsaa her i Danmark bekjendte, nu i *Rom* boende) Dr. *C. C. Bunsen*, har (ved Hjelp af *Jones's* og *Colebrookes* ypperlige Forarbejder) sammenlignet den indiske Arveret med den gamle attiske, og vist deri den mest paafaldende

Overensstemmelse (*de jure Atheniensium hereditario disquisitio philologica, Goett.* 1813).

98. See Indledningen til den londonske Octav-Udgave af *Asiatic Researches* Vol. 5 (1799): "Vandene hede *Nara* fordi de bleve frembragte af *Nara* eller *Guds Aand*, og da de vare hans förste *Ayana* eller Bevægelsessted, saa kaldes han derfor *Narayana* ɔ: den som bevæger sig paa Vandene." Jfr. *Works of W. Jones*, III, 66. Efter *Bhagavadam* blev Rummet skabt af Guds Tanke. Dette Rum frembragte Luften; Luften Ilden; Ilden Vandet og Vandet Jorden. See *Chr. Bastholms* sindrige Forklaring herover (*Hist. philos. Undersög.* S. 371).

Nyt Tillæg. Mange Steder af de indiske Oldskrifter om *Brahm*, *Brahma* eller *Parabrama* (den höjeste Gud) som Verdens Skaber og Hersker, ere nu samlede i *Niklas Müllers* Værk: *Glauben, Wissen und Kunst der alten Hindus in ursprünglicher Gestalt und im Gewande der Symbolik &c.* 1ster Bd., Maynz 1822, især S. 516 o. f. Der handles udförlig om *Brahm* som *Nara* og (eller) *Atma*, *Al-Aanden*, Universets Aand eller Sjæl, S. 195 o. f. Jfr. *Moors Hindu Pantheon* S. 1 o. f. II, 173. *Majers Brahma* S. 28. Jfr. *Wagners Ideen* l. c. S. 24.

99. *Colebrooke* i Asiat. Res. V. 361. Paa et andet Sted (VIII, 452) anförer han fölgende Yttringer af den sorte *Yajurveda*: "Der var kun Vande allene; denne Verden var oprindelig Vand; deri rörtes Skabningens Herre, bleven til Luft" (ɔ: Aand) o. s. v. Forskjellige allegoriske Skildringer af *Vishnu*, som frembringende Verden af Vandet, sees hos *Moor*, Tab. 7 og 20.

100. Samme Forfatter l. c. VIII, 104.

101. *Oupnekhat Tschehandeh* ɔ: *secretum tegen-*

dum &c. ed. *Anquetil du Perron*, *Parisiis* 1801-2, Vol. 1, 2, 4to. Originalen er egentlig oversat ved Udgiveren af det Persiske (dog med indblandede indiske Benævnelser paa de mystisk-philosophiske Benævnelser og Begreber) samt bestaaer mest af Udtog af Vedaerne. *Görres* har givet udförlige Uddrag af denne vidtlöftige og uordentlige Samling (hvis anförte Oversættelse er desuden saa vanskelig at læse ved de anbragte barbariske Konstruktioner i det latinske Sprog) i hans *Asiat. Mythengesch.* I, 71 o. f. med vedföjede Citationer af selve Værket; jfr. *Majers* Brahma S. 36 o. f. Om *Verdens Tilblivelse af Vand og Ild* efter Indernes Meninger overhoved, see endvidere *Görres* S. 77, 177, samt *Paolinos* Anmærkning til *Amarasinha* l. c. p. 108.

102. N. A. *A. W. Schlegel* o. fl. have vist, at de tre store indiske Guders Navne bör rigtigst skrives *Vishnus*, *Sivas*, *Brahmá*. Formodentlig have de fleste andre europæiske Lærde foretrukket Formerne *Vishnu*, *Siva*, *Brahma*, som mere passende til de blandt os sædvanlige Böjningsmaader, og derfor tager jeg mig ogsaa den Frihed at fölge heri den almindelige Skik.

103. N. A. Om disse Indernes allegorisk-kosmogoniske Myther kan man nu endvidere eftersee *N. Müllers Gl. W. und K. der alten Hindus*, S. 103 o. f. Ligesom *Moor* havde (1810) ved sit Pantheon givet os mange ægte Afbildninger af Indernes Sindbilleder og mythiske Væsener paa 106 store Kobberplader (af hvilke adskillige ere kopierede i den nye Udgave af *Creuzers* Symbolik); saa har *Müller* ogsaa (1822) ved sit nysnævnte Værks förste Deel meddeelt (i Steentryk) 177 lignende, men forhen ubekjendte billedlige Fremstillinger, hvoraf nogle

ere særdeles mærkværdige for den nordiske Mytholog. At *Oum* og *Haranguerbehah* der betragtes paa samme Maade som vor *Ymer* og *Ygdrasill*, forbeholder jeg mig at vise paa vedkommende Steder. Her ommelder jeg kun et indisk symbolisk Billede (paa et særdeles kunstigt Brystsmykke af Guld og Sölv, besat med Ædelstene, l. c. S. 528, 554, Fig. 12) som svarer til de her förommeldte orphiske Forestillinger (§. 52) paa en særdeles paafaldende Maade: Her seer man nemlig et *Lövehoved med Oxehorn*, samt Verdens- eller Tids-Slangen *Ananda* (Midgaardsormen) bidende sig selv i Halen, og lignende en *Drage* ved tilföjede Vinger. Af Lövens (*Jotnas* eller Kraftens) Bryst fremgaaer *Koen* (*Audumbla*; Jorden, efter mine Tanker) og *Bier* sværme fra eller om Koens Bryst (jfr. Bierne i Mythen om Urdas Kilde). Biernes betydningsfulde Anvendelse i Grækernes Symbolik er för tilstrækkelig vist af Andre. Symboliske Billeder finder man vist og i Mængde blandt de mythologiske Figurer som smykke Indiens talrige Tempelhuler og nyere Pragtbygninger. Af disse Mindesmærker (saavel som og de nyere fra Muhamedanernes Tider) ere adskillige afbildede ved *Niebuhr*, *Daniells*, *Valencia* o. fl., og siden udgivne samlede i en stor og kostbar Samling ved *Langlès* (*Monumens ancien & modern de l'Hindostan*, a *Paris* 1821) med 147 Kobbere i Folio, samt lærde Afhandlinger vedkommende Indiens Historie og Archæologie. Forfatteren mener, at Ægypterne virkeligen, under *Sesostres*, have fört Krige i Indien, ligesom *Jollois* (i hans *Description de Thèbes*) söger at vise, at Scener af *Sesostres's* indiske Ledingstog ere forestilte paa Væggene af Palladset i *Medinet-Abu* (See *Ritters Erdkunde* anden Udg. I, 742). Slige Tog, hvis de

have fundet Sted, synes dog at forudsætte ældre Samqvem med Indien, hvis Oprindelse *W. Jones*, *Rennel*, *Forbes* o. fl. have tilskrevet indiske Udvandreres Nedsættelse i Æthiopien og Ægypten, med Henhold til Monumenternes Lighed i begge Lande m. m. Den sidste er nylig benægtet af *Qvatremere de Qvincy* (i *Journal des Savans*, 1823, S. 92 o. f.) da han finder den ægyptiske Kunststil langt ædlere og mere dannet end den indiske. Herved maa man betænke, at Indernes Vandring til Ægypten og faste Bosættelse der, ikke kan have skeet i en kort Tidspunkt, samt at lokale Forhold, de ældre Aboriginers Bygningsmaade, Tro og Sæder, kunne have foranlediget betydelige Afvigelser fra den indiske Smag. At den *yngre* Stil saaledes blev rigtigere og mere uddannet end den *ældre* (ligesom selve Folket) var da saare naturligt; saaledes blev siden den ægyptiske Kunst forædlet i Grækenland, der end senere gav Italien og det nyeste Europa de fuldkomneste Mönstre. Dog antoge Mange, indtil Ægypternes Monumenter i de nyere Tider bleve os rigtig bekjendte, at deres og Grækernes Kunst intet havde tilfælles med hinanden. Saaledes maa jeg og bemærke, at en forholdsmæssig ringe Del af Indiens artistiske Mindesmærker (forsaavidt de have undgaaet Muhamedanernes voldsomme Ødelæggelser) er endnu bekjendt i Europa, og at det sandsynligen er Eftertiden forbeholdt, at faae en nogenledes fuldstændig Kundskab derom, men för kan neppe nogen afgjörende Dom afsiges i den Sag.

104. N. A. Dette Rige kaldes af Forskjellige *Burmhan*, *Birma*, *Barma* eller *Brachma*, indbefatter omtrent 12000 Qvadratmile og 17 Millioner Mennesker, men dets Indre er dog hartad ubekjendt for Europæerne. Til de nyeste Efterretninger om *Bir-*

manerne höre de som findes i *Hiram Cox's Journal of a residence in the Birmham empire*, *London* 1822. Et udförligt Udtog deraf indeholdes i *Ethnographisches Archiv* 17de Binds 1ste Hefte. (Jfr. Anm. 108).

105. N. A. Prof. *Rask* har paa Ceylon nöje undersögt dette Sprog, og han anseer det for vel at være meget gammelt, men dog yngre end Sanskrit, og vistnok nedstammende derfra. Han har fört med sig hertil et stort Antal uudgivne Haandskrifter i Pali og Singalesisk, vedkommende Buddhisternes Tro, Liturgie, Mythologie, Historie m. v., som med Tiden haabes at ville blive benyttede. *Rask* agter at udgive en Udsigt over de nævnte Sprog, saavel som andre i det sydlige Indien (den malabariske Sprogklasse) hvoraf det förste Ark (for de singalesiske Typers Skyld) er trykt i Colombo paa Ceylon. Et Uddrag af de Underretninger man kort för havde om Pali-Sproget og de bag-indiske Dialekter m. m. er ellers meddelt af *Vater* i Værket: *Proben deutscher Volksmundarten*, *Sprachforschungen und Samlungen*, *besonders über Ostindien &c.*, 1816, i Artikelen *Ueber die Sprachen und Literatur der indo-chinesischen Völker*, S. 195 o. f., tildels efter *Leyden on the language and literature of the Indo-Chinese Nations* i As. Res. X, 285 o. f., samt *Buchanan* o. fl.

106. Engelske Lærde, som i For-Indien have sammenlignet de halvvilde Bjergboers Sprog med de civiliserede Inders, have neppe fundet et eneste Ord lignende og ensbetydende med disses, hvis Dialekter alle synes at nedstamme, i större eller mindre Grad, fra Sanskrit.

Nyt Tillæg. Prof. *Rask* fremsætter (i sit förommeldte Haandskrift om Zendskrifternes Oprindelse) fölgende særdeles mærkværdige Mening om de

indiske Sprogs Herkomst: De indiske Aborigines bestode formodentlig af Teluger, Tamuler, Canareser og Malabarer, som bleve undertvungne af fremmede Erobrerfolk, der indtrængte fra Vest- eller Nordvest-Kanten, og medförte Sanskritsproget, hvorfra Hindostans nuværende samtlige Dialekter (med Indbegreb af Guzerati og Mahratti) paa en eller anden Maade nedstamme. Hine Ur-Indvaanere ere nu fortrængte til Halvöens sydligste og östligste Kyster. Levninger af Tamulisk o. s. v. findes i de nordlige Dialekter. — Ved sit Ophold i Trankebar havde Hr. Pastor *Fuglsang* fundet mange synderlige Ligheder mellem det tamuliske og det danske Sprog, hvorom han har skrevet en særegen Afhandling, som endnu ikke er udgivet i Trykken. *A. W. Schlegel* anseer de förommeldte hist og her i Indien adspredte halvvilde Bjergboer for at være dets Aborigines, og at Sanskrit eller det Oldindiske har (naar de undtages) været hele Landets almindelige Sprog, paa den Tid da Grækerne ret begyndte at lære Indien at kjende, og endnu betydelig senere. See hans *Ind. Bibl.* I, 358, 428, 400. Fra en Del af hine Bjergfolk eller og fra udvandrede Pariaer (eller Tschandalaer) synes de i Europa omstrejfende Zigeuner eller Tatere (efter *Grellmanns* Undersögelser) at nedstamme, S. 427. Jfr. endvidere *Fr. Irwin on the similitude between the Gipsy and the Hindostanee language* i *Transactions of the lit. Soc. of Bombay* I, 53 o. f. I samme Bind meddeles *Briggs* Efterretning om *Bunjaraerne* og *Macmurdo's* om *Katti'erne* (i *Kattiwar* eller *Guzerat*) tvende indiske Folkeslag, som regjeres af forskjellige Hövdinger af Rajput- eller Kshetria-Stammen, samt etslags Barder (eller Skjalde) som kaldes Bhatter. Kattierne have för boet ved Bred-

derne af Indus; de siges at være sande Hinduer, og dyrke Siva eller *Maha-Deo;* dog ligne de meget mere Oldtidens Skandinaver. Nogle ere endog af athletisk Störrelse, have lyse Haar og blaa Øjne (ligesom adskillige nordlige indiske Fjeldboer) o. s. v. I det Hele ere de et krigersk Folk, spise Kjödet af Faar, Gjeder og Vildsviin o. s. v. Jfr. *Macmurdos* fortsatte Efterretninger om Nabofolkene i Cutch og til Floden Indus, i s. Selsk. Skrifter II, 204.

107. See *Asiat. Res.* V. 40, VI, 455 o. f. *Elphinstones Geschichte der Engl. Gesandtschaft an den Hof von Kabul*, 1808, *übers. von Rühs*, 1ster *Band* (*Weimar* 1817) S. 242 og 500. Bactra ansees af Mange som det ældste Hovedsæde for Indiens og Persiens Cultus og Cultur; jfr. *Hyde de veterum Persarum, Parthorum & Medorum Religionis historia* Ed. 2 (Oxon 1760, 4) pag. 28, 130, 426, 524, og *Heerens Ideen* &c. l. c. 1 Th. S. 316, 465.

Nyt Tillæg. Först efter at alt det ovenstaaende var skrevet, har jeg gjennemlæst *Ritters Erdkunde* (1-2 Del) og *Vorh. der europ. Völkergesch.* (s. Anm. 16, 69), hvori den berömte Forfatter med stor Udförlighed har sögt at vise, at Buddhalæren er en af Asiens og hele Verdens ældste Religioner, men har dog undergaaet adskillige Forandringer, der synes at kunne henföres til tre Perioder, nemlig 1) Ren Monotheisme; forskjellige Brudstykker af denne Lære, f. Ex. Dogmaet om Syndfloden, ere opbevarede for os ved Hinduers, Persers og Hebræers ældste Skrifter. 2) Den mellemste Periode, som begynder for os med de förste historiske Underretninger om den indiske Cultus, ved *Alexander* den Stores Ledsagere, da allerede *Samanæer* (Samaner, Schamaner) og *Brachmaner* staae ved Siden af hinanden, ligesom

Budier og Mager, efter *Herodots* Beretning, i de baktriske Lande. I dette Tidsrum overgaaer den renere Tro til Idolers Dyrkelse, medens brahmansk og zoroastrisk Visdom fremblomstrer i deres Nærhed. 3) Det sidste Tidslöb kan antages at begynde omtrent ved Christi Födsel, da Manichæers, Arrianers og græsk-philosophiske Sætninger blandedes med Buddhalæren og gave den en ny Skikkelse. Buddhisterne uddreves allerede i den mörke Oldtid fra Indien og Iran (det medisk-persiske Rige) til de mod Østen og Norden liggende Lande (*Tschin* og *Turan*) hvorfra de atter udbredtes, mest som Handelsfolk eller hierarkisk regjerede Stammer, til forskjellige af Vestasiens og Europas Lande. Med Buddhas Navn betegnedes saaledes hele Kaster, Slægter, Stænder eller Folkeslag i meget forskjellige Egne, som *Budier* i Medien, *Budiner* i Skythien, *Butader* o. fl. i Attika, *Botachider* i Arkadien, *Butakider* paa Naxos, i Karien og paa Sicilien. Efter ham kaldtes *Bodona* (elles *Dodona*) og mange andre, (mest hellige) Steder i Grækenland o. s. v., ligesom han paa den anden Side er Slavernes *Vodher (Woda?)*, Germanernes *Wodan*, Skandinavernes *Odin* m. m. Nogle af *Ritters* etymologiske Forklaringer ere vel aabenbare forfejlede, men ikke desmindre ligger der meget nyt, sindrigt og sandt i hans hertil hörende möjsommelige Undersögelser og deres Resultater, om hvilke jeg ellers maa henvise til hine vidtlöftige Værker, hvis Fortsættelse (over Europa) den lærde Verden begjærlig seer i Möde. Jeg haaber endnu at kunne benytte den ved Hovedfremstillingen af Mytherne om den nordiske *Odin*, sammenlignet med Asiaternes *Boda* eller *Buddha*. Jfr. Anm. 95. Paa den anden Side ere *A. W. Schlegels* hertilhörende

Yttringer og Löfte om en nöjagtig Prövelse af *Ritters* Meninger (i Ind. Bibl. 1823, I, 414 o. f.) ikke mindre mærkværdige, saa at disse tvende udmærkede Lærdes hinanden mödende Forskninger nu synes at love klarere Oplysninger over denne saare vigtige, men dunkle og stridige Post i Menneskehedens Historie.

108. See især *Francis Buchanan (on the religion and literature of the Burmas) As. Res.* Vol. VI, 163.

109. Odin kaldes i *Grimnersmaal* (Str. 45) *Þekkr (Thekkur)* ɔ: behagelig yndet. See *Edda ant.* I, 61. 706, min danske Oversættelse I, 184, IV. 283. *Thakur (Thekur)* er i selve Indien et af *Buddhas* Navne. *Asiatic Researches* X, 129, 130.

110. *Buchanan* l. c. pag. 258. Jfr. *Görres* l. c. II, 580.

111. See især fölgende Afhandlinger i *Asiatic Researches: Mahony on Singala or Ceylon and the doctrines of Boodda* VII, 32; *Joinville on the relig. and manners of the people of Ceylon*, VII, 397; jfr. *Remarks on some antiquities on the West- and South-Coasts of Ceylon*, VI, 426 sq.; *Harrington Remarks on Ceylon* VIII, 529, samt endvidere, om Ceylons Buddhister overhoved, *Heeren* l. c. 2 Th. S. 435, 437, it. 454.

Nyt Tillæg. Om Ceylons Forfatning, Religion m. m. har jeg endvidere gjennemseet fölgende Værker: *Robert Knox Historical relation of the island of Ceylon, London* (först 1681) 1817, 4. *Philaleths History of Ceylon*, 1817, 4. (for en stor Del uddraget af Nederlænderen *Valentyne's* yderst sjeldne og kostbare Værk *Keurlyke Beschryving van Choromandel &c., Amsterdam* 1726, i 5 Foliobind med nogle Hundrede Kobbere). *John Davy Account of the interior of Ceylon &c., London* 1821. 4. Denne mærk-

værdige Øe er nu (siden 1815, eller efter et dæmpet Opröг 1818) fuldkommen underkastet Storbritanniens Krone. For Danske har den i flere Henseender historisk Mærkværdighed, og sidst tillige for vor Literatur, da Prof. *Rask* opholdt sig der i Aaret 1822, og reducerede det singalesiske Alphabets Characterer til latinske, som nu indföres der i Skolerne. Saaledes udbredes Culturen, der för udvandrede fra Østen (hvor den nu synes at være svækket eller standset ved höj Alderdom) atter fra Vesten til sine förste Plantesteder, maaske til et nyt Kredslöb paa vor urolige Planet!

112. See *Görres* l. c. I, 149 sq. *Kleuker Asiat. Abhandl.* II, 49.

Nyt Tillæg. De nyeste og tilforladeligste Efterretninger om dette lidet bekjendte Øerige indeholdes i fölgende særdeles interessante Værk: *Begebenheiten des Kais. Russ. Marine-Capitains Golownin in der Gefangenschaft bei den Japanern in den Jahren* 1811, 1812 *und* 1813, *nebst seinen Bemerkungen über das Japanische Reich und Volk, und einem Anhange des Capt. Rikard, aus dem Russischen übersetzt von Dr. C. J. Schultz,* 2 *Theile*, Leipzig 1817-18. Forfatteren forsvarer Japaneserne, med ædel Varme, for de mod dem af Munkeraseriet udbredte usandfærdige og skammelige Beskyldninger. Han viser at de spansk-portugisiske Katholiker, ved deres landsforræderiske og fanatiske Machinationer, beredte alle Kristne en evig Forvisning fra Japan (som de maaske agtede at behandle paa en lignende Maade som de sydamerikanske o. fl. Riger) hvorfor de kun have kunnet sögt at hævne sig ved giftig Bagvaskelse. Skulde vel ikke den samme Aand kunne spores i Middelalderens Munkeberetninger om Skandinaver og andre Folk, me-

dens de endnu hyldede den hedenske Tro og sögte at forsvare deres Selvstændighed mod Pavedömmets Indflydelse? — Med Hensyn til vort særegne Formaal bemærker jeg her, at *Golownin* beretter (II, 10) det ham meddeelte i Japan almindelige Sagn: at *i de ældste Tider var hele Jorden bedækket med Vand* i en Række af utallige Aar, indtil den almægtige Skaber *Tenko-Sama* (Himlens Behersker) gav den ældste af sine Sönner, *Kami*, Tilladelse til at danne og befolke den. *Kami* skabte Øen *Niphon* (Japans störste Øeland) den ypperste paa Jorden; Guds övrige Börn fulgte hans Exempel og skabte andre Lande o. s. v. Japaneserne ansee sig for at være af samme Folkestamme som *Kurilerne* (der atter ere beslægtede med Sagaliens Beboere) hvilket *Golownin* ogsaa fandt bekræftet ved Lighed i Sprog, Ansigtstræk, Love, Sæder og Skikke. Derimod tilstaa de at have havt meget Samqvem med Chineserne, hvoraf en stor Deel forbleve i Landet, dog mest som Krigsfanger; samt at indiske Udvandrere have anlagt Kolonier i Japan, som medbragte den der nu herskende Religion, der ogsaa synes at være en omdannet Brahmanisme (II, 13). Ellers er Folket delt i adskillige (i det mindste fire) religiöse Hovedsekter, hvoraf en foregives at være Landets oprindelige, hvis Hoved *Kin-Rey* eller den geistlige Keiser især ansees for at være; den anden indbragt fra Indien, den tredie fra China, og den fjerde (uvist hvorfra) hylder en ren Sabæisme, som atter har frembragt en Sekt af Ilddyrkere (II, 32, 35). *Kämpfers* og Fleres ældre Beretninger synes at vise, at *Buddhas* eller Xakas Tro (kaldet *Budsdo*) som skal være indkommet fra Siam eller China, har særdeles mange Tilhængere i Japan. — *Almindelig Historie over Reiser til Lands og Vands*, 15de B.,

Khavn. 1760, 4, S. 187. (S. 175 o. f.) meddeler forskjellige Efterretninger om tre japanske Hovedsekter.

113. *Görres* l. c. I, 62. *Bayer Museum Sinicum (Petropoli* 1730) *Tom.* 2, p. 261. *Allgem. Weltgesch.* I, 75. *Bastholm Hist. philos. Unders.* S. 275 sq. it. 436 sq.

N. A. Blandt de nyeste og tilforladeligste Efterretninger om Chinesernes Religion, ere de som meddeles af *Abel Remusat* i hans Fortale og Anmærkninger til *Livre des recompenses & des peines, traduit du Chinois, A Paris* 1816. Efter dem ansees kun de tre nævnte Religioner: *Taotses*, *Fo's* og *Confü-tses* (inddeelte i 9 Sekter) for sande og tilladelige i China. *Fo's* Tilhængere ere upaatvivlelige Buddhister (Samanæer eller Schamaner, Chines. *Schamen, Sjamen)* noget forskjellige fra de egentlige Lamadyrkere; blandt dem har der dannet sig en hemmelig og forbuden Sekt, som kalder sig efter den hvide Vandlillie, og som beskyldes for at ville omstyrte al Regjering (efter de der fulgte despotiske Principer) samt kan betragtes som Asiens Jakobinere. Jfr. *Journal of the proceedings of the late embassy to China, by Henry Ellis, London* 1817, og *Millne's Retrospect*, *Malacca* 1820, fortydskede uddragsvis i *Ethnogr. Archiv* 2det og 20de Bind. I sidstmeldte Bind af dette Tidsskrift (1823) findes et oversat Uddrag af en engelsk Superkargo *Rey's* Dagbog over hans Ophold i China, i Aarene 1819 og 1820 efter et Skibbrud paa Øen *Hainan*, og paa en Vandring derfra til Canton, hvor man finder de mest paafaldende Efterretninger om Landets almene Sikkerhed og ypperlige Kultur; i förste Post giver Forfatteren China et afgjort Fortrin for Storbritannien,

i den anden sætter han det ved Siden af selve Engelland, hvis Jordbund man dog anseer for at være den mest dyrkede blandt alle Europas Lande. Ret nylig har *Klaproth* (i *Asia polyglotta*, 1823) taget den gamle chinesiske Historie i Forsvar, som særdeles paalidelig og ypperlig; dens Tidsregning skal stemme overens med den indiske og samaritanske, med Hensyn til Syndfloden o. s. v. (S. 8, 46, jfr. 41). *Link* (*Urwelt* I, 152, 162) antager det chinesiske Sprog for at være Verdens ældste og Ursproget nærmest, men Sanskrit derimod for det ældste og fuldkomneste blandt vor Menneskestammes Tungemaal. Chinesernes oprindelig hieroglyphiske, af mangfoldige Ordtegn sammensatte Skrift (ogsaa udbredt til Japan) m. m., har givet flere Lærde, f. Ex. *de Guignes*, Anledning til at paastaa deres nære Forvandtskab med de gamle Ægypter. Dette er vel neppe rigtigt, men dog lader deres Kultur til at være ældgammel, endskjönt den tildels er indvandret fra Nabolandet Indien. Efter *Y-King* antage Chineserne *Lys* (Ild) og *Vand* som alle Tings Grundprinciper; Lyset frembragt af det Væsen, som ej har nogen Skikkelse, var ældre end Vandet. Jfr. §. 3, o. f., samt *Bastholm* l. c. S. 476 o. f. Disse Principer svare vel til dem, som ellers kaldes *Yang*, *Jang* (den avlende Æther — Faderen — Himlen) samt *Ym*, *Yn*, *Yin* (Chaos, Materien — Møderen — Jorden) som de ellers udtrykke sig, efter hvad vi nærmere skulle udvikle i det Fölgende. Ellers hædre Chineserne *Ild* og *Vand* med stor Ærbödighed, som dem der nære alle levende Væsener og udgjöre Grundvolden for deres Tilværelse; derfor skulle de dem bestyrende Aander dyrkes ved *Arner* (eller Altre) samt ved *Kilder* eller Brönde (*Remusat* l. c. S.

65). Saaledes synes kosmogoniske og physiske, samt tillige virkelig religiöse Ideer, at ligge til Grund for den her ommeldte, over hele Verden udbredte Elementardyrkelse, som Europæerne udskrige for den raaeste og dummeste Feticisme.

114. *Görres* l. c. S. 157. *Wagner* l. c. 185, 187 sq. *Pallas Reise im Russischen Reich*, 1 Th. S. 334. Om den lamaiske Religion blandt Mongoler og Kalmuker (indfört blandt de förstnævnte af Erobreren *Dshingischan* omtrent 1219) giver *Klaproth* en udförlig Underretning i hans *Reise in den Kaukasus* &c. I, 163 o. f. Jfr. *Bergmanns Wanderungen unter den Kalmukken*, samt (hvad denne Troes nærværende Hovedsæde angaaer) *Palmblads Tibet* (i det svenske Tidsskrift *Hermes* 1ste Hefte, 1821).

115. N. A. Af den förste Mening er Forfatteren til *Menneskeslægtens almindelige Charakteristik*, oversat ved *Boeck* o. fl. Khavn 1803, 1 B. S. 470. Af den anden: *Bastholm* i *Hist. phil. Unders.* S. 403, 404.

116. See *Menneskeslægtens almindel. Karakteristik* 1ste Bind S. 470 o. f. *Bastholm hist. Efterr. til Kundskab om Mennesket i dets vilde og raae Tilstand*, 4 D. S. 253 o. f. *Pallas Reise im Russ. Reich*, 1 og 2 Th. *Georgi's Reisebemerk. im Russ. Reich* 1–2 Th. 1775 Om de indiske Schamaners Lære see *Basth. Hist. phil. Unders.* S. 393. Det er dog egentlig Buddhisterne som han giver dette Navn, efter Indernes Talebrug. Om Forbindelsen mellem begge Hovedsekter efter et Grundsystem, see *Görres* I, 192, 201 sq. o. fl. St.

117. *Bastholms Efterretninger &c.* 4 D. S. 209 o. f.

118. See endvidere om disse nu for det meste af Kristendommen fortrængte Religioner og deres overtroiske Levninger: α) *Kildal om Lappernes Tro i Scand. Selskabs Skrifter*, 1807, 2det B. *Jessens Afh. om de norske Finners og Lappers hedenske Religion* S. 8, 11-12. *Högströms Beskrivelse over det svenske Lapland m. m. Khavn.* 1748, S. 500 sq. β) *Ganan-ders Mythologia Fennica, Abo* 1789. *Rühs's Finnland und seine Bewohner, Leipzig* 1809, S. 22 o. f.

Nyt Tillæg. Adskilligt henhörende til Finnernes gamle Mythologie findes i en Samling af deres Folkesange, udgivet med tydsk Oversættelse af *Dr. H. R. v. Schröter*, under Titel af: *Finnische Runen, Upsala* 1809.

119. Denne Gisning er för fremsat af Andre i Anledning af visse oldnordiske Ord i det Grönlandske.

120. See især Professor *Rasks* Undersögelse om det gamle nordiske eller islandske Sprogs Oprindelse, Khavn. 1818, S. 116 sq., hvor den saare rimelige Mening antages, at Grönlænderne ere (ligesom Eskimoerne, deres Brödre i Amerika) komne fra Nordasien, og have engang hört til den finske Hovedstamme. Den samme Gisning er og för bleven yttret (i Henseende til Grönlænderes og Tungusers Slægtskab) af *Andersen* i hans *Efterretninger om Grönland*, dansk Overs. S. 234. At den eskimoiske Folkestamme er udbredt over særdeles vidtlöftige Strækninger af det nordlige Asien og Amerika, fra de kurilske Øer til Baffinsbugten med de forskjellige Stammers Overensstemmelse i Sprog, Sæder, Tro og Tænkemaade, er tilstrækkelig vist ved de nyeste Rejseiagttagelser af *Wormskjold, Parry, Scoresby* o. fl.

121. See *Hans Egedes Relation* og *Paul Egedes Efterretninger om Grönland*, it. *Cranz Beskr. over Grönland*, fordansket 1774, S. 270 sq., og *Saaby Bruchstücke eines Tagebuches in Grönland, übers. von Fries, Hamburg und Kopenh.* 1817, S. 141 sq.

122. N. A. Af Capt. *Parrys* sidste Opdagelsesreise i Polarhavene (endt 1823) erfarer man, at de nordligste amerikanske Eskimoer kalde deres Tryllekunstnere Angekokker, ligesom Grönlænderne, hvis Sprog man og, af andre overensstemmende Ord og Benævnelser, maa slutte at de tale.

123. N. A. Slige Meninger ere för blevne fremsatte af Forskjellige. Et Skrift af samme Art er nu udkommet under denne Titel: *Huehuetlapallan, Americas grosse Urstadt in dem Königreiche Gvatimala, neu entdeckt von Capt. Don Antonio del Rio, und als eine phoenicisch-cananäische und carthagische Pflanzstadt erwiesen, von Dr. Paul Felix Cabrera in Neu-Gvatimala, nebst* 17 *grossen Zeichnungen in Steindruck, viele mythologische Figuren, Gruppen und Hieroglyphen aus Amerikas Urzeit enthaltend. Aus dem Englischen des H. Berthoud (London* 1822*). Meiningen* 1823. De i Skriftet beskrevne Rudera, Tegninger og Basreliefer ere særdeles mærkelige. Opdagelsen af disse Ruiner (i Nærheden af Staden *Palenca,* bedækkede af tyk Skov, i en Længde af 7 til 8 Leagues ellr Mile) skete i Aaret 1786; den spanske Regjering i Mexico lod dem vel undersöge, hvorved den herommeldte Beskrivelse blev til, men da den var indgivet, og ingen Skatte af Guld eller Juveler lod til at kunde ventes ved videre Eftersögning, standsede det hele Forehavende. Lykkeligvis blev Indberetningen med nogle dertilhörende Tegninger dog henlagt og gav Anledning til *Cabreras* Afhand-

ling, saa at begge Dele siden endelig (efter den mexikanske Statsomvæltnings Udbrud) kom for Lyset, men de i Original indsendte Oldsager kunde da derimod ikke findes. De ivrige spansk-amerikanske Klerke plejede og (som man seer af Skriftet S. 46) lige indtil Aaret 1691, at lade *Landets mærkelige Oldsager offentlig brænde*, som befordrende skadelig Overtro blandt de Indfödte (dog vel helst for at udrydde al Nationalfölelse og Erindringen om deres Selvstændighed i Hedenolds Dage). Dog hörer man nu (1823) at Hr. *Bullock* fra London har tilkjöbt sig en stor Mængde mexikanske Oldsager, som vare blevne indsluttede i tillukte Gjemmer, lige siden Rigets Erobring af de Spanske. Vi kunne da haabe, at deres Publikation, i Forening med *Humboldts* o. fl. kostelige Underretninger, ville kaste et uventet Lys over Amerikas hidindtil saa lidet bekjendte gamle Mindesmærker.

124. Om Nordmænds og Islænderes Opdagelse af Amerika har *Torfæus* udgivet flere bekjendte Skrifter, især hans *Vinlandia antiqva*, *Havn.* 1705. See ellers *P. E. Müllers Saga-Bibliothek*, I, 193, 291 o. f., samt de der paaberaabte gamle Efterretninger. De fleste af disse ere ellers samlede og udviklede dels af *Wormskiold* i *Skand. Selsk. Skrifter* for 1814, S. 298 o. f., dels i Tidsskriftet *Svea*, af *J. H. Schröder (om Skandinavernes fordna Upptäckts-Resor till Nord-America)* I, 197 o. f.. Jfr. *Athene* I, 196-197. Mærkeligt er det, at vore Forfædre kaldte en Del af Amerika *det store Irland*, og bemærkede, at Indbyggerne talte et Sprog som lignede Irsk — ved de först i vore Dage (siden 1820) fra Nordamerika udspredte Efterretninger: at Britter fra Wales og Skot-

lands Höjlande have der forefundet vilde Stammer som talte et Sprog, der meget lignede Kymrisk og Ersisk (Höjskotters og Irlænderes fælles gamle Sprog); at deres Forfædre för Europæernes Indfald havde boet ved det atlantiske Havt Kyster, men siden udvandret mod Vesten til det Indre af Landet, samt efterhaanden til Bredderne af det stille Hav.

125 .N. A. I flere af de nordamerikanske Stater har man siden Aaret 1810 fundet Begravelseshuler med uforraadnede Lig, hvis Legemsdannelse, Haar og Hudfarve man har befundet at afvige fra de nu bekjendte Indfödtes, men derimod at nærme sig til Sydhavs-Insulanernes (hvis malajiske eller indiske Oprindelse jeg för har berört). De Töjer, hvori Legemerne vare indviklede, vare af en i Amerika, ved Europæernes Indfalds Tider, ellers ubekjendt Beskaffenhed, da de tildels bestode af fint Linned o. s. v. Ogsaa har man i slige Huler fundet Urner og andre kunstige Oldsager, som tydelig vise, at hine gamle uddöde Folk have havt en större Kultur end deres vilde Efterkommere. (*Mitchell Proofs of the former existence of a people in North-America, distinct from the Indians and Europæans*, i *Transactions of the Society of Antiqvaries of Scotland*, Vol. 2 Part I, 1818, p. 59 sq.)

126. *Allgem. Gesch. der Länder und Völker von America*, 1 Th., *Halle* 1752, 4.

127. N. A. *Klaproth* (i hans *Asia polyglotta* 1823, S. 6) antager at Hinduernes Stamfædre rimeligvis have, fra de nordlige Fjeldegne, trængt ind i Indien, og fordrevet derfra de forrige negeragtige Indbyggere til Ceylon og flere Øer. Adskillige andre Forfattere paastaa at der endnu i Indien selv gives

Folk, som röbe en negeragtig Herkomst, men derfor have vi endnu neppe nogen fyldestgjörende Beviser, hvorimod man vel finder slige Mennesker paa adskillige af de indiske Øer, f. Ex. paa *Andaman*-Øerne strax i den bengalske Havbugt; *Haraforas* eller *Alfuras* paa *Mogindano* og flere; *Papua'er* paa *Molukkerne* (samt endvidere i Ny-Guinea o. s. v.)

128. N. A. *Link* har nylig sögt at vise, at alle Jordklodens Beboere nedstammede fra Negre, som enten vare oprundne i det Indre af Afrika eller snarere paa de indiske Øer (jfr. Anm. 127); at denne Stammes, eller de ægte Æthiopers, Kultur var den ældste, skjöndt Bactra og de kaukasiske Bjergegne (hvortil *Hindukusch* og antages at höre) i et senere Tidspunkt bleve Plantesteder for vor Menneskeart og dens höjere Kultur o. s. v. Hin paradoxe Mening forekommer mig dog langt fra ikke at være understöttet med de fornödne Beviser eller Sandsynlighedsgrunde, skjönt denne Forfatter ellers udmærker sig ved Lærdom og Skarpsindighed. (See hans *Urwelt* I, 122 o. f. 172, II, 62, 65, 69, 71, 239, 247, 265, 270, 297).

129. Om Malajernes Sprog, som det mest udbredte af alle, see *la Peirouses Rejse*, 3die Deel, Kiöbenhavn 1801, S. 278. Om dets Slægtskab med Sanskrit og Malajernes Herkomst fra det egentlige Indien, see *Leyden on the language and literature of the Indochinese Nations* i *As. Res.* Vol. 10 (1811); samt *Vaters* Uddrag af denne Afhandling i hans *Proben deutscher Mundarten und andere Sprachforschungen*, *Leipz.* 1816, S. 198-99.

Nyt Tillæg. Om det malajiske Sprog og andre Tungemaal i det indiske Archipelag, har *Crawfurd*

siden (1820) givet betydelige Oplysninger i hans *History* &c. II, 3-120. Hans Undersögelse synes at vise, at disse Øers Ursprog ere af samme Udspring som det store Polynesiske, eller det som har frembragt Sydhavslandenes Dialekter, men forskjelligt fra Sanskrit, som dog i senere Tider har havt en stor Indflydelse paa de indiske Øsprogs Uddannelse, hvortil ogsaa det Arabiske end senere har bidraget o. s. v.

130. N. A. Jevnför Anm. 123, 124, 125. Forskjellige Forfattere have især villet udlede Peruanernes Kultur fra Indien. I det Mexikanske finder man, at en *Votan* er bleven dyrket som Gud, Heros, Stifter af Stat, Kultus og Kalender, kommende derhen fra Østen o. s. v., hvorved man bringes til at tænke paa Europas *Vodan*, *Voden*, *Odin* — Asiaternes *Boda*, *Buddha*, *Fo* o. s. v. — især da de mexikanske Monumenter have en vis paafaldende Lighed med de indisk-buddhistiske. Detaillerede Undersögelser over dette mærkelige Æmne maa være Eftertiden forbeholdte.

131. N. A. Jevnför her foran Anmærkning 128.

Nyt Tillæg
til tredie Afsnit.

I.

Her foran S. 169 har jeg löselig ommeldt den saa kaldte Mahabadske Religion, som nogle have ment at være Verdens ældste, og at have været udbredt over Iraniernes Urstat, der indbefattede Indien, Persien, Chaldæa og flere Lande, stiftet af Propheten *Mahabad*, som civiliserede de forhen vilde Folk, indrettede de 4 Kaster eller Stænder, samt en hierarkisk Regjering, i hvis Spidse han selv stod som Fyrste eller Ypperstepræst. Hans Efterfölgere vare 14 andre Abader eller Propheter, den ene efter den anden; siden herskede flere Fyrstestammer i en lang Række af Aar o. s. v. til *Gil-Shah* eller *Kajumarth*, som ellers efter *Shahnameh* var den förste der beherskede Jorden overhoved, og stiftede det persiske Rige især. Denne mythiske Legende indeholdes, tilligemed andre Efterretninger om *Huschengs* Religion som den ældste Iranske m. m., i et nu berömt Skrift kaldet *Dabistan*, skrevet paa Persisk omtrent midt i det 16de Aarhundrede, ved en os ubekjendt Forfatter, som deri sögte at afhandle og fremstille 12 forskjellige Religionssystemer — formodentlig i Anledning af

den mongolsk-hindostanske Keiser *Akbars* Forehavende at indföre en ny Religion i sine Stater, som da maatte forudsættes at burde indeholde alt det rigtigste og beste af de forhen bekjendte Systemer. [1] *Will. Jones* var vel den förste som gjorde den lærde Verden opmærksom paa dette Skrift og Jezdianernes, Seppasiernes eller Supassiernes deri omhandlede Sekt, hvis Tro og hellige Skrifter han tillagde höj Værdie. *Dabistans* förste hertilhörende Afdeling læstes neppe i Europa för 1789, da den udkom i Calcutta, i engelsk Oversættelse. [2] Dog satte *Joh. Müller*, *Görres* o. fl. stor Tillid til dens Beretninger. Sektens foregivne hellige Skrift blev endelig udgivet i Trykken i Bombay 1818, nnder denne Titel: *The Desatir, or sacred Writings of the ancient Persian Prophets, together with the ancient Persian Version and Commentary of the fifth Sasan, carefully published by Mulla Firuz Bin Kauz, who has subjoined a copious Glossary of the obsolete and technical Persian terms. To which is added an English translation of the Desatir and Commentary. In two Volumes.* Texten (her forsynet med en persisk Oversættelse) udgives for at være skrevet i et særdeles gammelt og for længe siden uddödt Tungemaal. I Indien fandt Bogen ikke nogen gunstig Modtagelse, da mange brittiske Lærde offentlig fordömte den

som et forsætligt Falsknerie (dog 200 Aar gammelt) hvorved Sproget var opdigtet eller fordrejet for at give den et ældgammelt Udseende. [3] *Sylvestre de Sacy* er tildels af samme Mening. *Desatirs* Ægthed har dog nylig i Tydskland fundet en ivrig Forsvarer ved en vidtlöftig Recension, [4] som gaar ud paa at vise at Texten, saaledes som vi nu have den, er forfattet i en gammel baktrisk eller bamiansk Dialekt af *Deri* eller det Ny-Persiske. Ligeledes erkjender *S. de Sacy* Skriftets ældgamle Grund og Ophav, samt Muelighedeu af at dets vigtigste Del kunde være samlet i det 7de Aarhundrede, og *Erskine* troer, at det eller den deri forkyndte Religion, er sammensat af Sofiers (persiske) og Saniasers (indiske) Skrifter og Meninger. [5] Paa denne Grund tager jeg da, i denne almindelige Sammenligning, ogsaa noget Hensyn til den mahabadske Lære, hvoraf Fölgende, i det Hele, er et kort Uddrag:

Desatir antager andre gamle asiatiske Religioners Sætninger om en höjeste Lys- og Ild-Himmel, Alherskerens Residenz; om Gud selv, indhyllet i ætheriske Flammer, hvorfra de menneskelige Sjæle emanere; som Verdens Skaber ved Demiurgen *Behram* o. s. v. Verden selv er en Idee af den Selvstændige, udstraalet fra hans Herligheds Kraft, og alt hvad der er paa Jorden har sit Forbillede i den höjere Sphære. Himlene ere ni i Tallet. Der

er Ild over Firmamentet, Luft under Ilden, Vand under Luften og Jord under Vandet. Verden betragtes som et Menneske, og Mennesket som den mindre Verden. Gud er Alfader, Universets store Aand, der dog især besjæler Himlenes og Himmellegemernes Genier, som omfatte Alt, og virke i deres Egenskaber og Bevægelser. Solen, mægtigst af de skabte Væsener, er Statholder for det höjeste Lys i Legemernes Verden; den udgyder Lyset over Stjernerne, blandt hvilke Planeterne ere de ypperste, og alle bestyres de, ligesom Elementerne og deres forskjellige Phænomener, af mægtige guddommelige Aander. Stjernernes afvexlende Herredömme, over tusindaarige Perioder, fremkalder tilsidst den forudbestemte Slutning af det store Verdensaar og en almindelig Omvæltning i Naturen, som kun et eneste Par af Menneskene skal overleve, og fra dem nedstammer da den Slægt, som befolker den nye Jord. Ellers vender alt tilbage til den gamle Orden. Sjælevandringen antages gjennem forskjellige Legemer; den rensede Sjæl kan stige til de skabte eller endog deu uskabte höjeste Himmels evige Salighed, hvorimod den syndige og urene kan synke til Helvedes Afgrund, hvor den plages i Frost eller Flammer, af giftige Slanger og Drager. [6] Saaledes stemmer dette hele System overens:

1) med Platonikernes, Pythagoræernes og Stoikernes Sætninger;
2) med Vedaernes, Zendavestas og tildels selve Bibelens asiatiske — samt
3) med Eddaernes nordisk omdannede Lære.

Anmærkninger.

1. *Van Kennedy Notice respecting the religion, introduced into India by the Emperor Akbar (Transact. of the liter. Soc. of Bombay, II,* 245*). Akbars* egentlige Hensigt var dog maaske den, at omstyrte alslags Præstevælde, der kunde være i Vejen for hans despotiske Enevælde, men selv at opkaste sig til Ypperstepræst for den nye universelle Religion.

2. Ved *Francis Gladwin* i Skriftet *New Asiatic Miscellanies, consisting of original Essays, Translations and fugitive Pieces.* Derefter affattedes en tydsk Oversættelse ved *F. v. Dalberg*: *Der Dabistan &c., Würzburg* 1817. Jfr. *Görres Asiat. Mythengesch.* I, 188. *Creuzers Symbolik*, 2 Udg., I, 572. *A. W. Schlegel* i *Ind. Bibl.* II, 157. *Palmblad* i *Hermes*, 1 Häfte (*Stockholm* 1821), S. 90 o. f. *Dabistans* Text er ogsaa udgivet paa Tryk i Calcutta 1809, og haves saaledes her paa Universitetets Bibliothek.

3. F. Ex. *W. Erskine on the Authenticity of Dessatir, with Remarks on the Account of the Mahabadi religion, contained in the Dabistan* — i *Transact. of the lit. Soc. of Bombay* (1820) II, 342. Denne Forfatter viser og, at *Mohsan Fani* eller *Scheikh Muhamed Fani*, hvem man ellers har anseet for *Dabi-*

stans Forfatter, neppe har været det, men kun Haandskriftets Ejer, omtrent 1650.

4. I *Heidelberger Jahrbücher der Literatur*, 2det og 3die Hefte for 1823.

5. See hans Recension over *Desatir* i *Journal des Savans* for 1821.

6. *Desatirs* Lære er ingenlunde fremsat paa nogen systematisk Maade. Skriftet er inddeelt i 15 Böger, hvoraf enhver tilskrives en vis Prophet, og som mest indeholde Lovprisninger, samt aandelige Betragtninger og moralske Regler. Hist og her findes Steder, som fremföre eller antyde de her anförte Sætninger, der tillige udvikles nöjere i Kommentarerne. See især Værkets Vol. II, S. 3, 7, 8, 11, 13, 15, 85, 95, 99, 119, 130, 170, 172, 178, 181.

II.

En anden gammel Religionssekt, om hvis Lærdomme vi först for kort siden have faaet en nogenledes fuldstændig Kundskab, ere de saakaldte *Nasaræere*, [1] der ellers have faaet mange andre Benævnelser, som *Galilæere*, *St. Johannes Kristne*, *Mendaiter*, *Sabier* eller *Sabæer o. s. v.* Om de Folkestammer som hylde denne Lære, have vi ikke ret mange Underretninger, men disse ere samlede eller paaviste af *Sylvestre de Sacy*. [2] Deraf erfare vi at Sektens Tilhængere især deles i to Menigheder,

hvoraf den ene (kun 4 til 5000 i Tallet, som kalde sig Syrer) opholder sig i det nærværende *Schat-el-Arab* (det forrige Mesopotamien og Babylonien) ved Stæderne *Bassra*, *Korna* o. s. v. Den anden derimod (paa 13 til 14000 Sjæle) siges at boe i Syrien, i Omegnen af *Latakeh* eller *Laodicæa*, maaske og i visse af Libanons Dale, og i Örkenerne Vesten for Hamath, hvor de kaldes *Nazairier*, *Necerer*, *Ismaili's* eller *Metaueli*. [3] Disse Nasaræenes hellige Skrift er udgivet i den chaldæisk-syriske Text med latinsk Oversættelse, Ord- og Navne-Forklaring m. m. ved den berömte svenske Orientalist *Norberg*, i 5 Qvartbind. [4] Den Codex, som er lagt til Grund for Udgaven, er forvaret paa det kongl. Bibliothek i *Paris*, og menes at være skrevet henved Aaret 1650 e. Chr. F. Af denne meget forvirrede og kjedsommelige Religionsbog (hvorfor andre ældre rimeligvis have ligget til Grund) erfare vi at Nazaræerne ansee Johannes den Döber for Stifter af deres Sekt, som antager nogle Traditioner, der tildels stemme overens med det gamle Testamente, f. Ex. de om Adam og Eva *(Hava)*, som vore förste Forældre, om Noah (*Nu*) og Syndfloden o. fl., hvorimod mange meget afvige derfra. Det hele Skrift aander et uforsonligt Had mod Jöder og Kristne, som beskyldes for det skjændigste Afguderie, Sodomiterie o. s. v; [5] *Kristus* skildres

som en bedragerisk Dæmon, der optraadte paa Jorden for at forföre Menneskekjönnet, ved magiske Mirakler, samt forfalske den sande Tro o. s. v. [6] Gnostikerne og Manichæerne (af hvis Lære adskillige Ideer her synes at forekomme) fordömmes ikke desmindre som Kjættere. Ogsaa Muhamed ommeldes spaadomsvis som en arabisk Röver, og den sidste blandt de falske Propheter, som skal beherske og undertrykke alle Folk. [7] Saaledes ere Sektens Tilhængere naturlige Fjender af Jöder, Kristne og Muhamedanere.

Forsaavidt jeg har formaaet at orientere mig i Nasaræismens Vilderede, hvoraf den lærde Oversætter selv neppe har kunnet finde ud, er jeg af de Tanker at Sekten er stiftet blandt Sabæerne af en Reformator, vel bekjendt med deres syrisk-arabisk-chaldæiske Dogmer, [8] hvilke han dog tildels har aldeles fordrejet, paa den Maade nemlig, at Solen, Planeterne, de tolv Himmeltegn og flere Constellationer, der forhen dyrkedes som Guder, her skildres som Dæmoner, oprörske mod den Höjeste, og sögende at forföre Menneskene til deres Tilbedelse, men Frafald fra den rette Tro. Dog forekomme her paa sine Steder Levninger af de sabæiske Lærdomme om Himmellysenes velgjörende Indflydelse, hvilke Forfatteren da stedse söger at fortolke saaledes, at den i Grunden er forförende og ödelæggende, undtagen

forsaavidt at de nödes til at gjöre got af de höjere Magter. Mange Navne af den gamle sabæiske Mythologie, synes at være opbevarede her, ligesom ogsaa nogle af den Persiske, f. Ex. *Behram* m. fl.

Nasaræerne hylde de gamle österlandske Meninger om den ypperste Gud, som det höjeste *Liv* og *Lys* i *Ajar*, den överste Æther, hvorfra det himmelske Jordan udströmmer. Han kaldes overhoved Liv, og aabenbaredes eller emanerede som et trefoldigt (förste, andet og tredie) Liv eller Guddom. Det höjeste Liv kaldes egentlig *Fira* eller *Ferho*, det förste (fra ham udgaaende) Liv *Nebat*, det andet *Juschamin*, det tredie *Abatur*. Denne tredie Person af Guddommen forlod det ætheriske Lys for at betragte det oprindelige Chaos, men i dets sorte Vande saae han sig selv som i et Speil, og hans Billede blev til en Dæmon, som kaldtes *Fetahil*. Dette chaotiske Væsen, besjælet af Guddommens Blik, men dog Ophav til alt det Onde, skulde, efter dens Befaling, skabe Verden, hvorved ogsaa en stor Del af den blev til, men *Fetahil* forförtes af Mörkets Aand eller Afgrundens qvindelige Ubyre, hvorved Skabelsens rette Gang standsedes, skjönt Planeter og Himmeltegn bleve hin forbudne Forbindelses Frugter. Skabelsen blev fuldbragt af den höjeste Engel *Gabriel* eller *Aebel-Zivo*, men Fetahil blev fængslet i det

yderste Mörke, hvorfra han först befries paa Dommedag. De höjere, fra Guddommen emanerede Æoner og Genier beherske og beskytte Verden mod de onde Aanders Anfald og Efterstræbelser. *Adam* var ogsaa en udödelig Æon, Jordens Herre, til hans Hustru *Hava* forförte ham til Synden, thi derved bleve de og Menneskene overhoved dödelige. Dog betragtes Menneskets Sjæl som en Emanation fra Guddommen, indsluttet i dets Legeme for en Tid. *Johannes* den Döber (*Juhana*, *Jahia*) er Nasaræernes store Prophet, som stiftede deres Menighed ved Daabens Sakrament og forkyndte den sin Lære ved det jordiske *Jordan* i 42 Aar, indtil han foer forklaret til Himmels, ledsaget af Guddommens Sendebud. Naar den rene af ham stiftede Religion er uddöet paa Jorden, vil Menneskeslægten blive ödelagt ved Tvedragt og Krige, paa et eneste Par nær, som blive Stammefædre til en nye Generation. Naar Verdens Undergang nærmer sig skal *Sofo bar Burzan* herske over Jorden, ophöjet paa Fetahils forrige Throne (etslags Gudebjerg i Verdens Midte) og omgivet af Solens, Maanens og Stjernernes Glands, men da skal *den gamle Drage*, fængslet saalænge som Verden har staaet, bryde sine Lænker, samt opsluge de afgudisk dyrkede Planeter og Himmeltegn med alle Dæmoner og Nympher.

Skjönt Nasaræernes hellige Bog, saaledes som vi nu have den, ikke kan være meget gammel, saa er dog deres Troes-System upaatvivleligen bygget paa de ældre Orientalske, og indeholder sandsynligvis mange mærkelige Levninger af et eller flere blandt dem, som vi nu enten slet ikke, eller kun ufuldkommen kjende. Paa Grund heraf er det da, at jeg nu og i det Fölgende tillader mig at sammenstille adskillige nasaræiske Troessætninger og mythiske Traditioner med vore oldnordiske, som ligeledes nedstamme fra de ældste asiatiske Lærebygninger.

Sabæernes *Ferho* svarer da til vor *Surtur* (Persernes *Zervan*, Indernes *Brahm*, de græske Philosophers *Æther-Zeus* o. s. v.); de emanerede trende Hovedguddomme til *Odin*, *Vile* og *Ve*; *Fetahil*, det chaotiske Urvæsen, hvorved Verden dog opstod, til *Ymer* o. s. v. — Efter *Adams Bog*, ligesaavel som Edda, maa Jordens eller Materiens Oprindelse söges i Taageverdenen (bogstavelig vort *Niflheim*) i Underverdenens Vande *(Elivaga)* og Afgrundens sprudlende Dyb *(Hvergemler)*; Fuldendelsen kom dog ovenfra; fra det himmelske *Jordan* (*Urdas* Væld, *Arduisur*, *Uranias Hav* o. s. v.) Med levende Ild og dens Aande (fra Himmelen) skulde Dybets bölgende Masser bringes til at störkne eller fortykkes til Jord. [10] Den underste Afgrund selv beskri-

ves aldeles paa samme Maade som det eddiske Navn *Hvergemler* giver tilkjende. [11] Flere Overensstemmelser i den nasaræiske og eddiske Kosmographie, samt andre Dele af begge Systemer, skal jeg paa sine Steder söge at vise nærmere. Dog maa vi ikke glemme, at den kun kan være partiel, forsaavidt at Nasaræerne, uden Tvivl som en reformeret Sekt, ivrigen have bestræbt sig for at udrydde al egentlig Stjerne- og Elementar-Dyrkelse, som spille en Hovedrolle i Eddalæren, endskjönt denne dog, ved at vise de saaledes dyrkede Guddommes Forgjængelighed, let kunde lede til fuldkommen Antagelse af en saadan Deisme som Vedaerne, samt Zendbögerne og Nasaræernes hellige Skrift forkynde. Deri synes Zendavesta og Adams Bog at ligne hinanden, at de skildre de forhen dyrkede Guder (Diverne eller Deverne) [12] som onde Dæmoner, og deri bleve de tit efterlignede af Kristendommens Forkyndere.

Nasaræerne synes at være forskjellige i deres Troesbekjendelse fra *Druserne* eller Durzerne, et krigersk Folk i Libanons og Kurdistans Bjergegne. De have stedse skjult deres Religionsmeninger og Ritus for Fremmede, hvorfor det er uvist, om de faa Efterretninger vi have derom, [13] ere rigtige; men nu forkynde Tidenderne (1824), at den lærde svenske Præst, Hr. *Berggrén*, har medbragt

deres hellige Skrift, hvorfor rige Britter för skulle have budet store Summer, fra Libanon til Stockholm. Dersom dette kostbare Haandskrift, efter Rygtet, er kommet i Statsminister Greve *Engströms* Bibliothek, saa have vi grundet Aarsag til at haabe dets Udgivelse og Forklaring, som rimeligvis ville blive en sand Vinding for den lærde Verden.

Anmærkninger.

1. Disse *Nasaræere* maa dog formodentlig adskilles fra en *jödisk* Sekt, der er bleven kaldt saaledes, og ligeledes fra en *kristelig*, der regnedes til Hæretikerne, og formodentlig heldede til den gnostiske Lære. Ogsaa nævnes *Nasariah* som en *muhamedansk* Sekt (hvis Stifter var en lærd Digter, der forledte en stor Mængde Mennesker) af Dr. *Leyden* (*As. Res.* XI, 421, 425 *on the Rosheniah Sekt and its founder*). Om de ere forskjellige fra Nosairis i Syrien, kan jeg ikke sige.

2. I *Journal des Savans* 1819, S. 344 o. f.

3. Nogle have troet, at disse ere Levninger af de i Middelalderen saa frygtede og berygtede Assasiner. S. *Ritters Erdkunde* II, 457 og de der paaberaabte Rejsebeskrivere. Derved maa anmærkes, at Ismailis ere vel de samme, der omhandles af Dr. *Leyden* l. c. S. 420 o. f. som en kjættersk, men meget gammel Sekt blandt Muhamedanerne. Deres

Lære ligner meget den som antages af de saakaldte *Roseniahs*, stiftet af den krigerske Sværmer *Bajazid Anzari* i det 16de Aarh. e. Chr. F., men som dog nu kun har faa og lidet bekjendte Tilhængere. Forf. meddeler flere Efterretninger om lignende Sekter. Jfr. *Elphinstone Gesandtsch. Reise nach Kabul* I, 327.

4. Under Titel: *Codex Nasaræus sive Liber Adami &c., Londini Gothorum* T. I-III, med tilhörende *Lexicon & Onomasticon*, 1815-18, 4. Recenseret af *Sylvestre de Sacy* i foranförte lærde Tidsskrift 1819. Den fölgende kortfattede Udsigt over Nasaræernes Lærebygning, har jeg uddraget af *Norbergs* Oversættelse og det til Værket hörende *Onomasticon*, hvorved dog enkelte af Recensentens Bemærkninger ere blevne benyttede.

5. *Adunaj* (*Adonai*, *Adonis &c.*) ɔ: Solen, ogsaa kaldet *Aloko* (*Eloho? Elohim?*) udgives for Jödernes Gud. (*Onomasticon Codicis Nasaræi* 9, 17, 70).

6. See *Onomasticon* pag. 74, 120, under Art. *Jeschu Meschio*, der synderlig nok udgives for en Incarnation af Planeten *Nebu* eller *Mercurius*, sigende sig at være Gud og Guds Sön; at have egentlig hedt *Amunil (Emanuel)* o. s. v.

7. L. c. pag. 88. Heraf see vi at Skriftet i sin nærværende Skikkelse ikke kan være ældre end Kalifatets blomstrende Periode. Dog omtales ellers *Muhamed* og hans Religion kun sjelden, saa det er mueligt at dette Sted er indskudt ved Interpolation.

8. Chaldæerne *(Kaldáji)* lastes som Afgudsdyrkere, samt Ildens og Stjernernes Tilbedere, der forföre Andre til at forlade den sande Tro, ved Tillokkelser af Vellyst, Rigdomme o. s. v. *Cod. Nas.* I, 114.

9. Fra det höjeste Liv udgik ogsaa *Mana* eller *Mano*, Lysets og Herlighedens Konge (maaske oprindelig identisk med det förste Liv) i hvis himmelske Bolig de hedenfarne Saliges Aander skulle nyde det evige Liv. Mærkeligt er det at Menneskets Sjæl ogsaa kaldes *Mano*. Andre Aander, under Lysengelens Herredömme, nævnes *Mani* (ligesom flere Flokke af Genier kaldes efter de höjere dem beherskende Æoner, som *Fira*, *Tira*, *Utra* o. s. v.)

10. *"Qvi a Deo, ubi ipsi placuerat, in mundum caliginis missus, itinere in Tartara suscepto, undantem ejus molem aspergine ignis vivi in orbem terrarum coagularet."* *Onomasticon* l. c. p. 33, it. I, 184. *Admistus ignis vivus medio abysso fuit — spiramentoqve, qvod vivi ignis erat, pulvis excitatus est &c.* Jfr. her foran §. 2-5 incl.

11. See her foran §. 3 og i *Cod. Nasar.* (I, 258) bruges netop fölgende Udtryk: *"Exstiterunt ex fonte aqvæ nigræ, volventis, reverberatæ, spumantis, nec ollis turgentibus, ebullientibus ferventibusque dissimilis."*

12. Muéligen forekommer selv dette Ord eller Navn i Cod. Nasar. See dens *Onomasticon* p. 37 under *Dhaivi* (*Δαιμωνες*). De gave deres Tilhængere jordiske Rigdomme og vellystige Nydelser; men de Ugudelige skulle pines i den anden Verden. De sande Troende skulle derimod, efter den jordiske Död ophöjes til himmelsk Liv.

13. F. Ex. i *Th. Hydes* Skrift *de religione Vett. Persarum &c.* Ed. 2, p. 515 & sq. Efter disse Underretninger kalde Druserne sig Disciple af *Jesus* (*Jezid* — mon ej den persiske *Izid*?) have Præster, men ingen Templer; drikke megen Vin (som de kalde Christi Blod) med mange Ceremonier; tilbede Gud ved Solens Opgang, vendte mod Østen; tro

paa Sjælevandringen o. s. v. *Ritter* mener at Drusernes Tro er sammensat af ældgammel Afgudsdyrkelse, samt Muhamedanernes og den græske Kirkes Kultus (*Erdkunde* II, 441).

III.

I de foregaaende Tillægsparagrapher have vi betragtet tvende asiatiske Sekter, som foregives at være af meget höj Alder, men som dog endnu er meget tvivlsom; i det mindste kunne ikke deres Religionsböger være af de angivne Forfattere (som *Mahabad*, den förste Prophet eller Konge — eller en af Æonerne o. s. v.) Dette er ikke Tilfældet med den Sekt, eller dens hellige Böger, som jeg nu korteligen vil omhandle, — *Sikherne* nemlig. Jeg har nævnt dem her foran S. 124 som en indisk Menighed. der hylder en deistisk Tro. Er den end forholdsmæssig ny, mod de andre som jeg her har omhandlet eller opregnet, saa troer jeg dog at burde tage den med, som et mærkværdigt Led i de asiatiske Religioners over hele den gamle Verden udbredte Kjede, og det især af tvende Aarsager. De nyeste Begivenheder synes nemlig at bebude, at Sikherne i Fremtiden ville have en stor Indflydelse paa de forhen mægtige Nabofolks og deres vidtlöftige

Landes Skjæbne, hvorved tillige en stor Forandring i Tro og Tænkemaade kunde udvirkes [1] — og for det andet viser Sikhernes Historie ret tydeligen hvorledes *den fredeligste Religion* kunde overgaa til *den mest krigeriske*, saa at vi, naar vi ret betragte de Forandringer, som den og dens Tilhængere i kort Tid have undergaaet, ingenlunde kunne antage nogen Umuelighed ved den indisk-buddhistiske Troes lignende Forvandling til den gothisk-odinske [2] (i en langt længere Tid og paa en saare vidtlöftig og farefuld Folkevandring).

De udförligste og paalideligste Efterretninger om Sikherne have vi af *Georg Forster*, som i Aarene 1783 og 1784 rejste gjennem de af dem besatte Lande, [3] og af *John Malcolm*, der tjente som Officer i den brittiske Armee, som under Lord *Lake's* Anförsel faldt ind i *Pendsjab* i Aaret 1805 for at forfölge *Holkar*, Mahratternes flygtende Overhoved. [4] *Malcolm* sögte da at gjöre sig bekjendt med Sikhernes Historie, Tilstand og Troeslære, hvori han ogsaa siden blev understöttet af adskillige kyndige Mænd, især den berömte Dr. *Leyden*. Han publicerede sine, saaledes fortsatte Undersögelser i Aaret 1810. Af disse Mænds (med hinanden jevnförte) Skrifter, er for det meste det Fölgende uddraget, hvortil jeg dog har föjet nogle nyere Efterretninger, öste af andre Kilder.

Nanak, som siftede Sikhernes Sekt, var en Hindu eller hedensk Inder af Khetriernes Kaste, födt i Byen *Talwandi* eller *Rayapur*, (hvor hans Födselsfest aarlig helligholdes) i Provindsen *Lahore*, i Aaret 1469. Fra sin tidligste Ungdom af blev han vant til Fakirers eller muhamedanske og indiske Betlermunkes Selskab, [5] antog en Del af deres Grundsætninger, og opoffrede sig, saavidt mueligt, til Andagtsövelser og Barmhjertighedsgjerninger. Legenden fortæller meget om den Mishandling han derfor maatte udstaa af sin egennyttige Fader, de Mirakler der forkyndte hans tilkommende Hellighed som Guds Prophet m. v., til han med Et forlod al Handel og verdslige Forretninger, da han pludselig styrtede sig ned i en Dam, hvor han opholdt sig i samfulde tre Dage, og foregives der at være bleven undervist af Propheten *Elias* (hvem Muhamedanerne kalde *Khizzer*) i al himmelsk og jordisk Visdom. Andre fortælle at Gud selv var hans umiddelbare Lærer; at han i levende Live blev for en kort Tid optaget til Himmelen o. s. v.

Nu tiltraadte *Nanak* sit höje Læreembede; som han mente at være sig overdraget af Gud selv, og vandrede omkring i Landet i en Fakirs ydmyge Skikkelse, for at grundfæste og udbrede en ny Menighed. En sand Religiösitet og de beste Hensigter synes virkelig at have

besjælet denne overordentlige Mand. Han opoffrede alle jordiske Fordele for at reformere de i hans Fædreland mest udbredte Religionssystemer, det Brahmanske og det Muhamedanske, til en renere og mere velgjörende Deisme, der svarede til begges oprindelige Grundlæg. *Nanak* var daglig Vidne til de mongolske Muhamedaneres og deres til samme Tro omvendte indiske Underhavendes pinlige Foragt og voldsomme Mishandlinger, mod deres saakaldte hedenske eller vantroende Undersaatter, og de Undertryktes hemmelig ulmende, men ikke mindre bittre, Religionshad mod hine indtrængte og intolerante Magthavere. Han sögte da at overtale begge Sekter til en broderlig Forening ved en fælles Erkjendelse af den höjeste Gud, og Afskaffelse af de Lærdomme og Skikke som mest bidroge til hine Troesbekjendelsers indbyrdes Had. Saaledes forböd han Enkers Selvopbrændelse, samt Afguders eller Billeders Dyrkelse, hvorfor Muhamedanerne have en uovervindelig Afsky; af samme Aarsag sögte han at afskaffe den blandt de hedenske Inders lavere Kaster herskende Lyst til Fleskespiser, hvorimod han ogsaa skildrede Köers Drab og Oxekjöds Spisning (hvormed Muhamedanere og Europæere mest forarge de Indfödte) som en ugudelig Synd. — Ellers forkyndte han og hans Disciple deres Lære blot ved mild Overtalelse, ligesom den

og i det Hele anbefalede en ren Tilbedelse af den sande Gud, et dydigt Forhold og Fred med alle Mennesker. Fornuften var det eneste Harnisk, Guds Ord det eneste Vaaben som han anbefalede sine Lærlinge. Han billigede Vedaernes og Koranens Lære, forsaavidt de antage Guds Enhed og Enevælde. Saaledes sögte han at forene Landets tvende store, indbyrdes stridige og fjendske Religionspartier til en eneste deistisk Menighed. [6] Dog fordömte han ikke Hinduernes mythiske Legender om de forskjellige af dem dyrkede Guddomme, og tillod al Agtelse for dem, naar kun ikke deres Billeder tilbades eller den almægtige og höjeste Guds Erkjendelse forkastedes; fra samme Synspunkt betragtede han ogsaa Muhamedanernes Legender. Ved denne Fremgangsmaade erhvervede *Nanak* sig en stor Höjagtelse blandt begge Menigheder, endog af den indisk-mongolske Kejser *Baber*, hvis Naadesbevisninger han dog aldeles nægtede at modtage, da han kun ansaa Gud selv som sin Forsörger og Belönner. Hans Tilhængeres Tal voxte daglig ved Overgang til hans Troesbekjendelse; men da han ej antog nogen væsentlig Forskjel blandt Kasterne i aandelig Henseende, fordi alle gode Mennesker vare lige for Gud, saa rejste Brahmanerne og de indiske Sekters Munke eller Eremiter sig mod hans nye Lære, samt opvakte heftige Forfölgelser

mod ham og hans Disciple, men uden synderlig Fremgang. De siges at have villet forfærde ham med magiske Gjöglerier, men da de fordrede Mirakler til hans Sendelses Bekræftelse, svarede han blot: "Jeg har intet sligt at vise som I behöver at betragte. [7] En hellig Lærer har intet Forsvar uden sin Læres Sandhed; Verden kan forandres, men Skaberen selv er uforanderlig." Disse Ords Kraft var stærk nok til at slaa hans Forfölgere og de böjede sig for den ydmyge *Nanak*, der beskyttedes af den Allerhöjeste. *Nanak* tilbragte det meste af sit Liv paa Vandringer gjennem *Hindostan*, *Pendsjab* og *Multan* (nogle ville endog til Persien og Arabien) til sin Læres Udbredelse. Han döde 1539, 70 Aar gammel, i *Dayra* eller *Kirtipur*, ved Floden *Ravi's* Bredder, hvor et Stykke af hans Klædning gjemmes i Templet som en hellig Reliqvie og besöges flittig, især paa hans Dödsdag, af andægtige Pillegrime. Nuomstunder tilbede Sikherne *Nanak* som deres Frelser og Mægler hos den Höjeste, ja ansee ham endog (efter *Forsters* Beretning) for Gud selv, som havde aabenbaret sig paa Jorden i menneskelig Skikkelse. Dog strider dette imod *Nanaks* egen rene og simple Lære.

Nanak efterlod to Sönner, hvoraf den ene, *Srikand*, trak sig tilbage fra Verden som ascetisk Eneboer, efter at være bleven Stam-

fader til en talrig Slægt, kaldet *Nanaks* Börn, som endnu fölge deres Patriarks fredelige [8] Lære. Dog udnævnte *Nanak* ej nogen af sine Sönner, men en anden af sine Disciple *Lehana*, almindelig kaldet *Angad*, til Overhoved for sin ny Sekt. *Angad* forkyndte *Nanaks* uforfalskede Tro og döde i Aaret efter Chr. F. 1552. *Amera Das* blev hans Efterfölger, omvendte en stor Mængde Mennesker, og var den förste blandt Sikhernes Lærere, som tilvendte sig nogen verdslig Höjhed eller Magt, i den af ham byggede By *Kusjurawal*. Han döde 1574. Hans Svigersön *Ram Das* (död 1581) fulgte efter ham som Ypperstepræst og verdslig Hövding, men var dog den hindostanske Regjering undergiven. Han forberedte Sikhernes tilkommende politiske Uafhængighed, da han lagde Grunden til de vigtigste dertil hörende Indretninger i Staden *Schak (Chak)* eller *Rampur*, som siden har faaet Navn af en ved ham anlagt og indviet hellig Dam, kaldet *Amritsar* eller Udödeligheds Sö. [9] Hans Sön og Efterfölger, *Arjun* eller *Arjunmal*, var den förste der samlede *Nanaks*, *Angads* og *Ram Das's* gudelige og historiske Skrifter i en eneste Bog kaldet *Adi Granth* (ɔ: den förste eller ypperste Bog) hvortil han selv föjede nogle Forklaringer og Tillæg, som siden bleve fortsatte af 13 andre Personer, [10] og denne Samling ansees nu som den ældste og

vigtigste Deel af Sikhernes Bibel, og kan forsaavidt sammenlignes med vores gamle Testamente. *Arjun* sögte at formaae Sikherne til Antagelsen af denne hellige Skrift, og derved at forene dem til en nöje forbunden Menighed, men han blev en Martyr for sit Forehavende, da Brahmanerne anklagede ham for de muhamedanske Herskere, der fængslede ham som en Oprörer, og enten lode ham henrette eller forsmægte i Elendighed og Lænker, til hans Död som indtraf i Aaret 1606.

Denne Begivenhed gav de fleste Sikhers hele Leve- og Læremaade en anden Retning. *Arjuns* Sön *Har Govind* troede sig opfordret til at hævne sin Faders Mord, og tillige at redde sine undertrykte Troesforvandte fra Islamismens grusomme Forfölgelser. *Har Govind* optraadte vel som Sikhernes Guru (Lærer eller Ypperstepræst), men tillige som Samfundets Overhoved og Hærförer. Denne martialske Præst overbeviste sin Menighed om Nödvendigheden af Selvforsvar og Nödværges fuldkomne Lovmæssighed, samt forsamlede en Mængde Proselyter under sine Faner. Derved tog han klogeligen Hensyn til de mange hedenske Inder, som for at föje Herskerne, eller af Frygt for deres Overmagt, vare blevne Muhamedanere, hvorfor han ligefrem tillod sine Tilhængere at spise Kjöd af alslags Dyr, med Undtagelse af Koen allene. Især anbefalede

han de af *Nanak* forbudne Fleskespiser, for ret at trodse Muhamedanerne, saa at deres Nydelse nu blev et Kjendetegn for en rettroende *Sikh* (ligesom den er det i *Georgien* for en ægte Kristen). Stærke Drikke bleve endvidere tilladte Sikherne, ligesaa vel som Opium og Bhang, men Brugen af Tobak blev dem derimod forbuden. Det lykkedes *Har Govind*, ved Hjelp af tappre og enthusiastiske Krigere, at hævde Sikhernes Uafhængighed i hans lille Stat, til hans Dödsaar 1644. I *Aureng Zebs* Tid havde deres verdslige Magt dog kun lidet at betyde, især da flere Prætendenter sloges indbyrdes om Herre- og Præstedömmet. En af dem, *Tegh Behadur*, blev henrettet efter Stormogulens Befaling, men dette havde den samme, ja end stærkere Virkning, end *Arjuns* Drab. Den Dræbtes Sön, *Govind den anden*, (bekjendt under Navn af *Guru Govind*) vækkede Sikherne paa ny til en voldsom Opstand; de maatte nu sværge Muhamedanerne en evig Fejde, hvorved han indprentede dem den faste Overbevisning, at Troens og Frihedens modige Forsvar, med væbnet Haand, maatte for dem være den eneste Vej til sand Lykke, saavel i denne som og i den anden Verden. Ved slige Forestillinger og de Forklaringer, som han, i Egenskab af arvelig Ypperstepræst, affattede over de hellige Skrifter, samt det Exempel han selv gav ved personlig Tapperhed

og udmærkede krigeriske Bedrifter — lykkedes det ham virkelig at omdanne de forhen saa andægtige og fredsommelige Sikher til fanatiske og grusomme Krigere. Tillige sögte han at bringe hele Indien i Oprör mod Muhamedanerne, og for ret at kunne udföre dette med Kraft, erklærede han alle Kaster for ophævede, samt alle Mennesker for at have lige Rettigheder i verdslig Henseende. Istedenfor at en Mand af dette Folk forhen var bleven kaldet *Sikh* eller Lærling, forandrede han denne Benævnelse til *Sinh* (ogsaa skrevet *Sing*) eller Löve (en Ærestitel som Indernes Fyrster og adelige Krigere ellers bære); — en Forandring, som tydelig nok udtrykte det karakteristiske ved begge *Govindernes* Reformation. *Govinds* Disciple indviedes nu til bestandig Vaabenfærd; [11] de skulde stedse bære Staal paa Kroppen, aldrig klippe deres Haar eller rage deres Skjæg, gaa bestandig i blaa Klæder o. s. v. Han gav Folket en ordentlig Statsforfatning, som en Art af hierarkisk og foederativ Republik. De mange smaa Forbundsstater skulde regjeres af ligesaa mange Hövdinger (*Sirdarer*), der baade synes at være Præster og Hövdinger, ligesom *Goderne* i det hedenske Island. Deres Forbundsforsamling skulde holdes i *Amritsar* ved den nationale Helligdom, Udödelighedens Kilde; den kaldtes *Guru-Mata* [12] ɔ: Lærernes Möde eller Forsamling.

Her vælge samtlige Hövdinger i Nödstilfælde en Hærförer eller Dictator, hvis Befalinger alle da maa adlyde. Den hellige Stad *Amritsar* bevogtes af de saakaldte *A-kali'er* (Udödelige) en Art af geistlige Riddere, som ingen Fare maa skye til Statens og Religionens Forsvar, men de have stundom anmasset sig en Magt i Menighedens Anliggender, som ikke var dem hjemlet af de antagne Love. Desuden gives der tvende forskjellige Arter af Geistlige *(Sahider* og *Nirmala'er)*, som læse og fortolke Sikhernes hellige Skrifter o. s. v.

Govind förte en langvarig Krig med *Aureng-Zeb*, de indiske Mongolers vældigste Kejser. Sine og sine Vaabenbrödres i den udförte mange Heltegjerninger, samt farefulde Eventyrer, og andre dertil hörende Begivenheder, beskrev han selv paa Vers i et Skrift, der ansees for det andet hellige blandt Sikherne (eller som deres nye Testamente), og kaldes *den 10de Konges* (eller Herskers) *Bog*. Stilen i den er höj orientalsk, og opfyldt af Billeder fra Indernes gamle Mythologie. Sikhernes faldne Helte modtages efter den af Devataerne eller Underguderne i Indras Himmel, men siden nyde de et evigt Liv i Solens salige Egne; Velsignelser forkyndes over Troens Helte, men Forbandelser over dens feige Forrædere o. s. v. *Govind* har ogsaa efterladt sig flere Skrifter af religiöst Indhold.

Vel grundfæstede han Sikhernes politiske Vælde ved sin Lære, sine Statsindretninger og Krige, men i disse maatte han dog tilsidst bukke under for den uhyre Overmagt, og ansaaes længe for deres sidste retmæssige Fyrste eller Hierark. Flygtig omvankede han længe fra det ene Bjergslot til det andet; hans Moder og hans to Börn faldt i den muhamedanske Sejerherres Vold, og denne lod dem skammelig myrde. Hans voxne tappre Sön *Ajit Sinh* faldt kort efter i den blodige Kamp. Den ulykkelige *Govind* forsvandt fra Verdens Skueplads, og Efterretningerne om hans (ligesom *Oluf Trygvesöns*, Kristendommens norske Helts) Skjæbne, ere mangfoldige og hinanden modsigende, blandt hans Tilhængere. Dog mener man at hans Död indtraf i Aaret 1708. Sikhernes nu herskende *Khalsa-Sekt* anseer ham for en guddommelig Prophet, ja endog for en Avatar eller Incarnation af Guddommen, ligesom han selv kaldte sig *Guds Sön* (hvis dette ej skal forstaaes som en blot österlandsk Phrase, da han ellers truer dem med Helvedes Straf der vilde tillægge ham den Höjestes Navn). Paa sit Yderste skal han have sagt til sine Tilhængere der omgave hans Dödsleje: "Jeg har overantvordet *Khalsa* (Menigheden) til Gud, som aldrig döer. Jeg har været eders Leder og skal fremdeles bevare eder. Læser Skriften og fölger dens Bud.

Hvem der er Samfundet tro, vil jeg beskytte." Til disse *Govinds* Ord sætte Sikherne den största Lid, og stole derpaa i Liv og Död, saa at denne hellige Heros derved har faaet en stor Lighed med de fra Asien til Norden indvandrede Gothers forgudede Anförer, som er bekjendt under Navn af *Odin* eller *Audun*, og hvis sidste Taler (efter *Snorros* Beretning) [13] bavde en saa stor Virkning paa hans efterlevende Tilhængere.

Efter *Govinds* Flugt forsamledes de Hövdinger, som nu vare i Besiddelse af den civile Magt i Fölge hans Anordninger, og valgte Krigshövdingen *Banda*, til deres Hærförer. Lykken var ham længe gunstig; han slog de kejserlige Hære, ombragte den Statholder, der havde myrdet *Govinds* Slægtninge, og bemægtigede sig en stor Del af Hindostan, saa at hele Riget nær var faldet i hans Vold, men han gjorde sig (tvertimod Sikhernes förste Prophets Lære) skyldig i de skjændigste Grusomheder og Ödelæggelser; Overgang til Sikhernes Tro og Skikke var den eneste Maade for de Overvundne til at frelse Livet. Moskeerne bleve vanhelligede og selv de Dödes Legemer opgravede for at opædes af Rovdyr. Tilsidst vendte dog Krigslykken sig; Sikhernes Hære bleve slagne i forskjellige Træfninger; *Banda* blev taget til Fange, behandlet paa den forsmædeligste Maade, nödt til at ombringe sin

egen Sön og tilsidst revet ihjel med gloende Tænger. Hans Krigere bleve ligeledes henrettede, men de gik til Döden med en Uforsagthed, der beskrives paa en lignende Maade som de bekjendte nordiske *Jomsvikingers* efter Slaget i *Hjöringvaag*. *Banda's* Minde æres ikke synderlig af Sikhernes herskende Sekt, da han forandrede adskillige af *Guru-Govinds* Anordninger, og ansaaes i visse Maader som Usurpator af det borgerlige og aandelige Herredömme.

Med *Banda's* Död knækkedes Sikhernes Magt ganske. Deres Land blev indtaget; Hindostans Kejser befalede at udrydde dem af Jorden; ved et skrækkeligt og almindeligt Blodbad sögte man at efterkomme dette Bud, og troede at have gjort det tilfulde, da de faa Sikher i Landet, som bleve forskaanede, maatte afsværge deres Tro og gaa over til Islamismen — men andre vare uformærkt flygtede til vilde Bjergegne oven for *Pendsjab*, hvor de bevarede deres hellige Skrift, og tillige, saavidt mueligt, deres Institutioner. De holdt sig rolige der, under forskjellige Hövdinger, i henved 30 Aar. Nu indfaldt den vældige *Nadir Shah* fra Persien i Hindostan og kuldkastede det mongolske Kejserdömme. Denne Lejlighed benyttede Sikherne til igjen at sætte sig i Besiddelse af Staden *Amritsar* og deres Fædres Land. I de forvirrede Tider berigede

de sig, ved *Nadirs* Tilbagetog fra Dehli 1739, med Bytte fra Inder og Perser, og lagde saaledes Grundvolden til deres fornyede politiske Vælde. De forhen frafaldne Sikher og deres Efterkommere afkastede nu Masken, og viste sig som Muhamedanernes ivrigste Forfölgere. Andre Proselyter strömmede til, og Sikhernes militære Hierarkie var atter paa den gamle Fod, dog med adskillige betydelige Forandringer. Fra *Banda's* Död erkjendte de ej mere noget almindeligt Overhoved, undtagen forsaavidt de forskjellige Stamme-Hövdinger valgte, af og til, paa deres *Guru-mata*, en Hærförer for en kort Tid eller et vist Feldttog. Det hele Forbunds hellige Indretninger stode dog under etslags Bestyrelse og Tilsyn af Akalierne i Amritsar. Med en slig Forfatning vedligeholdtes Sikhernes Stat i den övrige Del af det 18de Aarhundrede, dog ej uden voldsomme Rystelser. Næsten bestandig maatte de före svære Krige, især med Afghanerne, hvis tappre Konge, *Ahmed Shah*, to Gange indtog og ödelagde *Amritsar*, især 1762, da han forgjæves sögte at udrydde det hele Folk ved et Blodbad i egentlig Forstand, og de Moskeer, som Sikherne havde vanhelliget, bleve gjenindviede ved at afvaskes med de Slagnes og Henrettedes Blod! Snart gjenrejstes dog Sikhernes Stat, vældigere end för, og blev ej mere synderligen anfægtet af fremmede Magter.

Dog siges Hövdingerne efter den Tid at have ligget i indbyrdes Fejder, som svækkede dem saaledes, at Nogle af dem maatte erkjende sig for skatskyldige til Fyrsten *Scindiah,* og Andre til Afghanernes Konge. I Aaret 1805, da Britterne faldt ind i *Pendsjab*, beherskede Sikherne dette hele Land, samt en Del af *Multan* og *Hindostan*, og deres Besiddelser udstrakte sig fra 28° 40′ til 32° nordlig Bredde. De grændsede mod Norden til Afghanernes Stat, mod Sönden til Britternes indiske Rige. Da troede General *Malcolm* at deres vigtigste Periode var forbi, formedelst Hövdingernes og Folkestammernes vedvarende Uenighed, og at deres Magt vilde styrtes omkuld ved det förste alvorlige Stöd. Den er dog siden tvertimod meget tiltaget, og *Forsters* for 40 Aar siden forkyndte politiske Spaadom, allerede opfyldt. Han skrev nemlig saaledes i Aaret 1782: "Sikhernes indbyrdes Stridigheder og Folkets constitutionelle Genius ville, medens disse Conjunkturer vare, hindre dem fra at vorde et for Naboerne frygteligt Erobrerfolk. Men skulde engang i Fremtiden deres fælles Anstrængelser fremkaldes til Værn for Folkets Tilværelse og Religion, saa kunde vi let see en ærgjerrig Hövding, begunstiget af Genie og Held, tilintetgjöre sine Forbundsbrödres Magt, og plante Enevældens Fane paa Fristatens Ruiner. Historiens Bog er opfyldt med lignende

Virkninger frembragte af lignende Aarsager. Under en saadan Regjeringsform tör jeg nok vove at sige, at Sikhernes Overhoved snart ville indtage den förste Plads i Hindostan blandt Landets indfödte Fyrster, og blive en Skræk for de tilgrændsende Stater."

Et saadant Overhoved have Sikherne fundet i *Ransjit Sinh* af *Lahore*. I Begyndelsen var han en af deres Stammehövdinger, og i denne Egenskab hyldede han, tilligemed adskillige andre, den afghanske *Shah Seman* (der mere sögte at vinde Sikherne ved Overtalelser end Vaabenmagt) paa hans Tog til Pendsjab i Efteraaret 1798, — som deres fælles Lehnsherre. [14] Ved de paafölgende Statsomvæltninger og Herskerskifter i Afghanernes Rige, mente *Randsjit* vel at hin Hyldingseed var sat ud af Gyldighed, og ansaa snarere sig selv for mere berettiget til Herredömmet over sine Landsmænd. Dette sögte han da at erhverve sig, og det lykkedes ham saa vel, at han i Aaret 1808 havde antaget Kongetitelen. *Elphinstone* mærkede allerede da at *Randsjit* sögte, saavel med Magt som med List, at undertvinge sine svagere Naboer paa alle Kanter, med Undtagelse af dem, som stode under engelsk Beskyttelse. Siden har han gjort saa store Fremskridt i disse ærgjerrige Bestræbelser, at de mægtige Afghaner vare saa haardt trængte af Sikhernes Anfald, at de i December

1820, da Professor *Rask* opholdt sig i *Bombay*, sendte et Gesandtskab til Gouverneuren der, *Elphinstone* (der forhen havde selv rejst som brittisk Gesandt til Kabul) for at udbede sig hans Hjelp mod hine nu saa frygtelige Naboer. Gouverneuren kunde ikke opfylde deres Forlangende, og kort efter drog *Randsjit Sinh* som Sejerherre ind i *Kabul*. De sidste Efterretninger melde, at denne Erobrer allerede viser sig trodsig mod den brittiske Regjering i Indien; at han har mange Russer i sin Tjeneste og venter endnu flere o. s. v., — hvoraf visse franske Tidsskrifter slutte, at han kunde blive meget farlig for den engelske Magt i Ostindien. [15] Denne Formodning er dog rimeligvis ugrundet, men længes maa man efter tilforladelige Underretninger om den Maade, hvorpaa denne Usurpator behersker saavel sine egne Sikher som de undertvungne Muhamedanere; hvilken af de to Religioner der nu vil gaa af med Sejeren i denne synderlige Folkeblanding o. s. v. Skulde Sikherne atter hengive sig til deres forrige religiös-politiske Enthusiasme, ville de blive farlige for Islamismen i Asien; i modsat Fald staaer deres Fædrenetro i stor Fare for en fuldkommen Oplösning.

Denne Religions Historie er i al Fald meget mærkelig. Dens Grundelementer laa i den ældgamle indiske, men omdannedes dog ved

muhamedansk Indflydelse og Tilsætninger. Dens Stifter var Fredens og Enighedens Forkynder, men hans Efterfölgere opfordrede, i hans Navn, til Hævn og Strid. Den samme Tro, som i Förstningen skulde danne sine Tilhængere til fromme Lam, omskabte dem, ved Reformatorers Tilsætninger, til grumme Löver. Paa lignende Maader kunde selv en indiskbuddhistisk Religion gaa over til den gothiskodinske. Med samme Kjæmpemod som Akalierne forsvare *Amritsar* og dets hellige Dam, værnede Berserkerne for Aartusinder siden om *Upsala* og dets hellige Kilde, — begge Symboler for det himmelske Væld, hrorfra Alt mentes at have sit Udspring, men Verden at qvæges og næres, og hvor salig Udödelighed ventedes af dem, som ej skyede jordisk Död, for ret at vise sig den værdige. Slige Begreber (ædle og sande i sig selv, men tit misbrugte til uædle Hensigters Fremme) ere vor Menneskestammes Arvegods fra vor fælles Oprindelse; — til Inderne forplantedes de ved Vedaerne, til Sikherne ved dem og tillige ved Koranen, samt senere ved *Adhi-Granth* og dens Tillæg; — til Gotherne ved Eddatroen, og til os, deres Efterkommere, ved Bibelens renere og mere velgjörende Lære.

Anmærkninger.

1. De i Begyndelsen af Aaret 1824 fra Indien indlöbne Efterretninger melde, at Sikherne have bemægtiget sig den största Del af det mægtige afghanske Rige, og fordrevet den flygtende Konge til de vilde Bjergegne. Afghanerne, hvis vidtudbredte Vælde m. v. i Aaret 1808 erfaredes ved *Elphinstones* berömte Gesandtskabsrejse, ere Muhamedanere af Sunniternes Sekt.

2. See her foran S. 183. Dog antager jeg ingenlunde, at den Buddhatro, som de til Norden indvandrede Gother eller deres Fædre havde, var af selvsamme Beskaffenhed som den, der nu er herskende blandt mange asiatiske Folk. Jfr. her foran S. 183, 196. Derimod mener jeg at hin vore Forfædres Tro nedstammede, i sine vigtigste Sætninger, fra de buddhistisk-brahmanske, oldpersiske og thracisk-gothiske, i Hovedsagen overensstemmende Systemer, ligesom *A. W. Schlegel* mener, at den især heldede til Brahmanismen, men denne har i sin Tid staaet i nöje Forbindelse med Buddhaismen, samt anseer endog Buddha endnu for en Incarnation af Guddommen o. s. v.

3. *Journey from Bengal to England through the northern part of India, Kashmire, Afganistan and Persia &c., Calcutta* 1790, 4, Vol. 1, pag. 182 o. f.

4. *Sketch of the Sikhs*, indrykket i *Asiat. Res.* XII, 197 o. f. Jfr. *Ritters Erdkunde* I, 740-743.

5. Disse Tiggermunke gjennemstrejfe ofte Indien og flere tilgrændsende Lande, i store Flokke, hvorved de undertiden blive frygtelige for Almensikkerheden. I *Taverniers* Tid antog man Antallet

af de egentlig indiske Religioners Fakirer for at være 1200,000, og de muhamedanske, i Indien allene, 800,000.

6. Omtrent 150 Aar derefter kostede et saadant Forsög en kejserlig hindostansk Prinds, Sultan *Darah*, Livet. Han havde forfattet et Skrift, kaldet *de to Haves Forening*, for at vise Koranens Overensstemmelse med Brahmanernes Lære. Ogsaa var det ham, som i Aaret 1656 lod *Oupnekhat* oversætte fra Sanskrit i Persisk (see her foran S. 190). Hans tyranniske Broder *Aurengzeb* lod ham henrette som en Kjætter og Apostat. (*Historical fragments of the Mogul Empire &c.*, *London* 1782 pag. 101, Notes p. LXXXIX). Tiderne have siden forandret sig. Henved Aaret 1815 sögte en indisk Brahman i et særegent Skrift at bevise, at *Christus* og *Muhamed* virkelig vare Inkarnationer af Guddommen (som *Vishnu*) og at alle tre Religioner saaledes vare sande. Om *Rammohun Roys* deistiske Reformation, see her foran S. 124, 185.

7. Ikke desmindre opregne Sikhernes Skrifter en stor Mængde mirakulöse Begivenheder, hvorved Gud har villet overbevise Menneskene om *Nanaks* prophetiske Sendelse.

8. *Nanaks* Afkom æres og beskyttes endnu af de andre Sekter blandt Sikherne. Disse Sekter tilsammen, med Undtagelse af den herskende *(Khalsa)*, synes at kaldes *Khualasa* eller *Khalasa*. Disse schismatiske *Sikher* ligne endnu de hedenske Inder meget i Udseende, Levemaade og Skikke.

9. Tildels svarende, i Navn og symbolisk Betydning, til Persernes *Arduisur*, Nordboernes *Urdarsær* o. s. v.

10. Dog regne Sikherne dem kun for 12½, da den ene af disse Forfattere var en Qvindesperson, som de kun ville regne for et halvt Menneske.

11. En Sikhs Initiation skeer, efter *Govinds* Anordning, ved 5 Vaabenarter; Neophyten nyder det saakaldte *Livets Vand*, hvori Sukker omröres med Staal, og hans Hoved bestænkes dermed, som ved etslags Daab. De saaledes döbte Sikher maa afsværge al Forbindelse med 5 schismatiske Sekter, som efterhaanden have adskilt sig fra Sikhernes herskende Kirke. Forbundsforsamlingerne aabnes med mange Ceremonier, hvoriblandt man især kan anmærke en Art af Communion i Hvedekager, som spises af alle Tilstædeværende, i det andægtige Bönner oplæses o. s. v.

12. *Mata* er sandsynligen et meget gammelt Ord, og vel det samme som det oldnordiske *Mót*, angelsaxiske og engelske *Mot*, *Mote*, det danske *Möde* (*Mode* i Landemode) o. s. v. — maaske og det gamle celtiske *Met:* i *Metum*, som *Dryne-metum* (Galaternes store Forbundsforsamling), *Verne-metum* i Gallien, som *Venantius Fortunatus* oversætter ved *fanum ingens* o. s. v. Vore Forfædres Tingsteder vare hellige og i de ældste Tider tillige en Art af Templer. I visse indiske Dialekter betyder *Mát* et Tempel (*As. Res.* XI, 276).

13. See *Heimskringla* i *Ynglinga-Saga* 10de Kap. En lignende krigerisk Prophet opstod ogsaa blandt Afghanerne i det 16de Aarhundrede, i Muhamedaneren *Bajazid Anzari*. Som Apostat fra Koranen sammensatte han en Blanding af Sophiernes og de indiske Philosophers Lære, med egne djærve Tilsætninger; paastod at være en inkarneret Gud, kommet til Jorden for at opreise den sande Tro,

kaldte sig selv *Lysets Fader* o. s. v. Ved fanatiske Krigstroppers Hjelp erobrede han en stór Del af Afghanernes Lande. Efter hans Död sagde hans Sön Scheikh *Omar* sig at have arvet Verdens Herredömme efter sin Fader, hvis Ben han lod bære foran sin Krigshær, og foregav at han nok vilde staa op fra de Döde, hvis hans Hjelp endelig blev fornöden. *Omar* faldt i Kampen; hans og Faderens Ben bleve brændte, men dog har hans Sekt (kaldet *Rosheniaher*) endnu talrige Tilhængere i Afghanistans Bjergegne. See S. 222.

14. *Elphinstones* Efterretninger om *Kabul &c.* l. c. I, 437; jfr. II, 135.

1. Efter Beregninger over de forskjellige Religioners Bekjenderes Antal i For-Indien 1823, vare Sikherne da 4 Millioner 500,000 i Tallet (hvorved man maa lægge Mærke til at meget mange Hedninger og Muhamedanere ere dem der undergivne). — For Fuldstændigheds Skyld nævner jeg endelig her de interessante Efterretninger, som *Wilkins* har givet (1781), om Sikhernes Menighed eller Undervisningsanstalt i *Patna*, deres Gudstjeneste, Kjærligheds-maaltider o. s. v., i *Asiatic Researches* II, 288 o. f.

Andet Hovedstykke.

Nærmere Undersögelse angaaende Edda-Lærens særskilte kosmogoniske Væseners Overensstemmelse med græske, ægyptiske og asiatiske Myther.

Förste Afsnit.

Verden betragtet som *Makrokosmos*; eller nærmere Udvikling af Mythen om *Ymer*.

§. 1. Den eddiske Mythe om Urjætten *Ymer*, af hvis Krop hele Verden blev skabt, er allerede nöjagtig fremstillet i 1ste Hovedstykke §. 5, 7-9; ligesom det og er vist sammesteds §. 13, 39, at Billedet egentlig betegner den chaotiske Materies Omdannelse til et skjönnere og regelmæssigere Verdens-Legeme. Österlændernes o. fl. Ideer om en almindelig *Verdens-Sjæl*, der dels allerede ere udviklede, dels blive det nöjere i det Fölgende, forudsætte: at de og tillægge vor Verden et organisk Legeme, lignende det, hvormed et eller andet Dyr er begavet. De fleste Folk, hvis Vise eller Digtere have antaget denne Mening, enten for Alvor, eller blot til Brug for et poetisk Billedsprog, have helst foretrukket en menneskelig Figur, og da de troede at mærke

at Mennesket var sammensat af de samme Elementer som den *store Verden* (μακροκοσμος), kaldte de det *den mindre* (μικροκοσμος). Denne Mening var fra Arildstid især udbredt blandt Græker og Inder, og vi see at Nordboerne og have antaget den, især paa en lignende Maade som Inderne, med Hensyn til begge Folks kosmogoniske Digtninger. Den gamle Verdens vigtigste Nationers historiske Forbindelse er allerede gotgjort eller antydet i det 1ste Hovedstykkes 3die Afsnit. Med Hensyn dertil ville vi betragte deres forskjellige Myther i den för antagne ethnographiske Orden. Da selve vor nordiske Mythe allerede er fremsat, indskrænke vi os til at meddele enkelte Tillæg og betragte da især dens foregivne Oprindelse.

§. 2. Det er nemlig Forfatteren til den yngre Eddas Fortale, som allerede i Middelalderen har sögt at forklare Aarsagen dertil: [1] "Menneskene grundede og undredes paa hveden det maatte komme, at Jord, Dyr og Fugle havde samme Vilkaar (Egenskaber) i somme Dele, og ere dog atter i visse Maader ulige. Det er en Jordens Egenskab, at man gravede paa höje Fjeldtinde og der sprang Vand op, saa at man ej behövede at söge det længer der end i dybe Dale. Saa er og med Dyr og Fugle, at lige langt er til Blodet paa Hovedet og Födderne. Saa er og Jordens anden Natur, at hvert Aar voxer paa hende Græs og Blom-

mer, og i samme Aar falder det alt og falmer. Saa voxe paa Dyr og Fugle Haar og Fjedre, og falde af hvert Aar. Det er den tredie Jordens Natur, at naar den bliver aabnet og gravet, da groer Græs paa det Muld som yderst bliver. Bjerge og Stene tydede de som Dyrenes Tænder og Ben. Deraf skjönnede de at Jorden ikke var död, men havde paa nogen Maade Liv." Forfatteren betragter her mere Jorden for sig selv, end hele Verden i Almindelighed, hvis Hoved Himlen siges at være, som det udtrykkelig skeer i Mythen om *Ymer*, hvortil han dog har taget Hensyn. At *Sol* og *Maane* ikke kaldes *Ymers* Öjne i Edda, kommer sikkert nok deraf, at slige senere bleve tillagte *Odin* som Himlens Gud, hvorfor denne mythiske Digtning undersöges blandt de övrige, som vedkomme den nysnævnte Guddom. Men at Nordboerne ogsaa i Förstningen have forbundet den med Fabelen om *Ymer*, maa fölge af Sagens og Billedets Natur.

§. 3. I den 2den Anmærkning til 1ste Hovedst. 1ste Afsnit have vi bemærket disse i nogle Codices forekommende Udtryk i Valas Spaadom:

Det var Tidens Ophav
Da *Ymer* boede

ɔ: var til, levede eller herskede —
og ligeledes i 13de Anmærkn., at det er ham som ogsaa kaldes *Örgemler*, den Urgamle.

Efter en anden Skrivemaade nævnes han *Aurgemler*, som kan betyde: Den gamle Dynd- eller Vand-Beboer, med Hensyn til den chaotiske Materies Beskaffenhed. Den hele Stamtavle synes og at være af en saadan Natur, da *Thrudgemler* (den stærke ɔ: forstærkede, störknede Gamle) ɔ: den noget hærdede Materie er avlet eller fremkommet af ham, men *Berggemler* (den gamle Bjergbo; selve Bjerget eller dets Dæmon) igjen er *Thrudgemlers Sön.* Genealogien kan da udtrykkes aldeles physisk i kosmogonisk Henseende:

Aurgemler, Vand, Dynd — ogsaa kaldet *Örgemler*, den Urgamle, Alderældste

|

Thrudgemler, den störknede eller kontraherede Materie

|

Berggemler, Bjerget, Jordens Grundklippe eller Granitkjerne

|

Bjergriserne ɔ: selve de golde, vilde Fjelde og deres Dæmoner (hörende til den döde jordiske Materie, og saaledes modsatte de himmelske livgivende Aser) o. s. v.

Mærkeligt er det, at den stærke og mægtige Jætte i *Udgaard*, om hvem Edda-Digtet *Hymisqvida* handler, og som i visse Henseender var stærkere end *Thor* selv, men blev dog

af ham nedstyrtet i Oceanet o. s. v., ligeledes hed *Ymer* eller *Hymer*. Han siges at være Fader til de vilde Bjergströmme, personificerede som en Art at Jættinder eller Oreader. Vore Forfædre have derfor mueligen tænkt sig ham som en særdeles Emanation af hans Stammefader, den chaotiske *Ymer*. Herom komme vi til at handle nærmere paa et andet Sted. I Valas Spaadom tillægges *Ymer* det mærkelige Navn *Brimer (Brímir)*, der synes at betyde *Havjætten* (ɔ: som det kosmogoniske Urvand) af Ordet *Brim*, Brænding, Havets skummende og voldsomme Bevægelse. Mere herom i Undersögelsen om Dvergenes Skabelse. [2] Endvidere er det sandsynligt, at *Ymer* eller *Imer* er den *Mimer* eller Jette, hvis Hoved (ɔ: Himmelen) fortolkede for *Odin* de astronomiske og andre naturlige Phænomener, der kunne kaldes Hu- eller Tanke-Runer (ɔ: Grandskningens Löndomme) i *Sigurdrifa's* Sang. [3] Mere herom i Udviklingen af Mytherne om *Mimer*. Hvad Navnet *Ymer (Ymir)* eller *Imer* angaaer, tvivler jeg om at det er opkommet her i Norden, men rimeligvis er det beslægtet med *Yma*, *Ima*, *Imun* ɔ: Uenighed, Strid; en Jættinde kaldes ogsaa *Yma* eller *Ima* (ligesom *Imr* eller *Imir* overhoved betyder en Jætte).

§. 4. Blandt de övrige nordeuropæiske Nationer (naar Finnerne, som herefter om-

handles, undtages) ere Sporene af dette ældgamle Sagn mestendels udslettede. [4] Jeg har forhen (1ste Hovedst. §. 44) peget til Sandsynligheden for at Germanerne have kjendt det. Vor Folkestamme er og, saa at sige, den eneste i vor Verdensdeel, hvis gamle Mythologie vi kjende nogenledes systematisk; thi selv Romerne udpyntede deres System saa rigelig med græske Guddomme og Myther, at dets oprindelige Bestanddele ere blevne næsten fuldkommen ukjendelige. Det er altsaa först hos vore Frænder Thracerne — hvis Gude- og Verdens-Lære er bleven indflettet i den græske, og har tildels lagt Grunden dertil — at vi træffe paa vor *Ymer*, skjönt under andre Navne, fremstillet paa adskillige Maader i de forskjellige orphiske Kosmogonier. Dette er allerede vist her foran, 1ste Hovedstykke §. 52. Man kunde lægge hertil hvad *Lactantius* siger: [5] at det förste Verdensdyr kaldtes *Phanes* af *Orpheus*, fordi han aabenbaredes först fra det uhyre store Rum *(Ginnungagap)*, da intet endnu var til; ogsaa kaldet *Phaethon*, födt af Luften; eller *Protogonos*, den Förstefödte, alle Guders Fader. Alt dette passer nöje nok paa *Ymer*; af ham bleve Himmel og Jord, Trefoldigheden o. s. v. til. *Ymer* kunde og sammenlignes paa end flere Maader med visse Væsener i den græsk-romerske Gudelære, som f. Ex. *Uranos* og *Kronos* eller *Saturnus*,

for saavidt de bleve styrtede af deres egne Sönner eller Slægtninge; Titanerne, af hvis Lig eller deres Uddunstninger Jorden blev til o. s. v. Grækernes Fabler om *Dæmogorgon* ere endvidere af selvsamme Oprindelse som vore om *Ymer* eller *Aurgemler.* Han udgives for det oprindelige og förste blandt alle Væsener, ved eller af hvem Verden blev frembragt. Ogsaa antages han af Nogle som alle Guders Fader; dog forestilte man ham som en vanskabt, bleg og grim Olding, bedækket med Dynd og Mos, som boede i Chaos eller Afgrunden, hvor han havde Evigheden til Selskab. Af ham avledes Tvedragten (jfr. her foran S. 4), *Erebos*, de tre Parcer, *Pan* o. s. v. *Dæmogorgon* betragtedes vel som Fader til Grækernes *Ogen* eller *Oceanus*, der ellers ansaaes for Gudernes Stamfader. Vor *Ymer* er identisk med ham som *Urhavet.* *Pan* selv svarer ellers i visse Henseender til *Ymer*, betragtet som Universet. Adskillige gamle Mythologer have antaget *Pan* (der efter Navnet indbefatter Alt) som dets Sindbillede. Hans Legemes Overdel skulde da betyde Himlen, hans Horn Solens og Maanens Straaler, hans Ansigtsrödme Ildhimmelens flammende Glands, hans *Nebris* eller Leopardhud den brogede Stjernehimmel, hans Bug Havet, hans Legemes laadne Nederdel Jorden med dens Græs, Urter og Træer o. s. v. [6] Sikkert nok er

det at *Pan* besynges som et saadant Væsen i den 10de orphiske Hymne. Ligesom Edda udgiver Jætten *Ymer* for Altings Ophav, Gudernes, Jordens og Alles Stammefader — saa bruger *Orpheus* (i sin 36te Hymne) de selvsamme Udtryk om Titanerne. Den nysnævnte Digter skildrer ogsaa *Zeus* selv som *Makrokosmos*; Himmelen nemlig som hans Hoved og Aasyn, Stjernerne (eller Melkevejen?) som hans Hovedhaar, Sol og Maane som Öjnene; — Atmosphæren er hans Krop, Ætheren hans Sind (eller Aand), Havet er hans Belte, Tartarus og Jordens Grundvolde hans Födder. — Alt dette skjulte han i sig, for at frembringe det til Lyset ved skabende Kraft. Her synes Skaberen, ved etslags Forvirring, at sættes isteden for Skabningen. [7] Ellers betragte flere græske Digtere Jordens forskjellige Dele som de der tilhöre et Dyr; saaledes kalde f. Ex. *Æschylus* og *Sophocles* Stenene *Jordens Ben*, men de skandinaviske Digtere nævne dem baade *Jordens* og *Ymers Ben*. Hvad Navnet *Ymer* eller *Imer* angaaer, kan man rigtig nok bringes til at tænke paa Grækernes *Ymar-ados* eller *Imar-ados* (en Sön af Sneenymphen *Chione*, Datter af *Boreas*, fölgelig ligeledes en Frostjætte). [8]

De i förste Hovedst. omhandlede ældste og ypperste philosophiske Sekter blandt Grækerne, antoge alle en Verdens-Sjæl (fölgelig

ogsaa et dertil passende organisk Legeme), og Stoikerne forestilte Verden især som et stort Dyr, alt i Overensstemmelse med den asiatisk-nordiske Lære. [9]

§. 5. I det vi saaledes gaa over til de saakaldte *semitiske Folkeslag*, maa vi anmærke, at deres ældste Literatur er (paa Hebræernes nær) ganske tabt, og vi maa derfor blive i Uvidenhed om mange Myther, som de formodentligen, i hine Oldtidens Dage, have havt tilfælles med Asiater og Skandinaver. Tilfældigvis vide vi kun, i Henseende til Mythen om *Ymer*, at dette allegoriske Væsen var kjendt af Chaldæërne under Navn af *Omorca*, som blev adskilt af Skaberen i tvende Dele, saa at Himlen blev skabt af den överste, men Jorden af den nederste o. s. v. — alt overensstemmende med vor Mythologie, ligesom jeg för har vist i 1ste Hovedst. §. 71, og behöver derfor ikke at gjentage det her. I de Brudstykker som vi have af den phoeniciske Kosmogonie, forekommer en mythisk Genealogie, som ligner den nordiske; see 1ste Hovedst. §. 64. *Arabernes* ældste Fabler af denne Art ere os ganske ubekjendte. Hos *Hebræerne* kunne vi ikke vente at finde slige Myther i den hellige Skrift, men mærkeligt er det, hvad deres yngre Forfattere berette om det hierosolymitanske Tempels Indretning og Prydelser, som sigtende til Verdens Bygning og Beskaffenhed.

De mene f. Ex. at den ypperste Præst i sin Embedsdragt skulde forestille den Höjeste, iført Universet som en Klædning; den glimrende Hovedprydelse med Guds Navn og den gyldne Krone, *Himmelen* som hans Herligheds Vaaning; Præstens Kaabe *Jorden*; Beltet *Oceanet*; Ædelstenene *Sol*, Maane og Stjerner o. s. v. [10]

§. 6. I Ægypternes *Mythologie* eller *Naturphilosophie* finde vi: at de have forestilt sig Verden som et stort Dyr, sammensat af det materielle og det aandige; ligeledes og som et *liggende Menneske* (hvis Hoved vendte mod Östen, men Födderne mod Vesten). [11]

Mærkeligt er og det Svar som et trehovedet ægyptisk Afgudsbillede (som Serapis) mest lignende en Drage (og fölgelig i det Hele ej uligt de orphiske Urvæsener, 1ste Hovedst. §. 52) skal have givet en Konge af Cypern, nemlig af fölgende Indhold: "*Himlen* er mit Hoved, *Havet* er min Bug, *Jorden* mine Födder, i *Æther* ere mine Ören, mit Syn *(Öine)* er *Solens skinnende Lys.*" [12] Man vil finde her nedenfor hvorledes dette Orakelsvar stemmer ganske overens med visse af Indernes Ideer. Man har og flere gamle ægyptiske Indskrifter og Billeder omtrent af den samme Mening. [13] *Plutarch* bevidner at Ægypterne ansaa *Chaos* for *det Ondes Ophav*, og at den derfra ned-

stammende *Typhon* saaledes var at betragte som Verdens onde Aand.

§. 7. I de gamle Persers hellige Skrifter forekommer Mythen om *Ymer* og *Audumbla*, tilsammentagne i Verdensdyret *Abudad*, med den mest paafaldende Overensstemmelse, ligesom jeg har nöjagtig udviklet her ovenfor i 1ste Hovedst. §. 85–86, og behöver derfor kun at henvise dertil, saavel som til dette Hovedstykkes næstfölgende Afsnit. Ogsaa de persiske Digtere kalde Stenene *Jordens Ben*, ligesom de græske og oldnordiske (see §. 3).

§. 8. I Brahmanernes indiske Mythologie forekommer denne Allegorie under de mangfoldigste Former. Den kosmogoniske om *Haranguerbehah*, der ligner *Ymer* omtrent som en Draabe den anden, er fremsat her foran i 1ste Hovedst. §. 92, 93. Ligesom *Ymer* var *Brahma* Stamfader til alle Jætter, og til de fleste Guder. Mange Fortolkere f. Ex. *Paolino*, ville at Brahma skal betegne *Jorden*, og i denne Egenskab kommer han, forunderlig nok, til at svare til vor *Ymer*. Vedaernes Ord ere disse: [14] "Guderne og Halvguderne offrede (ombragte) *Brahma* som et Offer; Maanen sprang frem af hans Sind (Hjerte), Solen af hans Öje, Luft og Vand af hans Öre, det subtile Element (Ætheren?) af hans Navle, Ild af hans Mund, Himlen af hans Hoved, Jorden af hans Födder; saaledes frembragte

han Verdener." I det Fölgende beskrives saavel det förste Menneskes som Dyrenes Fremkomst af dette forvandlede Urvæsen. Her have vi da næsten bogstavelig den eddiske Beretning om *Ymers* Drab ved Guderne, og Forvandling til vort Verdens-Legeme. Paa andre Steder i Vedaerne ommeldes og denne *Brahmas* Offring eller Ombringelse, hvorved Skabningerne bleve til. [15] Besynderligt er det at *Brahma* forestilles tit i den indiske Fabellære som ondartet og Jætterne hengiven. For slig Ugudeligheds Skyld blev han endog nedkastet fra sin Himmel til Afgrunden *(Padalaerne)*, [16] og muelig var det til Straf at Guderne, som förmeldt, offrede eller ombragte ham, da han rigtig nok forvandledes til den synlige Verden, ligesom vor *Ymer*, men han er heldigere end denne deri, at Brahmanerne lade ham leve i Himmelen alligevel, efter ofte at have været incarneret paa Jorden; dog berette de tillige, at *Siva* eller *Maha-Deva* engang afhug hans Hoved (ligesom den chaldæiske Mythe melder om *Bel*), hvoraf der blev en Jætte med 100 Hænder. [17] Vist er det og at Brahmanerne ej vise *Brahma* nogen Dyrkelse, da de sige at hans Virksomhed (ligesom *Ymers*) ophörte ganske med Skabelsen, og det synes saaledes, som om de ældste Inder have havt lignende Tanker om ham, som Edda om den nordiske Urjætte.

§. 9. Andre indiske Myther stemme end nöjere paa andre Maader med den eddiske, i det de berette: at för Verdens Skabelse kæmpede Guderne under *Vishnu's* Anförsel i 10,000 Aar mod Jætterne uden at kunne overvinde de to stærkeste blandt dem, indtil han endelig vandt deres Hoveder med List, afhuggede dem, blandede Jætternes Blod med Stöv eller Mudder, og skabte Jorden deraf. Naar vi anvende denne Mythe paa Urjætten *Ymer* og hans Slægt, bliver dens Overensstemmelse med vor nordiske fuldkommen indlysende. — Ved de to fornemste Uhyrer eller gigantiske Dyr, kunde man forstaa *Ymer* og *Audumbla* (Chaos med dets Atmosphære). [18]

§. 10. Ligesom vi have seet her foran (§. 8) at *Brahma* (ligesom *Ymer*) forvandledes til Universets forskjellige Dele, saaledes forestilles det og tit i de indiske Skrifter, under forskjellige Navne, som et organisk Væsen. I fölgende *Veda*-Sted er det vel *Brahma* selv som beskrives: "*Aanden* (den store Aand) skabte et Væsen; af dets Aande blev Luft, af Öinene Sol, af Huden Haar (ɔ: Græs og Træer), af Brystet Aand (eller Sind), af Navleorganerne Sæd, og af den blev Vand." Om Verdens-Sjælen sige Vedaerne: "Himlen er dens Hoved, Solen Öjet, Luften Aanden, Ætheren Kroppen, Vandet Bugen, Jorden Födderne." [19] Her finde vi den nöjagtigste Over-

ensstemmelse med det förmeldte ægyptiske Orakels Svar (§. 6). Endvidere heder det i *Oupnekhat* om *Beischvan Atma* (Verdensaanden eller Verdens-Ilden): "Den har sit Hoved i begge Verdener (Aër og Æther); dens Öje er Solen, Vinden dens Aande, *Bout Akasch* (det femte og subtileste Element) dens Tanke; Vandet dens Marv, Jorden dens Fod." Paa en lignende Maade skildres Guden *Vishnu* i *Bagavata:* Sol og Maane ere hans Öine, Vinden hans Aande, Træer og Planter hans Haar; *Satialoka* (Paradiset, *Gimle*) er paa (eller ved) hans Hoved, Stjernerne ved hans Bryst, Jorden (ɔ: de höje Bjergtoppe) ved hans Navle, Luften ved hans Bug; hans Fodsaaler ere i *Patala* (Underverdenen). [20] Al videre Sammenligning er her ganske overflödig; kun anmærker jeg, at Forestillingen om Mennesket som Mikrokosmos, og Elementernes Forvandling eller Emanation til dets forskjellige Dele, yndes meget af Inderne, og gives undertiden paa lignende Maade som vi nu have betragtet. Det var og især Pythagoræerne, hvis Lære angives tildels at nedstamme fra Indien, som udbredte lignende Ideer (om *μακροκοσμος* og *μικροκοσμος*) blandt Grækerne.

§. 11. Ligesom de gamle græske Forfattere, i Almindelighed betragtede, overbevise os om den indiske, i Landets egne Skrifter fremsatte Læres Ælde og Ægthed, saaledes

vise de os og at Inderne i gamle Dage have hyldet lignende Meninger som de nys anförte. *Stobæus* giver os f. Ex. fölgende Beretning af Indianeren *Sandales*, der levede i *Heliogabal Bardesanes's* Tid, om et makrokosmisk Billede blandt det gamle Indiens Himmelbjerge. Den lyder saaledes: "I Prövelsens Hule, i det Indre af det höjeste Bjerg, som ligger midt i Verden, [21] er en Billedstötte, 10 Alen höj, med Armene lagte overkors, den halve Del af Ansigtet, Arm, Fod og den höire Side er mandlig, den venstre Hælvte derimod qvindelig, begge sammenföjede med megen Kunst. Paa det höjre Bryst forestilles Solen, paa det venstre Maanen. Paa begge Arme (Sider) har Kunstneren afbildet mange Engle (Elementarguder), Himmel, Bjerge, Have, Floder, Planter og hvad der ellers er til i Naturen. Dette Billede gav Gud sin Sön da han byggede Verden, for at han kunde have et synligt Forbillede til sin Gjerning. Paa Skikkelsens Hoved sidder Guds Billede ligesom paa en Throne. Brachmanerne forsamles ofte ved Stötten for at betragte og omtale de Afbildninger der findes paa den, hvilke dog nu ikke alle ere saa lette at forklare." Det er tydeligt at dette Billede svarer nöje til den forvandlede *Ymer*. *Paolino* antager, vistnok med Rette, at den har skullet forestille *Brahma*. *Philostrat* fortæller at Inderne ansaa Jorden for et hermaphro-

ditisk Dyr (ligesom vor *Ymer*), hvoraf alle dens Væsener vare frembragte; og dette stemmer got nok med deres ældre og nyere Meninger, saaledes som vi kjende dem af andre Efterretninger. I övrigt henkaster jeg her den löse Bemærkning: at de indiske Mythers *Oum (Om)*, forsaavidt dette mystiske Navn betegner *Haranguerbehah*, Verdens chaotiske og hermaphroditiske, af Vand bestaaende Urvæsen (see her foran S. 126, 127, 128), kan sammenlignes med vor *Ymer*, Chinesernes *Ym* og Chaldæernes *Omorca*. [22]

§. 12. Da *Ymer* eller *Örgemler*, efter det Foregaaende, undertiden personificeres i den indiske Mythologie ved *Brahma*, er det ikke underligt at vi finde flere Ligheder mellem disse tvende Væsener. De mest paafaldende angaa deres Forplantelsesmaade. Om *Ymer*, see her foran 1ste Hovedst. §. 6. Paa samme Maade fremkom en Mand og en Qvinde (*Manu* og *Satarupa*) af *Brahmas* Side, og endvidere avlede han Risen *Daksha* ved at sue (ligesom *Vishnu*) paa sin store Taa. Hermed kan man og jevnföre den Figur der omfatter Zodiaken i Denderah, som sees afbildet i den selvsamme Stilling. Endvidere fortælle de indiske Legender om en Sön som fremkom af Jætten *Vena's* venstre Arm o. s. v. [23]

§. 13. Ved at gaa over til *Bag-Indien*, og undersöge de der herskende buddhistiske Troes-

Systemer, finde vi i *Cochin-China* et fuldkomment Sidestykke til vor *Ymer:* der fortælles nemlig om en uhyre Urjætte, som de kalde *Banio*, der forvandledes saaledes til Verdenslegemet, at hans *Hjerneskal* blev til *Himmel*, hans tvende *Öjne* til *Sol* og *Maane*, hans *Kjöd* til *Jorden*, hans *Ben* til *Bjerge*, hans *Haar* til *Planter* og *Træer*, hans *Bug* til *Havet* o. s. v. Ligesom Edda fortæller at Dværgene bleve til som Maddiker i *Ymers* Kjöd, saa beretter denne Mythe det samme om Menneskene, som saaledes udbredtes over Jordens Krop. Slige Overensstemmelser ere saa tydelige, at de ingen Udvikling behöve, og vidne om et radikalt Slægtskab mellem asiatiske og europæiske Voda-Dyrkeres ældste Tro. [24]

§. 14. (*Nyt Tillæg*). Buddhisterne paa Öen *Ceylon* foregive at Verden först var rund som et Æg, men dets Skal gik itu, og da fremtraadte den, tillige med Tiden *(Kronos)*. *Devo* eller *Dio* (Gud, *Deus* o. s. v.), viste sig i en Skikkelse som ophöjedes til det Uendelige. Lufthimmelen blev hans Hoved, Sol og Maane hans Öjne, Jorden hans Krop eller Bug o. s. v. Tordenen rullede og de övrige guddommelige og gigantiske Væsener födtes; herpaa fulgte en lang Række af Theogonier, afbrudt ved Guders og Jætters Krige o. s. v. *Ritter* siger om disse Oldsagn, at de indeholde

mangen en frugtbar Spire, der og ligger til Grund for de nordiske Myther, samt at deres Indhold, efter Aand og Form, paa en Side ligner disse, men paa en anden de vidunderlige Sagn som udbredtes fra det kabiriske *Samothrace*. Han mener at disse mythologiske Fortællingers fælles Födeland maa söges i Baktrien og de indiske Koro'ers gamle Land. [25]

§. 15. Ogsaa Japaneserne betragtede Verden som et stort *menneskeligt Billede*, hvis Hoved er *Himlen*, Öjnene *Stjerner*, Haarene *Træer* og *Planter*, Benene *Stene* og *Metaller*. Her forekommer da vor *Ymer* ligeledes i sin bekjendte Skikkelse. [26]

§. 16. Jeg har anmærket ovenfor, at Chinesernes Urvæsen *Ym*, *Yn*, betegner, ligesom vort *Ymer*, alt det oprindelige Ufuldkomne i Verden m. v., og ligeledes at deres *Pan-ku* (*Παν* §. 4, *Banio* §. 13) svarer til den nordiske Urjætte. Om ham fortæller ellers den chinesiske Mythe: *Pan-ku* opstod i *Chaos*, og efter hans Död forvandlede hans Hoved sig til et Bjerg (ɔ: Himlen, som den ætheriske Olymp), hans Öjne bleve Sol og Maane, hans Hovedhaar Træer. De övrige Haar paa hans Krop bleve Græs og Urter, hans Aarer (eller Blod) Strömme og Floder o. s. v. [27] Chineserne lade ogsaa *Fohi* nedstamme fra *Pan-ku*, ligesom Skandinaverne *Odin* fra *Ymer*. Ellers anvende andre chinesike Oldskrifter hin

Mythe paa *Fohi* selv, men rimeligvis antydes blot derved, at Mennesket, som μικροκοσμος, er en Sammensætning af μακροκοσμος. De sige nemlig: "*Fohi* fandt at han selv indsluttede en liden Verden i sig, hans Öjne vare de to Himmellys, Kjödet Jorden, Tænder og Knokler Metaller og Stene, Haar og Skjæg Planter og Træer, Vandet Blod o. s. v." [28]

§. 17. I de övrige og vestligere mongolske Folkeslags mythiske Lærebygninger, har jeg ikke fundet den kosmogoniske Mythe om *Ymer* tydeligen fremstillet, men sandsynlig bliver den föranförte Gisning, at alle Buddhister engang have havt den tilfælles — af fölgende Sted i et kalmukkisk Epos, [29] hvor Ideen om *Brahmas* Offring smelter sammen med den nordiske om *Ymers* Drab. Her tales nemlig om en Schumnu, eller et uhyre qvindeligt Jættevæsen: "Til Forsoning blive Schumnuens Hoved afhugget, hendes Hud bredes ud over Jordens Overflade, hendes Kjöd blive til Summær-Bjerget (Indernes *Su-meru*, Jordens Middelbjerg og Grundvold) hendes Blod til de fire Verdens-Have, og alt dette blive frembragt for den ophöjede *Chutuktus* (Guds) Aasyn, for at indvies til ham som et Offer!"

§. 18. De nordlige og egentlig schamanske Folkeslags Myther ere os for ubekjendte til at vi kunne vente os synderligt Udbytte der,

i enkelte Dele af denne Undersögelse. Saaledes gaaer det i det mindste med nærværende Post. Kun allerydérst i Nordvest finde vi blandt Grönlænderne det Sagn: at Menneskenes ældste Stamfader havde været en uhyre Jætte, hvis Skjæg bestod af Træer istedet for Haar. De sige ligeledes, at den förste Qvinde fremkom af hans Tommelfinger. [30]

Saaledes ere vi da paa denne Vandring rundt om den gamle Verden, saa at sige udgangne fra Danmarks Island, og komme ad en ganske uventet Vej hjem til dets nærmeste Naboland, som vel er end fjernere fra os, men dog ligeledes i vort Fædrene-Riges Besiddelse.

Anmærkninger.

1. Efter *Grundtvigs* skjönne Oversættelse i *Nordens Mytologi eller Udsigt over Eddalæren, Khavn.* 1808, S. 166.

2. N. A. See min danske Oversættelse af den ældre Edda II, 39 ó. f., 295, 313. Siden ovenstaaende blev skrevet ere adskillige Forklaringer over den Ymerske Mythe komne for Lyset, i forskjellige Skrifter over den nordiske Mythologie, hvoraf disse især fortjene at bemærkes. *Ling* (*Edd. Sinnebilds-Lära* 1819 eller 20, S. 40) er aldeles enig med mig om Betydningen af *Ymer* som det förste Chaos og Ur-

Vandet som den jordiske Verdens Grundæmne, "thi", siger han, "*Ymer* blev födt af Draaberne fra den optöede Is, og hans hele (materielle) Væsen var fremkommet af Kulde og Mörke. Dog fik han sin Tilværelse ved Varme og Kulde, der, efter vor Tids videnskabelige Udtryksmaade (ligesom *Grundtvig* allerede havde bemærket i *Nordens Mytologi*, 1808, S. 33), kunne nævnes som den udvidende og sammendragende Kraft o. s. v. *Lings* Betragtninger over *Ymers* nærmeste Afkom ere læseværdige. Den formlöse Materie, skjönt formælet med Livet, havde ikke den vedbörlige Organisation til Forplantelse; dog formerer den sig uophörlig; derfor maatte *Ymer* föde, og det just paa den regellöse (uorganiske) Maade. Hans *Sövn* betyder Massens Livlöshed eller Uvirksomhed; hans *Sved* dens Gjæring, som opstod i selve Grundæmnet för det fik sin Uddannelse, thi dets Udspring var fra Varmen og Kulden. At just begge Fostrene skulde fremkomme under *Ymers venstre Arm*, har vel sin Grund i Hjertets Bevægelse der, hvorfor man troede at Livskraften især havde sit Tilhold i den venstre Side (hvorfra det Ribben, hvoraf *Eva* blev skabt, ogsaa blev taget). Ogsaa har Hr. *Ling* vistnok Ret deri, at Frosttroldene ere Sindbilleder for det formlöse, ubegrændsede og (tildels det) livlöse, eller hvad der mentes at skade eller fortære de organiske Væseners Liv og Blomstren. — Forfatteren til den svenske *Ordbok öfwer nordiska Mythologien*, 2 *Oplag* 1819, antager ligeledes (S. 195) at *Ymer* betegner Urvandet som Jordens Grundæmne o. s. v. *Münter* (i hans *Odinische Religion*) henholder sig ganske til min Fremstilling af den oldnordiske Kosmogonie. *Mone* (i *Gesch. des nord. Heidenth.* I, 313 o. f., lader som han er ganske uenig med mig i For-

klaringen over den oldnordiske Kosmogonie, men han har kun kjendt min af det (efter sin Bestemmelse) meget kortfattede Ørstedske Udtog af nærværende Prisskrift, og har neppe forstaaet Ordene ret. Han siger saaledes, at jeg udgiver *Ymer* for Jordmassen, da det dog udtrykkelig heder i Udtoget "Jordens Grundstof." Efter *Mone* lade Eddaerne Verden fremgaae af Taage og Nat. Natten (som dog siges at være Jætten *Nörves* Datter, og ellers först at have faaet sit Navn af Guderne efter de lysende Himmellegemers Skabelse) er alle Tings Begyndelse, men er opfyldt med Taage, og heder derfor *Niflheim.* Nat, Vand og Kulde ere Grundlæg til den materielle Tilværelse. Forsaavidt ere vi enige i Hovedsagen. Derimod benægter *Mone* at Floderne *Elivaga* kom fra det kolde Niflheim, men lader sin Oversættelse sige, at de gjennemströmmede *Ginnungagap,* da dog Texten efter min Mening ej kan forstaaes anderledes, end at de 12 (eller 11) Floder, som udvælde af Hvergemler, i Niflheims Midte, kaldtes tilsammentagne *Elivaga.* Han vil, at disse Floder ikke maa oversættes ved *kolde Vande* (hvoraf jeg troer at have godtgjort det Modsatte, i den mythologiske Ordbog til *Edda antiqvior* III, 332-33), men at de kom fra et Sted hvor der var Varme, og at denne var den Gift hvorved de dreves; de frös derimod i *Ginnúngagap* ɔ: *Becher der Täuschung* — hvilket sidste Ord jeg seer at Forfatteren ogsaa vil tillægge Mening af Tusk, Bytning, hvilket Ordet *Ginning* dog aldrig kan modtage, da det egentligst maatte — ligesom den ældre *John Olafsen* oversætter det — hede i Latinen: *dolosa (vel artificiosa) seductio aut deceptio.* Jfr. her foran S. 22. Vistnok kan man antage at hine Floders Udspring i Under-

verdenen manglede Varme, endskjönt de ikke frös förend de havde fjernet sig derfra. Dette vises af Naturens simple Anskuelse, saaledes som den maatte svare til de gamle Nordboers Begreber. Havet, de dybe Indsöer og Elve fryse ikke nærmest Bunden, men kun deres Overflade forvandles af Frosten til Is, og dette skeer i en desstörre Grad, som de fjærne sig mere fra det underjordiske Væld eller Udspring. Men desuagtet gives der i höjtliggende eller i nordlige Bjerglande en Art af *kolde Vande, som ikke kunne fryse nær ved deres Udspring*, men vel naar de have fjærnet sig derfra, blandede med andre Vandarter og Luftens Vædsker. Man see f. Ex. *Olafsens* og *Povelsens* Reise gjennem Island I, 117, 118, hvor det blandt andet heder: "*Kaldavesl* (en i Island ikke ualmindelig Art af Kildevand) betyder egentlig *kold Vædske*. Det fryser ikke om Vinteren, og synes at være langt koldere end andet Vand om Sommeren; det siges i Almindelighed at være lunket i den stærkeste Frost, nemlig fordi det ej er saa koldt som det tilfrosne Vand." Forf. ansee dette Slags Vand for at svare til det som *Linnée* bemærkede paa mange Steder i Sverrig, især det i *Lokakälla (Loke's Kilde)* i Vestgothland, hvilken han beskriver i sin *Vestgötharesa* S. 264 o. f. Der viser den store Naturforsker, at der ved slige *kolde Vande* (som han kalder dem) danne sig Forhöjninger af etslags Mos *(Mnium)*; at Dyndet i og omkring dem forvandles efterhaanden til *Törv* (eller *Jord*) *Skifersten* o. s. v. Opmærksomme Iagttagere kunde let herved være blevne foranledigede til at slutte sig til hele Jordens Tilblivelse, i det store, paa selvsamme Maade, og saaledes have faldet paa Digtningen om Elivagas *kolde Vande*, hvorfra Kos-

mogonien udleder Jordens Oprindelse. Vandet af *Loka*-Kilde har fra Hedenold af staaet i stor Agtelse hos Omegnens Beboere, som et Helbredelsesmiddel, og de pleje her at komme sammen til talrige Forsamlinger paa Midsommersnat, da dets Drikken menes at have de beste Virkninger. Naar vi lægge Mærke til at *Udgaardsloke* egentlig er en Emanation fra *Ymer*, hvis Legeme Guderne omdannede til Menneskekjönnets Beste, saa kunne vi formode at hans Navn virkelig har givet Kilden dens Benævnelse. Antage Eddaerne ellers nogen Varme ved Elivagafloderne (hvoraf en virkelig heder *Leiptr* ɔ: lynende, glimtende, ligesom *Giöll* og kan oversættes ved skinnende) — saa er det vistnok fordi de udrunde fra *Hvergemler*, hvori Ordet *Hver* kan oversættes ved *kaagende Kilde*, men dens Hede troedes da sikkerlig at være af vulkanisk Natur, ligesom adskillige af de senere fra Underverdenen udsprungne Jættevæsener.

Hvad *Ymer* især angaaer, ere jeg og *Mone* endvidere virkelig enige i Hovedsagen, ogsaa naar han forebringer: at *Ymer* siges at være en Androgyn, fordi han er den udelte Materie (S. 137), samt at han er den uorganiske Verden eller et Sindbillede for den og dens förste (chaotiske) Tidslöb.

Trautvetter (i sin *Asciburg oder die germanischen Götter und Heldenbilder der Edda als Sternbilder dargestellt*) forklarer den hele nordiske Mythologie ved Naturens Forandringer i Aarets Löb — og dette kan vistnok have sin Rigtighed, forsaavidt at *Solaaret* var et Forbillede for det *store mythiske Verdensaar* (hvis Skildring vistnok er et af Eddalærens Hovedformaal), ligesom jeg selv saa tit har yttret og sögt at gotgjöre, uden at kjende Hr. *Traut*-

vetters Mening, især ved Udviklingen af *Gylfes* Aabenbaringer i Asgaard. Ogsaa han antager vor *Ymer* for den materielle Verden i sin udannede Tilstand, men hentyder dog til Urvandene som vedkommende Vandmandens Tegn. *Ymer*, som den ældste Frostjætte, kunde ellers vistnok antages for Stammefader til, eller et Sindbillede paa *Vinteren* i de nordlige Lande, da Naturen synes at oplöses i en chaotisk Forvirring; hans Afkom for dens Kulde og Storme (der virkelig personificeredes ved det) o. s. v.

De ældre Mythefortolkeres, som *Brückers*, *S. Thorlacius's*, *Thorkelins*, *Gräters*, *Bastholms*, *Grundtvigs*, *Stuhrs* o. Fl. blandt os allerede mere bekjendte Betragtninger og Forklaringer over den *Ymerske* Mythe, lede i Hovedsagen til det samme Resultat, hvortil jeg er kommet ved mine egne Undersögelser af selve de mythologiske Kilder.

3. N. A. See min Udvikling heraf i *Edda antiqv.* II, 925-926; jfr. *den ældre Edda* IV, 46, 47, 260, 261, samt *Mone* l. c. I, 374: "*Mimirs* Ermordung ist auch ein Abbild von *Ymirs* Tod, vielleicht auch die Namensähnlichkeit nicht zufällig."

4. Vi finde dog maaske Levninger af den *Ymerske* Mythe i forskjellige ældgamle Benævnelser paa Ishavet blandt de nordeuropæiske Folk. Allerede de græske og romerske Forfattere tale om den forfærdelige *Havlunge* i Norden, hvor Hav, Jord og Luft var eller löb sammen i Et (altsaa i *Nifiheim* selv eller i Nærheden deraf), hvorved *Eumenius* formodentlig er kommet til at tale om *Havets Aandedræt*. Denne Havlunge sætter man i det nordlige Ishav, som kaldtes det croniske eller saturniske (maaske af Sagnene om *Ymer* og *Udgaards-Loke*) samt *det döde*, *ubevægelige*, *dovne* Hav o. s. v. Efter

Baco kaldte de engelske Söfarende i hans Tid hine nordlige Farvande *Lungehavet*, og en Scholiast til *Adam* af Bremen kalder dem *Leverhavet* (ogsaa ommeldt af Middelalderens tydske Digtere). Alt dette havde vel Hensyn til den dræbte Urjættes *Lever og Lunge*; den förste synlig i det ved Frosten störknede Havvand, den sidste i den berömte norske Malström ved Moskö, der vel ogsaa sammenblandes med *Mimers* Væld eller Havets Udspring, hvorom jeg handler nærmere i det Fölgende. See *Schöning om de nord. Folks Oprind.* S. 59 og *Adelung ält. Geschichte der Deutschen* S. 82.

5. *De falsa Relig. fol.* 4 anfört af *Görres* i *Asiat. Mythengesch.* II, 364, hvor denne Materie afhandles temmelig vidtlöftig.

6. See f. Ex. *Pomey Einleitung in die Göttergeschichte der Griechen und Römer* (1762) S. 401, med de der anförte Steder af *Servius*, *Macrobius* og *Natalis Comes*. Jfr. *Kanne Allgem. Mythologie* 1815, S. 466; *samt Creuzers Symbolik* l. c. III, 258 o. f., og om *Phanes* 193 o. f., 382.

7. Et orphisk Fragment hos *Proclus* i hans Kommentar til *Platos Timæus*. S. *Hermanns Handbuch der Mythologie* II, 452. Jfr. *Creuzer* l. c. II, 483 o. f.

8. See *Kannes Allgem. Mythol.* S. 106 og 366.

9. See *Brücker Hist. philos.* T. I, om den ioniske Sekt, Side 470; Platonikerne 701, 710; Pythagoræerne 1074; jfr. 1095 (hvoraf især sees, at deres Lære om den *större* og *mindre* Verden ganske stemmer overens med den indiske); Stoikerne 929. Hvorledes *Plato* o. Fl. skildrede Chaos ligesom Eddaernes *Ymer*, som Ophav til alt det Onde, see her foran S. 160.

10. See *Görres* l. c. II, 525-27 efter *Philo*, *Josephus* o. fl.

11. *Plutarch* (om *Isis* og *Osiris*); *Asiat. Myth. Gesch.* II, 359, 405 efter *Hermes Trismegistos.* Det var maaske derfra at Romerne havde deres Idee om Jordens Fastland i Skikkelse af en *Chlamys.*

12. *Macrob. Saturnal* L. 1, C. 20.

13. N. A. *Bellermann* beskriver f. Ex. en gammel ægyptisk Afbildning af en symbolisk *Makrokosmos*, fra hvis Navle Dyr og Planter udspringe, men fra Hovedet syv Stave med Kugler paa Enden (*Ueber die Scarabæen-Gemmen*, 2 St., *Berlin* 1821, S. 35). Stavene betyde sikkerlig de 7 Planeter, som af Ægypterne kaldtes Stavbærere (ῥαβδοφοροι).

14. Efter den lærde og skarpsindige *Colebrookes* Oversættelse i Afhandlingen: *on the religious ceremonies of the Hindous &c.*, *As. Res.* II, 252. Jfr. *Moor Hindu Pantheon*, S. 75 o. f. Om *Brahma* som Stamfader til Guder og Jætter, see *Polier Mythologie des Indous* I, 167.

15. See f. Ex. *Franz Bopps* Oversættelser af Steder i Vedaerne bag ved hans Skrift: *über das Conjugations-System der Sanscrit-Sprache &c.*, 1816, S. 277; og *Jones* om Grækenlands, Indiens og Ægyptens Guddomme i *Kleukers Asiat. Abh.* I, 201. En indisk Afbildning af *Bruma* eller *Brama*, frembringende alle Verdener af sig, som den överste Himmel af Hjernen o. s. v., findes i *Kirchers China illustrata* (1667) S. 154; jfr. *N. Müller* Fig. 72 (S. 611 o. fl.)

16, *Polier* l. c. I, 169, 172.

17. *Polier* l. c. pag. 175. *Jones* i Asiat. Abh. I, 201. *Kanne System der Indischen Mythe* (1813), S. 141. *Moor Pantheon* S. 79. *Brahma* havde dog 4 Hoveder tilbage, hvilke han og skal beholde endnu; i

det mindste fremstilles han saaledes i Afbildninger. Jfr. her foran angaaende Verdens-Dyrene med mange Hoveder §. 5, samt 1ste Hovedst. §. 92.

18. *Polier* l. c. II, 184. *Kanne* S. 140. Grækerne havde en Fabel, hvorefter Jorden i Gude- og Jætte-Krigen var bleven blandet med Giganternes Blod, og en ny Menneskeslægt fremkom deraf. *Lactant. Plac. lib. I, Fab.* 5. Efter Andre avledes Giganterne af det Blod som udgjödes da *Uranos* blev kastreret. Ægypterne sagde og, at Jætternes Blod havde i hin Gudekamp oversvömmet Jorden, og at Vindruerne vare opkomne deraf. (*Plutarch om Isis og Osiris*).

19. Efter *Bopps* tydske Oversættelse fra Originalen l. c. S. 301, 293.

20. *Görres* l. c. l, 96, efter *Oupnekhat* I, 44, og *Bagavata* I, 98.

Nyt Tillæg. Desatirs Lære, som hörer til de indisk-persiske, synes i Særdeleshed at hylde de gamle Inders Forestillinger i denne Post. Den betragter Verden eller Universet som en Person, i det Texten siger: "Verden er en Mand og Manden er en Verden," og Kommentarernes Forfatter udlader sig saaledes herom: "Verden kaldes det store Menneske, Mennesket den lille Verden." Derom have Mange skrevet, hvoriblandt Forf. selv, i en Bog som kaldes *de to Verdener.* Luften er Universets Aande, Regnen dets Taarer, Tordenen dets Röst, Vandet dets Sved, Stjernesamlingerne dets Indvolde, Aarer og Nerver, organiserede Legemer dets Orme, der dog maa stræbe efter at vorde Sjæle. (*The Desatir* l. c. II, 95, 99). Her gjenfindes de oldnordiske Udtryk og Ideer om Regnen som *Ymers* Taarer, Vandet som hans Sved (da Eddadigtenes *Sveiti* betegner

baade Blod og Sved), Dvergene som Orme fra *Ymers* Krop, til de senere fik deres Organisation o. s. v. Om *Fetahils* Billede som *Nasaræernes Ymer*, see her foran S. 218. *Bagavatas* Beskrivelse og de andre indiske Fremstillinger stemme forunderlig nok med Orphikernes her foran (§. 4) ommeldte Begreber om *Zeus* (som da svarer til Indernes *Vishnu*). I Brudstykket hos *Proclus* heder det endvidere: "I Begyndelsen var alting i *Zeus*, Himlen og Jorden, Havet og Floderne, Guder og Gudinder; alle Ting som ere eller skulle födes, de vare i *Zeus*." Et lignende Fragment findes hos *Apulejus*: "*Jupiter* er den förste og sidste af alle Ting, alle Ting ere af ham; han er Himmelens og Jordens Stötte; han er baade Mand og Qvinde; han er nemlig Ild og Aanden i alle Ting; han er Sol og Maane; han er alle Tings Konge og Aarsagen til deres Oprindelse." Jfr. *Bastholm Hist. philos. Unders.* S. 705.

21. *Görres* l. c. I, 135 efter *Stobæus* Lib. I, p. 141. Jfr. *Creuzers Symbolik* l. c. I, 141. Det er klart, at ved hint Verdens höjeste Bjerg, liggende i dens Midte, menes Himalaja-Bjergene (*Imaus* eller det indiske Caucasus), hvor *Meru* (ogsaa kaldet det midterste Bjerg) samt det oprindelige *Midgard*, ligge, og hvorfra Brahmanerne efter deres egen, vistnok sandfærdige Beretning ere komne. Endnu finder man uhyre Statuer og Huler i *Bamian*, dette nu forladte Sæde for ældgammel Kultur. Mueligt er det, at man i Fremtiden kan gjenfinde lignende Stötter (ligesom slige hermaphroditiske og kolossalske Gudebilleder findes i Elephantas Huler), enten der, eller og i de indiske Himmelbjerges hidtil ubekjendte Dale, med Beboere af europæisk Legemsdannelse og Udseende, som tale et med Sanskrit

beslægtet Sprog, og have Gudebilleder af Træ og Sten. Jfr. *Paulini Systema Bramanicum* Pag. 112. Artigt nok er det hvad *Rudbeck* anmærker, i *Atlantica* I, 391-92, at Navnet *Imer (Ymer)* (i Genitivet *Imis*) er det samme som *Imaus*, (nu hos Tartarerne *Imus-Tag* og *Imus-Sahr* eller *Sneebjerget*) hint Jordens Urbjerg, hvorom *Strabo*, *Plinius*, *Ptolomæus* o. fl. sige, at dets Rödder og Grene gjennemlöbe hele Kloden. Dette maa være en ældgammel asiatisk Mening, da vi gjenfinde den i Zendbögernes Beskrivelse over *Borz* (det vestligere Kaukasus, en physisk og mythisk Fortsættelse af det Indiske). See her foran 1ste Hovedst. §. 80, hvorved og kan anmærkes, at Fjeldets (eller Jordens) Grund-Rödder sammenlignedes af de gamle Perser med *Aarerne i det menneskelige Legeme*. Hin brachmanske Billedstötte vilde have passet overmaade godt saavel til Indernes som Persernes Idee om et saadant Himmelbjerg (i en af hvis Huler Stötten var opreist), da Guds Throne mentes at staa paa dets Top (ligesom det forestiltes i Afbildningen), og det mentes i visse Maader at være forenet med Himlen. Saaledes kaldte Karthagineuserne et höjt Bjerg i *Syd-Afrika* for Guds Sæde eller Throne (*θεȣ̃ ὄχημα*) (*Dei vehiculum)*, af samme Betydning som *Yggdrasill*, allerede sammenlignet med det persiske Bjergtræ eller Himmelfjeld. Ellers er det klart, at hine emodiske Hulers Mysterier lignede de nordiske, ægyptiske og græske.

Nyt Tillæg. I det svenske Tidsskrift *Idunna* 9de Hefte (1822) siger en Forfatter, der undertegner sig W—N (i en Afhandling om Striden paa Samsö, S. 47): "*Ymer*, som ogsaa skrives *Imer* og i Edda kaldes *frostkold Jætte* (hvilket Navnet og bevidner

ved det indiske Stammeord *Ym*, *Im*, *Him*: Vinter, Kulde, Snee) — forestiller Jordens faste Klippegrund, de snedækte Fjelde. Derfor sagde de gamle Nordmænd: östen for *Uma*, som i deres Tale var det samme som östen for Grændsefjeldet, Kjölen, Fjeldryggen. Det er bekjendt, at i gamle Sprog og Oldtidens Symbolik antages *Jætte* og *Fjeld* eller Bjerg som beslægtede Ideer med fælles Benævnelser. Jætten *Ymer*, af hvis Ben Bjergene paa Jorden ere dannede, forestiller derfor, i mere indskrænket Betydning, |*Ymaus*-Bjerget, Asiens höjeste Fjeldryg, ved hvilken (ligesom jeg i en anden Afhandling har sögt at vise) Menneskenes Stammeland, Eddaernes gamle *Asgard*, saavel som Hinduernes og overhoved hele Vestens olympiske Fabelland, var beliggende. Allerede *Plinius* vidste, at Benævnelsen, i de Indfödtes Sprog, udmærkede et snehvidt Bjerg *(Imaus incolarum lingva nivosum significans)*." Om den store *Himalaja* eller *Himmaleh* Bjergstrækning og dens mange Navne handler *Ritter* (Erdkunde I, 551 o. f.), hvor det blandt andet vises, at den endnu af Inder og Siamesere kaldes *Ima*, *Imaas*, *Imeja* (hvortil *Imos* o. fl. kunde lægges), ligesom forhen *Imaus* (*ἰμαος*) af de græskromerske Forfattere. *Creuzer* antager det samme (*Symbol.* l. c. I, 536) og siger endvidere: "Hvor disse Bjerge skyde frem af en Rod, og hvorfra deres Grene udbrede sig til begge Sider, der er den indiske Menneskeheds Vugge, derfra nedstige Guder, Genier og Mennesker, og derfra nedstammer den oprindelige Mythe (ligesom *Gatterer*, *Müller* o. fl. have sat Paradiset her). Derfra udvælde de 4 store Floder" (1. *Buramputra* ɔ: *Brahma's* Sön. 2. *Ganga*, som ligefrem paa Islandsk kan oversættes ved *Gánga* ɔ: den gaaende [rinden-

de], s. *Ind. Bibl.* I, 95. 3. *Indus* [egentlig *Sind*]. 4. *Oxus*. Jfr. *Ritter Erdkunde* I, 431.) Naar *Imer* eller *Ymer* betyder *Imaus*, saa er det upaatvivleligt at *Audumbla's* 4 Melkeströmme, hvorved han nærtes, ogsaa betegne hine 4 store Floder. Vi maa vel lægge Mærke til, at Urbjerget Imaus egentlig er en Forvandling af den chaotiske Urjætte. Mere herom ved Udtydningen af *Audumbla.* — I den samme Bjergkjedes östligste Del sætte Chineserne deres Himmelbjerg. Det synes og at sigte til den *Ymerske* Mythe, naar de kalde Höjlandene omkring *Himalaja: Jordens Ryg*, og de derfra udlöbende Fjeldkjeder *Jordens Arterier*, hvorved de övrige Bjerge hænge. De sige endvidere: Om man end ikke altid kan see de Bjergkjeder, som sammenknytte disse Höjder, ovenfor Jorden, saa kan man dog være vis paa, at de under dens Overflade staa i Forbindelse med hinanden ved sammenhængende Arterier eller Gange. (*Amiot* hos *Ritter* l. c. I, 588). Disse Anskuelser stemme ganske overens med Oldpersernes föranförte om Urbjerget *Borz.* Endelig tilföjer jeg den Gisning, at Benævnelsen *Ymisland* ɔ: *Ymers* Land, der tillagdes vilde Fjeldegne i Nordost eller Øst fra Skandinavien, i de ældste Tider har betegnet Landene omkring *Imaus*, men er siden efterhaanden blevet forflyttet mod Nordvest og Vest, dog paa en saa ubestemt Maade, at man ikke kjender nogen Egn, som med nogen fuldkommen Vished kan siges at have baaret dette Navn.

22. See det af *Philostrat* ved *Görres* I, 133 anförte Sted. Om *Oum*, som skal betyde det samme som *omne* (*Παν*), Universet, efter Mytherne en Qvindemand, fremkommet netop ligesom *Ymer* ved Vands og Ilds Forening (hvilket ogsaa selve Navnets Be-

tydning skal udtrykke) — see *Kanne System der indischen Mythe*, S. 71-76. Dette hellige Navn, som og skrives *Om*, forekommer i Brahmanernes mystiske Formel *Kanscha*, *Om*, *Pascha*, der menes at være det samme som de eleusinske Mysteriers *Κογξ*, *Ομ*, *Παξ*. Den hellige Stavelse *Om* (*Aom*, *Oum*) sættes foran ethvert indisk Digt eller Skrift. Om *Oum*, *Aom* eller *Om* jfr. endvidere *Wagner* l. c. S. 183-84.

Nyt Tillæg. Den fuldstændigste Fremstilling af de indiske Begreber om *Oum*, findes nu i *N. Müllers Gl. W. u. K. der alten Hindus*, 1822, I, 103 o. f. Her siges at *Oum* er Lysets (Ildens) og Vandets förste Forening, et Forbillede for den förste kosmogoniske Udvikling og Kraftbevægelse; — *Brahms* mystiske Ord, Forklang til alt Vordende o. s. v. Forfatteren leverer (*Tab.* II, *Fig.* 16-18) tre mærkelige Sindbilleder af dette Væsen, beskrevne S. 575-576. Det förste er et Billede, der er mest sammensat af (Niflheims) Dunster. En Kreds af Skyer omgiver Hovedets Peripherie; to Sole eller straalende Stjerner antyde Øjnene; Munden antydes ved en skydannet Aabning; 4 Straalerader (antydende de jordiske Elementer) udgaa deraf (hvortil de 4 Arme vel og sigte). Skikkelsen har Vinger, er omgivet af Skyer, og foran den staaer en Lingam, der antyder den muelige Udvikling af alle Skabelsespotenzer, der endnu indhylles, som Idealtyper, i *Oums* Skyeklædning. Under Billedet sees et Bjerg med 3 Spidser (formodentlig Urfjeldet *Meru*). Det andet Billede forestiller Foreningen mellem Ur-Ild og Ur-Vand (under Et betragtede som *Oum* og som menneskelige Figurer, hvis Haar, Fingerspidser o. s. v. udgaa i Flammer og Vandstraaler) — indhyllede i Skyer. Den tredie Afbildning fremstiller *Oum* (som Ver-

denstoffet), fremkommende af *Brahms* Mund (ligesom Verdensægget af *Knephs* Mund, her foran S. 147, eller *Ymer*, der oplives af dens Kraft som udsendte, eller udaandede, Heden). Ur-Koen (vor *Audumbla*) sees tillige, omgivet af de Symboler som betegne Verdenslegemet, samt endvidere omringet af Evigheds- eller Verdens-Slangen. Jfr. Orphikernes Forestillinger af Verden med en Guddoms, en Oxes og en Drages Hoveder her foran S. 72-73, jfr. S. 192.

23. S. *Görres* l. c. I, 320. *Moor* S. 101, 104. Jfr. *v. Dorows Morgenländ. Alterth.* II, 94. Man har bebrejdet den nordiske Mythologie hin formentlige Urimelighed, uden at tænke paa *Evas* Fremkomst af *Adams* Side, eller paa *Bachus's* Födsel af *Jupiters* Hofte, men *Minervas* af hans Hoved o. s. v.

24. See *Christopher Burrs* originale italienske Beretning hos *Görres* (anfört i Anledning af den skandinaviske Mythe om *Ymer*) l. c. II, 580. Jfr. endvidere 1ste Hovedst. §. 94, samt *Nyerups Wörterbuch der skandinavischen Mythologie*, *Kopenh.* 1816, *Anm.* S. VIII.

25. N. A. S. *Ritters Vorhalle &c.* S. 110. *Philalethes History of Ceylon*, p. 292. *Davies Account of Ceylon* (1821) S. 203, 204, fremstiller Verden som frembragt ved Vand og ödelagt ved Ild i visse Perioder eller Verdensaar, som bestandig fölgende paa hinanden uden Begyndelse eller Ende. Jfr. her foran S. 121, 134, 198.

26. *Görres asiatische Mythengeschichte* I, 130. See ovenfor 1ste Hovedst. §. 95.

27. Sammesteds S. 154, 173. *Kircheri China illustrata* p. 22 i Oversættelse af Indskriften paa en ældgammel Stentavle: *Principium primum* - - - *pro-*

duxit duas mutationum causas (Ym materiam &c. Yam formam); obscurum vacuum mutavit &c. Jfr. *Milne* i *Ethnogr. Archiv*, 1823, XX, 433, hvor han vel fortolker *Yin* ved Materien, men er ikke fornöjet med at Andre forklare *Yang* ved Aanden, hvorimod han mener *Yin* betyder Jorden, men *Yang* Himmelsluften o. s. v. (ligesom *Ymer* og *Odin* i vor Mythologie). *Görres* antager *Yang* for Aanden og Livet, I, 153.

28. See *Mayer mythologisches Wörterbuch*, 1804, II, 115. *Kanne allgem. Mythologie* S. 16.

92. Bagved *Bergmanns Wanderungen unter den Kalmukken*, IV, S. 162.

30. See *Egedes Efterretninger om Grönland*, S. 149. *Kannes allgem. Mythol. S.* 428-29.

Andet Afsnit

om Koen *Audumbla* og *Oxen* overhoved, som kosmogonisk Sindbillede.

---

§. 19. I de ældste mythologiske Systemer har *Oxen* (som Koe eller Tyr) af forskjellige Aarsager, som maa falde i Öjnene ved at betragte de hertil hörende Myther, hvilke jeg indskrænker mig til at fremstille eller udpege paa den muligst korsteste Maade — gjerne en betydelig Rolle [1]. Den nordiske om *Audumbla* selv er allerede optegnet her foran i den eddiske Udsigt over Kosmogonien (i 1ste Hovedst. §. 6); ligesom vi og have sögt at udvikle dens rigtige Betydning (§. 37). Nu ville vi fremstille de Sidestykker hertil, som vi have kunnet udfinde i fremmede beslægtede Oldsagn, satte ved Siden af hinanden, for om mueligt at trænge frem til den fjerne fælles Kilde, hvorfra de ere udrundne.

§. 20. I den nordiske Mythe forestilles Koen *Audumbla* som et uhyre Dyr, hvis fire Melkeströmme formaaede at nære Urjætten *Ymer*, af hvis Krop den hele Jord blev siden dannet. Selv nærtes hun ved at slikke Saltstene, hvorved *Bure*, en Guddom i Menneskeskikkelse, fremkom efterhaanden i forskjellige Perioder. Det var fra hans Sön *Bör*,

Bur eller *Borr*, at Guderne nedstammede. De skabte igjen Verden og Menneskene — saa at Koen *Audumbla* kunde med Hensyn hertil vel kaldes Guders og Menneskers Moder. Paa den anden Side var hun, som *Ymers* Nærerinde, Jætternes og tillige Jordens Fostermoder. [2] Vi kunne derfor ikke undres over, at *Oxe* og *Koe* stode, som mythiske Dyr, i höj Anseelse hos vore Forfædre, ja at de endog nöde en Art af religiös Dyrkelse, ligesom dette og har skeet blandt Jordens ældste os bekjendte Folkeslag.

§. 21. Herved maa vi tillige overbevises om, at de gamle Skandinaver i Almindelighed have anseet den primitive Koe *Audumbla* for etslags guddommeligt Væsen. Det er sandsynligt at man har tænkt sig den som hermaphroditisk, ligesom *Ymer* selv; den kunde altsaa forestilles baade som en Koe og som en Tyr. Saaledes ledes man til at forestille sig Muligheden af at Cimbrernes bekjendte Kobberoxe, hvorved de svore i Italien, og som siden blev Romernes Bytte, har skullet fremstille hint mythiske Væsen. I Fyen (nær ved Odense og et gammelt Offersted) har man engang opgravet en liden Kobberoxe, og flere af det Slags ere blevne fundne paa samme Maade i de nordiske Riger. Et sligt Billede fandt man og i den frankiske Konge *Childerichs* Grav. Bracteater med Tyrehoveder har man

fundet i Fyen, men det er uvist hvorfra de egentlig ere komne. [3] Om *Audumbla* eller Guden *Tyr* have givet Anledning til denne besynderlige Dyrkelse, kan jeg ikke bestemme. Dette er ogsaa ganske overflödigt her, hvorimod jeg maa söge at oplyse vor Mythes Overensstemmelse med andre beslægtede Folks Oldsagn og kosmogoniske Digtninger.

§. 22. At *Hertha's* eller Jordens Vogn blev blandt de gamle Germaner trukket af to Köer paa hendes Festdage, er mærkeligt nok, og synes at vidne om, at man helligede *Koen* især til *Jordens Guddom*, hvilket og efter det foranförte stemmer vel overens med vor Edda. Denne Guddom kalder *Tacitus Moder Jord (terram matrem)*, — og ved hendes symbolske Köer maa man da tænke paa Jordlegemets förste Plejemoder *Audumbla*, og dens Paralleler eller Sindbilleder i den ægyptiske, persiske, indiske o. fl. Religioner. At *Herthas Öe* netop maa söges i Danmark, og hendes Helligdom gjenfindes i *Herthedal* ved *Leire* eller *Lethraborg*, forekommer mig meget sandsynligt af *Anchersens, Münters, G. L. Badens* o. fl. Undersögelser. [4] Navnet Teutoner kunde vist nok, paa dette Sted, passe sig til Danske, da Ordet þ*iód (Theod, Thiod)*, hvoraf man vil udlede det, betyder *et Folk*, og de gamle Skandinaver desuden betragtede det som et Egennavn baade for Tydskland, og tillige for

en Del af Jylland, hvor Navnet *Thye*, *Thyeland*, endnu er en Levning deraf.

§. 23. At Thracerne, vore erkjendte Frænder, have havt kosmogoniske Digtninger der ligne vore, er vist forhen i Betragtningen over forskjellige saakaldte orphiske (1ste Hovedst. §. 52). I de tvende af dem forestilles den chaotiske Jord som forenet med en *Oxe* (eller *Koe*), hvis Hoved viser sig paa Urvæsenets Krop, og vi kunne neppe tvivle paa, at lignende Ideer have ligget til Grund for denne Mythe, som for den om *Ymer* og *Audumbla*. Især synes dette at blive indlysende af Epithetet *Βȣγενης* (födt af en Koe eller Oxe) som en af de orphiske Hymner tillægger *Phanes* eller *Pan*. Ellers vare *Io* som Koe (undertiden billedlig forestilt som en Qvinde med Horn) og Maanen med dens Horn de samme hos Grækerne. I Argos og Ægypten betydede selve Navnet Maanen. De orphiske Hymner tillægge og *Dionysos* eller *Bacchus* Tyre-Hoved og Oxe-Horn, ligesom *Plutarch* bevidner udtrykkelig at hin Guddom undertiden forestilles af Grækerne som en Tyr. Hertil hörer vel og Cretensernes *Minotaur*. For alt dette ligge rimeligvis phoeniciske, ægyptiske og indiske Ideer til Grund. Ogsaa lode de græske Myther *Zeus* (Himmelen) undertiden forvandle sig til en Tyr, men *Here (Juno)* til en Koe, hvorved vi maa erindre, at denne Naturgud-

inde betegnede Jorden eller dens Atmosphære. Romerske Mynter vise at *Junos* Vogn undertiden blev trukket af *Köer*, og saaledes viser denne Grækernes *Here* sig i samme Optog som Germanernes *Hertha*, som vistnok atter er identisk med Oldpersernes *Hethra, Herethra* (der muelig er den samme som de vestlige Forfatteres persiske *Artemis*, hvis Vogn vi og læse blev trukket af Köer). Romerne dyrkede endvidere *Jorden* som *Ceres* (der stundom forestiltes ridende paa en *Oxe*), og en drægtig *Ko* blev hos dem dens Offer og Sindbillede. [5]

§. 24. Blandt de semitiske Folk finde vi at *Baal* eller *Moloch*, Ildhimmelens eller Solens Guddom, samt overhovedet det mandlige avlende Naturprincip, blev (ligesom Grækernes *Dionysos*) forestilt med et Tyrehoved. Ogsaa bleve Oxer fortrinligen offrede ham. Men Verdens Moder, *Astarte* eller *Urania*, afbildedes ligeledes af Phoenicierne og Karthaginenserne med Oxehorn o. s. v., og smelter forsaavidt sammen med vor *Audumbla*. [6] Af den herved opstaaede religiöse Ærbödighed for Koen, foranledigedes vel det ogsaa i Phönicien gjeldende Forbud mod at nyde dens Kjöd. I det syriske *Hierapolis* sad *Zeus*, ligesom Indernes *Siva* (muelig og den samme af Navn) paa en Oxe, efter *Lucians* Beretninger. Ellers er det bekjendt, hvorledes Hebræerne dreve Afguderie med *Guldkalven*, hvis ægyptiske

Oprindelse ellers er tydelig nok. Ogsaa Araberne dyrkede en *Bacchus* eller *Dionysos* med Oxehorn. [7]

§. 25. I intet Land i Verden har Oxedyrkelsen naaet en saadan Höjde som i det gamle Ægypten. Oxen *Apis* ansaaes for *Osiris's* Sjæl, eller og den inkarnerede Gud selv. Det er klart nok, at *Osiris* og hans *Phallus* svare ganske til Indernes *Siva* og hans *Lingam*, og disses fælles Betydning falder os meget tydelig. Til begge disse Guder var Oxen især helliget. I Ægypten vare der flere mystisk-symboliske Oxer, som *Mnevis*, *Onuphis* eller *Omphis* o. fl., der skulde forestille visse Guddomme paa en allegorisk Maade. Det vilde være overflödigt at undersöge dette her, da *Jablonsky* o. fl. have vidtlöftigen afhandlet disse Æmner. [8] *Koen* ansaae Ægypterne som det helligste Dyr, forestillende *Isis* (som engang selv paatog dens Skikkelse), samt dyrket paa visse Steder som guddommelig (paa samme Maade som *Apis*) [9]. Den var altsaa baade *Jordens* og *Maanens Symbol.* Den hele religieuse Overtro om Koen i dette Land, stemte ligeledes paa det allernöjeste med den i Indien. Saaledes afskyedes de Fremmede i begge Lande (som f. Ex. Græker i Ægypten, Muhamedanere og Kristne i Indien) fordi de spiste Oxekjöd o. s. v., skjönt denne Afskye noget tabte sig med Tiden, da disse Fremmede

bleve Landenes Beherskere. Man kunde falde paa at troe, at netop disse indgroede Meninger, som Inder og Ægypter havde tilfælles, men som afvege saa meget fra Grækers og Skandinavers, vare et Bevis paa at hine Nationers ældste Vise ikke vare af fælles Herkomst med de senere nævnte — men saa maa man erindre sig, at den store Læremesterinde *Nöden*, har fordrevet hin Afsky, i de nordlige Himmelströg, fra de vandrende, maaske flygtige, Folk, som nödtes til at före Hyrdelevnet, og dreves af Hungeren til at söge Næring i Dyrenes Kjöd, hvorved de lærte, at slige Spiser ingenlunde vare stridende imod Menneskets Natur. Ægypternes Oxe- og Ko-Dyrkelse, samt Afsky for at spise Ko-Kjöd, var rimeligvis bleven indfört ved Inderne i de ældste Tider, [10] da de vel allerede havde disse Skikke i det Land hvorfra de udvandrede, men holdt sig dog langtfra ikke saa strængt fra andre Kjödspiser, som de i de nyere Tider have gjort. [11]

§. 26. Blandt de gamle Meder og Perser gjenfinde vi *Audumbla*, som den hermaphroditiske Oxe *Abudad*, af hvem alt havde sit Udspring. Jeg har fremsat denne Mythe i sin Helhed og vist dens Overensstemmelse med den nordiske, her foran i 1ste Hovedst. §. 85. Det er uden Tvivl *Kajomarth*, det förste Menneske og den förste Konge, der sees afbildet

blandt de persepolitanske Ruiner, halv som Menneske, halv som Oxe, og röber saaledes sin Oprindelse som *Abudads* Sön. Ellers kan man vel ikke paatvivle, at det er oprindelig *Abudad*, der forestilles som Oxe, i Vesterlændingernes fra Persien oprundne *Mithra*-Mysterier, og paa deres, denne Guddoms Kultus angaaende, Monumenter. Det bliver især ganske klart af de *Korn-Ax*, som i de fleste Afbildninger danne den yderste Spidse af Oxens Hale. *Bröd* og *Vin*, som hörte til disse hemmelige Ritus, vare og, efter Zendavesta, især frembragte af hin Al-Oxe, og saaledes Symboler for den nærende og frugtbare Jord (see 1ste Hovedst. §. 86, 87). I den berömte Afbildning af Sol- eller Himmel-Guden *Mithra*, som sees hos *Hyde*, [12] *Kircher* og *Montfaucon*, er den *Oxe*, hvem han stöder Dolken i Nakken, uden Tvivl *Abudad*, som den *frugtbare Jord*. Den gyldne Dolk (hvormed *Dschemschid* spalter Jorden for at faae den til at bære Frugter) er Solens skarpe Straale i Hundedagene, betegnede ved Hunden *Sirius* eller *Taschter* ɔ: Hundestjernen, som modtager Tyrens Blod ɔ: Jordens varme Vædsker, der opstige i Höjden, udpressede af den gjennemtrængende Hede, og forestilles som Blod, udvældende af de Saar som Solens Dolk har tilföjet den. Endvidere tilkjendegives dette Tidspunkt ved *Löven*, hvis Tegn netop er det

herskende i Hundedagene. Bagved Tyren er der et Træ, som bærer Frugt, for at erindre om Höstens Tid. Ligesaa tydeligen tilkjendegives os, at Foraaret alt er længst forbi, ved det *Tyrehoved* som hænger i et Træ uden Frugter, men med en Fakkel (ɔ: den höjest gaaende Sol) forved det store Billede. Det, men ikke Mithra's Oxe, antyder her Tyrens Himmeltegn. Bag fra sniger Skorpionen sig for at beröve Tyren Avlekraften. Det Himmeltegn, der afbildes paa samme Maade, giver os den fornödne Oplysning om Billedets Betydning. Den store Slange som forestilles neden under det Hele, er Afgrundens Drage, *Ahriman*, men Skorpionen og Slangen ere tillige *Dever*, hans Udsendinge til at bevirke *Jord-Oxens* Undergang, eller rettere, Mörkets Sejer over Lyset, Kuldens over Varmen o. s. v. Det vingede Billede over Mithra, og et andet som staaer noget lavere, begge omgivne af *Slanger*, ere maaske andre Sindbilleder paa *Himlen*, hvor Solens Gang nu daler, og paa *Luften*, som nu medförer Aarets mest brændende Hede. Af de övrige her befindtlige Sindbilleder kan man ingenlunde tage Feil. Paa lignende Maade kan man og forklare de övrige allegoriske Billeder angaaende Mithra, der findes hos *Montfaucon*. Han er i dem alle Himlens eller Solens Guddom; Oxen Jordens Sindbillede. Det Hele er saaledes en allego-

risk Naturskildring, svarende paa det nöjeste til de mythiske Forestillinger som vi finde i Persernes ældste Skrifter. [13] I övrigt anmærker jeg endelig, at den mythiske Oxe hos Perserne ellers yndedes og beskyttedes af *Ormuzd*, ligesom af den syriske *Zeus*, phoeniciske *Baal*, ægyptiske *Osiris*, indiske *Siva*, nordiske *Freyr* o. s. v.

§. 27. I den indiske Mythologie forestilles *Jorden* udtrykkelig som en *Ko*, givende Overflödighed o. s. v. Derved betegnes den, som Gudinde, i Almindelighed, og i denne Skikkelse kom hun (i det episke Digt *Bhagavata*) frem for Himmelguden *Indra*, for at beklage sig over de Undertrykkelser hun maatte lide af *Ravana*, samt andre Tyranner og Jætter. [14] Uden Tvivl er og Jorden identisk med den mythiske Ko *Surabhi* eller *Kamdheva*, som kom frem af Melkehavet (ɔ: Himmelrummet) ved dets Kjærning (forestilt som Universets Skabelse), tillige med *Maanen*, *Al-Træet* o. s. v. Denne Ko har den Egenskab, at hun, uden at kælve, er dog stedse sund og melkerig, samt opfylder alle sine Dyrkeres Önsker (thi Jorden yder dem Næring, Sundhed og Tilfredshed). I en indisk Indskrift paa tre Messingplader, opgravet ved *Schitradurg* i Aaret 1800, prises den ambrosiske Maane, Melkehavets Kilde, havende en fælles Oprindelse med det *altfrembringende Træ* (ɔ: *Yggdrasill*, Uni-

verset), og den *stedse velgjörende Ko* (*Audumbla*, den frugtbare Jord). [15] Koen *Kamdheva* er vel ogsaa identisk med den, der kaldes *Sabala* (muelig den samme som Skandinavernes forgudede Ko *Sibylia*), fra hvilken, efter Puranerne, alle de vestlige (europæiske) Folkeslag, som rigtignok kunde regne deres Herkomst fra *Audumbla*, skulle nedstamme. Det er da vel hin mythiske Ko, hvem *Sonnerat* skildrer som havende et Qvindehoved, tre Haler o. s. v., hvorved man og maa tænke paa den persiske *Kajomarths* Herkomst. Efter Nordboernes bekjendte Ideer om Aande- eller Sjæle-Vandringen, kunde den nordiske *Sibylia* tænkes at have været besjælet af *Audumblas* Aand, og saaledes svare til den indiske *Sabala*, hvortil endnu kommer, at denne kaldes i Sanskrit *Udhabala*, hvilket Navn muelig kunde staa i oprindeligt Forvandtskab med det nordiske *Audumbla* eller *Audhumbla*. [16] Ellers tilegnes Koen i Indien saavel Jordens Gudinde *Prithivi*, som de store Gudinder *Parvadi* (Himmeldronningen, der og kaldes *Ishani* ɔ: Frue eller Herskerinde); Almoderen *Bhavani*, eller og *Lakhsmi*, hvis Tegn den menes at bære paa Tungen, Yveret o. s. v. [17]

§. 28. Som jeg för har meldt, er *Tyren* desuden *Sivas* Attribut, og undertiden forestilles han ridende paa den, just ligesom den syriske *Zeus*. En virkelig Oxe dyrkes og i

Indien, som hans levende Symbol. Denne kaldes Afguden *Apis* af *Paolino*, ligesom den og nævnes *Appen* eller *Appa* af Inderne. Dette Navn betyder *Fader*, og *Paolino* mener, at det ægyptiske eller græske var fordrejet deraf. [18] Han beskriver en Procession, hvortil han var Öjenvidne, og hvori hin röde Oxe, af udmærket Störrelse og Udseende, blev fört igjennem Byen *Pudiceri* (ellet *Pondichery*) med Instrumentalmusik, og mange Höjtideligheder, om hvilke *Paolino* retvel har godtgjort, at de lignede meget de ægyptiske — og har ligeledes peget til det gamle Sagn hos *Plutarch*: at Apis's Dyrkelse var bragt ved Inder til Ægypten. Han antager denne hellige Oxe for dels at være Solens, dels Jordens Symbol. Indernes egentlige Kodyrkelse omhandles nærmere af mig paa et beqvemmere Sted. Kun maa jeg anmærke, med Hensyn til det Foranförte (§. 25), at Inderne ansee en Koes Drab som et *Modermord*, og straffe det med Döden; rimeligvis fordi den betragtes som et helligt Symbol for vor fælles Moder *Jorden*, hvis Gudinde man mener at vise sig i dens Skikkelse. [19]

§. 29. *(Nyt Tillæg)*. Ligesom Oldsagnet om *Imer* eller *Ymer*, efter hvad jeg forhen S. 277 har sögt at vise, kan henföres til det indiske Himmelbjerg *Ima*, *Imaus* o. s. v., saa kan Sagnet om *Audumbla* ogsaa tænkes at være

forbundet dermed. Inder og Chinesere betragte hint Jordens virkelig höjeste Bjerg som dens Urfjeld, hvorfra alle de övrige vare udsprungne. De indiske Sagn sige, at fire Hovedfloder udvældede derfra, der befrugtede og nærede Jorden (ligesom *Audumblas* fire Melkströmme), og her tænkte de sig virkelig et uhyre naturligt Billede af en Ko, af hvis Mund de sige at deres ypperste hellige Flod *Ganga* (eller *Ganges*) udvælder. Ganga's Kilder have fra Arildstid af været Gjenstande for Indernes Pillegrimsreiser, og selv i vore Dage berettede nogle blandt dem (som trængte længst frem) at have seet en saaledes dannet Klippe oven for *Gangotri*, paa det Sted hvor Floden vældede frem blandt evig Is og Snee. Flere Gange have kyndige Britter været udsendte til Opdagelsen af Ganga's Væld, og det lykkedes endelig for faa Aar siden Capt. *Hodgson*, som fandt det i en rædselfuld, men majestætisk Alpedal, omgivet af höje Jökkeltoppe. Den Hvælving, hvorfra Floden fremvældede, under en Ismasse af 300 Fods Höjde, kunde virkelig, efter dette Öjenvidnes Beretning, sammenlignes med en Koes Mund. [20]

§. 30. *Buddhas* egentlige Dyrkere have stor Agtelse for Oxer og Köer, ligesom og Guden selv kaldes i Amarasinha *Gautamah* eller *Gotamah*, som (efter *Paolino*) i Sanskrit skal betyde en Ko-Vogter. Om de have slige

Meninger om Koen som Jordens, Guders og Menneskers Moder, eller Oxen som Fader, er mig ubekjendt; og af geogoniske Myther, blandt deres forskjellige Sekter, kjender jeg kun den (i 1ste Hovedst. §. 95) anförte japanske om en *Tyr*, der ved at slaa Hul paa Verdensægget, bevirkede Skabelsens Udvikling, og som saaledes kan i visse Maader sammenlignes med vor *Audumbla*. Paa gamle indiske Mynter seer man denne mythiske Forestilling, og paa andre en Tyr, med Solen mellem Hornene.

Saaledes troer jeg da at have vist, at hin Nordens plastiske Mythe, med de deraf flydende religiöse Forestillinger og Meninger, gjenfindes under forskjellige, tildels höjstoverensstemmende, Former, blandt den gamle Verdens ældste og sindrigste Folkeslag.

§. 31. En repeterende Slutningsbemærkning maatte her tillades mig. Det var ikke underligt at de ældste Mennesker valgte *Oxen*, det nyttigste og mest udbredte Dyr som de kjendte, til et kosmisk Sindbillede i forskjellige Former. *Koen* var maaske Menneskenes förste Fostermoder, og de ældste Folk (især Inder og Ægypter) betragtede den derfor med religiös Ærbödighed, og kaldte den Menneskenes Moder o. s. v. Da man siden anstillede digteriske Betragtninger over Kosmogonien, ophöjede man og en mythisk Ko til Jordens Moder eller Fostermoder. Vor *Au-*

dumbla hörer til denne Klasse. Naar man ellers först kaldte Koen *Moder*, maatte Tyren og nævnes *Fader* (som i Indien). Ved sin Slægts Forplantning, og senere ved at trække Agerploven, kunde den siges at nære eller fostre Menneskene. I höjere kosmisk Betydning kaldte man Himmelen Alfader og Tyren blev da dens Sindbillede, ligesom Koen var det for Jorden som Almoder. *Oxen* blev ellers snart et Stjernebillede i Dyrekredsen, hvilket vi endnu kalde *Tyrens Himmeltegn*. Det bringer mange Lande den skjönneste Vaar, da Solen i Aarets Löb atter gjenvinder sin herlige Vælde. Saaledes kom vel *Tyren* til ogsaa at betegne Vaaren og Solen paa en symbolisk Maade, [21] men Koen da naturligvis tillige Maanen o. s. v. Bogstavskriftens Brug har forlængst bragt os til at forkaste Hieroglypherne, og vi ere meget for oplyste til længere at dyrke *Audumbla* eller *Apis*, men dette berettiger os ikke til at haane eller foragte Oldfædrenes barnlige Forestillinger, hvis Udvikling stedse maa interessere Sagnforskeren og Menneskegrandskeren.

Anmærkninger.

1. Vi ville kun antyde her, at Koen rimeligvis er det Dyr som först gav Menneskene Næring, og for hvilket de derfor fattede etslags barnlig Agtelse. Den blev altsaa Nærings, Frugtbarheds og Overflödigheds Symbol. Saaledes sættes Koen for Menneskets Næring overhoved i et ældgammelt nordisk Ordsprog i *Havamaal* o. s. v. (S. *den ældre Edda* III, 120, 153). Om Nordboernes Kodyrkelse (hvortil *Audumbla* vel gav et Forbillede som kosmogonisk Væsen) sammenlignet med den ægyptiske, indiske o. s. v., handles nærmere i det Fölgende. *Tyren*, som et Dyr af samme Art, kom og til höj Anseelse, blev Styrkens og Avlekraftens Sindbillede, og længere hen i Tiden höjt agtet som det Dyr, der ved at trække Ploven gjorde Jorden frugtbringende. See *Wagners Ideen zur allgem. Mythol.* S. 184. Om *Oxen*, som Jordens Symbol, især hos de Gamle, see *Paulini Systema Bramanicum* S. 34, samt de der anförte Steder af *Macrobius*, *Plutarch* og *Lactantius*. Nogle have og ment, at Himmeltegnet *Tyren* havde især Hensyn til *Jorden*; *Sandal* henförer det saaledes til vor *Audumbla*. (*Cosmogr. veterum primæ lin.* I, 146). Endvidere er det vist, at de Gamle have tildels af *Solens Straaler* og *Maanens Horn* taget Anledning til, at tilegne dem *Tyr* og *Ko*, og forestille dem endog selv under disse Billeder. Saaledes er det f. Ex. skeet i Ægypten, Phoenicien og Indien. Endelig bleve og Flodguderne forestilte som Tyre, fordi Elvene ogsaa kunne siges at bröle, samt tillige at fure eller plöje Jorden.

2. *Nyt Tillæg.* Efter at ovenstaaende var skrevet, ere fölgende mærkværdige Forklaringer over Mythen om *Audumbla* komne til min Kundskab. *Ling* (l. c. S. 50 o. f.) antager *Audumbla* for Livsfröet ɔ: Naturens skjulte Liv, som nödvendig maatte blive til da Materien skabtes, thi de ere Krop og Sjæl for hinanden. Denne Sjæl kunde ikke yttre sig saalænge Kroppen var saa forvirret og manglede Organer. Derfor maatte *Audumbla*, Livets Sindbillede, virke indskrænket, thi *Ymer* eller den livlöse Materie, var allene til, men den var endnu ikke noget i Virkeligheden. De fire Melkeströmme forklares ved de fire Elementer, hvilke Materien indsluttede, og hvorved Chaos nærtes. Ellers anmærker Forf., at Koen er det gavnligste Dyr for Menneskeslægten, og det mest bekjendte paa Jordkloden, da den lever under alle Himmelegne. Derfor valgtes den til et saadant Billede, som man i gamle Dage ingenlunde ansaa for lavt eller upassende. *Mone* (l. c. I, 317-18) antager at Androgynen *Ymer* er den udelte Materie; hans Liv opholdes ved den organiske Melk, og *Audumbla* antyder overhoved Ideen *Ur-Qvinde* o. s. v. *Trautvetter* (l. c.) forklarer *Audumbla* ved Tyrens Himmeltegn, og i visse Maader som Foraarssolen, i Aarets sædvanlige Löb. De 4 Melkeströmme betegne Elementerne, og de 4 Hovedvinde eller Verdenskanter. *Bure* er Stjernebilledet *Cepheus*, der först kommer frem med Hovedet o. s. v. *Münter* holder sig til min Forklaring og til asiatiske Paralleler (som ligeledes her ere blevne iagttagne af mig). *Ling* udleder endvidere Navnet *Audhumbla* (*Audhumla*, *Audumla*, som det skrives paa forskjellige Maader), af *Aud*, rig (som ej kan siges, skulde vel være af *Audr*, Rigdom), og *Hum*, Tusmörke. Jeg

foretrækker Adjektivet *Audr*, tom, öde (i Sammensætning ogsaa: let), og beholder ellers Ordet *Húm*, der endvidere bruges for: Nat, Mörke, ligesom *Húm*, eller *Hum*, *Humr* ogsaa betyder Hav, Vand. Ordet *Audhumla* vilde altsaa betegne et Væsen, som existerede da Jorden (efter Bibelens Udtryk) var öde og tom, bestaaende eller omgivet af de chaotiske Ur-Vande. Jfr. herefter Anm. 16.

3. Om Cimbrernes Kobbertyr, see især *Plutarchs Marius* Cap. 13, og *Birkerods* Afh. hos *Westphal*. Jfr. *Suhm om Odin og den hedenske Gudelære* S. 323 o. f., samt *v. d. Hagens Irmin, seine Säule, Strasse und Wagen (Breslau* 1817) S. 49.

4. *Taciti Germania* Cap. 40. S. Dr. *G. L. Badens* Anmærkninger til hans danske Oversættelse, *Khavn.* 1795, S. 71 o. f. Jfr. *Mone* l. c. I, S. 267 o. f. II, 23. *Suhm om Odin* S. 242 o. f. Erindrer jeg ret, har *Kosegarten* o. fl. villet finde *Hertha's* Helligdom paa Øen *Rügen*, og det ikke uden antagelige Formodningsgrunde; men jeg anseer det slet ikke for urimeligt, at den samme Gudindes Cultus har fundet Sted paa flere end en Øe i Östersöen. Paa *Rügen* have Gother rimeligvis boet förend de bleve undertrykte eller fordrevne af Slaver, og adskillige nordisk-gothiske Ord have vedligeholdt sig der ligetil denne Dag, f. Ex. *Öl* (istedenfor det tydske *Bier*) o. s. v.

5. N. A. S. *Creuzers Symbolik und Mythologie der alten Völker*, 2 Udg. IV, 179, 190 o. fl. St. Jfr. II, 74, 147, 576. Den samme Forfatter handler ogsaa vidtlöftig om *Oxeoffre* til de telluriske Guddomme hos Oldtidens forskjellige Folkeslag. Dette Oxens Forhold til Jorden var vel og Aarsag til den asiatisk-græske Skik, at Kolonister toge Bopæl der hvor

en *Ko*, som de fulgte eller förte med sig, hvilte eller holdt op at gaa o. s. v., som det f. Ex. fortælles om *Kadmus* i Boeotien. Synderlig nok gjenfinde vi den selvsamme Skik i det gamle Norden; see f. Ex. *Landnama* Kh. Udg. S. 307. Det phoeniciske, ægyptiske og indiske Forbud mod at spise Kokjöd, var vel gjeldende i det ældste *Attika*, da vi bestemt vide, at Oxens Drab blev der anseet for en ugudelig Handling (l. c. IV, 121 o. f.)

6. *Münter Religion der Karthager* S. 11, 13, 32. Qvartudgaven S. 68 o. f. *Jeroboams* Guldkalv menes der at have været *Astartes* Billede, og hun endog at have været dyrket som en Ko i *Canaan*.

7. See *Görres Asiat. Mythengesch*. II. 325.

8. *Jablonsky Pantheon Ægypt*. Lib. 4, C. 2 & 4. *Wagners Ideen* S. 261 o. f. *Görres Asiat. Mytheng*. II, 397-98. Jfr. *Paulini Syst. Bramanicum* p. 19, *Amarasinha* pag. 31 &c.

9. *Strabo* fortæller om *Monemphiterne* (i 17de Bog) at de dyrkede en vis Ko, helliget *Aphrodite* (Venus); men *Chr. Bastholm* mener vel rigtigen (i *Hist. philos. Unders.* S. 124) at Ægypterne mente *Isis* derved, da vi vide at Koen overhoved tilegnes hende. Dog kunde man antage, at *Athor* eller *Athyr*, Naturen som Universets Moder *(Venus Urania)* ellers ogsaa skildret som et chaotisk Urvæsen, mentes her, som oftere er Tilfældet hos de Gamle, ved *Aphrodite*, og da vilde hin guddommelige Koes Slægtskab med vor *Audumbla* blive end tydeligere, men denne Omstændighed gjör overhoved ikke meget til Sagen, da Begreberne om *Athor* og *Isis* findes saa tit sammensmeltede i den ægyptiske Mythologie. Om Koen, som Jordens, *Athors* og *Isis's* Sindbillede hos Ægyp-

terne, see endvidere *Creuzer* l. c. I, 520 (jfr. 519), IV, 230.

10. *Herodot* bevidner (II, 41) at Ægypterne ærede Koen mest af alle Dyr, og afskyede dem i höjeste Maade som spiste dens Kjöd, saa at de f. Ex. ikke vilde kysse en Græker, eller benytte sig af hans Kniv, Gryde eller andet sligt. De hedenske Inder have endnu de samme Fordomme mod Europæerne o. fl. af den selvsamme Aarsag.

11. N. A. Dette vise mange Exempler allerede i Indien selv og dens Nabolande, endog der hvor den brahmanske Religion endnu er den herskende. Saaledes gives der selv i den hellige Stad *Benares* Brahmaner, som spise Oxekjöd (dog neppe af en Ko), samt endnu flere af dem der opholde sig i *Persien*, *Turan* og ved *Baku* (*Asiat. Res.* X, 89). *Ward* siger endog (*Wiew of the history, lit. & rel. of the Hindoos* II. 120), at mange Brahmaner i Bengalen spise hemmelig Kokjöd. Paa Øen *Bali*, som hylder den brahmanske Lære, spises Oxekjöd offentlig af alle Stænder, paa den gejstlige nær; mærkeligt er det og, at man der ikke ærer den indenlandske Ko, men kun den indiske, som er af en anden Race (l. c. XIII, 132). I *Assam* spises Kjöd af alleslags Dyr, uagtet Indvaanerne enten höre til den brahmanske eller buddhistiske Tro (II, 175). Det samme skeer selv af Brahmanerne paa mange Steder (dog tildels med Undtagelse af Oxekjöd) som f. Ex. i Beludschistan samt Indiens nordlige Bjergegne (XIII, 192; jfr. *Pottingers Reise* [1818] S. 113). Om Beboerne af *Guzerat*, *Cutch* o. s. v., siges det samme paa flere Steder i det bombayske Selskabs Skrifter. De hedenske Inder, som opholde sig i Astrakan, spise ligeledes Kjöd. Den samme Skik er ogsaa herskende

blandt en stor Del af Buddhisterne, hvis Afsky for Dyrenes Mord og for Kjödspiser mange ansee for uovervindelig. Saaledes gjöre *Talapoinerne* eller Præsterne i Siam sig ingen Samvittighed af at spise Kjöd af Dyr, som vare blevne dræbte af Andre. Kjödspiser ere almindelige i *Tibet*, *Butan* o. s. v., men Slagterne ansees for uærlige. Kalmuckerne ere endelig komne saavidt i denne Post, at de ingen Restriktioner kjende. Saaledes indsee vi fuldkommen tydelig, at vore Forfædres Religion vel kunde være af et Udspring med de indiske, skjöndt de ikke afskyede Kjödspiser, hvortil Himmelegnen og andre Forhold snart maatte tvinge dem. At slige Nödmidler vare tilladte de brahmanske Inder selv i Vedaerne, har *Rammohun Roy* nylig vist — men Dyreoffre og Kjödspiser foreskreves endog i den ældste Tid af Indernes Love ved forskjellige Lejligheder, f. Ex. Begravelser, visse Fester o. s. v., skjöndt ogsaa disse befalede Skikke kom af Brug i Indien selv i nyere Tider.

12. *De vetere religione Persarum* &c. l. c. pag. 111, *Montfaucon Antiqvité expliqvée* T. 1, p. 2, Tab. 225, Fig. 4. *Görres* har vel givet en meget sindrig og vidtlöftig Forklaring over denne allegoriske Forestilling l. c. II, 245 sq., men den forekommer mig at være vel meget kunstlet, og i visse Henseender utydelig. Skjönt jeg har afbenyttet nogle deri indeholdte Vink, er min Forklaring dog i det Hele lempet efter Zend-Skrifternes ægte Myther, og jeg troer at Monumentet oplyses tydeligst ved dem, som man ogsaa vel kunde vente. Saaledes fortolket, underretter det os om den til vort Æmne hörende Sandhed, at endogsaa Grækerne ansaae Mithra's Oxe som den frugtbare Jords Symbol,

og fölgelig svarende til Zendavestas *Abudad* og Eddas *Audumbla*. Den Oxe som forestilles paa nogle ægyptiske Monumenter med Sol og Maane mellem Hornene, betegner vel ligeledes *Jorden*.

13. N. A. Jfr. *Creuzers Symbolik &c.* 2 Udg. I, 746, 751, 765, hvor Mithraoxen siges (i höjere Betydning) at betegne Verdenstyren *Abudad;* at *Ahriman* og hans Slanger ere Dever som dræbe den ved sin Gift o. s. v., overensstemmende med mine her udviklede Ideer. Ellers antager *Creuzer* Mithraoxen tillige (i underordnet Betydning) for Jævndögnstyren som Himmeltegn, ligesom *Audumbla* og, efter det för anförte, i visse Henseender kan svare dertil. Jfr. Afbildningerne Tab. III, Fig. 1 og Tab. XXXV, Fig. 1. Særdeles sindrig er *Creuzers* Bemærkning (S. 798) ellers oplyst af ham ved andre Lejligheder, at *Tyren* (som kalendarisk Sindbillede) betegner Aar, og *Verdenstyren* (eller Oxen, som *Abudad* o. s. v.) *Verdensaar*. Saavel disse som de fleste övrige Beskrivelser og Fortolkninger over Mithrasmonumenterne ere samlede af *Seel* 1823, i hans her foran S. 182 nævnte Skrift.

14. See *Polier Mythologie des Indous*, I, 497. *Heeren Ideen* 1 Th. 2 Abth. S. 484. *Paterson on the Origin of the Hindu religion*, *As. Res.* IX, 518. *Paolinos Reise nach Indien*, 1798, S. 26. *Moor Hindoo Pantheon* S. 141. Hos *N. Müller* l. c. sees Koen som Jordgudindens Attribut, Fig. 103 (S. 595).

15. *Polier* l. c. I, 256. *Paulini Systema Bramanicum* p. 284 sq., jevnfört med *Kleukers* Uddrag i *Asiat. Abh.* 4 Th. o. s. v. Den paaberaabte Indskrift er forklaret af *Colebrooke* i *Asiat. Res.* IX, 417. Jfr. *Moor* l. c. S. 18, 138 o. f.

16. See *Polier* I, 282, jevnført med det fra Sanskrit ved *Bopp* oversatte Stykke *Wiswamitras Büssungen* l. c. S. 178, og *Wilford (on the sacred Island in the West) As. Res.* XI, 64, 67. Vilde man udlede Navnet *Audumbla* af asiatiske Sprog, finder man at *Udhabala*, *Adhabala*, skal i Sanskrit betyde: *den ypperste Ko; Adalbaula* eller *Odalbaula* o. s. v. vilde i det gamle nordiske betyde det samme. Desuden heder det i den yngre Eddas (eller *Skaldas*) *Kenningar* (*Rasks* Udgave S. 221): "*Audumbla* (eller *Audhumbla*) er den ypperste (fortræffeligste) blandt Köerne." Om den nordiske *Sibylia*, s. *Ragnar Lodbrogs Saga* 8de Cap. o. f. (*Rafns nordiske Kjæmpehistorier* [1822] 1ste B. 3 H., S. 23 o. f., 38, 44 o. f.) Om dens indiske Sidestykker vil mere forekomme i det Fölgende. Jfr. ellers foran Anm. 2.

17. *Paolino Reise nach Ostindien*, S. 24, 26 o. fl. Skr. *Creuzer* l. c. I, 613. Hos *N. Müller* l. c. Fig. 86 (til S. 561) sees *Bhavani* ridende paa en Ko, som Sindbillede paa Verden i Almindelighed og Jorden især; derfor helliges den ogsaa til Jordens Moder og Fostermoder *Bhavani*. Fig. 22 (S. 579) forekommer hin Ko, som Verdens Sindbillede, omgivet af Mayas (ɔ: vor *Meyas*, Nornen *Urdas*) Slör. Höjst mærkelige ere overhoved dette Dyrs indiske Navne, som de, hvorfra vore nordiske uden Tvivl nedstamme. Saaledes er f. Ex. Ordet *Oxe* i Sanskrit *Ukhsa*, *Uxa*, *Uksa*, i Islandsk *Uksi*, *Uxi* (Genit. *Uxa*), Tartar. *Ukus*, *Okus* o. s. v. i flere kaukasiske o. a. Sprog; — Sanskrit (efter *Paolino*) *Kala Oxe*, hvoraf nemlig det Islandske *Kálfr*, Dansk *Kalv*, Tydsk *Kalb* o. s. v. *Ko* derimod heder i Sanskrit *Go*, Malab. og Tam. *Gova*, Isl. *Kýr (Kú)*, i Dansk *Ko*, Tydsk *Kuh*,

Engl. *Cow*, Pers. *Gau*, Kurd. *Ghau*, Pehlv. *Gao*, Afg. *Kua* (ligesom den isl. Ejeform i Flertallet), hos de kaukasiske Aser eller Osseter *Kug* o. s. v. Flere beslægtede Ord anföres i *Gloss. Eddæ antiqv.* II, 702, 750.

18. *Paolinos Reise* l. c. S. 26; *Systema Brahmanicum (de cultu Animalium tit. Bos).* Jfr. *Creuzer* l. c. I, 613 (som vil finde endflere overensstemmende Benævnelser paa Indiens og Ægyptens hellige Tyre). Mærkeligt er det og, at hint indiske *Appen* synes at være det samme som det isl. eller oldnordiske *Afi*, Fader, Bestefader, Gr. ἄφπα, απφυς, Syr. *Abba* o. s. v., og Navnet *Ama* (Moder), som af Tamulerne tillægges Koen, det Isl. *Amma*, Bestemoder. I Sanskrit skal *Amma*, ligesom i Hebr. o. fl. Sprog, samt αμμας hos *Hesychius*, betyde Moder; i Arabisk Faster (Tante). I Svensk og Finsk er *Amma* det danske og tydske *Amme* o. s. v. See *Gloss. Eddæ antiqv.* II, 562. *Amma* kaldes ligeledes Gudinden *Parvadi* selv, hvis Symbol Koen er (*Amarasinha* p. 36). *Ward* beviduer (l. c. II, 195) at Koen i Indien kaldes *Gudernes Moder*, uden Tvivl med Hensyn til en saadan mythisk Ur-Ko som vor *Audumbla*, hvem Hedningerne vel kunde tillægge et sligt Navn. Ogsaa maa man her tænke paa den ægyptiske *Isis*, som repræsenteres ved Koen.

19. *Paolino* l. c. i begge de anförte Skrifter.

20. See *Rapers* Beretning, efter Indernes Fortællinger i *As. Res.* XI, 506, samt Øjenvidnet *Hodgsons* i samme Værk (1822) XIV, 117. Jfr. *Moor Hindoo Pantheon* p. 37, og Gangas mythiske Afbildninger, som fremspringende af en Koes Mund, Tab. 17, 18. Denne Ko er vel ingen anden end Indernes *Adha-*

bala, der atter svarer til vor *Audumbla.* I og ved Himalajas Bjergkjede er der meget Stensalt (jfr. her foran S. 57). Urmythen synes at have udbredt sig fra Imaus til Kaukasus og derfra til os.

21. Dette synes og at være blevet Tilfældet i Sverrig, da Almuen i *Vestgothland* siger om Solen, naar den begynder at skinne om Foraaret: *Våroxen drifver.* *Ihres Svenske Dialekt-Lexicon.* *Upsala* 1766, 4.

Tredie Afsnit.

Bure; Börr, Bur eller *Borr; Besla* eller *Bestla.*

---

§. 32. Da vor kosmogoniske Digtning selv mangler Tydelighed i Udviklingen af det Begreb, man burde gjöre sig om de nys nævnte Væsener, hvis Navne desuden paa en anden Maade ere indflettede i vor mythiske Historie, saa kunne vi ikke ganske undgaa en lignende Forvirring, ved at sammenligne dem med slige Personer i fremmede Folks ældste Sagn. Jeg vil dog henpege til adskillige Omstændigheder som forekomme mig mærkelige i denne Punkt, uden at gjöre Fordring paa, at mine Gisninger skulle antages som klare Sandheder. En slig Paastand vilde og nu være urimelig, men det er mueligt at et eller flere af de fölgende Vink ville lede os eller Andre i Tidens Længde, til nærmere Opdagelser, som kunde udbrede det Lys over hine mærkværdige Oldsagn, hvilket vi endnu mangle.

§. 33. I 1ste Hovedst. §. 6 ere Fortællingerne om *Bure* og *Bör* fremsatte, og i den fölgende 37te m. fl. har jeg sögt at forklare dem som geogonisk-allegoriske Myther. [1] En slig Synspunkt, om denne end skulde indhylles altformeget i Fortidens Taagemulm, vil da

ikke desmindre blive den rigtige; men hine ældgamle Sagn ere dog, ligesom næsten alle slige hos alle Nationer, blevne i en senere Periode, betragtede historisk, og saaledes hos os anvendte paa den kongelige ypperste Præst *Odins* Forfædre. *Snorre Sturlesön*, der i *Ynglinga-Saga* skildrer Guden som et Menneske, der i nysnævnte Egenskab herskede over Asa-Landet östen for Tanais (altsaa i de kaukasiske Egne og ved det sorte Hav, hvor Gothers og Thracers Hovedsæder uden Tvivl maa söges), vil ikke indlade sig paa at give denne *Odin Bör* til Fader. Det samme er Tilfældet med Forfatteren til *Olaf Tryggvesöns* större Saga [2]. Derimod siges Fölgende i et gammelt mythisk-historisk Slægtregister, trykt bag ved det nysnævnte Værk, men udskrevet af den bekjendte *Flatöe*-Bog: "*Bure* (eller *Borre*) hed en Konge som regjerte over *Tyrkland* (Tyrkernes ældste Boliger), hans Sön var *Bursi* (eller *Burr*, *Bür*), Fader til *Odin*, Asernes Konge; hans Sön var *Freyr*, Fader til *Njord*; dennes Sön var *Freyr*, Fader til *Fjölner* o. s. v. (de Ynglingske Konger i Sverrig). *Are Frodes* eget Slægtregister udelader vel *Odin*, men anförer först *Yngve*, Tyrkernes Konge, efter *Ynglingasaga* den samme som *Yngve-Freir*, altsaa det förmeldte Slægtregisters ældre *Freyr*, der dog var *Odins* Efterfölger, efter de historiske Sagn, men

nedstammede fra ham, som Alfader, efter de mythiske. Hin Forfatter har fölgelig antaget begge som historiske Personer. *Are* anförer derefter *Njord*, de Svenskes Konge, som Sön af *Yngve (Freyr)*, og *Freyr* igjen som *Njords* Sön, hvori han da stemmer overens med den första Genealog. [3] Flere af vore Oldskrifter udgive *Odin* for *Thors* Sön (istedet for at vor Mythologie, uden Tvivl, for saa vidt rigtigen, beretter det Modsatte). [4] Begge Eddaerne kalde Guden *Odin Börs* Sön, paa forskjellige Maader, som f. Ex. i *Hyndlas Sang: Burs arf þegi* ɔ: *Burs* Arvetager; han nævnes tillige af den hedenske Digter *Egil Skallagrimsön: Burar bör* (*Burs bör*), o. s. v. Men da det netop er i nogle af vore yngre historiske Skrifter, at *Odin* siges at have været Asiaters og Tyrkers Konge, [5] og *Thor* af visse vesterlandske Forfattere skrives *Tur*, saa er vel hin foregivne Fader til Kongen *Odin* sikkerlig ingen anden end Persernes o. fl. mythisk-historiske *Tur*, Turaniernes samt de östlige eller ældste Tyrkers Stamfader. Af Andre siges *Odin* (mest efter de hedenske Angelsaxers gamle Traditioner, da deres forskjellige Fyrsteslægter foregave, ligesom de nordiske og alaniske, at være udsprungne af *Odins* og Gudernes Stamme) at have været snart *Hermods*, snart *Fridleifs* Sön o. s. v.; men her ere uden Tvivl Fyrster som bare Navnet *Odin*,

forvexlede med Guden selv. Saaledes skete det blandt Græker og Inder, ligesom Navnene *Dionys*, *Rama* o. s. v. endnu kunde give Anledning til slig Forvexling, dersom Tidsalderens Oplysning ikke var stegen til den nærværende Höide.

Da vi saaledes mærke, at de oprindelig mythiske Navne *Bure*, *Börr* o. s. v. ere af Nordboerne, endda i de fjerneste Tider, blevne forvexlede med historiske, maa vi formode, at dette og er blevet Tilfældet med andre gamle os beslægtede Folk, hvorefter vi da maa rette os i denne Undersögelses Gang.

§. 34. I Forbigaaende anmærker jeg, at man finder visse germaniske Folk eller Stammer i Keiser *Antonins* Tid, anförte under Navn af *Burier* og *Borader*. [6] Ligeledes finder man, at et skythisk Folk i Gothernes Nabolag kaldes *Borader*, og visse Forfattere forbinde dem endog med Gotherne selv. Endvidere forekomme desuden *Boraner* og *Boruser* eller *Boruscer* (hvoraf muelig de senere *Borusser*, endelig *Preusser*) i det europæiske Sarmatien. [7] *Cellarius* sætter (paa sine Landkort over den gamle Verden) *Boruscerne* som det nærmeste Folk mod Östen ved Borysthenes's nordlige Udspring (i de budinske Bjerge), og Alaunerne som deres östlige Naboer. Naar vi betænke, at Alaunerne vare paa den ene Side beslægtede med de kaukasiske Aser eller

Osseterne (som vi vide have boet i disse Egne), og paa den anden Side med vort derfra udvandrede nordisk-gothiske Asafolk, saa oplyses de fælles Mythers Slægtskab ved historiske Grunde. *Herodot* beretter at Skytherne foregave, at deres ældste Konge *Targitaus* (maaske *Thor-gaut'-áss*, udtalt *Thor-gojt-aus* ɔ: *Thor*, Gothernes eller Geternes Gud eller Herre) var en Sön af *Zeus* (ɔ: *Tivi* &c., nemlig *Odin*?), og en Datter af Flodguden *Bor-ysthenes*, muelig forvexlet med *Búri-áss* eller *Borr-Ass* ɔ: Guden *Bure* eller *Börr*. [8] Han skal have regjeret 1000 Aar för *Darius's* Indfald i Skythien, men er vel blot en mythisk Person, da de fleste nordiske, og overhoved de gothiske Folk i Hedendommen paastode at nedstamme fra Guderne. En stor Del af Skyther og Thracer förte Navn af Geter og Gother. Vi finde hos dem en mythisk Gud eller Konge, kaldet *Byri-bist.* Lignende Egennavne for Konger og Helte blandt disse Folk (f. Ex. Alanernes *Arda-Burius*), er det ikke Umagen værdt at opramse. Vigtigere er det, hvad Grækernes Myther berette (efter *Herodot, Diodor*. o. fl.) at *Boreas* eller *Borrhas* (*Βοῤῥας*) var en Gud, samt Konge i Thracien, som havde en atheniensisk Prinsesse til Ægte; at hans Afkom, som blev i Landet, kaldtes *Boreader*, og forvaltede baade Fyrste- og Præste-Værdigheden blandt Folket; samt at *Opis*

og *Argis* (eller *Hekaergos*), som kom fra Hyperboræerne og bragte de berömte Kobbertavler til Delos, vare af deres Stamme, eller endog (efter *Kallimach*) *Boreas's* Datter. Endvidere sagdes den berömte Præsteslægt i *Athen* og *Eleusis*, kaldet *Kerykerne* (*Κηρυκες*) at nedstamme fra *Boreas*, og ligeledes fra *Hermes* eller *Mercur*. Boreadernes Lære, saaledes som den var optegnet paa Delos og siges at være udbredt i Grækenland, er saa overensstemmende med de skandinaviske *Boreaders* ɔ: *Bures* og *Bors* Efterkommeres, at vi ogsaa herved villig ledes til den Mening, at Gother og Geter (eller Thracer) hörte til en Folkestamme, og have engang havt de selvsamme Sagn om deres egen Oprindelse. [9] Thracerne smelte sammen med Grækerne, og Navnet *Boros* tillægges en mæonisk eller lydisk Helt af *Homer* (i Iliadens 17de Bog).

§. 35. End et græsk Sagn förer os nærmere til Maalet. Et Skrift om Verdens fornemste Bjerge og Floder m. m., tillagt *Plutarch*, melder os, at Kaukasus kaldtes af de nærmest boende *Boreas's Leje* (*Κοιτος*). En anden gammel Forfatter, *Cleanthes*, har meddelt en Mythe, der synes at vise Benævnelsens Oprindelse, den nemlig: at *Boreas* bortförte *Chloris*, en Datter af *Arkturus*, til Bjerget *Niphates* eller *Caucasus*, der siden kaldtes *Boreas's Brudeseng*. [10] Jeg formoder at denne

Benævnelse er egentlig fordrejet fra den rigtige oldpersiske for selve Fjeldet ɔ: *Borz*, *Bordsh* eller *Bordz*; [11] men at dette Gude-Fjeld, samt Jordens formentligen förste og ypperste, har været betegnet af Grækerne eller vel rettere, deres fra det sorte Havs Kyster udvandrede Forfædre — som Guden *Borrhas's* eller *Boreas's*, af Skandinavernes Forfædre som *Bures* og *Bors* Hjemstavn, samt i visse Maader personificeret som hver af disse Guder især, efter hvad jeg forhen har udviklet. Det er derfor mærkværdigt, at *Odins* Fader i hint gamle Sagn (§. 32) kaldes *Burs*, *Bors*, ligesom Kaukasus i Persisk. Den hedenske nordiske Skjald, *Egil Skallagrimssön* synger ogsaa i en bekjendt Vise:

"*Bords* (eller *Borz*) Söns Qvindes Hoved smykked
Jeg med *Hadds* og *Frodes* Blod." [12]

Sindrig er rigtignok *Rudbecks* Undersögelse af *Nonnus's* mythiske Beskrivelse (i *Dionysiaca* 41de Bog) over *Beroe*, som Nogle ville læse *Borea*, hvilken han anvender paa vor *Bures* eller *Bors* Sæde, men denne Anvendelse bliver först sandsynlig ved de her anförte Combinationer. Vi have udfundet at *Bor* og *Borrhas* eller *Boreas* vare oprindelig forbundne med *Borz*, *Kaukasus*, Persernes Urfjeld og Gudeborg. Skjöndt *Nonnus* ved Egnen eller Staden *Beroe* synes at mene den phoeniciske

eller syriske By, som ellers er bekjendt under Navn af *Berythus*, er hans Skildring dog vel oprindelig taget fra en anden og ældre Kilde, som Phoenicierne muelig have villet lokalisere i deres eget Land, istedenfor at den ældre Digtning mente det mythiske Paradis paa *Borz*. — Dertil vilde vistnok Digterens fölgende Beskrivelse passe: "*Beroe (Borea, Borz)* ligger midt imellem tvende Have (ɔ: i Urdigtningen vel det Kaspiske og Sorte), omgivet af höje Bjerge" (som *Nonnus* gjör til det assyriske Libanon, [13] dyrket; eller forgudet ligesaavel som *Borz*) v. 83: "*Beroe* var til förend Jorden selv, og födtes tillige med Tiden" og v. 143: "*Beroe* Livets Rod, Stædernes Fostermoder, grundet af *Kronos (Saturnus)*, af lige Alder og Grundvold med Verden selv; (Planeterne) *Hermes's* (Mercurs) og *Ares's* (Martis), *Dionysius's* (Solens) og *Artemis's* (Dianas ɔ: Maanens), *Zeus's* (Himlens) Hjem og Sæde; Lov og Rets Ophav o. s. v." Paa et andet Sted siger Digteren, at Menneskene vare fremkomne her, ved Vandets og den himmelske Ilds Forening, lige gamle med Morgenröden o. s. v. Hvem erkjender vel ikke her en fuldkommen græsk-digterisk Beskrivelse over den persiske Gudestad, Himmelbjerget Borz? (1ste Hovedstykke §. 83-85). Ogsaa tales (i 150 V.) om *Beroes* mange Kilder (see 1ste Hovedst. §. 84). Dog nægter jeg ikke, at det indiske *Behra*, Li-

vets Vand, [14] ved Gudernes Stad paa Bjerget *Meru*, er det Navn som Digterens *Beroe* egentligst skylder sin förste Oprindelse, men det er enhver Sagkyndig bekjendt, at Perser og Inder have mange mythiske Navne (f. Ex. *Mithra*) tilfælles, og have havt dem fra Arildstid. [15]

§. 36. Paa flere andre Maader forekommer Sagnet om *Bure* i den persiske Mythologie. Vor *Bure*, den förste af Asernes Stamme (der og betragtedes som en historisk Fyrsterække), blev frembragt ved den kosmogoniske Ko eller Oxe *Audumbla* — og svarer forsaavidt til Persernes förste menneskelige Væsen *Kajo-marth* (lige efter Ordet: *Ko-mand*), hvem Nogle udgive for Irans förste Fyrste (ligesom adskillige af vore Oldskrifter ville gjöre *Burs* og *Bure* til Konger i Nabolandet *Turan* eller *Turkestan*, under Navn af *Tyrkland*) *Kajomarth* fremkom ligeledes af Oxen *Åbudads*, dette kosmogoniske Urvæsens, Krop (see foran §. 86), og blev Stammefader for de medisk-persiske Kongeslægter, ligesom *Bure* for de nordiske. Paa den anden Side sagde de gamle Perser om *Mithras*, at han var födt eller fremkommet af Klippen (πετρογενης), samt tillige, som det synes, af Jordens og Ildens Middelpunkt. Herved maa man nödvendig tænke paa Gudebjerget *Borz*, der netop mentes at udgjöre Jordens Middelpunkt, og

her var tillige Ildens Centrum, da den hellige Himmelild, Solen, hvilte paa dette Gudebjerg, og udgik daglig derfra. [16] Saaledes indseer man og, hvorledes *Mithras*, efter Magernes gamle hellige Formular, kunde kaldes ϑεος εκ πετρας, skjöndt han selv avlede Heroen *Diorphus*, der fremkom af et Bjerg med dette Navn ved Floden *Araxis* (ligesom *Zeus* avlede *Agdestis* med Klippen *Agdus* i *Phrygien*). Den af Bjerget eller Stenene fremkomne *Mithras* dyrkedes, som bekiendt, i Klippehuler, svarende til hans Herkomst. Vor *Bure* fremkom ligeledes af Klippen, og kunde saaledes vel kaldes πετρογενης.

§. 37. Endeligen synes det, som om vi i Indien naae vor Mythes förste Udspring, især i mythisk, men dog ogsaa tildels i historisk Henseende. Hvad den förste Post angaaer, viser den sig her i forskjellige Skikkelser. I Veda'erne kaldes den ældste og ypperste skabende Guddom *Isch-Bur* eller *Ish-Bur*, som vel ej er andet end vor *Ass-Bur* ɔ: Herren eller Guden *Bur*, eller ogsaa Jordens Gud eller Herre. [17] Ellers kaldes Skaberen *Brahmá*, de fleste Guders Fader, ogsaa *Bur-ma*. Om dette vil sige saa meget som *Maha-Bur* ɔ: *magnus Bur*, den store *Bur*, overlader jeg til kyndige Sproggrandskeres Omdömme, men mig forekommer det ej urimeligt, da *Brahma* tit er identisk med Jorden, som betegnes med

det ældgamle mythiske Navn *Bhur*. [18] Ellers kaldes Solens Sphære, der antages efter den ældste indiske Kosmologie for at være Jorden nærmest, *Bhur-lok* eller *Bhur-loga* (som man i Oldnordisk vilde kunne oversætte med Hensyn til Edda og Zendavesta ved *Bura-lög*), og Maanens Sphære eller Himmel (som mentes at ligge der ovenfor) *Bhover-lok* (hvilket man paa samme Maade kunde omgjöre til *Börs-lög*). [19] See 1ste Hovedst. §. 137 jevnfört med §. 60, hvor *Borz* siges i to Perioder at have opvoxet til Solens og Maanens Sphærer. Hvorvidt Sammenligningen med *Behra* og *Beroe* kunde höre hertil, derom kan næstforegaaende §. eftersees. Endvidere kunne vi lægge Mærke til *Porsch*, et af Indernes kosmogoniske Væsener (af guddommelig Natur), hvorfra alle Elementer og Naturformer ere udgangne, og först have faaet en Art af höjere Liv (eller ædlere Livskraft). Nogle have antaget *Porsch* for den förste Mand (af samme Natur som vor *Bure*) under Navn af *Pourus*, *Purus*. [20]

§. 38. Vor historiske Mythe om Kongen og Helten *Odin*, *Börs* Sön, synes at finde Sidestykker i de indiske Digtninger om:

α) *Vodu* eller *Voda*, *Bur-mas* eller *Brahmas* Sön. [21]

β) *Ejadien* (*Puru's* Sönnesön), som erobrede Landet i Norden og blev dets Konge.

Odin kaldes ogsaa *Audun*, udtalt Öydun, endnu i Færöeboernes Kjæmpeviser *Euen*, *Euan* o. s. v. Han var *Bures* Sönnesön. *Buri* (som skal betyde *Gammel*) er endelig et indisk Mands-Egennavn, og en af Indernes ældste Heroer og mythiske Konger hed *Bhur*. *Wilford* vil at hans Efterkommere have boet i den Stad som kaldes *Boroeca* af *Ptolomæus*. [22]

§. 39. Endvidere kan det anmærkes, at Mongoler, Kalmukker, Buræter, visse Tunguser o. s. v. kalde en Gud *Bur-chan*. Om den förste Del af Ordet er beslægtet med de nordiske *Buri*, *Bur*, *Baur*, *(Bör)*, eller det indiske *Bhur*, da det i saa Fald vel maatte betyde *Jordens Herre*, overlades til kyndige Sproggrandskeres Omdömme. Burchanerne deltoge, ligesom hine nordiske Guder, i Jordens Tilblivelse eller Skabelse. [23]

§. 40. Endeligen maa jeg ikke forbigaa forskjellige Forklaringer, som flere Forfattere have villet give over dette Æmne af semitiske Skrifter. *Kanne* har villet sammenligne *Bure* og *Bör* med Bibelens *Beor*, [24] *Peor* eller *Pehor*, en Afgud, dyrket af Moabiter, Madianiter o. fl., især paa et Bjerg *(Borz? Berz?)* af samme Navn (S. 4 Mos. B. 25 Kap. 2-5 V. o. fl. St., Psalm. 106 V. 28 o. fl. St.; kaldet *Baal-Peor* 5 Mose B. 4 K. 3 V. *Hoseas* 9 K. 10 V. o. s. v.) *Gudmund Andresen*, *Cleffel*

og *Henneberg* have peget til den muelige Rimelighed af at Ordene *Buri, Bur, Bor* o. s. v. ere udledte af det hebraisk-rabbinske *Boræ, Bore*, eller arabiske *Bari*, Skaber (ɔ: alle Tings Fader).[25] Jeg kan ikke sige om disse Ord ere beslægtede med hint *Beor*, *Peor*, skjönt det ej forekommer mig usandsynligt, da hine Afgudsdyrkere vel have anseet ham som Skaberen og en af de höjeste Guder. De vare vistnok Sabæere og de syv Altere som *Bileam* oprejste paa *Baals* hellige Bjerg (4 Mose B. 23 K. 4 V. o. f.) vare vel helligede de syv Planeter. Saaledes bliver da *Beor* eller *Baal-Peor*, efter *Norbergs* sandsynlige Gisning, den samme som Nasaræernes *Buro*, Fader til Planeterne, de tolv Himmeltegn og flere Constellationer, skjöndt den nævnte Sekt (i Fölge af dens Omvendelse fra den gamle Sabæisme) nu afskyer dette kosmogoniske Væsen, og kalder en hel Klasse af Afgrundens onde Engle (som siges at staa under hans Befaling) efter hans Navn.[26].

§. 41. Vi vende tilbage til vort eget Norden for at udvikle nærmere den för antydede Betydning af Navnene *Buri* og *Bur*, som ligeledes synes at vidne om deres Udspring fra det fjerne Asien. Navnet *Buri* kan vistnok (ligesom *burdr*, Byrd, *bur*, Sön o. s. v.) være draget af Ordet *bera (borinn)* bære, föde. avle, og maatte fölgelig betyde: *avlende* eller

födende, eller og den *förstefödte* (af *Audumbla*) da *Bura*, som er Fæmininet heraf, er det danske *Datter*. I dette Tilfælde kan Forklaringen og stemme med mine Gisninger om Mythens Anvendelse paa Geogonien (1ste Hovedst. §. 37, 39). Det er derimod ganske utvetydigt, at *Bur*, *Bör*, betegner Sön, den som er baaren eller födt *(natus)*. Disse Ord synes at være ligesaa gamle som de persiske og indiske Sprogs Forbindelse med de nordiske, da det islandske *bera* er det persiske *berden (berem)*, Zend. *berete*, Sanskr. *bharami*, Gr. φερω, det latinske *ferre*, *parire* MG. *bairan*, irlandske *bairn*, A. S. *beran*, *bæran* o. s. v. Det heraf kommende oldnordiske *Burr*, *Bur*, *Börr*, *(Baur)*, *Byr*, Sön, er det latinske *puer*, *por*, gr. πορ, ποιρ, Dessatirs oldpersiske *pur*, Pers. *puser*, *pyser*, Zend. *puthre*, *pothre*, de kaukasiske Osseters *furt*, MG. *baurs*, As. *byre*, irske *bar* o. s. v. [27]

§. 42. Det heder i Edda at *Bur* eller *Bör* var gift med *Besla*, *Bestla (Belsta*, *Beisla)*, som saaledes blev Moder til *Odin*, *Vile* og *Ve* (den skabende Trefoldighed), see 1ste Hovedst. §. 37. Hun nævnes og i *Havamaal* eller det saakaldte Runekapitel som *Bölthorns* Datter, og formodentlig tillige som *Odins Moder*. [28] Endvidere forekommer hun i en utrykt Vise, hörende til *Skálda*, blandt de der opregnede Asynier, til hvilke hun dog ikke

udtrykkelig siges at höre. Denne Del af Mythen tiltroer jeg mig neppe at kunne forklare nöjere end jeg der har forsögt, [29] da Nöglen til den er tabt for os, men vil kun endvidere pege hen til den Omstændighed, at en Gudinde af lignende Navn blev höjtideligen dyrket af Österlænderne i fordums Tider som *Naturens* eller *Verdens Moder*, og denne Titel kunde vel tillægges vor *Bestla*. [30] Hin Gudinde kaldtes *Belta* hos Chaldæerne, og ansaaes for *Adads* (eller *Baals*) Kone. Sandsynligvis er hun det samme mythiske qvindelige Væsen, som kaldes *Besilat* af Nasaræerne, og beskrives som en berygtet Troldqvinde, ligesom vi ellers see, at de saaledes omdannede de gamle sabæiske Begreber om de kosmogoniske og andre Guddomme. [31] — Herved kan det ikke andet end falde os ind, at Jorden i visse Maader var *Odins* Datter og Hustrue, ligesom andre Myther kalde hende *Thors* Moder og Kone. *Eusebius* kalder hende *Belta*, *Beltis*, andre *Baaltis* o. s. v., og hun dyrkedes endvidere af Syrer, Phoeniciere, Karthaginensere o. fl. [32] Endelig kan man og anmærke, at de nyere Perser kalde *Adams* eller den förste Mands Kone *Belda*. [33]

§. 43. *Beslas* Fader og *Börs* trende Sönners Moderfader var Jætten *Bölthorn (Bölþorn)* eller *Bölthor (Bölþór)*. Hans Betydning er ligesaa dunkel som hans nylig omhand-

lede Datters; jfr. foran §. 6, 37. Jætten betegner vist her, som ellers, et Afgrunden, Mörket eller Kulden tilhörende Væsen, enten man saa tænkte sig *Bestla* som Urhavet eller som det Isdække, der tildels omgav eller omfavnede Urbjerget *Borz* (ogsaa bekjendt under Navn *Boreas's* Brudeseng). Om slige Gisningers Rigtighed kunne vi vel intet Afgjörende sige. De gamle Nordboer kaldte et Runebogstav *Belgthor*, som da mueligen sigtede til *Bölthors* Navn, især da det (som Φ) forestilte et dobbelt þ (ellers kaldet þorn eller þ*ór* ɔ: *Thorn* eller *Thor*).

Anmærkninger.

1. N. A. Ligesom jeg har forklaret *Bure*, *Bör* o. s. v. for physisk-allegoriske Personer, have ogsaa andre Fortolkere af Eddamytherne fulgt den samme Fremgangsmaade. For at undgaa Vidtlöftighed maa jeg henvise til *Lings* (l. c. S. 50, 55 o. f.) hele skarpsindige Udvikling af Mythen om *Audumblas* og *Bures* Fremkomst af *Saltet* (blandet med den hele af Urvandenes Bundfald udtörrede Jordmasse, da det findes endog i alle Dyr og i de fleste Planter). Efter *Ling* (S. 56, 57) er *Bure* et Sindbillede paa den hele organiserede Natur (men saa maatte denne Mythe være ganske forskjellig fra den om *Ymers* Forvandling til Verdenslegemet). Bedre synes jeg om

disse Yttringer (S. 58): "*Bur(e)* var saaledes Naturæmnets Sön, det er Naturens förste Stræben efter Liv og Form. Sönnen *Bör* betegner dens nærmere Fremskriden til Udvikling, og hans Giftermaal udtrykte Naturens Livsorganer i deres Fylde, som altid betegnes under mandlig og qvindelig Grundform." *Mone* (l. c. I, 317) antager *Audumbla* for Materiens bedre Del; ved den opstod *Bure*, hverken undfanget eller födt, af samme Stamme som Koen og Jætten, men en sildigere og mere organisk Udvikling af Verdensmaterien, da Skjönhed og Salt tillægges hans Væsen. "*Salt* var for Skandinaverne den uorganiske Verdens drivende og skabende Kraft; Saltbækkene i det gamle Germanien, og de blodige Krige som förtes om dem, ere bekjendte, og Mennesket er i denne Tro *Jordens Salt*, ligesaavel som i Evangeliet." Jfr. samme Værk II, 27 (efter *Tacitus's* Beretninger i forskjellige Skrifter) om Saltets höje Anseelse hos Germanerne, fordi de troede at det var af himmelsk eller guddommelig Oprindelse, samt at de Steder, hvor det frembragtes af Jorden. især vare skikkede til Bönner og Gudsdyrkelse o. s. v. Ellers bemærker jeg herved, at Overtroen om Saltets Hellighed har været saa rodfæstet i de nordiske Lande, at det endnu af Almuen ansees for at betegne en stor Ulykke, naar man spilder Salt paa Dugen o. s. v. *Forster* har lagt Mærke til den i England, hvor han endog har seet Folk af höj Stand ved slige Leiligheder at kaste noget lidet af det spildte Salt over den venstre Skulder, for at forebygge det truende Uheld. Han udleder denne Overtro fra Asien, hvor Salt endnu ansees for helligt (*Travels from Bengal to England*, II, 109, 110). — *Mone* paastaaer (I, 313), at min Forklaring om *Bures*

Fremkomst af det salte Hav, er urimelig, fordi Havet da endnu ikke var blevet til. Jeg bemærker herved, at Ur-Havet (de kosmogoniske Ur-Vande) forekommer i alle Mythologier, men var naturligvis forskjelligt fra det Hav, som nu omgiver den fuldkommen dannede Jord; den samme Indvending vilde jo gjelde om Natten, som *Mone* antager for Ophav til Alt i den nordiske Mythologie, skjönt den ellers udtrykkelig siges at være yngre, en Datter af Jætten *Nörve* o. s. v., men han maa uden Tvivl mene Ur-Natten, det oprindelige chaotiske Mörke. *Trautvetter* forklarer *Audumbla* ved Himmeltegnet *Tyren*, *Bure* for *Cepheus*, som först kommer frem med Hovedet, og *Bör* ved den *lille Björn* o. s. v. Jeg vil ikke ligefrem modsige *Trautvetters* eller vor *Hennebergs* Gisninger om de fleste Constellationers mythiske Navne i det gamle Norden, thi de kunne muelig være rigtige, ligesom vi bestemt kjende nogle, men vor Mythologies förste Oprindelse fra Stjernebillederness Benævnelser kan jeg derimod ikke antage.

2. *Snorre Sturlesöns Ynglingasaga*, Cap. 2. *Olaf Tr. S. Skalh.* Udgave, 2 Part S. 49.

3. *Ol. S. Trs. S.* l. c. II, 335; jfr. Anhanget til *Rasks* Udgave af den yngre Edda, 1818, S. 366, 368 (i et andet Fragment kaldes *Odins* Fader *Bors*). *Schedæ Ara Fróda, Ed. Havn.* 1733, pag. 76. Overensstemmende hermed er det gamle Haandskrift ved *Upsala* Domkirke, som ommeldes af *Verelius* i Anmærkningerne til hans Udgave af *Hervarar-Saga*, (*Stockholm* 1672, Fol. pag. 39): "*Inge* var den förste hedenske Konge i Sverrig; hans Sön *Neroch* (ɔ: *Neroth*, da *t* og *c* ligne hinanden saa meget i de ældste nordiske Skrifter, for *Neorth* eller *Niord*). "Hans

Sön *Froir*. De bleve begge dyrkede som Guder af deres Akfom o. s. v.

Nyt Tillæg. Dette Haandskrift er paa ny udgivet i *Scriptores rerum Svecicarum* (1818) I, 2 o. f. tiltigemed flere gamle og mærkelige svenske Kongelister, som overhoved vise, at Beretningerne om Ynglingeslægtens Fyrster ere ældre i Sverrige end *Ynglinga-Saga*, og det bliver da rimeligt, at deres Forfatter har samlet dem ved sit Ophold i Vestergothland, ligesom jeg har sögt at udvikle i min *Udsigt over Snorre Sturlesöns Liv og Levnet*, *Kjöbenhavn* 1823 (ogsaa indfört i det Scandinaviske Literaturselskabs Skrifter).

4. F. Ex. *Rimbegla* (*Havn.* 1780) pag. 316, og et dermed overensstemmende Fragment i *Langebecks Scriptores rerum Danicarum* III, 34. *Rimbegla* udgiver *Yngve-Freyr* for *Odins* Sön.

5. Jfr. *Långfegdatal* (hos *Langebeck* I, 2): "*Woden* (i Angelsaxisk), hvem vi kalde *Odin*. Fra ham nedstamme de fleste Slægter i den nordlige Verdensdel (Europa). Han var Tyrkernes Konge. Han flygtede hid mod Norden for Romerne." Jfr. *Heimskringla* i *Ynglinga-Saga*, 5 Kap., hvor *Odin*, Asernes Fyrste, siges at have besiddet betydelige Ejendele i Tyrkland (*Turkestan*). Mere herom i Undersögelserne om det jordiske *Asgaard* og *Midgaard*.

6. N. A. *Burierne* boede vel i det nuværende Schlesien, men nedstammede fra Thracien. See *Kruse* i *Büschings Wöchentliche Nachrichten für Freunde der Geschichte, Kunst und Gelahrtheit des Mittelalters*, 1819, IV, 354.

7. See *Allgem. Weltgesch.* XVII, 12, 519. *Jamieson on the Origin of the Greeks* l. c. p. 85, og de i begge Skrifter anförte gamle Forfattere.

Nyt Tillæg. Ritter (i *Vorhalle* &c., 1820, S. 173 o. f.) adskiller de agerdyrkende fredelige Beboere af Landene ved Floden *Borysthenes* o. s. v. fra de raaere, indvandrede og herskende Skyther, som dog anvendte Landets lokale Oldsagn paa deres fyrstelige Stammer. Han anmærker (efter *Herodot* VI, 33) at Hellesponten, i den graa Oldtid, ogsaa var bleven kaldet *Borysthenes;* at talrige hellige Steder laa paa disse Kyster o. s. v., saa at dette Navn synes at sigte til et af Beboerne forhen ivrig dyrket guddommeligt Væsen. Han gjætter at Ordet *Βορυσθεν-ης* kommer af *Βορῆς*, siden *Βορέας*, Norden, og tillige den Guddom som mentes at raade for denne Himmelkant og de derfra blæsende Vinde, samt af det skythisk-sarmatiske (endnu Ossetiske) Ord *Don*, Flod, Vand. *Borysthenes* eller *Dnieper* kommer virkelig fra Norden og flyder ud i det sorte Hav. Hvad *Ritter* videre anförer om *Boreas's* og *Borysthenes's* (samt den thraciske Muses *Borysthenis's*) Dyrkelse i Grækenland og Skythien, opstaaet af kosmogoniske Begreber, maa eftersees hos Forfatteren selv. Man sammenligne og hermed mine ældre Undersögelser om *Borz, Boreas* o. s. v. i det Fölgende.

8. See *Herodot* IV, 5, 6, 7. Man maa vel mærke, at Ordet *Ás* eller *Áss* (Gud, Herre, i Flertal *Æsir* eller *Esir*) synes at svare til fölgende Ord, som ogsaa endnu betyde Gud hos visse Folk, der vistnok bleve af de Gamle regnede til Skytherne. Ostiaker *Ejs*, Ariner *Ess*, Kotower og Kaibaler *Esch* eller *Essj*, Assaner *Öss*, *Ösch* eller *Ossj*. Hermed kan man sammenligne fölgende Ord af samme Be-

tydning: De gamle Celters *Es* (eller *Esus*), Etruskernes *Æs*, *Ais* (eller *Æsar*), Ungarernes *Isten*, Persernes *Ized*, Indernes *Isha*, de gamle Ægypters *Os* o. s. v. Jfr. *Gloss. Eddæ antiqv.* I, 420, 472, II, 567. — *Rennell* mener (i *Geogr. Herod.* p. 73, 74), at *Tar-gitaus* er Osmanernes *Turk* (Persernes *Tur*), som ansees for deres og Turaniernes Stammefader.

9. Om *Boreadernes* Sammenhæng med Skandinavernes Forfædre, hvorpaa *Rudbeck* först er bleven opmærksom, fortjene og at eftersees *Jamieson* l. c. p. 85, og *Görres* II, 573. I Oldnordisk vilde *Búri-ás* og *Borr-ás* sige saa meget som Guden *Bure* eller *Borr*.

Nyt Tillæg. Senest er denne Materie bleven udförlig behandlet i *Radloffs neue Untersuchungen des Keltenthums* &c. *Bonn* 1822, S. 19 o. f. 23, 34 o. f.

10. S. *Plutarchus de fluviis, voce Phasis, Cleanthes* hos *Natalis Comes*, Lib. 8, Cap. 11. Ogsaa dette er uden Tvivl en mythisk Allegorie, opfundet af Indbyggerne i *Colchis*, eller andre sönden for Kaukasus liggende Egne, hvorfra *Arcturus* (egentlig en Stjerne i eller ved Vognens eller den store Björns Constellation) saaes over hint Bjerg, i hvis blomstrende Dale *Chloris* eller *Flora* kunde siges at herske, og Bjergguden *Borz* eller *Boreas* at være forenet med hende. Af disse Folk nöd *Borz* en religiös Dyrkelse, og *Nordkanten* var dem især hellig, ligesom den er det for Inderne, fordi Gudebjerget *Meru* ligger i Nord fra Indien. *Thracerne*, som vel tildels udvandrede fra de kaukasiske Egne, betragtede, i deres nye Sæder, Bjerget *Hæmus* (Αἷμος), der laa for dem mod Norden, som guddommeligt, og Guden *Boreas's* Sæde. Hertil hörer Saguet om

en Kong *Hæmus*, der för regjerede i disse Egne, og lod sig kalde *Zeus* (eller *Jupiter*), men forvandledes af de rette (her senere dyrkede) Guder til selve Bjerget. Grækernes höje Ideer om *Boreas's* Herkomst fremlyse ellers af det Sagn, at han var en Sön af *Astræus* og *Eos* (Stjernehimmelen og Morgenröden); *Hesiods Theogonie* v. 379.

11. Ordet betyder (efter *Klaproth* i *Reise nach Kaukasus und Georgien*, 1822, I, 303) Höide, höj o. s. v. Navnet *El-Brus (El-Burs)* eller *Al-Bordz* gives nu i disse Egne meget höje Snebjerge. *Bord* (i Genitivet *Bordz* eller *Borz*) synes at være dels et Fjelds eller en Klippes, dels selve Jordens Benævnelse i det gamle Nordiske, og efter det i 1ste Hovedst. §. 37 anförte, vilde den i kosmogonisk Henseende smelte sammen med det eddiske *Börr*, *Borr*, *Bors*, *Burs*, samt med Bjerget Kaukasus som *Borz*, Jordens Ophav, Grundvold, og fornemste Bestanddel. Jfr. 2det Hovedst. §. 80.

12. *Borz nidjar felt ek bediu*
Blódi Hadds oc Fróda.

Egil Skallagrims-Saga. *Ed. Havn.* pag. 382. Her er *Borz Sön* vel *Odin* og hans Hustrue Jorden; hendes Hoved Marken, som de faldne Kjæmper farvede med deres Blod.

13 Den fölgende Beskrivelse kan umuelig passe paa *Beroe* ved det assyriske Libanon, da det ingenlunde laa mellem tvende Have. At den ægyptiske *Nonnus* har benyttet persiske eller indiske Digtninger til sine *Dionysiaca*, er höjst sandsynligt. Han har her villet vælge et i Vesterlandene mere bekjendt Sted, hvorpaa han urigtig har anvendt sin Originals Skildring i dens Omarbeidelse. Digteren besynger ogsaa her Nymphen *Beroë*, elsket af *Dio-*

nysos eller *Bacchus*, og herskende over hin Livets Kilde, opkaldt efter hendes Navn (altsaa ensbetydende med Nymphen *Ardui-Sur* paa *Borz*, *Maja* ved *Behra* paa *Meru* o. s. v.)

14. See *Oupnekhat* II, 68.

15. En *Byr-asp* (maaske vor *Bör-áss* eller *Bure-áss*) siges i en gammel persisk Mythe at være bleven bundet i en Hule i et stort Bjerg med Kobberkjeder, af Heroen *Rhodanes*, for at han ikke skulde gaa ud og ödelægge Verden. *Moses Chorenensis, Hist. Armen.* (*Lond.* 1736, 4) pag. 77. Jfr. her foran 1ste Hovedst. Anm. 90, hvor det er anmærket, at Medo-Perserne, efter Zoroasters Reformation, ansaa Turaniernes eller Asernes Guder for Djævle.

16. Inders og Persers Ideer om *Kaukasus*, som Middel- og Gudebjerget m. v.. smelte sammen i Et; kun at hine foretrække det indiske (*Hindu-Kusch, Himalaja* eller *Meru*), men disse det mediske (*Borz, Él-brus* eller det egentlige Kaukasus). Saaledes kaldte Inderne, efter *Philostrat* i *Apollonius's* Levnet (2 B. 5 Kap.); *Kaukasus Gudernes Hus*, og rimeligvis var det Bjerg midt i Indien (som ellers endnu kaldes Middellandet, ɔ: *Midgard*), dets Sindbillede eller Sidestykke, hvor Brahmanerne, efter samme Forfatters Beretning (3 B. 14 Kap.), dyrkede *den hellige Ild*, som var bleven tændt af selve Solen (der sagdes at udgaa fra begge de nævnte Himmelbjerge). Om den af Klippen födte *Mithra*, see *Johannes Lydus de mensibus* (*pag.* 41), *Hieronimus adversus Jovinianum* i 1ste B. o. fl. Jfr. *Creuzer* l. c. I, 773-74.

17. *Görres Asiat. Mythengesch.* I, 125. *Kanne System der indischen Mythe*, S. 7. I Henseende til min Gisning angaaende Fortolkningen af Ordet *As*

&c., see §. 34 Anmærkn. 7, og den nedenfor anförte Betydning af det mystiske Ord *Bhur*.

18. *Gesetzbuch der Gentoos, herausgegeben von Raspe*, S. 40. *Mayer Mytholog. Wörterbuch* under *Bhur*. Jfr. Ordbogen til den tydske Oversættelse af *Menus Love*. *Bhu* er mueligen beslægtet med det gamle nordiske *Bú* (Bo, Opholdssted, især paa Landet) o. s. v. Af det sanskritske *Bhu*, Jord, menes Zigeunernes ensbetydende *Pu* o. fl. at komme. See *Gloss. Edd. ant.* II, 595-596.

19. Saaledes kaldtes Trondhjem i de ældste Tider *Þrænda-lög* ɔ: Tröndernes Egn eller Land. See ellers *Polier Mythologie des Indous*, II, 245, 247.

20. S. *Görres* (efter *Oupnekhat*) l. c. I, 96 o. f. *N. Müller* l. c. I, 107 o. f. (som kalder *Porsch* den fjerde forgenetiske Guddoms Potenz; ligesom *Bure* eller *Bör* ogsaa kunde betragtes hos os, hver paa sin Maade, i kosmogonisk Henseende). Jfr. *Allgemeine Weltgesch.* I, 73 (efter *Rogers* Beretning, som skal være uddraget af *Veda*). Hin *Porsch* eller *Purus* blev vel af Digterne forvandlet til den mythiske Konge eller Heros *Puru*, som nævnes i næste §.; et Navn, der vel uden Tvivl er det samme som det fra *Alexanders* Tid berömte *Poros* eller *Porus*.

21. *Wilford on the sacred Islands in the West: As. Res.* XI, 94.

22. *Mayer Mythol. Wörterbuch* 2 Th., *v. Ejen*, *Wilford on the Chronology of the Hindous, As. Res.* V, 274. *On the ancient Geography of India* XIV, 456.

23. *Mayer* l. c. 1 Th. *Allgem. Weltgeschichte* XXXI, 402. *Bergmanns Wanderungen unter den Kalmucken* III, 49, 51.

24. Jfr. *Kanne Allgem. Mythologie*, S. 363 o. fl. *Henneberg* i Skriftet *Hvad er Edda? eller ræsonneret kritisk Undersögelse over de tvende ved Gallehus fundne Guldhorn* &c., *Aalborg* 1812, 4, S. 151.

25. *Philosophia antiqvissima Norvego-Danica, dicta Voluspa* &c., *Havn.* 1673 pag. 12. *Cleffel Antiqvitates Germanorum*, 1738, pag. 449.

26. *Norberg Onomasticon Codicis Nasaræi*, pag. 26, 27.

27. Heraf da og det islandske og danske *Barn* o. s. v. See flere hertil hörende Bemærkninger og Sammenligninger i *Gloss. Eddæ antiqv.* T. I & II, v.: *bera*, *burr*, *burdr* &c. *Rudbeck* har villet udlede adskillige Stedsnavne i Sverrig, som *Bore*-Herred o. s. v. af *Bures* og *Bors* Navne, men jeg overlader til Kyndige at undersöge disse hans etymologiske Gisningers eller Forklaringers Rigtighed. — Vist er det ellers, at vore Forfædre gave Planter, Dyr, Stene o. s. v. Benævnelser, tagne af Gudernes og andre mythiske Væseners Navne. Mueligt er det derfor at fölgende gamle Plantenavne kunde henföres til hine tvende kosmogoniske Væsener: Isl. *Bur-mari* (Bregne, *pteris aqvilina*), *Burkni* (Egebregne, *filix*), *Burn* (Rosenrod, *rhodiola rosea*), Norsk: *Burs-leik* (*veronica officinalis* Ærenpris) o. fl. At en vis stor Hvalfisk kaldes i Island *Búri* (eller *Búrhvalr*) har jeg bemærket ovenfor S. 54.

28. S. *Edda antiqv.* III, 131, 314. *Den ældre Edda* III, 138, 165. Jfr. 29de Anmærkning.

29. Ellers har det faldet mig ind, at *Bestla* kunde betyde Ur-Havet, i en af Jordens sildigere Dannelsesperioder, som formælet med *Bör* eller det da tilværende Fastland. Paa disse mine forskjellige Gisninger om *Bestla's* dunkle Væsens rette Betyd-

ning, kan jeg ikke lægge nogen Vægt, men anförer dem kun til Andres nærmere Prövelse. — Hverken *Ling* eller *Mone* have forsögt paa at forklare Mythen om *Besla*. *Trautvetter* derimod gjör hende til *Callisto* (den store Björn) Datter af *Berthorm* ɔ: Polar- eller Lindormen, som viser Solbanens eller Ekliptikens Pol.

30. N. A. *Onomasticon Codicis Nasaræi*, pag. 31. *Norberg* fortolker Navnet *Besilat* ved *obüt*, *circumivit*, ligesom *Bestla* eller *Belsta* efter min Mening har en lignende Betydning.

31. S. *Görres Asiat. Mythengesch.* I, 290. *Hesychius* v. *Βηλϑης*.

32. S. *Allgem. Weltgesch.* XV, 243-44, II, 217. *Müntor Relig. der Karthager*, S. 27.

33. Ny Udg. S. 62. *Kanne Allgem. Mythol.* S. 365, efter Skriftet *Pharang Giangir*, hvor han netop sammenligner denne *Belda* med Eddas *Belsta*. Endvidere er det mærkeligt, at ligesom *Adad*, der havde *Beltis* til Ægte, var hos Chaldæerne Himlens Gud, personificeret paa en Maade ved Solen og dens Billede, saa er det efter visse Myther hos Inderne *Aditi*, Solens Kone, altsaa svarende til *Beltis*, som er Moder til deres tre store Guder, ligesom *Belsta* er det til de Nordiske. Endeligen kan man sammenligne Navnets anden nordiske, og hyppigst forekommende Form *Bestla* med Phrygers, Grækers, Romeres o. fl. *Hestia*, *Vesta* o. s. v. nemlig som Jordens eller Elementarildens Gudinde.

Fjerde Afsnit.

Om de tre skabende Guder *Odin*, *Vile* og *Ve*, særskilt betragtede.

---

§. 44. Saa tit som den förstnævnte af disse tre Personer forekommer i vore ældste mythiske Digtninger, saa sjelden derimod de andre, paa Navnet allene nær, da deres guddommelige Virksomhed, ligesom *Brahmas*, synes at være forbi med Skabningens Fuldendelse. Her betragte vi *Odin* især som et kosmogonisk Væsen, da vi siden komme til at udfolde nöjere hans hele Natur og Egenskaber, som Himmel- og Luft-Gud m. m. Dog bliver det nödvendigt at vi her forelöbigen undersöge hans oldnordiske Navn, som rimeligvis sigter til den Idee, der laa til Grund for vore ældste Forfædres Meninger om ham, som Jordens överste Guddom.

§. 45. Navnet *Odin* (*Óðinn*, *Óþinn*, *Ódinn*) er, efter min Mening, oprindeligen nærmest beslægtet, eller endog ensbetydende, med det tydske *Odem*, *Athem* (Aande, Aand) MG. *Ahma*, Gr. 'ατμιος, ατμη, αημα m. m. (af αιῖν at aande, Isl. *anda*), Pelv. *Ada*, Sanskrit *Atma*. [1] Ordet *Odin*, *Vódin* (da den sidste Form synes stedse at have været brugt af Jyder, Angler og Saxer) synes egentlig at

komme af det gamle Verbum *vada* (i Præs. *ved*, Imperf. *ód* eller *vód*, Particip. *vadinn*), Dansk *vade* (forhen vaade), Tydsk *waden*, *waten*, Engl. *wade*, AS. *vadan*, Finlapp. *vaset*, Lat. *vadere*, af det græske *βαδω*, som udledes af det obsolete *βαω*, der igjen muelig er beslægtetmed *ἄω*, *ἄυω*, jeg aander, jeg blæser. [2] Naar man lægger hertil de kaukasiske Tschetschenzers *vod* (löber, lat. *currit*) og Sanskr. *vahati* (lat. *vehit*), saa skjönne vi lettelig hvor gammelt Ordet *vada* er, især naar vi betragte, at den gamle Bemærkning egentlig gaaer ud paa en Fart som Vindens, nemlig gjennem Flammer, Rög (eller Luft), Vand o. s. v., samt at det udtrykkelig indeholder Roden til Ordet *Vedur*, Vejr, Vind, Luft, Tydsk *Wetter*, Engl. *Weather*, As. *Veder*, Aleman. *Uueter*, Macedonisk *Bedy* (*βεδυ*), [3] Polsk *Wiatr*, Russisk *Vetr*, Pelv. og Sanskr. *Vad*, *Vatah*, *Vajuh* &c., Zend *Vato*, Pers. *Bad*, Kurd. *Bah*, de kaukasiske Asers eller Osseters *Vaad*, Vogulers og Ostiakers *Vot*, *Uata* &c. I sammensatte oldnordiske Ord heder det *Vidri* (Veirlig). Deraf kommer igjen et af *Odins* mest berömte og egentligste Navne *Vidrir* ɔ: Vejrligets Herre eller Giver o. s. v. — Ordet *Vada* har vist oprindelig betydet (ligesom det tildels gjör det endnu) at gjennemfare, gjennemtrænge (især paa den Maade som Luften, Vinden eller Vejrliget kan siges at gjöre det),

og saaledes er det blevet anvendt paa *Verdensaanden,* om hvem Stoikernes og de indiske Vises Skrifter sige at den gjennemfarer eller gjennemtrænger Alt (hvilket de engelske Fortolkere oversætte ved det beslægtede Ord *pervade*). Jfr: Anm. 9. — I det Oldnordiske have vi endvidere et Ord, der uden Tvivl baade er beslægtet med *Vada* (*ód* o. s. v.), og med *Odin* o. s. v., nemlig Gjerningsordet *æda* (udtalt *aida*) fare heftig frem, rase o. s. v., hvoraf Ordet *Æd* ɔ: *Vena* Aare, saavel i det menneskelige Legeme som i Jorden (*Ymers* forvandlede Krop) som Vandaare o. s. v. Paa samme Maade er *blæda* (blöde) beslægtet med *blód* (Blod), *stæda* med *stód* o. m. fl. Jfr. Anmærkn. 4.

§. 46. Det er naturligt, at de ældste Mennesker især forestilte sig *Aanden*, hvorved Livet begynder, varer og ender, som det Ypperligste i Naturen, og tillige, da den ogsaa udgjör Luftens hele Væsen og aabenbarer sig deri paa de mangfoldigste Maader, paa hvis Forskjellighed Elementernes Ro, samt de organiske Skabningers Velstand og Velbefindende beroer, som Verdens ypperste Guddom, herskende over Himmel, Jord og Hav. Vore Oldfædre bleve dog ikke staaende ved Betragtningen over denne vigtige Elementar-Aands physiske Egenskaber. Da de bemærkede, at Dyrenes, især Menneskenes fornuftige Tæn-

kekraft, var uadskillelig fra Aanden, saa kom de og til at forestille sig en *almindelig Verdensaand*, der var forbunden med *Verdenslegemet*, *ligesom Sjælen med det menneskelige*, og tillagde den fölgeligen intellektuelle Ævner, som maatte overgaa Menneskets i samme Forhold, som Universet overgik det i Udstrækning og Herlighed. Saaledes opstode Begreberne om *Verdens Sjæl*, som mentes at residere i Himlen, hvorfra dens fölelige Virkninger (Luftens Aande) mentes at udgaa. Den blev da identisk med *Himlen* selv, og fölgelig med Himlens ypperste Guddom, der tillige var Verdens höjeste. Da nu Menneskets *Forstand*, eller *dets fornuftige Sjæl*, mentes at være forenet med *Aanden*, fik begge de samme *Benævnelser*, som vi have seet ovenfor, og efter de samme Forestillinger som man gjorde sig om *Verdens Aand*, baade som physisk og intellektuel, smeltede disse, i Grunden forskjellige Begreber, sammen i et eller andet enkelt Navn, som man tillagde den, eller vor synlige Verdens höjeste Guddom. Det er bekjendt, at man i Almindelighed (f. Ex. i Islandsk, Dansk, Tydsk, Fransk o. s. v.) forbinder med Ordet *Aand* Begreb om *Fornuft*, og især om *höj Forstand*. Men Navnet *Odin* er desuden i intellektuel Henseende beslægtet med det oldnordiske *Odur*, Fornuft, Sind (senere ogsaa *Poesie*), da man ansaa Digtergaven

for Kjendetegn paa den störste Forstand. [4] Guddommen *Odin* er i Edda *Himlens* og *Verdens Aand*, der og besidder den höjeste *Forstand*. Saaledes maa den kloge Jætte *Vafthrudner*, i Slutningen af det efter ham benævnte Digt, tilstaa om ham:

"Evig er Du visest af alle!"

De samme Begreber gjöre Öst-Asiaterne sig om deres *Buddhah*, *Vod*, *Bod* &c. Dette Navn betyder i Sanskrit, aldeles ligesom *Odin*, *Vodin* i det ældste Skandinaviske, *Aand*, *Sind*, *Forstand*. [5] *Amarasinha* forklarer *den vise Buddhas (Budhamuni's)* Navn först af alle Guders, og giver det den ommeldte Forklaring; tillige kaldes *Buddhah* alvidende o. s. v. I en gammel Sanskrit-Indskrift heder det: *Booda* (eller *Buda*) *den Vise*, *et guddommeligt Lys* o. s. v. [6]

§. 47. Jeg haaber saaledes at have vist tydeligen, ligesom jeg og i det fölgende kommer til at fremföre flere Beviser derfor, at *Odin* er hos de gamle Nordboer (den synlige) *Verdens Aand*. De ansaa ham altsaa for det höjeste Væsen, hvorom de kunde gjöre sig et nogenlunde forklarligt Begreb, men, han var saa at sige opstaaet med denne Verden, udviklet og fuldendt med den, i det han fuldbragte Skabelsen; han er forenet med Verden om Sjælen med Kroppen; naar Legemet oplöses forlader Aanden sin Virkekreds; naar

Verden forgaaer, ophörer ogsaa Odins Herredömme. Verden, med Indbegreb af dens Aand, *Odin,* maa betragtes som frembragt af et ældre og end höjere Væsen, der ganske tilhörer den oprindelige, usynlige, for de Dödelige aldeles fremmede Verden ɔ: af den *dunkle, ubegribelige,* som kun er bekjendt under et saadant Navn, *Surtur* nemlig, i de eddiske Myther. Dog er det naturligt, at Begreberne om den *oprindelige Aand,* der er *Universets Ophav,* og den *bestyrende Aand,* der især mentes at være forenet med vor *synlige Verden,* smelte undertiden sammen i Et hos de gamle Folk. Saaledes forvirredes f. Ex. Meningerne om *Surtur* og *Odin* paa den Maade, at Navnet *Alfader,* som egentlig med fuldeste Ret tilkom den förste, tillagdes den sidste o. s. v., endskjöndt denne ogsaa besidder det medrette, forsaavidt det vedkommer hans Forhold til Menneskene. Hertil höre da endvidere den yngre Eddas fölgende Beretninger om *Odin* (l. c. S. 3 o. f.): "at han under Navn af *Alfader* er den ypperste og ældste af alle Guder; at han i det gamle *Asgaard* — enten Himmelen eller Asafolkets efter den opkaldte asiatiske Rige — især kaldtes med 12 Navne (der sigte til hans Herredömme over Aarets Löb i 12 Maaneder); at han ellers lever evig (*of allar alldir* ɔ: *per omnia secula*); behersker sit Rige (nemlig Verden), og raader for

alle Ting, baade smaa og store. Han skabte Himmel og Jord og Luftstrækningerne (Sphærerne) og Alt hvad dertil hörer. Fremdeles skabte han Mennesket, og gav det en *Aand*, som skal stedse leve, men aldrig forgaa, om end Legemet oplöses til Muld eller brændes til Aske, da de Hedenfarne, som her have fört et retskaffent Levnet, skulle leve efter Döden og være hos ham selv paa saadanne Steder som *Gimle* (*Surturs* höjeste Himmel) og *Vingolf* (eller i *Valhall*) o. s. v. För Himmel og Jord bleve skabte, opholdt han sig blandt Frostjætterne (ɔ: i det förste Chaos, da Verdens-Sjælen endnu ikke ret kunde tage det uorganiserede Legeme i Besiddelse). Det sidste Sted (S. 4) viser ellers tydelig nok, at Talen ikke er om Bibelens Gud eller de Kristnes Alfader. — Hermed stemmer den samme Eddas Fortale om Hedningernes Tro paa en almægtig Gud, som styrede Himmellegemernes Gang, beherskede Elementerne, Luftens Vinde, Regn og Dug, Solens Skin, Havets Bevægelser, Jordens Frugtbarhed o. s. v. "Denne Tro," siger Forfatteren meget rigtig, "forvandledes mangelunde, eftersom Folkeslægterne deltes og Tungemaalene adskiltes, da ethvert Folk gav Guddommen et Navn i sit eget Sprog, for at det desbedre kunde fæstes i Minde." Paa et andet Sted i Bogen selv (S. 25) heder det, at alle Folk föle Trang til at paakalde

og tilbede *Odin* eller Alfader, hvorfor de give ham et saadant Navn, som bedst passer til deres eget Sprog o. s. v, Jorden siges endvidere (S. 11) at have været hans Datter og Hustru (det er at sige: frembragt eller dannet af ham, men omgivet, befrugtet og behersket af Himmel og Luft).

§. 48. Det er ogsaa let begribeligt, at Forestillingen om en skabende, besjælende og styrende *Verdens-Aand*, maa være saa gammel som Menneskenes Verdens-Liv. Derfor finde vi den og næsten hos alle Folkeslag. Nordboerne kalde den *Óðin*, *Óþin*, *Odin*, *Othin*, forhen vel ogsaa *Vodin*, ɔ: Aand, Fornuft, o. s. v.; *Alvaldr* (Alherren, den Alstyrende), *Alfadir* eller *Allfavdr* (Alfader), *Alldafadir* (Tidernes eller Menneskenes Fader), *Audun* (den Forstyrrende) o. s. v. Færöeboerne kalde ham i deres Kjæmpeviser *Euen*, *Euan*. Vi finde at de gamle Tydske, Angelsaxer, Longobarder og gothiske Vandaler, have kaldet det samme Væsen *Vodan*, Saxerne ogsaa *Vuoden* og *Ote*, Friserne *Veda*, *Voden*, *Voen*, Slaver og Vender *Voda*, *Vodha*, Letterne *Vut*, *Voda* (*Vaid-vut*, *Vide-vut*), de finske Kareler *Voden*, Tunguserne *Odin*, *Boa*. Ogsaa maa vi formode, at denne Guddom er den samme som Arabernes *Vudd*, *Vodd*, *Vudda*, *Vodda*, *Oboda*, Persernes *But*, *Bud-asp* o. s. v.; Indernes *Buddhah*, *Boda*, *Buddam*,

Buden (fordum vel, efter Grækerne, *Budyas*); Cochin-Chinesernes *But*, Tibetanernes *Vod (Wod)*, Japanesernes *Buds, Budsdo*, Chinesernes *Fo* (egentlig vel identisk med *Fohi*), samt endvidere maaske den amerikanske *Votan* o. s. v. Den överste Gud blev og kaldet *Adon, Adonai* af Hebræerne, *Adon* af Syrerne (hvoraf Grækernes *Adonis*, [7] *Adad* hos Chaldæerne, *Adin, Ådin (Odin)* hos Inderne, samt endelig i Vedaerne *Atma, Adhi-atma*, i hvilket Navn vi gjenfinde den nordiske *Odins* sande Betydning.

§. 49. Vi ville her forbigaa en Mængde af disse Folks mythiske Gudenavne, som vel kunde henföres til vor *Odin*; men derimod forelöbigen dvæle ved de for dem og os fordum identiske Forestillinger om *Verdens Aand*. De fremlyse allerede af de foran fremstillede kosmogoniske Læresætninger. *Tacitus* beretter desuden om Germanerne: hvorlunde de mente, at en herskende (eller begeistrende) Gud var stedse tilstede hos de Stridende. Hvem var vel dette uden *Himlens og Luftens Aand?* [8] Vi vide og at de, ligesom *Herodot* siger om de gamle Perser, ansaa Gud for at boe i Himlens hele Udstrækning, og mente derfor, at han var for stor til at indsluttes eller dyrkes i lukte Templer. Det var vel og af samme Aarsag, at slige neppe eller i det mindste kun sjelden vare helligede

til *Odin* i det gamle Norden, endskjönt man i de sidste hedenske Tider havde Billeder af ham, ligesaavel som af de övrige store Guder. Himlens og Luftens Aand kan ikke vel afbildes ved nogen bestemt Forestilling, men selv aabenbaredes han paa Jorden i utallige Skikkelser, endog Menneskers, Dyrs o. s. v., da *Luften* og med den (efter som de Gamle mente) *Verdenssjælen* eller *Guddommens Aand*, kan gjennemtrænge og besjæle alle Ting. Dette udtrykkes meget rigtig af *Virgil* (*Georg.* II, 221):

— Deum namqve ire per omnes
Terrasque tractusqve maris coelumqve profundum;
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Qvemqve sibi tenues nascentem arcessere vitas.

Romerens *ire* vilde her rigtigst udtrykkes ved det nordiske *vada* (i Imperfect. *vód* eller *ód*, hvoraf vort *Odin* vel oprindelig kan udledes). Denne Gud kaldte sig og med adskillige, til en slig Fart eller Gang sigtende Navne, som *Gangraad* (*Gángrádr*) o. s. v., ligesom det bekjendte for Italernes ældgamle Himmelgud *Janus* siges (af *Macrobius, Cicero* o. Fl.) egentlig at burde hede *Eanus* af *Eo* (jeg gaaer, som man udleder af det græske obsolete ἔω) af samme Betydning. Lignende Navne tillægge In-

derne (efter *Amaracosha*) deres Himmel- og Luft-Guder, f. Ex. *Vasava*, den gaaende, blæsende o. s. v. Jfr. §. 45. *Robertson* bemærker meget rigtig, at Brahmanernes Lære om Guddommen som en Aand eller Sjæl, der gjennemtrænger hele Naturen og giver enhver dens Del Virksomhed og Kraft, samt de intellektuelle Væseners endelige Forening med deres förste Udspring (ligesom i den nordiske Lære) stemmer fuldkommen overens med den stoiske Skoles Læresætninger. "Det er mærkværdigt" siger han endvidere "at vi, med et nær Forvandtskab mellem de mest ophöjede Sætninger i begge Sekters Sædelære, finde en fuldt saa stor Lighed i deres theologiske Spekulationers Forvildelser." Herfra især de talrige Fabler om *Odins*, *Buddhas*, *Vishnu's*, *Zeus's* uophörlige Forvandlinger og Inkarnationer.

§. 50. Betragte vi i Særdeleshed den græske Mythologie, overbevises vi om at de selvsamme Ideer ligge til Grund for *Himmel-* og *Luft-Guden Zeus's* Navn og Væsen. Vil man end ikke, at *Zeus* er det samme som *Ζαῆς* (aandende, blæsende), saa maa man dog nærmest antage, at det kommer af *ζαω* (*ζῆν*) jeg lever, der rimeligvis atter kommer af *ἄω* (jeg aander). [9] *Aand* og *Liv* vare, som förmeldt, det selvsamme efter de ældste Folks Forestillinger; fölgelig betyder *Zeus* det sam-

me som *Odin* (jfr. §. 37), ligesom deres hele mythiske Natur er identisk, da begge fuldendte Verdens Skabelse ved at styrte ældre, men ufuldkomne Væsener, hvoraf de dog selv vare udsprungne; begge tillægges Navnet Alfader o. s. v. Den mythiske *Zeus* er identisk med Philosophernes *Zeus* eller *Verdens Aand*, fölgelig og med vor *Odin*. See 1ste Hovedst. §. 59-60, hvor især de pythagoræiske og stoiske Systemers Overensstemmelse med de eddiske og asiatiske vil erfares at være indlysende for enhver sagkyndig Grandsker. Endelig havde de begge den samme Skjæbne ved i Tidens Længde at miskjendes saaledes af Menneskeslægten, at *Euhemerus* og flere kun vilde erkjende *Zeus* for en Konge paa Kreta, ligesom adskillige nordiske Forfattere kun see i *Odin* en Fyrste i Asien eller i Skandinavien.

§. 51. Jeg for min Del er aldeles overbevist om, at saavel *Odin* som *Zeus* bleve oprindelig dyrkede som Himlens og vor Verdens överste Guddomme. *Odins* hele Væsen og Betydning vil jeg herefter paa et andet Sted söge at udvikle, men anmærker kun nogle af de synderlige Egenskaber som de (af de selvsamme Aarsager) have tilfælles. Enhver af dem især betragtedes som Himmelen eller Himmelens Gud, og tillige som Verdens Sjæl eller bestyrende Aand. Begge raadte de for Luft og Vejrlig, Tidens og Aarets Löb overhoved,

og hver især tillige for en vis Maaned eller Himmeltegn, samt endvidere for en vis Planet og Ugedag. Hver af dem betragtedes som den almindelige Livskraft, som Alfader, Guders og Menneskers Herre, men især dog som Fyrsternes Stammefader og Beskytter. Endvidere vare de begge Anförere for Himmelens Hære, kjæmpende mod Titaner og Giganter, eller Jætter og Riser, samt dyrkedes fölgeligen af Menneskene som de ypperste Hærförere og Sejergivere. Endelig betragtedes *Zeus* i Grækenland og *Odin* her i Norden som Staternes Stiftere, ældste Lovgivere og Forsvarere, der endog beskyttede deres Efterkommere (Konger, Krigshelte og berömte Lovgivere), men disse Begreber bleve tilsidst saa indskrænkede og smaalige, at man kom til at ansee selve Guderne for blotte Mennnesker, og slige Meninger maatte til sin Tid naturligvis yndes og udbredes af hine gamle Religioners Forfölgere og Fjender. Paa lignende Maade betragtede man og Overguden i andre Lande, som *Osiris* i Ægypten, *Ormuzd* i Persien, *Vishnu* eller *Siva* i Indien o. s. v. (af hvilke den mellemste best var sluppet for mythisk-historiske Forvandlinger til en menneskelig Fyrste, skjönt visse persiske Konger bare hans Navn ɔ: *Hormisdas*). Mange indiske Fyrster have og baaret Gudernes Navne.

§.52. Inderne gjöre den mærkelige Forskjel mellem *Universets* og *Verdens* styrende *Aand* eller överste Guddomme, som jeg för har anmærket om Nordboerne, men den er mere eller mindre tilsyneladende efter de forskjellige Sekter. Mest falder den i Öjne ved den saakaldte *Neadirsens* Sekt. Dens Brahmaner kalde *Universets Aand* den *store Sjæl*, det förste, evige Princip, og sige at *Verdens-Sjælen* derimod er vel noget materiel og den undergiven, men dog af en saare subtil Natur, samt gjennemfarende alle Ting. [10] *Universets Aand* kaldes *den store Aand (Maha Atma)* i *Mahabaratah* [11] og ligeledes i *Menus* Love. Af andre gamle Forfattere synes dog dette Navn at tillægges *vor Verdens Aand*. Vedaerne kalde *Universets Sjæl Adhi-Atma* ɔ: den överste Aand. [12] Den er ogsaa det Væsen som i den indiske Mythologie kaldes *Para-Brahm* eller uden videre *Brahm (Brahma)* den överste evige Guddom i den usynlige Verden, som dog ikke i Almindelighed plejer at dyrkes af Menneskene, og svarer saaledes til Eddas *Surtur*. *Vishnu*, *Brahmá* og *Siva* ere yngre Guder, aldeles ligesom *Odin*, *Vile* og *Ve*, der kun have med vor Verdens og Menneskenes Skabelse og Bestyrelse at gjöre. Dog har man med Tiden tillagt *Vishnu Universal-Sjælens* Navne, saaledes at han f. Ex. kaldes *Par-Atma*, den store Aand o. s. v., [13] da

han ansees for dens Emanation, hvem den synlige Verdens Regjering er overdraget, men har dog selv saavel Begyndelse som Ende. Her maa vi dog især lægge Mærke til, at *Vishnu* (ogsaa kaldet *Adin*, *Âdin* [*Odin*]) efter Brahmanernes Forklaring er den samme som *Buddha* eller *Boda* (der vistnok af dem ansees som en af hans Inkarnationer), — hvorimod Bag-Indiens Buddhister antage ham for vor Verdens överste Gud (næst efter den evige og ubegribelige *Dammada* — vor *Surtur*), og visse Sekter blandt dem sige at han er Verdens Skaber, ligesom Edda beretter om *Odin*. Hvad Oprindelsen til den indiske Idee om *Verdens Aand* eller almindelige Sjæl (ikke Universets store) angaaer, da giver *Amarasinha* os den tydeligste Underretning derom, i det han udtrykkelig kalder *Vinden* eller *Luften Verdens Aand eller Sjæl.* [14] Den heder virkeligen *Vâtah* i Sanskrit (skrevet af Nogle *Vada*), og svarer altsaa til Europæernes *Vidrir* &c., ligesaavel som Ordet egentlig er det oldnordiske *Vedr* &c. (see ovenfor §. 45).

§. 53. Vi have seet at det egentlig er *Buddha*, der ansees som Verdens Skaber af visse blandt hans asiatiske Tilhængeres Sekter. Andre, som Birmaner o. fl., Cingalesere, Japanesere, Tibetanere, Mongoler, Kalmukker o. fl. (see 1ste Hovedst.) gaa Texten nærmere i det de udtrykkelig sige, at Verden er opkommen

ved *en uhyre Stormvind,* som sammenpiskede det Hav, hvoraf den oprindelig bestod, til Fastland. Det er derfor saare begribeligt hvad *Lucian* (i hans *Toxaris*) siger om disse Folks Forfædre, Skytherne: at de sore ved *Vinden* som *Livets Aarsag* eller Ophav (ikke allene for Mennesker og Dyr, men for Verden overhoved). Disse Folks *skabende Stormvind* er intet andet end et billedligt Udtryk for Skaberens guddommelige Kraft, som i vor Bibel og *Menus* indiske Love kaldes *Guds Aand* (see 1ste Hovedst. §. 91, 2det Hovedst. §. 48, 52). Ogsaa i Phoeniciernes og Persernes Kosmogonier spiller Vinden en betydelig Rolle [15]. Det var derfor ikke omsonst at den dyrkedes af de gamle Perser (hvis Tro, at Gud som den ypperste *Aand,* kun fordrede Offerdyrets Sjæl, sigter hertil), [16] af Skyther, Græker, Romere, Celter o. fl. Sikkerligen var det enten *Odin* eller *Thor* (begge Himmel- eller Luft-Guder), hvem *Ossian* beskriver som Skandinavernes höjeste Guddom under Navn af *Lodas Aand,* [17] ligesom næsten alle Amerikas gamle Folkeslag tilbede og dyrke Gud endnu som *den store Aand* [18] eller *Livets Herre.* Under lignende Navne tilbades det höjeste Væsen af flere Nationer i den ældste Verden, f. Ex. Chaldæerne. Man veed at de have kaldet det *Adad, Adon* o.s.v. Disse Navne forklare os ikke saa tydelig vore Forfædres Meninger om *Odins*

sande Væsen, som det: at Tunguserne, der overhoved dyrke Elementar-Aanderne, endnu kalde *Vinden Odin*. [19]

§. 54. Jeg troer at det af Ovenanförte er tydeligt, at *Odin* egentlig var *Luftens*, *Vindens* og fölgelig den synlige *Himmels* Guddom. Det er vel især i de förstnævnte Egenskaber, at han deltager i Skabelsens Fuldbringelse ved Vandenes Adskillelse, hvorved det törre Land fremkom, og i Dunstkredsens Fortyndelse, hvorved Jordlegemet kom i det rigtige bestemte Forhold til Himmelen og dens utallige Lys, samt blev især sat i Stand til at modtage de oplivende og frugtbringende Virkninger af Solens og Maanens, Varmens og Lysets Indflydelse. Jfr. det Foranförte i 1ste Hovedst. §. 28, 37, 39 o. fl., de nylig anförte mythiske Beretninger om *Vindens skabende* og *livgivende Kraft* i de fleste övrige ældste Folks kosmogoniske Lærebygninger, samt Betydningen af *Odins* Navn som *Aanden* ɔ: Vinden, eller Luftens Element. Om *Odins* övrige mythiske Væsen og Bedrifter handle vi nærmere i det Fölgende. [20]

§. 55. *Odins* tvende Brödre *Vile* og *Ve*, der ligeledes ere skabende Guddomme og kosmogoniske Væsener, lægge os flere Vanskeligheder i Vejen ved vore Fortolkninger. Vi ville först, efter Ordenen hvori Edda sætter dem, betragte *Vile* (eller egentlig *Vili*).

Jeg har her foran (i 1ste Hovedst. §. 37) vist, at Navnet betyder den *behagelige*, *glædende*, og at dette Navn, saavel efter sin Natur, som efter Handlingens Gang i den mythiske Fortælling, synes best at kunne forklares om *Lyset*, der först blev tildelt Jorden i rigtigt Maal ved Skabelsens Fuldbringelse, samt gav Skabningerne fuldkommen Skikkelse og Skjönhed. Antage vi saaledes, at *Vili* engang i vort Sprog har betegnet *Lyset* og dets Guddom, ligesom *Vilakku* endnu i Talmulisk, [21] saa kunne vi ikke finde en mere passende og skjönnere Rod til Ordene *Vil*, *Vili* (Villie, Behag &c.), *Vel* (vel) o. s. v. Ligesom det og da var rimeligt, at hint Ord var beslægtet med Slavernes *biel*, lys, hvid, hvoraf deres gode Gud kaldtes *Biel-Bog* ɔ: den lyse eller hvide Gud. Saaledes kaldte ogsaa de förste Kristne i Norden Forlöseren *Hvíti-Kristr* ɔ: den hvide eller lyse Kristus. Ilden, Lysets Giver, heder i Persisk *Bilegh*. [22]. Som primitiv, skabende og lysende Guddom, kan man jevnföre vor *Vile* med Chaldæernes og andre Österlænderes *Bel*, *Bal*, *Illin*, Phoeniciernes *Il* eller *Ilus*, Celternes *Beles*, *Belen* o. s. v. Ellers nævnes ogsaa en Alf eller Dverg *Vili* i Valas Spaadom, og er formodentlig en underordnet Naturaand, af samme Art som den her omhandlede store. [23]

§. 56. Angaaende den physiske Betydning af *Ve*, maa jeg og henvise til det Foranförte i 1ste Hovedst. §. 37, hvor jeg har sluttet, at den maatte betegne *Solens eller Himmelens Ild* (maaske rettere, i det Hele, Elementar-Ilden), ved hvis Varme Jorden befrugtedes og Skabningerne oplivedes. Den oprindelige Betydning af Ordet er vist nok tabt i vort Sprog. Den, som vi kjende, tillægges en *Helligdom,* et *helligt Sted,* og især et *Fristed (asylum).* Man har fra Arildstid af [24] intet helligere kjendt end Husilden', fordi Arnen [25] oprindelig tillige var Gudernes Alter. Dette var især Tilfældet baade hos Græker og Nordboer. [26] Den samme og tildels större Hellighed tillagdes siden Ilden paa Gudernes Altre i Templer og paa andre Offersteder. Saavel *den himmelske* som den *jordiske Ild* har stedse blandt alle Verdens Folk været anseet enten som en höj, ofte den överste Guddom, eller og som dens helligste Sindbillede eller Repræsentant. Dette Element blev baade derfor og af andre Aarsager uundværligt ved Gudernes Dyrkelse, og tildels uadskilleligt fra den, da mange Folkeslag underholdt en evig eller stedsevarende Ild til deres Ære. Saaledes gaves der ingensteds en helligere physisk Gjenstand end netop *Ilden.* Det er da den, som jeg formoder er i Förstningen **κατ' ἐξοχην** bleven kaldet *Ve.* Vist er det, at enhver be-

boet Vaaning (uden Tvivl som *Arnested* i det nyere Danske) er i vort ældste Sprog bleven kaldet *Ve*. [27] Den samme Benævnelse tillagdes et *Tempel* eller andet *Offersted*, ligesom og et Ting eller Folkeforsamling, der og holdtes paa et helligt Sted, samt endelig et helt Tingsogn eller Herred, som havende et *fælles Alter* eller *hellig Arne* (aldeles ligesom Grækernes *Κοινη Ἑσϑια*, Romernes *focus publicus*). Hvoraf skulde vel denne Benævnelse komme, undtagen af den *hellige Ild*, som beskyttede Huset, Templet eller Offerstedet? Ordet *vígja* (vie), Svensk *viga*, Tydsk *weihen*, Moesog. *veihan*, Finsk *vihin* o. s. v. (ellers at *helga* ɔ: hellige) — kommer uden Tvivl af *Ve*, Ild, da al Indvien eller höjtidelig Besiddelsestagelse skete ved Ild. Ved den var det at de förste Kolonister i Island erhvervede sig Ejendomsret til de Landgodser, som hver for sig tog i Besiddelse; den som först omfoer et Stykke Land med *brændende Ild* (paa forskjellige Maader) blev dets Ejer, og naar et Landgods blev overdraget til en ny Ejer, var det först fuldkommen helliget ham, naar han havde bragt sin egen Arneild med sig derhen. [28] Ægtefolk bleve og viede sammen ved den hellige Ild, ved *Brudeblus* og andre slige Ceremonier, som det her vilde være for vidtlöftigt at anföre. [29] Endelig sagde man at Ligbaalene bleve *viede* i det de antændtes. Den

flammende Tordenhammer *Miölner* blev, efter Eddaerne, brugt i den mythiske Gudeverden til slige Vielser, saavel af det glædelige, som det sörgelige Slags.

§. 57. Saaledes forudsat at *Ve* oprindelig var Ildens Guddom, en af de Guder som skabte Verden, forundre vi os mindre over, at gjenfinde ham som *Ilden*, der under det bekjendte Navn af *Lodur (Lódr)* deltager med *Odin* i Menneskets Skabelse, hvilken Mythe vi ville nærmere undersöge paa vedkommende Sted. Her anmærke vi kun, at ligesom *Ve* siges at være *Odins*, saa er *Ilden* overhoved i det oldnordiske Digtersprog *Vindens Broder*. *Thor* kaldes, som Himmelildens yngre Hersker, baade *Veor* og *Lodride (Lódridi, Hlódridi)*. Saaledes see vi den hele Fortælling i sin Nögenhed, afklædt den allegoriske Dragt: Brödrene *Luft*, *Ild*, *Lys* fuldendte Verdens Skabelse og Organisation.

§. 58. Den jordiske Ild personificeres ellers i Eddaerne som *Loge*, *Loke* og maaske flere, men *Loge* synes dog ikke at have hört til de egentlige asiske eller gothiske, men snarere til Nordens ældre (finske) Guddomme. Derimod tilbades Himmelilden, saavel den ætheriske som den aëriske (fra Himmellys og Torden) i forskjellige Former. *Ve* synes især af de gothiske Nordboer at være bleven dyrket, som Elementet selv, den *synlige, jordiske*

Ild nemlig, af hvis virkelige Tilbedelse man har fundet Levninger i Skandinaviens Folketroe lige til vore Dage. [30] Blandt Angelsaxerne og i Danmark har *Ve* dog sandsynligen nydt guddommelig Dyrkelse, som identisk med den mægtige Afgud *Vig*, til hvis Afmindelse *Aelnoth* mener, at *Vibergis* (*Viborg*, oldnord. *Vebjörg* ɔ: *Ve's* eller Helligdommens Bjerg eller Stene) har faaet sit Navn. [31] Den samme Guddom *Vig* (*Wig*) ommeldes og i det af *Thorkelin* udgivne angelsaxiske Heltedigt om *Skjoldungerne*, som egentlig dyrket i Danmark. [32]

§. 59. Ordet *Ve* (med *Vestallr* o. fl.) har saaledes tildels den samme Betydning som det græske ἑστία Arne, Alter. Den nordiske Guddoms enslydende Navn nærmer sig og til det Græske, men dog mere endnu til Latinernes *Vesta*, om hvem *Ovid* synger:

Nec tu aliud Vestam qvam vivam intellige flammam.

Den ældste *Vesta* har det og tilfælles med *Ve*, at den intet Afkom har:

Nataqve de flamma corpora nulla vides.

Hendes ældste Tempel, opfört af *Numa*, var fuldkommen rundt, men med et helligt Arnested:

— — — forma rotunda
Par facies templi: nullus procurrit in illo
Angulus.

Det samme kan man sige overhoved om de ældste nordiske Templer eller Offerkredse (kaldte *Lodas Kredse* af *Ossian*), [33] rimeligvis og om dem ved *Ve-björg* eller *Viborg*, der efter det Ovenanförte vare helligede til Guden *Ve*, ligesom de vel alle kunde siges at være det til ham blandt Nordboerne, som til *Vesta* blandt Romerne. *Ve* havde det endvidere tilfælles med *Vesta*, at ingen Billedstötter rejstes ham, hvortil *Ovid* angiver Aarsagen:

Effigiem nullam Vesta nec Ignis habet,
men i dets Sted brændte Ilden selv i Helligdommen:

Ignis inexstinctus templo celatur in illo. [34]
Ellers er det mærkeligt, at de ældste Italer tilbade en *Ve-Dius* eller *Ve-Jovis* (Guden *Ve?*) om hvis rigtige Betydning Oldgrandskerne ikke ere enige.

§. 60. Ved saaledes at antage *Odin* for Himlens, *Vile* for Lysets og *Ve* for Ildens Guddom, faae vi den önskeligste Oplysning om en ellers uforstaaelig Mythe i den ældre Edde. Det heder nemlig i Digtet *Ægisdrecka* (26de Strophe), hvor *Loke* bebrejder Guderne deres Forseelser:

Loke taler til *Frigga*:

Tie du kun *Frigg!*
Du er *Fjörgyns* Datter.
Mandlysten har du stedse været,

Siden *Vile* og *Ve*,
Du Vejrgiverens *(Vidrirs)* Kone,
Begge tog i dit Skjöd.

Vi vide at *Odin*, Himlen, som her kaldes *Vejrgiveren*, er *Frigga's* eller Jordens Ægtemand; med ham lader Jorden sig dog ikke alletider nöje, da hun tit boler med Dybets *Ild* og *Lysning (Ve* og *Vile)*, som hun har optaget i sit Skjöd. Ved underjordisk Ilds Udbrud formörkes Himlen af de udbrydende Rögskyer, som forvandle Dag til Nat; Himmelguden *Odin* bliver da usynlig, og kan siges at være fraværende medens Jordgudinden *Frigga* boler med hans Brödre; jfr. §. 48. [35] Selv *Ovid* har lagt Mærke til hvorledes *Jorden* plejer *Ilden* i sit Skjöd (*Fast.* VI, 267), og flere nyere Lærde have endog antaget *Vesta* for Jordens Centralild; andre for Himmel- eller Elementar-Ilden o. s. v., hvorfor hun vel og var *Jupiters* Söster, ligesom *Ve* var *Odins* Broder.

§. 61. Efter Middelalderens, ved Kristendommens Forkyndere forsætlig udbredte, Forestillinger om Nordens Guder som blotte Mennesker, har *Snorre Sturlesön* [36] forklaret denne Mythe saaledes: at Kongen og Ypperstepræsten *Odin*, der regjerede i Landene östen for *Tanais* eller *Don*, engang drog ud paa langvarige Krigstog, hvorfra man hjemme begyndte at tvivle, at han vilde komme tilbage. Hans Brödre *Vilir* og *Ve* delte hans Efterla-

denskaber mellem sig, og ægtede begge hans Kone *Frigg*. Kort efter kom *Odin* tilbage, og det Hele blev da omgjort paa ny. Rigtig nok synes det som om den oprindelig physisk-allegoriske Mythe her er bleven fordrejet til en historisk Fortælling, men ikke desmindre röber denne sin höje Alderdom og Oprindelse fra *Buddha's* asiatiske Dyrkere. Det har været en ældgammel Skik blandt Inderne, ligesom den og var paabuden ved *Menus* Love, *at den efterlevende Broder skulde opvække den Afdöde Sæd* ved at ægte hans Enke, men der herskede og forhen, samt tildels endnu, den besynderlige Skik, *at to og flere Brödre kunde leve i fælles Ægteskab med en Kone*, og det samme er endnu tildels Tilfældet blandt Buddhisterne, f. Ex. de lamaiske i *Tibet* og *Butan*. [37] Vi kunne herved ledes til at formode, at vore Forfædre vare af de asiatiske Buddhadyrkeres Stamme, som hyldede hine, siden i Norden ganske fremmede Sæder, og de have betragtet deres formentlige Guddommes Ægteskabssager efter deres egne Forestillinger og Vedtægter. Endvidere finder man i Norges Oldtid tvende Konger og Brödre, der bare Navn af *Vile* og *Ve* (eller *Vei*), og siges at være blevne fældede af Erobreren *Nor*, hvoraf *Schöning* slutter at de have været af den *Odinske* Fyrstestamme. [38]

Anmærkninger.

1. Det islandske *Andi*, Aand, Aande, heder i det Kyst-skotske *End (And)*, Kymr. *Anadl*, Irsk *Anam*, *Anal*, Sanskr. *Anilah*, Lat. *Animus* (af Gr. *ανεμος*, som har beholdt den ældste Bemærkning) o. s. v. Det islandske *Aund*, *Önd*, der ogsaa tillægges Sjælen, er det danske *Aand*, Kystskotsk *End*, Kymr. *Enaid*, Lat. *Anima*, jfr. Gr. *ατμη* o. s. v., see *Gloss. Eddæ antiqv.* II, pag. 572, v. *Aund*; II, 822, v. *Vada* I, 693, II, 833 v. *Vedr.* I et ældgammelt alemannisk Brudstykke af *Isidor* forekommer Ordet *adhmot* for blæser, aander (*Dän. Bibl.* II, 361), og er det samme som de Nyeres *athmet*, men bruges udtrykkelig for *Guds Aand*, som dannende Verden, oplivende og gjennemtrængende Universet (*Endi sin Gheist ist der adhmot. - - Adhmot sin gheist endi rinnant uuazar)*, hvorved Forfatteren synes at gjöre sig Umage for at vise, at det er de Kristnes, men ikke Hedningernes Gud, som sligt maa tilskrives. Da Lugten udgjör en Del af Luften og Aanden, maa vi endvidere forudsætte at det latinske *Odor*, Gr. *ὄδμη*, *οδωδη*, ere beslægtede med vort *Odin* og med *Vedur*, *Vedr* (som i vort gamle Sprog ligeledes betyder Lugt, f. Ex. i Talemaaden *hafa vedr af;* jfr. den endnu brugelige danske: *at komme under Veir med*) o. s. v.

2. Skulde vel ikke det berömte mystiske *Α και Ω* (vel og tillige ved Bogstavernes Stilling i Alphabetet som Begyndelse og Ende) have en bestemt Hentydning til Ordet *ΑΩ*, da *Aanden* er *Livets Kilde* og *Væsen*, men *Guds Aand* styrer og igjennemfarer

hele Universet? Saaledes bliver det meget mærkeligt for os, at *Adonis* virkelig kaldtet *Aῶ* af Dorierne. Jfr. det indiske hellige Ord *A-OM (OM)*, som sættes foran enhver Bog, og tildels betegner det höjeste Væsen.

3. N. A. De gamle Macedoner kaldte *Luften* *Βεδυ*, ansaa den for en Guddom, og bade den at være dem og deres Börn naadig (efter *Neanthes Cizicus* hos *Clemens Alexandrinus Strom.* V. pag. 673). Phrygerne skal derimod have kaldet *Vandet* *βεδυ*. Saaledet synes ogsaa hos os *Vedur* (Veir) og *Væta* (Væde) *Vatn* (Vand) o. s. v., at være beslægtede i Lyd og Begreb. *Luft* og *Vand* hörte til de förste og vigtigste Elementer efter de Gamles kosmogoniske Begreber. (*Luften* blev ellers personificeret under mange forskjellige guddommelige Navne, som jeg haaber her og fremdeles at kunne tilstrækkelig vise. Jfr. *Creuzer* l. c. I, 165 o. f. III, 454.

4. S. *Gloss. Eddæ ant.* I, 641 (under *Óþin*, *Ódin*), samt III, 240, hvor *Ódr* forekommer som Fornuft, Aand, Sind. Jfr. *Haldorsens* og *Rasks islandske Lexicon* II, 123, under *Ódr (ingenium, sensus, anima sensitiva)*. *John Olafsen* (fra *Svefneyum*) oversætter *Ódr* ved Aand, Forstand *(anima, ratio)*. *John Olafsen* fra *Grunnavig* ligeledes ved Forstand *(ratio)*, og udleder Navnet *Odin* derfra (men det kan være, at disse Ord kun ere af sideordnet Slægtskab, og *Ódr* ligeledes kommen af *ód*, *vód* (eller *vada*), da Forstanden saa at sige omfatter eller gjennemtrænger hele Verden, ligesom *Odin* mentes at gjöre i de större Forhold, som Verdens guddommelige Aand, Sjæl eller Intelligenz. Ordets nu almindeligere, skjönt ligeledes meget gamle, Betydning, er *Digt*, *Sang*, det gr. *ῳδη* o. s. v. Da *Galskab* eller

Raserie i de ældste Tider ansaaes for at hidröre fra en guddommelig eller dæmonisk Aands Forening med den menneskelige (hvorfor Grækerne o. fl. ansaa gale Folk for besjælede af Guderne, ligesom Jöderne o. fl. mente at de vare besatte af Djævlene), altsaa for at være den höjeste Anspændelse af Forstanden, og tillige (da gale Folk have en tilsyneladende overnaturlig Legems-Styrke) af de physiske Kræfter — saa sagde Nordboerne, at et sligt Menneske var *ódr*, rasende (it. meget heftig, hidsig, begejstret i en saadan Betydning); Engl. *wood, vode;* AS. *vod;* MG. *vods.* Heraf det tydske *Wuth* (Raserie) m. m. Saaledes forekommer her og et synderligt Slægtskab mellem de Ord der betegne *Poesie* og *Afsindighed*, som flere Gange er bleven sammenlignet, f. Ex. i en lille Afhandling i *Morgenblatt für gebildete Stände*, 1816 No. 79 *(über Poesie und Wahnsinn)*, hvorved man og maa erindre *Pythia's* af *Apoll* formentlig udsendte Spaadomsraserie m. m. Vore Forfædre kaldte virkelig den poetiske Begéjstring *Skáld-víngl* ɔ: Digternes Afsindighed, og den mentes uden al Tvivl at komme fra *Odin*, Digtekunstens Giver og Skjaldenes Skytsgud. Af det oldnordiske *Odr* (Forstand) kommer *Ædi* (l. *Aydi)*, som hos de ældste Digtere betyder baade *Forstand* og *Raserie*, men har i det nuværende Islandske kun den sidste Bemærkelse. Saaledes opdages her en Forbindelse med Navnet *Odin (Voden)*, *Voda*, *Vut* &c., hvem de *rasende Berserke* især mentes at have sin Manie og uhyre Styrke at takke.

Nyt Tillæg. Det var da ikke at undre over, at *Adam* af *Bremen* (der vist ikke vilde erkjende *Odin for den höjeste Aand* eller *Intelligenz*, og maaske ikke engang kjendte Betydningen af Substanti-

vet *Ódr*) — valgte Derivationen af Adjektivet *ódr* (rasende). Han siger nemlig (efter *Ihres* Bemærkning og *Junius's* Rettelse fra et Haandskrift i hans gothiske Glossarium): *Wodan*, *id est Furor, bella regit*. Dette benytter *A. W. Schlegel* til at paastaa (i *Ind. Bibl.* I, 254) at *Wodan* og *Buddha* umuelig kunde have samme Betydning; at Formen *Odin* er meget ung, og at *Saxo Grammaticus* er den ældste Historieskriver hos hvem det forekommer; at Eddadigtenes Udtale (om de end aldrig vare saa gamle) maatte, saalænge de kun bleve mundtlig forplantede, forandres med den afvexlende Sprogbrug, men at de först bleve opskrevne efter Kristendommens Antagelse; at Forskjellen mellem *Vodan* eller *Voden* og *Odin* kun ligger i de skandinaviske Mundarters Ejendommelighed, saa at de bortkaste det begyndende *W*, som *Ord* for *Wort* o. s. v. Jeg bemærker kun herved, at det aldeles ikke er usandsynligt, at Eddadigtene kunne have været indskaarne i Træ med Runebogstaver, allerede i Hedendommen, da man har historiske Vidnesbyrd for Digtes og Loves Opbevaring paa denne Maade, og vi finde endnu oldnordiske Qvad paa gamle skandinaviske Runestave og Runestene. Vistnok er *Odin* det samme som *Woden*, og Udtalen her kun dialektisk eller afvexlende (som i det anförte *Ód*, *Vód*) og i det jydske *Voensdag*, *Vonsdag* for *Onsdag (Odinsdag)* o. s. v., men Eddadigtenes Alliteration viser, at den deri antagne Form af Ordet har været *Odin* lige fra deres förste Tilblivelse, som vistnok var meget ældre end *Saxo*. *Adam* af *Bremen* har naturligvis rettet sig efter den saxiske og jydske Udtale i sin Etymologisering, men Ordet *Vodan* eller *Wodan* kunde han vist ikke finde i det oldnordiske Sprog som *Raserie* (skjönt *Gud*-

mund Andresen langt senere har oversat *Odin* ved *furibundus*) det nærmeste Ord af denne Betydning er *Ædi* (forhen *Ödi*, *Öþi*) *furor, rabiie*, *insania*, (og det betegnede dog i de ældste Tider *Forstand* (i Overensstemmelse med mine för fremsatte Bemærkninger). See *Gloss. Edd. antiqv.* I, 409, 410 under Ordene *Æþi*, *Ædaz*, samt 634 under O. *Ödi* (jfr. III, 215). samt her foran §. 45.

5. *Paulinus* i *Syst. Brahman.* om Betydningen af den indiske Guddom *Buddhas* eller *Bodas* Navn &c.: "*Budha mens, spiritus, intelligentia.*" I Amaracosham forklarer han det saaledes: "*insigni mente et intellectu præditus.*"

Nyt Tillæg. "Der indische Name *Buddha* bedeutet einen *Weisen*; es ist das *Particip. præt. pass.* von der Wurzel *Budh*, erwachen, sich besinnen." *A. W. Schlegels Ind. Bibl.* I, 254. Prof. *Rask* har gjort mig opmærksom paa, at Stammeordet vel er Sanskrits *Buddhih*, Forstand, Visdom.

6. See *Asiat. Researches* III, 44.

7. Hertil höre vel og de övrige phrygisk-lydiske o. fl. Former (efter Grækernes Beretninger) som *Attis*, *Attin*, *Atys* o. fl., maaske og (i visse Henseender) de græske *Aidoneus*, *Adoneus*, *Aides* og Andre.

8. *Deo imperante* (*al. inspirante*) *qvem adesse bellantibus credunt. Taciti Germania* Cap. 7. *Ed. Franc. Passow.* pag. 11. Nordboerne kaldte ogsaa *Odin* især *Hærenes Fader*, *Krigernes Gud* o. s. v., vistnok af den selvsamme Aarsag, og ligeledes af andre flere, som nærmere udvikles paa sit Sted.

9. N. A. Efter *Phurnutus* (*de natura Deorum* Cap. 2) havde *Zeus* (*Jupiter*) givet alle organiske Skabninger Livet, hvilket ogsaa mange af Grækers

og Romeres Digtere og Philosopher bevidne. Grækerne i Lille-Asien havde tillige det Sagn, at *Zeus* lod *Athene* og *Prometheus* danne Menneskebilleder af Leer, men selv böd han Vindene at indblæse dem Livet (*Stephanus Byzantinus* p. 414, Ed. *Berkel*; jfr. Bibelens Beretning i 1 *Mose B.* 2 Kap. 7 V., som i Hovedsagen er ligelydende, forsaavidt at Guds Aande frembragte Menneskets Livsaand). *Hermann* oversætter *Ζεὺς* ved *Fervius* som Livsilden ɔ: den oplivende Elementarild (*Briefe über Homer und Hesiodus* &c., 1818, S. 183). *Creuzer* foretrækker Ordets Udledelse (ved forandret Udtale) fra *Δεὺς*, *Δὶς* (sammesteds S. 189, samt *Symbolik u. Mythologie*, 2 Udg. I, 170), hvorved der i Anmærkningen henvises til mine Jevnförelser med det lat. *Dis*, *Deus* o. fl., hvilke jeg her nærmere kommer til at udvikle ved de nordiske Benævnelser for Guderne overhoved.

10. See *Bastholms Histor. Undersög.* l. c. S. 358-359, efter *Holwells* og *Dows* Skrifter.

11. Efter *Anqvetil du Perrons* Oversættelse; jfr. *Görres Asiat. Myth. Gesch.* I, 119, og *Polier Mythologie des Indous* II, 401, med *Wilkins* vedföjede Anmærkning.

12. Hos *Colebrooke (on the Vedas)*, *As. Res.* VIII, 305.

13. See f. Ex. *Colebrooke* l. c. pag. 471, men især *Polier* I, 153, 239, 401. Her siger *Krischna* (eller rettere den saaledes inkarnerede *Vishnu*): "De som troe paa mig, kjende *Brahma*, den almindelige Aand, som bestyrer Universet, og enhver Handling af den skabende Magt. Den andægtige Sjæl, der erkjender mig i min synlige Form som den ödelæggende Kraft, som Livets (eller den oplivende) Aand, vil blive gjenforenet med mig i Dödens Stund." I

en ældgammel Sanskrit-Indskrift paa en for nogle Aar siden af Jorden opgravet Kobbertavle, prises: "den almindelige Sjæl, aabenbaret i mange Former og gjennemvandrende Alt." *Colebrooke (on ancient Monuments, containing Sanscrit Inscriptions) Asiat. Res.* IX, 406.

14. *Amarasinha* l. c. pag. 33. *Ventus sive aër dicitur Geguil-prana* ɔ: *mundi spiritus sive anima. Luften* eller *Vinden* hörer til Vedaernes tre Elementaraander, og nyder endnu guddommelig Dyrkelse i Indien under forskjellige Navne, helst *Vayuh, Pavana* eller *Indra.* Et af denne Guddoms Navne er *Livgiver*, som da passer meget vel til vore Forfædres Begreber om Veir- og Liv-Giveren *Odin.* Jfr. foran Anm. 9 om Grækernes og Hebræernes hertil hörende Beretninger. En af de fem Livsaander eller Vinde, som höre til Verdens- og tillige Menneskelegemet, kalde Inderne *Advan* eller *Udana.* Den udbreder Kundskabens og Øjnenes Lys, Menneskets Livsvarme o. s. v. S. *N. Müller* l. c. S. 115, 116. *Kanne* (i *Allgem. Mythol.* S. 746) söger at vise, at Skaberen *Brahmá's* förste Betydning var Luft, samt at Luftguden *Indra* (der og i visse Henseender svarer til vor *Indride-Thor*, Grækers og Romeres *Zeus-Jupiter*) er hans Emanation.

15. See *Bastholms Hist. philos. Unders.* S. 192-93, her foran 1ste Hovedst. §. 81.

16. *Herodot* I, 131, 132. *Strabo* o. fl. Jfr. *Wagner Ideen zu einer allgemeinen Mythologie der alten Welt*, S. 428.

17. See mine *Forsög til Forklaring over nogle Steder i Ossians Digte*, 2det Afsnit, jevnfört med Digtene *Cuchullins Död, Carric-Thura* o. fl.

18. See f. Ex. *Kutschers America*, 1ste Deel (1804) S. 117. De kalde og Tordenen (paa en vis Maade i Bibelens Sprog) *Guds Tale.*

19. *Georgi Reisebemerkungen im Russisch. Reiche, St. Petersburg* 1775, 4, S. 268.

20. N. A. Min Fortolkning over *Odins* Betydning og Væsen er bygt paa egne Undersögelser, men stemmer dog i Hovedsagen overens med de fleste andre, saavel ældre som nyere. *Schimmelmann*, hvis Oversættelse og kristelig-sværmerske Forklaring til den yngre Edda (1777) ellers kun have liden Værdie, er dog, saavidt jeg veed, den förste der har opdaget Forbindelsen mellem Navnet *Odin* og Ordene *Odem, Athem* o. s. v. Allerede længe forhen havde *Rudbeck*, samt senere *Göranson* o. fl. anseet *Odin* for vore Forfædres höjeste Gud, i Overensstemmelse med vore Ideer, til hvilken Mening *Schütze, Erichsen, Mallet, Brücker* o. Fl. heldede. *Suhm* (i sit berömte Skrift om *Odin* og den hedenske Gudelære, 1771, S. 135) antager at de, ligesom alle andre Folk paa Jorden, havde i Förstningen sande Begreber om en eneste Gud, Himmelens og Jordens Skaber, hvilken de dyrkede under Navn af *Odin, Wodan* o. s. v., men at de, da de vilde udgrunde Guddommens Natur og Dybheder, og hvorledes det var gaaet til med Jordens Dannelse, ikke længere skilte Gud fra Verden, men gjorde ham til *Verdens Sjæl* eller *Aand*, som de forestillede sig ligesom *Luften* der virkede paa *Jorden*, og derved efterhaanden frembragte alle Ting o. s. v. Siden mener *Suhm* at man især kom til at forgude Solen under Navn af *Odin*, samt endsenere som formentlig inkarneret i en jordisk Hierarks menneskelige Legeme o. s. v. Lignende Meninger antoge *Lagerbring*, *Skule Thorlacius*, *Thorkelin*,

Wille, *Christ. Bastholm*, *Herder*, *Gräter* o. m. Fl. Nogle af disse, saavelsom *Abrahamson*, *Henneberg* o. fl., mig selv (til Aaret 1814) ikke undtagen, hyldede især den euhemerisk-historiske Fortolkningsmaade, dog med Forudsætning af ældre Naturguder og deres Væsens Meddelelse til Mennesker, efter Troen om Emanation og Metempshychose. *Oehlenschlägers* höje poetiske Ideer om *Odin* (i hans *nordiske Digte*, 1817) udmærkede sig ved mythologisk Rigtighed. De erkjendtes og udvikledes philosophisk af *Grundtvig* i hans för anförte mærkværdige Skrift 1808. *Nyerup* samlede omhyggelig de forskjellige gamle Beretninger og Anskuelser (i hans *mythol. Wörterb.*) 1816. *Stuhr* antog (i en Afhandling *Von dem Glauben, dem Wissen und der Dichtung der alten Skandinaven* (udgivet 1815 og 1817) at *Odin* var Jordlivets almindelig forenende *Aand* og Fornuft, ikke allene den erkjendende, men ogsaa den skabende, som viste sig overalt i Naturen, i forskjellige Skikkelser. — Efter at nærværende Prisskrift var skrevet og Udtoget deraf publiceret, ere disse Forklaringer mig vitterlig givne: *Ling* mener (l. c. S. 105) at *Börs* tre Sönner skulde forestille *Verdensaanden* i sin trefoldige Form, skjönt dette Begreb senere fordunkledes ved Navnenes særskilte Fortolkninger, da *Odins* Navn stod ene tilbage som Overgudens. *Trautvetter* vil (i sin *Asciburg*) at *Odin* som *Alfadir* betegner selve Solbanen, Verdens Sjel, Alfader, Aarets Ophav og Ende; at hans 12 Navne m. m. sigte til de 12 Himmeltegn eller Aarets 12 Maaneder, hvilket jeg ogsaa mener — ligesom *Ling*, *Mone* og jeg finde, at de 12 Solhuse eller Himmeltegn beskrives i Eddaerne — en Idee, for hvis förste Bekjendtgjörelse (1812) vor *Henne-*

berg uden al Tvivl tilkommer Æren; jfr. min Fortale til *den ældre Edda*, I, S. L. *Trautvetters* ældre Skrift *Schlüssel der Edda*, har jeg ikke seet. *Mone* antog (1822) den af mig (1818) udviklede Hovedsætning paa fölgende Maade (l. c. I, 344): "*Othin* gibt *Athem*, und dieser ist Leben, *Othin* ist also der *Odem* und das Leben, er ist der Lebenshauch, darum *Othin* der Schöpfer und der älteste der Götter." I övrigt betragter *Mone* meget rigtigen denne Guddom som Skaber og Livsgud, overhoved som Skabningens Ordner og Vedligeholder m. m. Den förommeldte *W— N* angav i *Idunna* (*Stockholm* 1822) IX, 83, hvorledes han i en utrykt Afhandling "havde sögt at vise Overensstemmelsen mellem Höjasiens Guddom *Buddha* (*Baudha*, *Wood*, *But*, *Put*) og Skandinavernes *Odin* (*Woda*, *Weda*, *Bodo* o. s. v.) og maatte antage som afgjort, at hint Navn saaledes altid henviser til en fælles Folke- og Sprogstamme, og tilhörer en Gudelære, som har udbredt sig i Historiens ældste Tider over en stor Del af Vesterlandene, samt gjenfindes især i Grækernes og Hyperboræernes Mythologie." "Dette Navn" siger han endvidere "betyder i de ældgamle Stamsprog *Aand*, *Sjæl*, eller Personlighedens evige, over Livets og Dödens Omskiftelser ophöjede, i afvexlende Skikkelse fortlevende Væsen. *Budhi* betyder i Sanskrit Aand, Sjæl, Forstand, ligesom *Odr* (*Udr*) i det Islandske paa det nærmeste har den samme Betydning." Her gjenfandt jeg mine Ideer ret tydeligen udtrykte; jfr. *Ørsteds* Udtog af nærværende Prisskrift, i hans *Oversigt over det Kongl. Danske Vidensk. Selsk. Forhandlinger* o. s. v. — til 31 Maji 1818, S. 27, 28, 36, 39, 41 o. f. Om Hr. *W—N* har kjendt dette Udtog er mig ubekjendt, men han ommelder det aldeles

ikke. I al Fald haaber jeg at Udgivelsen af hin Afhandling, som jeg ikke har seet, vil tjene til at bekræfte vore fælles Anskuelsers Rigtighed. *Münter* antager (i sin *Odinische Religion*, 1821, samt *Kirchengeschichte von Dänemark und Norwegen*, 1823) at Asiaten *Odin*, erfaren i Lamadyrkernes Religionssætninger om Guddommens Inkarnation o. s. v., formaaede Nordboerne til at dyrke ham selv som en Aabenbaring af den överste Gud o. s. v. Herom mere i det Fölgende.

21. *Fuglsangs* oversatte Uddrag af indiske Værker, med Anmærkninger i Manuskript.

22. *Hyde de vet. relig. Pers.* l. c. p. 358. *Bileygr*, *Bileigr* er et af *Odins* Navne i *Grimnersmaal* o. fl. St., men det bör vel forklares paa en anden Maade.

23. I Slutningen af *Egil Skallagrimsöns* berömte Digt *Höfutlausn* synes *Vili* enten at betyde *Tanken* (som vel er det rimeligste) eller endog *Lyset* (som viser sig paa det herligste i skinnende Klenodiers Glands). *Egla, Ed. Havn.* p. 390. See ellers om Ordene *Vil*, *Vili* o. s. v. *Glossar. Eddæ ant.* I, 697, II, 839-40.

Nyt Tillæg. Allerede *Suhm* antog *Vile* for en af Nordens ældste Guder, og mueligen for identisk med *Vale*, der syntes at betegne *Dagen*, som medbringer Solens Glands eller gode Indflydelse (*Om Odin* o. s. v. S. 215). *Bastholm* fölger og udvikler nöjere denne Mening paa en ret sindrig Maade (*Histor. phil. Undersög.* S. 570-72). Ideerne om Dagen og Himmellyset smelte sammen i Et, men at *Vale* betegner det sidstnævnte troer jeg at have endvidere godtgjort, i mine Forklaringer over *den ældre Edda* (see dens henvisende mythologiske Ordbog IV, 290).

Trautvetter antager *Vile* for den guddommelige eller kosmiske Fornuft, der især betegnedes astronomisk ved den saakaldte *ingeniculus* paa Lindormens Stjernebillede, samt betegner Solhverv. Jfr. den herefter fölgende Undersögelse om Eddalærens Trefoldighed.

24. *Arild* er maaske, ligesom Nogle have gjættet, ikke andet end *arineldr (Arneldr* eller *Areldr)* ɔ: Arne-Ild. Denne Talemaade svarer saaledes til den gamle græske: ἄφ' Ἑστίας ἄρχεσθαι (eller ἄρχῃ).

25. Oldnordisk *Arn*, *Arin*, *Ar*; Lat. *ara*; Gr. *εσχαρα*; de kaukasiske Asers *Ardast*, Finlapp. *Aran*; deraf det AS. *Are*, *Ærn*, Bolig, Hus, Höjskotsk *Aros* o. s. v., ligesom en Families Vaaning kaldes i Dansk *Arne*, *Arnested*; jfr. *Gloss. Eddæ ant.* II, 565.

26. See f. Ex. *Odysseens* 7de Bog, hvor den skibbrudne *Ulysses* tager sin Tilflugt til *Alkinoos's* Arne, som et helligt Fristed, til han indbydes som Gjæst. Ethvert Hus kunde ansees som et Tempel for *Vesta*, eller den hellige Ild, blandt Græker og Romere, men de sidstnævnte gjorde ogsaa *Arnen* selv til Gudinde under Navn af *Fornax*. See *Ovids Fasti* 2 B. *Vestas* Tempel i Rom kunde ansees som Republikens Arnested. Ogsaa Skytherne dyrkede, efter *Herodot*, *Vesta* som en af deres fornemste Guddomme. Husilden var, og er endnu tildels hellig blandt Inder, Perser, Celter, Skandinaver o. s. v. Ellers vare Altrene, som bekjendt, hellige Fristeder hos Hebræer, Græker o. fl., samt ere det endnu hos mange Nationer, endog de katholske o. fl. Kristne.

27. Saaledes sættes ogsaa ligefrem *Ild* eller *Arne* for Hus, Hjem eller Bolig i vor gamle Poesie,

f. Ex. i *Gudrúnar-hvöt* (*Gudrunes* Opfordring) i *den ældre Edda* (IV, 194):

Tre Ilde jeg kjendte,
Tre Arner jeg kjendte,
Til trende Ægtemænds
Hus blev jeg fört.

Jfr. II, 316, hvor *Ve* ommeldes, brugt paa den selvsamme Maade (samt maaske tillige om Gudernes Altre eller Alterild).

28. See *Landnama* paa mange Steder, samt *Vigaglums Saga (Ed. Hol.)* p. 243. De oldnordiske og Isl. *verma* (at varme), *velgja* (lunken; at varme) *vella* kaage, hvoraf maaske *vell*, det kogte eller smeltede Guld, o. s. v.) ere mueligen beslægtede med Ordet *Ve*, Ild.

29. See *den ældre Edda* II, 115, 126-27, IV, 126, 340. At Ordene *ve*, *vigja* ere af saare gammel Oprindelse sees, foruden det foranförte, af det AS. *vih*, *vig*, hellig, Alem. *uuih (wig)*, MG. *veihs (veigs)*, rimeligvis af samme Oprindelse som det Pelv. *veh* ren; Pers. *veh*, Zend. *vehmae*, *vuh* ypperlig, hellig. Vort gamle *Ve* og *vehavrgr* (Tempel, Offersted) ere vel beslægtede med Sanskr. og Pali-Sprogenes ensbetydende, endnu brugelige *Vehar* og *Vihar*; (*Vear* kaldes endnu en stor Klippe, hvori der er udhugget en ældgammel Tempelhule, senere indviet til Kirke, paa *Hadeland* i Norge). Jfr. det MG. *Veiha* Præst, det tydske *Weihe* o. s. v., samt *Gloss. Eddæ ant.* II, 380, og Forklaringen over persepolitanske Indskrifter bag ved *Heerens Ideen* 1 Th. 1ste Abh. (1815) S. 601-3. Da *Ve* hos os og betyder en Alterkreds, samt tillige et Hus eller Bolig, kan det mueligen jevnföres med de chinesiske *Vei* Kreds *(circulus)* og *Vo* Hus, Hjem. Det Moesogothiske

Weihs en By er rimeligvis af samme Oprindelse som vort *Ve* af samme Betydning, thi Byerne skulde, ligesaavel som Huset og Husfreden, staa under Helligdommens (Offeraltrets og dets Guddoms) Beskyttelse. Muelig var det oldtydske *Gowe* (hvoraf *Gaue*, *Gau* o. s. v.) intet andet end vort *Godve* (ɔ: Gottweihe) *Godord* (et Sogn eller Tingsogn, som havde en fælles Helligdom, der baade var Offersted og Tingsted). Da Kirkerne afsondredes fra Tingene, glemtes vel Ordets sande Betydning. Af det oldnordiske Ord *Ve* komme ellers mange andre, som have Hensyn til Guderne og deres Dyrkelse. som f. Ex. *Vear* Guderne (dyrkede ved Arner og Altre); *Veorr*, *Veodr*, Guden *Thor*, Tordenildens himmelske Hersker; *Ve*, et Krigsbanner, hellig Fane (der ofte betragtedes som Guddommens Sindbillede); *Vestallr*, Alteret (for den hellige Ild); *Vebönd*, det Hegn som omgav det, Offerstedet eller Tingstedet (ἕρκος) o. fl. Mangfoldige Egennavne udledtes i det gamle Norden fra hin Benævnelse for Guddommen og Helligdommen, som *a*) for Mandfolk: *Vebodi* (Guden *Ve's* eller Helligdommens Befalingsmand); *Ve-steinn* (- Sten eller Klippe); *Vegardr* (- Hegn); *Vemundr* (- Gave, Brudegave); *Vegeir* (- Sværd) o. fl.; *b*) for Qvinder: *Vegerdur* (- Hegn eller Rustning); *Vebiörg* (- Beskyttelse, Hjelp m. m.); *Vedis* (Gudinde eller Nymphe); *Vefreya* o. fl. Nogle hertilhörende Stedsnavne forekomme i det Fölgende.

30. I Norge og Sverrig har Almuen endog i vore Dage offret til Ilden med visse Bönformularer. See f. Ex. *Ödman Bahus Lehns Beskrifning* p. 76; samt min Afhandl. *over Ossian* l. c. 7de Afsnit.

31. Af samme eller lignende Oprindelse ere mange andre Navne for berömte nordiske Gudsdyr-

kelses- eller Handels-Steder, f. Ex. *Odinsvi* eller *Odinsve* (ɔ: *Odins* Helligdom, et andet Navn for *Odinsey*, nemlig *Odense* i *Fyen*). I Sverrig findes endnu i det mindste fire forskjellige Steder med Navnet *Odensvi* (*Sjöborgs Forsök till en Nomenklatur för nordiske Fornlemningar* S. 138). *Visbye* (*Ve's-by*) er bekjendt som en af det gamle Nordens ypperste Handelsstæder; i den mærkelige Gullandslov betyder *Vi* et hedensk Tempel eller helligt Sted; see *Schildeners* Udgave 1818, S. 111, 261. Udgiveren er bleven forledt af den plattydske Oversættelses *Wik* til at miskjende den rigtige Sprogrod, uagtet han oversætter *Wi* ved heiliger "Schuzort" — men de fleste tydske Sproggrandskere hylde ogsaa lignende Meninger. Det nordiske *Ve*, *Vi* er forskjelligt fra *Vigi* (en Forskandsning, befæstet Bolig) og fra *Vik* (en Vig, Havn), skjönt begge disse og andre dermed beslægtede Ord (ligesom *Ve*) have kunnet give Anledning til Benævnelser paa Byer, anlagte af Nordboer og Tydske. I og for sig selv troer jeg ikke, at det tydske *Wiche* o. s. v. burde deriveres fra det latinske *vicus*, som Nogle ville, men snarere af en Rod der er beslægtet med vort *Ve*, ligesom *Weihe*, *weihen* o. s. v., hvoraf jeg mener at man maa udlede Ordet *Weichbild* (*Weihbild*), der betegnede det hellige Billede eller Sindbillede (*Irmensul* o. s. v.), der vistnok allerede i Hedendommen opstilledes paa Markedspladse og Torve, men som i den kristne Periode blev til en Rolandsstötte, et Kors, en Fane, Keiserens Handske, et Fredsskjold o. s. v. Saaledes havde ogsaa de hedenske Græker deres *Zeus ἀγοραῖος*, som beskyttede Markeder og Torve o. s. v. De nordiske Guders Billeder bleve ligeledes udstil-

lede ved Tingene (der ofte tillige vare Markeder); see f. Ex. *Hkr.* II, 176, *Vigaglums S.* Cap. 26 o. s. v.

32. *De Danorum rebus gestis Sec.* III & IV. *Poema Danicum, dialecto Anglo-Saxonica* &c. *Edit. G. J. Thorkelin, Havn.* 4, Pag. 16. *Ælnothi vita St. Canuti* Cap. 23 hos *Langebeck Script. rer. Dan.* III, 361. *Vig* synes ellers ofte i Angelsaxisk at betegne Helligdom, Idol o. s. v., hvoraf *Vigbed*, Alter o. s. v. I et lille Skrift, som röber en fuldkommen Uvidenhed om nordisk Sprog og Literatur, med Titel: "*Ueber die Religion der alten Deutschen*" i *Charakter der vornehmsten Dichter aller Nationen*, 7 B. 1 St., *Leipz.* 1803, S. 104, nedrives *Langebecks* rigtige Etymologie som ussel, og det lægges ham til Last at han ikke tænkte paa det germaniske *Wic*, *Wicborg*! Det oldnordiske Navn *Vebiörg* passer ganske til *Aelnoths* Beskrivelse og dette fordum hellige Steds övrige Beskaffenhed. Offerfester med store Tempel-Markeder, samt Rets- og Folke-Forsamlinger, vare fra Arilds Tid forenede her i Norden, ligesaavel som i Østerlandene. De hedenske Templer og Offergilder ere forsvundne, men *Viborgs* kristelige Domkirke, Nörre-Jyllands Landsoverret og det berömte *Snapsting* minde endnu om Stedets Hellighed og store Anseelse i Hedenolds fjerne Dage.

33. Jfr. *Leems Finmarkens Beskrivelse* S. 429. "Et *rundt Ildsted* af Sten var forhen et af Landets fornemste Offersteder."!

34. *Ovidii Fasti* VI, 292-92, 280-83, 298-99. Om Nordboernes uudslukkelige Ild ved Offerstedernes Stenaltre, samt tillige paa deres egne Arnesteder, see min *Afh. om Ossians Digte*, 1ste Afsnit. De havde disse Skikke tilfælles med Hebræer, Perser, Inder, Druider, Russer, Finner o. fl. Efter *He-*

rodot (i 4 B.) dyrkede Skytherne især *Vesta*. De gamle Folk forestilte sig overhoved de ældste Guder som hermaphroditiske, og maatte vistnok gjöre sig et saadant Begreb om Ildens Guddom; derfor gjör *Ves* og *Vestas* Kjön intet til Sagen. Saaledes afbilde Inderne tit deres tre store Guddomme, der svare til *Odin*, *Vile* og *Ve*, med qvindelige Hælvter, nagtet den ene af dem kun egentlig (med Hensyn til Jorden og dens Væsener) betragtes som (avlende) Alfader.

35. *Edda antiqvior* I, 161. Dansk Overs. III, 292, 311. Ogsaa kunde de gamle Digtere lægge en *Loke* det i Munden, at *Odin* (som Stjernehimmelen) bivaanede *Jorden* om Natten, men at hun om Dagen bolede med hans Brödre som Solens *Ild* og *Lys*.

36. *Heimskr. Ynglinga-Saga Cap.* 3. Jfr. *Saxo's* Beretning (i 1ste Bog) om *Odins* Reise udaf Landet og *Friggas* Utroskab mod ham; samt *P. E. Müllers Undersögelse om Saxo's og Snorro's Kilder* (1820 og 1823).

37. Denne Skik er nu dog afskaffet i Indien, da Brahmanerne ej have anseet den for passende for *Kali*-Alderen (*Jones's Anm. til Menus Love*). Derimod er den endnu i Brug blandt Afghanerne (*Elphinstones Reise nach Kabul.* I, 283). Om flere Brödres Ægteskab med en Kone paa engang i selve Indien, see især *Duncans* oversatte Uddrag af *Zeireddins* arabiske Skrift om *Malabar* i Aarene 1579-80. *Asiat. Res.* X, 11. Om den samme Skik blandt Tibetanerne, see *Samuel Turners* Gesandtskabs-Reise til *Teschu Lamas* Hof, *Khavn.* 1802, S. 118.

Nyt Tillæg. Ritter paaviser den samme Skik i Decans Bjergegne (en anden Deel af Indien), samt

hos Oldtidens Massageter og Geter (*Vorhalle* &c. S. 117, 118).

38. *Schönings Norske Historie* I, 115, efter de gamle Beretninger om *Nor* og *Gor*, formodentlig fra Flatöbogen, hvori Navnet *Vile* nu dog er blevet ulæseligt og synes at hede *Vee*, som neppe nogensinde har kunnet siges; *Vile* var da formodentlig her det rigtige Navn.

Nyt Tillæg. For Fuldstændigheds Skyld troer jeg at burde anmærke her, at flere af Eddalærens nyeste Fortolkere have troet at udfinde deraf, at Verden, efter den, blev skabt i 6 eller 7 Tidsrum. *Ling* (S. 58-59) inddeler disse Perioder saaledes: 1) *Ymers* Tilblivelse; 2) Jætteslægtens Formerelse ved ham; 3) *Audumla* (Livets Sæd); 4) *Bure*; 5) *Bör*; 6) *Odin*, *Vile* og *Ve* (ved hvilke Naturlivet endelig fremstaaer i bestemte Yttringer). Hos *Mone* (I, 318) hede de derimod 1) Elivagas Frysen; 2) Livsdraaberne; 3) *Ymer*; 4) *Audhumla*; 5) *Búri*; 6) *Bör*; 7) Hans tre Sönner. Hermed kunne Hebræernes, Persernes og Etruskernes Skabelsesperioder jevnföres (see her foran S. 83, 115). *N. Müller* inddeler ogsaa den indiske Skabelseshistorie — eller rettere de mystiske Prodromer til Genesis — i syv successive Personer eller Tidslöb paa fölgende Maade: 1) *Maja*; 2) *Oum*; 3) *Haranguerbehah*; 4) *Porsch*; 5) *Pradjapat*; 6) *Prakrat*; 7) *Pran* (l. c. I, 97, 122, med flere tilföjede Exempler paa de övrige gamle Asiaters hellige Heptader). Mig selv har det faldet ind, at ligesom Aarets Gang, Himmeltegnenes og Maanedsgudernes, vel ogsaa Dagstidernes Orden blandt vore Forfædre, antydede Verdensaarets lignende Begivenheder (see *den ældre Edda* I, 148, 152, 194 o. f.); saa kunde de og have gjort sig lignende Tan-

ker om Ugens Löb og Ugedagenes Benævnelser, efter Planeterne (vistnok hidbragte fra det fjerneste Asien), saaledes nemlig:

1) *Söndag*, Solens Dag. Urlysets og Urildens ældste Verden; *Gimle*, klarere end Solen; *Surtur* med det solstraalende Sværd o. s. v.

2) *Mandag*, Maanens Dag. Maanen var Nattens og Nattekuldens, men dog tillige Generationens, Sindbillede. *Niflheim;* den chaotiske Urnat; Genesis i Ginnungagap; *Ymer* og hans gigantiske Afkom, som regnes til Nattens Trolde (hvis *Sol* Maanen ellers kaldes).

3) *Tirsdag*. *Tir* var af Jætters og Asers blandede Stamme. Dens Ophav. *Audumbla*, *Bure* og *Bör*, forene Jætternes og Asernes Slægter, men lægge derved Grunden til Naturens og Verdenslivets bestandige Strid (ἔρως, ἔρις).

4) *Onsdag*. *Odin*, den ægte Asaslægts Stammefader og Hersker, fuldender Verdens Organisation og overtager dens Styrelse. Asastammens höjeste Vælde. Guldalderen. Menneskets Skabelse. Midgaards Beboelse. (Ugens midterste Dag betegner tillige vort Verdensaars herligste Tidslöb).

5) *Torsdag*. *Thor*, Tordneren, bryder Freden med Jætterne. Den förste Krig udbryder i den organiserede Verden, der dog, saalænge som den staaer, skal forsvares af *Thor*, mod de onde Væseners Angreb.

6) *Fredag*. *Freyr* og *Freya* vedligeholde Verdenslivet ved Vegetationens og Forplantelsens Fremme. Verden i sin os bekjendte Tilstand.

7) *Löverdag*. *Loge*, *Loke* (den jordiske Ilds Dæmon) som engang skal gjöre Ende paa denne Tilstand, og

paa hele Verdensaaret, ved den frygtelige Verdensbrand.

Vort nærværende Formaal tillader os ikke at udvikle her den mangfoldige Overtro, Dagvælgerie, Julemærker o. s. v., som udsprang fra disse Ugedagenes Benævnelser og de deraf fölgende Begreber, samt vedvarer tildels endnu blandt den gothisk-germaniske Folkestamme.

Femte Afsnit

om den skabende Trefoldighed, sámt de övrige Eddiske, under Et betragtede.

---

§. 62. Vi have allerede omhandlet *den förste skabende Trefoldighed*, som Edda fremstiller for os som *Odin, Vile* og *Ve,* i hver af disse særskilte Personer. Nogle nyere Lærde have villet finde saa kristelige Ideer i denne Mythe, at de rentud have erklæret den for falsk. Dette skeer sikkerlig uden al Grund, thi vor nordiske Fortælling har meget större Lighed med de indiske og andre gamle fremmede Myther, end med den bibelske Lære. Denne Sandhed vil, som jeg haaber, fremlyse tydeligen af de fölgende Undersögelser.

§. 63. *Trefoldigheden* forekommer i den nordiske Gudelære i det mindste under 6 forskiellige Former:

1. I de tre broderlige Guddomme, som skabte Verden, og Menneskene efter den yngre Edda, *Odin, Vile* og *Ve* (see 1ste Hovedst. §. 6 o. f.)
2. I *Valas Spaadom* forestilles de samme Guddomme som skabende Menneskene, under Navn af *Odin, Hœnir* og *Lodur.* (See 3die Hovedst.)

3. Disse tre sidstnævnte Væsener ere og vel de samme, som i andre gamle Myther forestilles samvirkende under Navnene *Odin*, *Hæner* og *Loke* (betragtet som Ildens personificerede Elementaraand).
4. *Hár* (den höje, *Odin*), *Jafnhár* (den lige höje) og *Thridie* (den tredie), aabenbare sig for *Gylfe*, og undervise ham i Asalærens Hemmeligheder — i den prosaiske Eddas förste Afdeling.
5. Vore hedenske Forfædre sore ved de tre store Guder, den almægtige *Ás* (Himlen nemlig, enten som *Odin* eller *Thor*), *Freyr*, Solen som raader for den altnærende Jords Frugtbarhed, og *Njord*, Havets Guddom (der raadte for al den Rigdom som erhverves ved Söfarten.)
6. Endelig forestilles de tre store Norner som en altstyrende Trefoldighed: *Urda* eller *Urdur* som Fortid, *Verandi* som Nutid, og *Skuld* som Eftertid.

De under 1 — 5 her anförte Guddomme, maa henföres til *Verdens-Rummet*; den 6te derimod især til Tiden.

§. 64. Jeg troer at have allerede godtgjort, at de kosmogoniske Væsener: (1) *Odin*, *Vile* og *Ve* betegne *Himmel* eller *Luft*, *Lys* og *Ild*. I 3die Hovedstykke, hvor vi handle om Menneskets Skabelse, agte vi og at vise, at Triaden (2, 3) *Odin*, *Hæner* og *Lodur* eller

Loke betegne de selvsamme Naturguddomme eller Elementaraander. (5) *Odin* eller *Thor* (efter to Hovedsekters forskjellige Meninger), *Freyr* og *Njord* dyrkedes ved Eedsaflæggelser, som en hellig Trefoldighed i de sidste hedenske Tider, hvilket vi faae bedre Lejlighed til at udvikle, ved at omhandle enhver af disse Hovedguder især. Læren om (6) *Nornerne* undersöges i det Fölgende. Her ville vi da kun undersöge den yngre Eddas allegoriske Mythe om *Hár*, *Jafnhár* og *Thridie*, som saa at sige staaer isoleret i vor Gudelære.

§. 65. Da *Gylfe* kommer til *Asgaard* faaer han Öje paa et Pallads, saa höjt, at man neppe (ɔ: slet ikke) kan see over dets Tag, som var besat med *gyldne Skjolde* (ligesom Skjaldene tit sige det samme om *Valhall*). Hvo öjner vel ikke i denne digteriske Beskrivelse den höje *Himmelhall*, udtrykkelig fremstillet under Billedet af en Hall eller Sal i den *nordiske Höjsang* (*Hávamál*) — og i Begyndelsen af *Valas Spaadom*, samt hjemlet Benævnelsen af *Solens*, *Maanens* og *Stjernernes Hall* o. s. v. i andre Skjaldes Digte? [1] Dens Hvælving er beströet med *glimrende Stjerner og andre Himmellys, som skinnende Skjolde.* Her seer *Gylfe* ogsaa *syv smaa Sværd* eller Dolke, *Handsavx*, som paa engang spillede i Luften. Dette sigter vistnok enten til de 7 formentlige Planeter, eller andre klare og fortrinlig blinkende Stjer-

ner, eller og til de 7 Dage (opkaldte efter Planeterne i Norden som i Östen) hvoraf en Uge bestaaer. Saaledes kaldtes Planeterne af Ægypter og Græker Landsedragere, Spydvæbnede (δορυφοροι), samt Stav- eller Vaandbærere (ῥαβδοφοροι) [2] Overhoved kunne Kometer beqvemt sammenlignes med Sværd, og Planeter eller andre udmærkede Stjerner — der lignede dem saa meget, naar Öjet söger at forestille sig det poetiske Billede ved at lede den blanke Straale til sig — have da Digterne taget sig den Frihed at forestille paa en lignende Maade, rimeligere end den som Spartanerne brugte, at betegne dem ved Söjler. [3] Beskrivelsen over de mange Værelser, og Menneskemængdens forskjellige Beskjæftigelser, passer meget got til den virkelige *Háfahöll* efter Ordet *den höje* eller *den Höjes Hall* ɔ: Himmelhvælvingen, Verdens-Rummet eller den deraf omgivne Verden. De tre Hövdinger i tre Höjsæder: *Hár* (den höje), *Jafnhár* (den lige höje), og *Thridie* (den *tredie og överste*) — ere da vist ikke andet end *Solen* (*Freyr, Baldur, Apoll, Bal, Osiris, Surya* &c.), *Maanen* (*Máni, Menes, Lunus, Tschandra* o. s. v.), og *Himlen* (*Odin, Uranos, Coelus, Zeus, Jovis* eller *Jupiter, Mendes, Kasyapa, Tridiva* o. fl.), som udgjöre her den ene Eddiske og tillige fuldkommen Sabæiske Trefoldighed. Da Sol, Maane og Himmel li-

geledes kunne siges at være Et, tillægges alle Navnene (*Hár, Jafnhár* og *Thridie*) *Odin* selv som Himlens höjeste Guddom, og som den det Hele omfattende *Verdensaand*. En saadan Treenighed synes Inderne ligeledes at tillægge Himlen, da den af Amarasinha kaldes *Tridiva* ɔ: det trefoldige Lys, og *Triviszdabam (trina universitas)*, den trefoldige Almenhed. [4] *Odin, Vile* og *Ve* o. s. v. *(Lys, Luft* og *Ild)* ere en anden beslægtet Idee, som udgjör en anderledes udtrykt Eddisk Treenighed, der dog i Grunden er den samme, da disse Væsener ere nöje forenede med *Himmel*, *Sol* og *Maane*.

§. 66. Forfatteren til det Verdensdrama, som ligger til Grund for den yngre Edda, lader sin *Gylfe* saaledes undervises om Gudernes Natur, Boliger og Bedrifter, Verdens Oprindelse, Beskaffenhed og Undergang m. m., af *de himmelske Lys*, ved hvis Betragtning *det intellektuelle Lys* tillige opklarer hans Forstand og drager Slöret fra Naturens dybeste Hemmeligheder, hvilke Digteren dog kun forestiller os ved allegoriske Billeder. Det er i den stille klare Aften- eller Morgen-Stund, i den *höje Hall*, ved *Urda's Væld* (den ætheriske Stjernehimmel), efter *Havamaals* Udtryk, at *Gylfe* fik den Aabenbaring, som forkynder os den ophöjede Asa-Lære. — Men — pludselig overdrages den klare Him-

mel med Skyer, *Himmellysene* skjules af den mörke Taage, Stormen hviner, Tordenen brager, og *Gylfes* stille Betragtninger ophöre, men han forevigede dem ved sin Tale. Dette udtrykkes saaledes i Eddas Billedsprog: "Da *Hár* sluttede sin Fortælling, hörte *Gylfe*, eller som han kaldte sig, *Ganglere* (den trætte, altsaa hvilende Vandrer) en stor Bragen paa alle Kanter; han saa sig om, og pludselig saa han sig staaende allene, og öjnede intet andet end den jevne Slette. Han begav sig da bort, kom hjem, og fortalte de Begivenheder han havde seet og hört. Disse Fortællinger gik da siden fra Mund til Mund." [5]

§. 67. Den Eddiske *Trefoldighed* i sine forskjellige Skikkelser, er saaledes at betragte som nöje forenet med *Himlen og de himmelske Lys*, samt overhoved med *Luftens*, *Lysets* og *Varmens Elementaraander*. I flere af de saakaldte Orphikeres kosmogoniske Systemer, styres Verdensdyret af *tre Hoveder*; i et af dem (som *Cedrenus* og *Malalas* have meddelt efter *Timotheus*), udtrykkes disse ved en skabende Treenighed, kaldet Raad, Forstand, Visdom (*μητις*, Aand, Fornuft, eller *βουλη*, Raad (Villie?), Lys (*φως*), og Liv (*Ζωη*, Ild, Flamme?) o. s. v. Det er vel især dette altstyrende Væsen, som i de orphiske Hymner kaldes *τριφυης*, *τριγονος* o. s. v. Her er da vist den förste Grund til Grækernes forskjellige

Trefoldighed, den *Joviske*, *Dionysiske* og *Adoniske*, hvoraf især den sidste kan sammenlignes med vor primitive *Odinske*, da den var adskilt, men dog forenet med de Ting, som fremavles af eller i Naturen. [6] Samme Idee skulde mueligen udtrykkes ved den senere mærkværdige *Ζευς τριοφταλμος* i det argoliske Slot *Larissa*. [7] Dette Billede havde to Öjne, som sædvanlig, men det tredie i Panden, for at tilkiendegive hans trefoldige Herredömme over Verdens *tre Hoveddele*, hvilke de tre store Guder delte imellem sig, Himmelen, Jorden med Havet og Afgrunden (altsaa Indernes, de gamle Persers og Skandinavers, ja endog de nordiske Lappers Hovedafdelinger af Universet). Vel maa vi da lægge Mærke til, at Billedet stod i fri Luft, var af Træ, og saa gammelt, at Argosboerne foregave det havde staaet ved *Priamus's* Slot i Troja, hvorfra deres Forfædre havde udvandret til Grækenland. Her gjenfinde vi tydelig Ideens asiatiske Oprindelse, som og spores i det yderste Norden. Disse Fortællinger lede os ellers til at anmærke endvidere, hvorledes *Jupiter*, *Neptunus* og *Pluto* ansaaes af Græker og Romere for den organiserede Jords förste og ypperste Herskere, ligesom *Odin*, *Vile* og *Ve*, de nordiske Titaners sejerrige Undertvingere. Ligesom *de tre store Norner* hos os hentyde til *Begyndelse*, *Midte* og *Ende*, saa finde vi og, at Græ-

kerne (efter *Aristoteles* og *Plutarch*) ansaa Tretallet for helligt og hemmelighedsfuldt; — denne Tro spores paa mangfoldige Maader blandt Græker, Romere, Celter o. fl. Om den samothraciske, samt *Platos* og Ny-Platonikernes Trefoldigheder, haves der Underretninger og Undersögelser nok hos mange bekjendte Forfattere.

§. 68. Gaae vi over til de semitiske Folkeslag, finde vi i *Phoeniciernes* kosmogoniske Fragmenter en Trefoldighed, hvorved Skabningen især udvikledes, nemlig: *Lys, Ild, Flamme.* Her er da en Modifikation af den nysommeldte orphiske μητις — φως — ζωη, og förste eddiske: Luft (Aand), Lys, Ild. [8] See §. 66, samt (hvad den phoeniciske Mythe angaaer) 1ste Hovedst. §. 64. Ogsaa i et Brudstykke af Chaldæernes Myther om Skabelsen, forekomme tre Brödre, *Asorernes* Sönner: *Anos*, *Illinos* (eller *Illos*) og *Aos.* [9] Her have vi vel den altstyrende og altoplysende *Trefoldighed* i *de chaldæiske Orakler.* Ellers have de vist sikkerlig antaget Universets mythiske Inddeling i tre Hoveddele (Over-, Mellem- og Under-Verden) ligesom Inder, Perser, Græker, Skandinaver, Finner o. fl. Hebræernes apokryphiske Bog, *Sezirah*, ommelder en dobbelt mystisk Trimurti. *Aleph, Mim* og *Schin* vare hele Skabningens Urmödre (Parcer, Norner) og födte Universets tre Stam-

mefædre. Disse Væseners Betydning skal være: *Luft*, *Vand* og *Ild*. Det ere vel hine tre Urfædre, som repræsenteres blandt Talmudisterne ved de tre himmelske Fyrster *Gabriel* (for Lyset), *Michael* (for Vandet) og *Sammael* (for Ilden). [10]

§. 69. *Ægypternes* Theosophie har prövet den samme Skjæbne som *Osiris*; dens Lemmer ere adsplittede over den hele Klode, dog uden at vi maa vente, at nogen *Isis* vil kunne gjenforene dem til et helt Legeme. Ikke desmindre opdage vi i disse Levninger tydelige Spor af den ældgamle Trefoldigheds Lære. Tre Guddomme frembringe og styre Universet; maaske de kun egentlig ere de tre Egenskaber, som tilsammentagne udgjöre Guds Natur. [11] Som et Sindbillede paa en *trefoldig Guddoms* skabende Kraft ombares en saadan Phallus ved den pamyliske Fest, [12] og af samme Grund var vel *Triangelen* et helligt Symbol for Ægypterne (saavel som Pythagoræerne o. fl.) Nogle ville, at deres *Treenighed* bestod af *Solen*, *Maanen* og *Stjernehimmelen*; fölgelig identisk med den eddiske i *Gylfaginning*. (See her foran §. 64).

§. 70. Ogsaa hos de gamle Perser finder man etslags *Trefoldighed*, som behersker Verden. *Plutarch* beretter, at *Oromazes* (Ormuzd) *forstörrede sig selv tregange* medens han skabte Universet; ligeledes kalde de gamle

vesterlandske Skribentere *Mithra* (hvem Grækker og Romere undertiden urigtig sammenblande med den överste Gud) τριπλασιος eller *den trefoldige*. *Görres* o. fl. ansee *Ormuzd*, *Mithra* og *Ahriman* som den persiske *Trimurti*. Rigtig nok stemmer denne nogenledes med den indiske Trefoldighed, men dog endnu bedre med den eddiske, som bestaaer af *Odin*, *Hæner* og *Loke*, da *Ahriman* og *Loke* maa snarere regnes til de *onde*, end til de *gode* Væsener. Endvidere kan den jevnföres med den græsk-romerske: *Jupiter*, *Neptun* og *Pluto*, som Himmelens, Jordens og Underverdens Beherskere. [13]

§. 71. Hos Inderne finde vi her, som sædvanlig, den tydeligste og mangfoldigste Overensstemmelse med de eddiske Myther. De i Vedaerne priste tre Hovedguddomme ere (efter *Colebrooke* o. fl.) *Sol* (Himmellys), *Luft* og *Ild*, som dog alle undertiden smelte sammen i Et med *den store Aand (Mahan-Atma)*, betragtet som *Brahm* (vor *Surtur*), fra hvem de vistnok mentes at være emanerede. Deres *Trimurti* eller Trefoldighed, nemlig: *Vishnu*, *Siva* og *Brahma*, svarer til *Odin*, *Vile* og *Ve*. I Fællesskab ere de vort Verdenssystems Skabere og Styrere, men have dog Begyndelse og Ende. I Almindelighed tillægges (ligesaavel som de nysnævnte oldnordiske Guddomme) *Brahma* dog allene Skabelsen som *handlende*

— men *Vedaerne*, samt de dem fölgende Digtninger og Sentenzer, betragte ham egentlig som et *lidende Væsen*, af hvis Legeme Skaberen *Vishnu (Adin, Ådin* eller *Buddha*, vor *Odin*, *Voda)* frembragte eller omdannede Verden. De ældste Mythologer have da vistnok anseet hans Tilværelse, som Guddom, at have ophört med Skabelsens Fuldendelse, og derfor er hans Skjæbne bleven den selvsamme som vor *Viles*, ingen udtrykkelig Dyrkelse at nyde. Vi have seet her foran, at egentlig *Buddha*, af visse Sekter blandt hans Dyrkere, æres som Verdens Skaber. See foran 1ste Hovedst. §. 95. At *Vishnu* (eller *Buddha*) er Skaberen, forkyndes tydelig i *Menus* ældgamle Lov (1ste Hovedst. §. 91), jevnfört med andre ægte indiske Oldskrifter. [14] Baade den nordiske og den indiske Trefoldighed nedstamme fra et hermaphroditisk Væsen, som man snarere kan regne til Jætter end Guder, hin fra *Ymer*, denne fra *Uma*, *Yma* eller *Bhavani* (som ogsaa i den förste Oprindelse neppe er andet end den chaotiske Natur). Indernes tre store Guder have ogsaa Begyndelse og Ende. *Brahma* og *Vile* have, som sagt, under disse Navne, aldrig nogle Tilbedere. *Vishnu (Ådin, Buddha)* og *Siva*, ere derimod Brahmanernes fornemste dyrkede Guddomme, men de dele sig i tvende Hovedsekter, der give den ene eller anden af dem Fortrinet som den ypperste

Gud, da de Fleste dog höre til den förstnævntes Tilhængere. Paa selvsamme Maade er det og gaaet til i Skandinavien med *Odins* og *Thors* Sekter, som nærmere vil vises paa behörige Steder.

§. 72. I alle de brahmanske Inders kosmogoniske Systemer antages de nysnævnte tre Hovedguddomme, men deres Frembringelse eller Födsel fortælles dog paa forskjellige Maader. *Vishnu*, *Siva* og *Brahma* (som forestilles under Skikkelsen af en trehovedet Menneskefigur i Elephantas Huler) vare forenede i en eneste Træstamme, og löste sig derfra som trende Lag af Barken, da de forvandledes til tre Guder. Efter Andre ere de stedse indsluttede i denne Træstamme. Commentatorerne ere uenige i, om hint Træ var det indiske Figentræ, Lotosplanten eller andre. Vedaerne give os den behörige Oplysning, da de sammenligne Guddommen med *Pilpel*-Træets Sæd, som indsluttet i dens Stamme. Det kaldes og *Pipala (Populus?)*, samt er identisk med det ommeldte *ficus indica*, og med det som i *Ceylon* kaldes *Buddha*-Træ, men ogsaa derfor af Portugiserne (netop i Nordens katholske Omvenderes Aand) *Djævelens Træ*, og er et udtrykkeligt Symbol paa *Verdenstræet*, hvorunder Guderne holde deres Forsamlinger, hvilket jeg nærmere vil udvikle i Forklaringen over *Yggdrasill*, hvorom *Nord*-

boernes andet kosmogoniske System drejer sig, og virkelig have de i den fjerneste Oldtid antaget lignende Myther om Gudernes og Verdens plantemæssige Oprindelse. [15]

§. 73. Saaledes finde vi, at de forskjellige kosmogoniske Hoved-Systemer i den indiske Mythologie, synes udtrykkelig at udgjöre Grundvolden til de eddiske, hver paa sin Maade. I begge Folks Lærebygninger forekommer Trefoldigheden forestilt under flere Former. De physisk-metaphysiske Skikkelser, afklædte den digteriske Dragt, öjnes gjerne tydeligere i de Indiske, formodentlig af den Aarsag, at Folkets gamle Theologer, Philosopher og Digtere havde fuldkommen Frihed til at udtrykke deres Tanker om disse Sager, de sidste oldnordiske Digtere derimod ikke, da de for det meste kun torde fremföre Mytherne i deres poetiske Dragt, og neppe det engang. Derfor blive Eddas Naturguddomme næsten ukjendelige i de Digte som ere yngre end Kristendommens Indförelse. Vi eje ej heller nogen skreven Forklaring over vor Mythologie, der er ældre end de eddiske Digte, eller endog jevnaldrende med dem, ligesaalidet som nogen prosaisk, der er ældre end den yngre Edda. Nordens hedenske Vismænd have fulgt de samme Principer som Druiderne, kun at overlevere deres Theologie og Philosophie mundt-

lig, ved mythiske Digte, da de befrygtede, at de ved at opskrives, skulde komme i urette Hænder. Brahmanerne brugte vel Skrift, men de indklædte deres Gude- og Verdens-Lære ligeledes i Digtninger og Vers, samt sörgede paa anden Maade for, at Lægmænd formentes Nöglen til de hellige Böger. — Det er især Britternes i Indien vundne Herredömme, som har aabnet os Brahmanernes Mysterier, der i Aartusinder havde været skjulte for europæiske Forskere. Vi indsee nu, at alle deres Devataer eller underordnede Guddomme ere *Naturguder* og *Elementaraander*, men de mange Commentarer forklare deres Betydning paa forskjellige Maader. Saaledes gaaer det og med Indernes store *Trefoldighed.* De fleste orthodoxe brahmanske Theologer ere enige i, at forklare den og Vedaernes *tre Egenskaber* ved den skabende, bestyrende og forstyrrende Guddom, samt de særskilte *tre store Guders qvindelige Hælvter,* som:

Skaber	Vedligeholder	Forstyrrer ɔ:
Begyndelse	Midte	Ende,

som ogsaa kaldes i Vedaerne den *trefoldige* [16] *Tilstand,* samt svare til Eddas

Urdur	*Verandi*	*Skuld*
Begyndelse	den værende	den tilkommende
Tilblivelse	varende	Ende.
Fortid	Nutid	Eftertid

Paa samme Maade kunne vi sammenligne de egentligen mythiske Væsener i begge Folks Gudelære:

Brahma (*Vishnu*, *Ådin* eller *Buddha*); see §. 70,

med *Odin*, vor Verdens store Aand, Livgiveren, Skaberen, Begyndelsen (saavel for den större som den mindre Verden)

eller *Odin*, Aanden o. s. v.,

Vishnu (og omvendt *Brahma* ɔ: Skabningen, Jorden) Vedligeholderen, Vedvarelsen,

med *Vile* eller *Hæner* (Lyset) Vedligeholderen, Vedvarelsen (det jordiske Lys eller Liv); tillige betegnende Menneskets indre Lys, Forstanden eller Sjælen.

Siva, Ödelæggeren, Enden

med *Ve*, *Lodur* eller *Loke*, Ilden, Ödelæggeren, Enden (som dog mentes at före Mennesket gjennem Ligbaalet og Gravens hellige Fred til det himmelske Lys og Liv) — ligesom Verdensbranden frembringer en ny Himmel og ny Jord, samt en salig og hellig Tilstand, som i *Vala's* Spaadom kaldes *Ve-sköp*. [17]

§. 74. Endvidere antage Inderne og den ægte sabæiske *Trefoldighed* eller *Treenighed*. Brahmanernes hellige Skrifter sige: "Universets ypperste Aand er et trefoldigt Væsen, som opstod ovenfor Verden; tre Dele af ham er

Udödelighed i Himlen." Disse tre Dele ere da Himlen selv, som af *Amarasinha* kaldes *Tridiva*, det trefoldige Lys eller Guddom; *Triviszdabam*, den trefoldige Almenhed *(trina universitas)* o. s. v. I hine Steder af Vedaerne heder det: "En Del af ham blev tilbage i denne Verden, men han omfoer Universet paa nye." Herved skal vist Jordens Skabelse udtrykkes, da den er bleven til i Himmelrummet, men siden *omfarer* Himlen vor Klode. Ogsaa omtale Vedaerne *Guddommens trefoldige Lys*, som udgjör den *himmelske Treenighed:*

	Sol	*Maane*	*Astral-Ild* ɔ:
Eddas	*Hár*	*Jafnhár*	*Thridie*
	Sol	*Maane*	*Stjernehimmel*

hvilket allerede er vist ovenfor i §. 64. De i §. 67 beskrevne indiske, phrygiske, græske og finsk-skandinaviske Billeder af den treöjede Himmelgud, synes egentlig at höre til dette mythisk-allegoriske Begreb. Ogsaa antage Inderne de tre förommeldte (nordisk-græsk-persiske) Hoved-Inddelinger af Universet. I övrigt betragte de og Solen som en *Tritani* (*trinitas*, Trefoldighed, *Þrenning*) der forener *Ild, Lys* og *Varme*; ansee den guddommelige Treenighed *(Vishnu, Brahma* og *Siva)* for at boe i ethvert Menneske, ligesom Nordboerne digtede om *Odin, Hæner* og *Lodur* eller *Loke* o. s. v. Af det her anförte vil det blive *tyde-*

ligt nok, at den eddiske *Treenighedslære* ligner langt mere, og i mange flere Former, den *Indiske*, end den *bibelske* eller *kristelige*. Ofte afbildede Hedningerne Trefoldigheden ved et Legeme *med tre Hoveder*, et Billede, som og saaes paa vore tabte Guldhorn, med to store Stjerner paa Brystet. Venderne (Julinerne eller Jomsborgerne) afbildede deres *Trigla*, der tildels maa ansees for deres överste Guddom, netop paa den indiske Maade. Ogsaa hos Inderne er Triangelen et helligt Sindbillede paa den guddommelige Trefoldighed, Guds tre Egenskaber o. s. v., ligesom den tit er bleven anvendt paa en lignende Maade i den kristne og frimurerisk Symbolik. [18]

§. 75. Chineserne hylde ogsaa *Treenighedslæren* (som vel er kommet til dem fra Indien) i forskjellige Former. *Tion*, *Tien* eller *Tao* (*Deva*, *Deus*, *θεος*, *Ζευς*, *Iao*, *Ao* &c.), en Gud i tre Personer, skabte Verden; den förste Person *frembragte den*, den anden *ordnede Forvirringen*, den tredie *indförte Afvexlingen mellem Nat og Dag*. Man kan fölgelig tænke sig ved den förste: *Aanden*, Vinden *(Odin)*, som sammendrog de oprindelige Vande: ved den anden *Sol-* og *Elementar-Ilden (Ve)*, som udviklede Skabningen, og ved den tredie *Lyset (Vile)*. Philosopherne af *Tao-tse's* Skole beskrive ellers disse Guder saaledes:

Ouei (Aanden, *Odin?*), som er næsten fölelig, men hvem man dog ej kan röre.

Hi (Ilden, *Ve?*), hvem man kan forstaa, men som dog ikke taler til Örene.

Khi (Lyset, *Vile?*), der vel er ligesom synlig, men dog ej selv kan sees.

Denne Trehed er og optaget i gudlignende Mennesker. Saaledes er *Taos* Legeme et, men man skjelner tre rene (Væsener) i ham. Det heder i Bogen *Chuen* om disse tre *Tsai* eller *Tai* (Principier, Magter, oldnordisk *Regin* o. s. v.): at de skabe og nære, samt styre den hele Verden. Triangelen er hos Chineserne en Hieroglyph, som betegner Foreningen af de tre *Tai*, Alverdenens Harmonie o. s. v. Nogle ansee dem især som Chinas, det saakaldte *himmelske Riges*, guddommelige Beskyttere, og troe at de vise sig synlige paa Astralhimmelen som Stjernerne i *den store Björn*; derfra mange mange astrologiske Varsler o. s. v. *Fo's* Substanz siges vel at være Et, men han har tre Billeder, hvorved maa anmærkes, at *Fo* er identisk med Indernes *Buddha*, Europæernes *Voda, Odin* &c. *Fo's* egentlige Tilbedere sige at han er alt Livs sande Aarsag og Grundvold, i tre Former:

Tsing, det fine (Elementar-Ilden?)
Ki, det blöde, milde (behagelige, Lyset?)
Chin, det aandelige (Aanden?)

Disse tre dannede Verden, som ikke er andet end Solegran (ætheriske Atomer). [19] Endvidere dyrke Chineserne en Art af guddommelig Trefoldighed i *Sol*, *Maane* og *Stjernehimmel*, under et fælles Navn af *Himlens trende Klarheder*. Jfr. her foran §. 64. *Japaneserne* antage ligeledes en treenig Gud, som afbildes med tre Hoveder, dækkede af en spids Hat eller Hue. Denne Afgud findes afbildet i *Allgem. Gesch. von Amerika*, 1 Th. Tab. 4.

§. 76. Ogsaa *Tibetanerne*, der som *Buddhas* Tilhængere hylde den lamaiske Lære, dyrke en treenig Gud og Skaber, som de snart kalde den eneste, snart den trefoldige. De give ham forskjellige Navne, som:

Om, *(Ómi? Odin?)*, Forstand, Magt (Aand?)
Ha (Hár? Hávi?), Ord ɔ: (Lys, der underviser ligesom Ordet?)
Hum, Hjerte, Kjærlighed (Elementar-Ild?)

eller:

Sangkie, den hellige Gud.
Cio, *Dsio*, Loven, Ordneren.
Kedun, de helliges Forsamling (vandrende i Lyset, forsamlet ved Templernes hellige Flamme). [20]

§. 77. Gaa vi tilbage til Norden gjennem det gamle Skythien, saa finde vi, at de blandede tatariske og mongolske Folk, som Kalmukker o. fl., ere den lamaiske Troes Tilhængere, og fölgeligen maa de antage Tibeta-

nernes nys ommeldte Meninger. Blandt det store russiske Riges hedenske Folkeslag, see vi at flere Sekter dyrke tre Guder især som de ypperste, hvilket muelig er en Levning af hin ældgamle Troes-Sætning. Om de svenske Lappers treöjede *Thor*, har jeg för handlet. Til Slutning anmærke vi hvorledes de ældste gamle Folk især tillagde Menneskene overhoved, eller og sin egen Nation især, *tre Stamfædre,* f. Ex. Hebræerne *Sem, Cham* og *Japhet;* [21] Iranierne eller Medo-Perserne *Selm, Tur* og *Erji;* Grækerne *Hellens* tre Sönner *Dorus, Xuthus* og *Æolus;* Athenienserne deres *Tritopatores* eller tre Patriarker; Skytherne *Lipox-as (Leipoxain), Arpox-as (Arpoxain), Colax-as (Kolaxain);* [22] Sarmaterne *Agathyrsus, Gelo* og *Skytha;* Germanerne *Manns* trende Sönner; — de gothiske Nordboer *Ai, Afi* og *Fadir,* som efter *Rigsmaal* vare de tre Stænders Stammefædre; hos de tre Hovedfolk, hvori de ellers deltes, forekomme tre fyrstelige Stamherrer paa forskjellige Maader, som: *Skjold* (for de Danske), *Seming* (for de Norske), og *Yngve-Frei* (for de Svenske), eller *Dan, Nor* og *Gaut* (for de svenske Gother) o. s. v. Derimod er Sagnet om en treenig Gud eller en Trefoldighed i Guddommen, endog i ældre Tider, udbredt til forskjellige Folkeslag i Amerika, [23] men da vi ikke med nogen Sikkerhed kunne

spore den Vej hvorad det er kommen did, standse vi her med vore Undersögelser, som indskrænke sig til den saakaldte gamle Verden. Det er ved dem fuldkommen bevist, at de gamle Nordboers Trefoldigheds-Lære ligner langt mere den som indeholdes i de hedenske, især sydasiatiske Folks, end den som forkyndes i vor hellige Aabenbaring, og at Edda fölgelig ikke kan antages at have laant denne Post af de bibelske Skrifter i Middelalderen, men grundes paa en her i Norden ældre Overlevering fra Forfædrene, der dog mueligen er i Östen udrundet fra den samme ægte Kilde. [24]

Anmærkninger.

1. See *Snorra-Edda*, *Rasks* Udg. S. 1 o. f. *Nyerups* Oversættelse S. 1-3. Om den digteriske *Verdens-Sal* see *den ældre Edda* I, 55, 60, III, 68-70, 131. 145, 160, 172, samt *Olafsen om Nordens gamle Digtekunst* (*Kh.* 1786) S. 98, hvor Himlen kaldes dens Tag eller Hvælving, Bjergene dens Mure, Jorden dens Gulv o. s. v. Paa anförte Steder har jeg vist at Navnet *Ásgardr* betyder Guds eller *Gudernes Stad* eller *Slot*, en Benævnelse, som Stoikerne o. fl., saavelsom og forskjellige nyere Digtere have givet Verdensbygningen m. m., hvortil det og kan lægges, at Inderne betragte den paa en lignende Maade; s. f. Ex. *Moor* l. c. S. 113, 114.

2. See f. Ex. de gamle Scholier til *Apollonii Rhodii Argonautica*, 4de Bog.

3. *Pausan.* III, 20; jfr. *Meiners* l. c. I, 396. Hine 7 Söjler stode nær ved en Offerplads, hvor en *Hest* var bleven offret af *Tyndareus*, uden Tvivl til *Solen*, da netop denne samme persiske og nordiske Skik vedligeholdtes i Lakonien lige til Forfatterens Dage.

4. *Grimnersmaal* Str. 45, 48. *Amarasinha* l. c. (i Himlens Benævnelser) p. 1.

5. See *Nyerups* Oversættelse af den yngre Edda, S. 97-98. Det var uden Tvivl denne *Himmelborg (den ætheriske Valhall)* som de nordiske Hedningers *Himmelgud*, eller, efter de katholske Omvenderes Udtryk, *Djævelen*, havde lovet sin Tilbeder den frisiske Konge *Radbod*. En samtidig Munk fabulerede derom, at Kongen i en Aabenbaring saa sine Guders Fyrste (prydet med Krone og kongelig Dragt) som forjættede ham herlige gyldne Huse til evig Besiddelse. Han udsendte en Frislænder tilligemed den hellige *Wulfram*, for at opsöge og besee denne ypperlige Vaaning. Paa en dejlig Vei, brolagt med skjönne slebne Marmorstene (formodentlig Himmelbroen eller Regnbuen), kom Udsendingen og Munken til et Slot af utrolig Skjönhed og Störrelse, ziret med den kosteligste Pragt, ligesom det deri værende Höisæde. Men — Munken behövede blot at gjöre et Kors, saa forsvandt det Hele, og Kongen befandt sig midt i et Morads. S. *Jonæ vita S. Wulframni* Cap. 10. Jfr. *Arnkiel cimbr. Hejdenrelig.* IV, 83, 84. Det er og tildels Himmelhvælvingen, der af *Ossian* (i *Cathloda* o. fl. St.) skildres som Nordboernes *Gudesal, tækket med natlige Luer* o. s. v. See mine *Forsög til Forklaring* &c. l. c. 6 Afsnit.

Nyt Tillæg. Jfr. endvidere Brödrene *Grimms Deutsche Sagen*, 1818, II, 120 o. f. Jeg seer og, at *Mone* har fattet lignende Meninger i det han (l. c. II, 68) anseer det her anförte Sagn om *Radbod* for at være en kristelig Fordrejelse og Forhaanelse af Slutningen paa *Valas* Spaadom (om *Gimles* gyldne Sal) og paa den yngre Eddas Fortælling om *Gylfes* Tryllesyner. Desuden forestilte *Radbod* sig ellers hint herlige Slot som sine Forfædres Opholdssted, — da han ved en anden Lejlighed forsagede Kristendommen, for ikke at beröves deres Selskab efter Döden, skjönt Munkene, i deres Sprog, kaldte det *Helvede*. Brödrene *Grimm* have og henvist til de tydelige Spor af den hedenske Tro om Gudebjerge, Himmelbjerge og gyldne Gudeborge, som man endnu finder i de sædvanlige tydske *Folke-Eventyrer*. See Indledningen dertil i *Lindencrones* danske Oversættelse (1823) S. XXXII o. f.

6. 1ste Hovedst. §. 52 og de der anförte Skrifter, samt *Proclus* i hans Kommentar til *Timæus*, 2 B., jfrt. med *Sandals Cosmog. vet.* I, 103-4, om den samme Lære blandt Chaldæerne. Jfr. endvidere *Allgem. Weltgesch.* I, 38. *Creuzer* l. c. III, 319-320. *Stollbergs Betrachtungen* &c. (1821) I, 278, samt *N. Müller* l. c. I, 146 (som tillige udvikler flere af Grækernes Trefoldigheds-Ideer, samt jevnförer dem med de indiske o. fl.)

7. *Pausanias* II, 24. — *Rudbeck* har allerede sammenlignet ham med Lappernes *Thor*, der og er bleven forestilt paa samme Maade med tre Øjne, *Atlant.* II, 518. Fuldt saa mærkelig er Billedets Overensstemmelse med den indiske *Siva*, der i visse Afbildninger just har det samme Udseende.

8. N. A. Efter at dette hele Hovedstykke var skrevet, erfarer jeg, at *Will. Dodd* i Anmærkningerne til hans engelske Oversættelse af *Kallimachs Hymner* (*London* 1755), har forklaret de græske Hedningers Treenighed paa selvsamme Maade som jeg denne eddiske, ved *Ild*, *Lys* og *Aand*. Jfr. *N. Müller* (om den phoeniciske) I, 144, 160.

9. *Görres* l. c. II, 309, efter *Damascius de principiis*; jfr. 542. Ved *Asorerne* kan man ikke andet end tænke paa Indernes *Asurer* eller *Asorer*, og Skandinavernes *Aser*, som Guddomme betragtede. *Aos* (som og erindrer om det nordiske *As*, udtalt *Aus*) avlede *Belus*, som fuldbragte Verdens Skabelse.

10. *Orac. Chald.* V. 1-20, hos samme Forfatter II, 255. Jfr. *N. Müller* I, 144.

11. *Görres* l. c., efter *Jamblichus* og *Cedrenus*; jfr. S. 302, 642.

12. *Plutarch om Isis og Osiris*; jfr. *Wagners Ideen*, S. 253.

13. *Plutarch* l. c.; jfr. *Görres* II, 255, 642. *N. Müller* I, 157.

14. See f. Ex. *Asiatic Researches* (1822) XV, 19. *Creuzer* l. c. I, 546 (og de der anförte Skrifter). *Polier Mythologie des Indous*, I, 155, 170, II, 175. *Amarasinha* i *Vishnus* Benævnelser, og *Paolinos* Anmærkninger dertil, Pag. 14. *Ward Wiew of the history* &c. T. I, S. XIII. *Moor Hindu Pantheon* S. 7, 91.

15. *Paulini Systema Brahmanicum* pag. 107. *Kleuker Asiat. Abh.* IV, 40. *Paolinos Reise nach Ostindien* S. 331. *Niebuhrs Reise*. *Wagners Ideen*, S. 104-105. Den indiske *Trimurti* i *Elephanta* er afbildet paa Kobberne til *Niebuhrs* Reisebeskrivelse. Andre Afbildninger sees hos *Moor* l. c. Tab. 81, 82

(og *Creuzer* Tab. 22), samt *N. Müller* Tab. 4, fra Fig. 37 til 57 incl. (altsaa i ikke mindre end 20 forskjellige Variationer).

16. See f. Ex. *Polier* l. c. I, 55, II, 175-78, samt de övrige i Anm. 104 anförte Skrifter. *Görres* l. c. har vidtlöftig udviklet de mangfoldige Former af Indernes Treenigheds-Lære, især efter *Oupnekhat*. Jfr. *Bopps* Oversættelse af Vedaiske Fragmenter i hans foranförte Skrift.

17. See *Edda antiqvior* III, 55, 256. Om de oldnordiske Benævnelser af *dette Lys* om vort Jordliv, samt *det andet Lys* om Himmellivet, see samme Værks II, 473, 954, og *den ældre Edda* IV, 182; jfr. 336. Ved Ordet *Ve* (Helligdom o. s. v., af Gudens Navn) maa vi bemærke, at vore Forfædre vel tit begroves paa eller ved selve Offerstederne, og at Gravstederne derfor ere blevne kaldte *Ve*, *Vi* (som *Hauga-vi*, Höjes Helligdomme, i *Gullands* Loven; Stedsnavnene *Döde-vi*, *Wi-alfwar*, *Veborm* o. fl., om gamle Begravelsespladse paa *Öland* o. s. v.)

18. *Colebrooke (on the religious ceremonies of the Hindous)*, *As. Res.* VII, 251-52. *Amarasinha* p. 1. *Bopp über die Sanskrit-Sprache* &c., S. 280. *Görres Asiat. Mythengesch.* I, 85. 98, 115, 172, 177. *Syst. Brahman.* Tab. 15 afbilder *Trimurti* endvidere med en *Slange* i den ene Haand og en *Fugl* i den anden. Saaledes kunne de tre Hoveder betyde *den himmelske Trefoldighed*, Kroppen *Jorden*, Fuglen *Luften*, Slangen *Afgrunden*. Et saadant Billede kunde anvendes med lige Ret paa den eddiske Mythologie, som netop hjemler slige Symboler. Julinernes *Trigla* havde paa en Krop tre Hoveder, bedækkede af en Hat. (Navnets förste Stavelse er fælles for Inder, Græker, Latiner, Skandinaver o. fl.) Jfr. *P.*

E. Müller Antiqv. Untersuch. der goldenen Hörner, *Copenh.* 1806, 4, pag. 75 (Tab. 1). Om Triangelen som en indisk Hieroglyphe kaldet *Trikun*, *Trikan* (Trekant) see *Moor* S. 400 (Tab. 2). To til et Hexagon eller sexspidset Diagram forenede Triangler (S. 399) have og en særdeles Hellighed for Inderne, ligesom denne og lignende Figurer havde det for Pythagoræerne, Druiderne og Nordboerne (formodentlig af de samme Aarsager). Muelig har man först villet udtrykke dermed de *tre store Guders* og *tre Gudinders* (Parcers eller Norners) Forening, som styrende det Hele i Rum og Tid. De fleste af slige mystiske Tegn som forekomme paa vore Runestene, uforklarede Bracteater, samt i Almuens ældste Overtro, gjenfindes endnu i Indien og dets gamle Mindesmærker.

19. See *Wiener Jahrbücher der Literatur* XVI, 275. *N. Müller* I, 153, 374. *Le Livre des Recompenses & peines, traduit par Remusat*, p. 35 sq. 74. *Görres* l. c. I, 152-56, 145, og hans Sammenligning mellem Inders, Chinesers, Tibetaners o. fl. mystiske Treheder, S. 172.

20. Sst. S. 158; — jfr. *Wagner* l. c. S. 197. *N. Müller* I. 144, samt især *Palmblad*, som i hans Afhandling *Tibet* (i *Svea* 4de Hefte 1821) har samlet alle til den Tid bekjendte Efterretninger om Landets Religion m. m.

21. *Wilfords* Pandit nævnte og for ham *Sherma*, *Charma* og *Japati*, men her har vel et literært Bedrageri fundet Sted, efter *Wilfords* senere Opdagelse.

22. N. A. Brödrene *Grimm* antage (i nysanförte Indledning l. c. S. XXXI) at af de gyldne Redskaber, som (efter *Herodot* IV, 5) sagdes at være

faldne ned fra Himmelen og fundne af de tre skythiske Brödre, betegnede Ploven og Aaget den agerdyrkende, men Stridsöxen den krigförende Stand. Den gyldne Skaal (φιαλη) derimod, som tilfaldt den yngste Broder tilligemed Landets Regjering, skulde betegne det flade skythiske Land. Jeg troer, at Ploven især betegnede Bonde-, men Aaget Trælle-Standen (der i Norden kunde ansees som Vornede eller livegne Bönder) — Sværdet Krigerstanden, og Guldskaalen den herskende Fyrstestamme, thi Fyrsten var det, som lod Guldskaalen gaa omkring i Kjæmpernes Drikkelag (see f. Ex. Sangen om *Atle* i *den ældre Edda* IV, 144). *Odin* raadte og for Velkomstbægeret i *Valhall;* see *Eriksmaal* i *P. E. Müller Saga Bibliothek* II, 374. I de tydske o. fl. Almue-Eventyr forekomme tit Sagn om tre Brödre, hvoraf en bliver Konge. Brödrene *Grimm* udlede deres Oprindelse fra den indiske *Trimurti*, som og maaske kan være den ældste Kilde, men nærmere ligger dog det oldnordiske Sagn om *Rigs* Yndlingssön og hans uheldigere Frænder.

23. See f. Ex. om Paraguayerne *Bastholms historiske Efterretninger*, IV, 289; — om *Natcherne* i *Florida Kntschers* America l. c. 1 D., S. 199; om andre amerikanske Folkeslag overhoved *Lafiteau* l. c. S. 66 o. f. Jfr. Wiener Jahrbücher der Lit. XVI, 278. *N. Müller* I, 183 o. f., 377 o. f.

24. N. A. Jeg haaber, at det Anförte er tilstrækkeligt til at vise den synderlige Udbredelse af *Trefoldighedslæren* i den fjerneste Oldtid, og tillægger derfor intet mere af hertilhörende Skrifter, som ere udkomne eller komne mig for Øjne, efter at nærværende Prisafhandling var skrevet: af *Stollberg*, *M. v. Collin*, *Ling*, *Payne Knight* o. fl. (i *Classical*

Journal) men især *N. Müller*, som paa den mangfoldigste Maade sammenstiller det indiske System med de övrige, i den her omhandlede Punkt, hvorimod jeg har vedföjet Citater af disse Forfattere, til nærmere Bekræftelse eller Udvikling af mine Opgivelser. Jeg hidsætter blot den Bemærkning af *Stollberg* og *M. v. Collin*: "De gamle Irlænderes Hovedguddomme hede *Kriosan* (Indernes *Krisna*, *Krishna*), *Biosena (Visnu, Vishnu)*, og *Siva (Siva)*, samt Gudinden *Kauli (Kali)*" — som vistnok vilde være meget mærkelig, hvis den ikke (ligesom adskillige af *Vallanceys* Beretninger) trængte til en nöjere Udvikling og Stadfæstelse. — Derimod vil jeg henpege til det vigtigste om vor nordiske Trefoldighedslære, som indeholdes i de nyere Skrifter. I Udtoget af dette Prisskrift (1818) vedföjede det Kongl. danske Videnskabers Selskab fölgende Bemærkning: "*Odin*, *Vile* og *Ve* — Luft, Lys og Ild, vare da Naturguder, hvorom man saa meget mindre kan tvivle, som de vare födte, og efter de Gamles Lære skulle forgaa med vor Verden. Men i det man neppe vil afstride Forfatteren dette, kunde man fristes til at tænke, at hvis man tör oversætte *Vile* ved Velvillie, godhedsfuld Villie, hvilket ikke synes upassende, da *vildr* betyder god; saa kunde man oversætte *Odin*, *Vile* og *Ve* Fornuft, Kjerlighed, Hellighed, eller, som Personer, den *Vise*, den *Kjærlige*, den *Hellige*; en overraskende Lighed med en höjere Lære, hvoraf man dog ikke finder faa Spor i de ældste, Kilden nærmeste Religioner." *Ling* antager (S. 61) ikke usandsynlig, at Beretningen om *Vile* og *Ve*, som Deltagere i *Odins* Verdensherredömme, er en Levning af en ældre Mythologie, men troer ellers (S. 103) at *Börs* tre Sönner skulle fore-

stille Verdensaanden under sin trefoldige Form. Han lægger endvidere Mærke til Nornernes og *Yggdrasils* Stammers Trefoldighed, samt seer end en Triade i *Odin*, *Thor* og *Freyr* (som dog, mig vitterligen, ikke sammenstilles saaledes i Eddaerne, men siges, af *Adam fra Bremen*, at have været dyrket i Upsalas Hovedtempel). *Trautvetter* antager vel (l. c.) *Odin* for Verdenssjælen, *Vile* for Fornuften, og *Ve* for begges Forbund, men troer dog, at de betegnede Solbanen, Jævndögn og Solhverv, samt repræsenteredes ved visse Stjernebilleder, som *Odin* ved *Bootes* (hvilket *Henneberg* ogsaa har fundet), *Vile* som Slangebæreren, *(Ophiuchus)* og *Ve* som *Ingeniculus* (ellers kaldet *Hercules*). *Har*, *Jafnhar* og *Thridie* betragter han som de tre Stjerner i *Orions* Belte, men dog tillige som Vintersolhverv, Jævndögn og Sommersolhverv. I *Mones* Undersögelser over den gamle skandinaviske Religionslære forbigaaes det Hensyn, som den paa saa mange Maader tager til Trefoldighedsformen, den ene undtagen, som ommeldes hos *Adam af Bremen;* men derimod har han, ved at dröfte de egentlige Tydskeres gamle Troessætninger, næsten allevegne fundet den udtrykt paa forskjellige Maader, som (II, 29) i Germanernes *Sol*, *Luna* og *Vulcanus* hos *Cæsar* (som *Othin*, *Frigga* og *Thor*); *Mercurius (Wodan)*, *Hercules (Thor*, *Thunaer)*, og *Mars (Othin*, *Saxn-Ote)*, efter *Tacitus*, samt senere blandt Sachser, Friser, Nordalbinger, Franker og Schwaber, men her fremtræder den dog neppe saa tydelig eller mangefoldig som i Eddalæren, og det kan ej heller ventes, da de vigtigste Kundskabskilder der ere tilstoppede for os. Dog har *Mone* vel ikke Uret i at mene: "Die drei Götter waren allgemein teutsch" (II, 193, 276), og

han har tillige vist, at Læren om den guddommelige Trehed (hvilken han og paaviser blandt Finner, I, 54, 64, og Preusser, I, 93, 95) forekommer i mangfoldige Anvendelser blandt de celtiske Folk (II, 355, 429, 467). I den Anledning udtrykker han sig saaledes: "Sie ist mithin recht eigentlich ein nordisher Glaubenssatz." *Münter* mener (l. c. I, 24 o. f.) at Nordboernes forskjellige Myther om tre höje Guddommes inderlige Forening m. m. nedstammer fra den indiske om *Trimurti*, som blev udbredt ved Samanerne til Skytherne (de nyere Tibetanere, Mongoler, schamanske Folk o. s. v.), og naaede endelig hid til Norden. Dette finder han des rimeligere, som vort gamle Sprog synes at nedstamme fra Sanskrit eller et dermed beslægtet Ursprog, og denne Sætning kan nu, efter *Rasks* grundige Undersögelser paa Aastedet, ansees for fast og urokkelig. *N. Müller* har ellers (I, 171 o. f.) sammenlignet de fleste nordiske Triader (samt tillige de vigtigste Momenter af den nordiske Kosmogonie) med de indiske og andre, hvorom jeg maa henvise til hans egen lærde og sindrige Deduktion.

Rettelser.

S. 17 L. 12 *ned* l. *nede*
- 27 - 27 bör det senere Komma udelades
- 29 - 15 *forögende* l. *fornyende*
- 30 - 20 *höje* l. *höjere*
- 44 - 21 *Athmospære* l. *Atmosphære*
- 68 - 14 *forelöbige* l. *forelöbigen*
- 69 - 15 *Fra* l. *Paa*
- 88 - 25 *En Grundævne* l. *et Grundæmne*
- 107 - 16 *kinanden* l. *hinanden*
- 110 - 11 *Österlændingernes* l. *Österlændernes*; it. L. 17 *Vesterlændingerne* (paa samme Maade)
- 115 - 12 *Amscapand* l. *Amschaspand*
- 128 - 9 *Ham* l. *han*
- 138 - 15 udslettes —
- 152 - 12 udslettes *v.*
- 192 - 26 *ancien* & *modern* l. *anciens* & *modernes*
- 243 - 14 *hrorfra* l. *hvorfra*
- 247 - 14 1 l. 15
- 308 - 28 *da* l. *vel*
- 315 - 18 *Dionysius's* l. *Dionysus's*
- 334 - 22 *αῖιν* l. *αε͂ιν*
- 339 - 29 *om* l. *som*
- 355 - 16 ἕθια l. ἕσθια
- 360 - 2 *kaldtet* l. *kaldtes*
- 363 - 3 *rabiie* l. *rabies*
- 386 - 20 *Illos* l. *Illin*
- 390 - 21 *dens* l. *dets*

